ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎՐԱՅ

ԵՒ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԷ ՓՈԽԱՌԵԱԼ ԲԱՌԵՐԸ

ՊՈԼՍԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ

Վանի, Ղարաբաղի եւ Նոր-Նախիջեւանի բարբառներուն

———

L'INFLUENCE DE LA LANGUE TURQUE SUR L'ARMÉNIEN

et

LES MOTS EMPRUNTÉS AU TURC

DANS L'ARMÉNIEN VULGAIRE DE CONSTANTINOPLE

Comparés

Avec ceux de Van, de Karabagh et de Nor-Nakhitchévan

ՆԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆ

Ա.

1. Թուրքերու յարաբերութիւնը հայոց հետ կ'սկսի ԺԱ. դարուն, երբ առաջին անգամ Տուղրիլ բէգի առաջնորդութեամբ Հայաստան կ'արշաւեն 1021 Թուականին՝ Վասպուրականի կողմէն և կը յառաջանան մինչև Նախջուան, ուրկէ ետ դառնալով կ'անցնին Պարսկաստան. Տուղրիլ տիրելով ամբողջ Պարսկաստանի, դաշն կը կապէ հագարացոց հետ և կը հիմնէ պարսկական Թուրք տէրութիւնը։

1042-ին դարձեալ կ'արշաւէ Տուղրիլ Հայաստան և կը յառաջանայ մինչև Նիգ գաւառը և յաղթուելով մեր Գագիկ Բ. Թագաւորէն, կը դառնայ Վասպուրական։

1047-ին երրորդ անգամ կ'արշաւէ Տուղրիլ, կուգայ Վան և քանիչորս գաւառներ աւերելով կը հասնի մինչև Վաղարշաւան։ Յաջորդ տարին չորրորդ ասպատակութեամբ կուգայ Բասեն ու Կարին և կը տիրէ մինչև արևմուտքէն Եկեղիք, հիւսիսէն Սպեր և Տայք, հարաւէն մինչև Տարօն, Հաշտեանք և Խորձեանք։ Տուղրիլ դեռ ուրիշ մի քանի արշաւանքներէ ետք մեռնելով ասպարէզը կը Թողու իր եղբայր և յաջորդ Ալփասլանին, որ կը յառաջանայ մինչև Կեսարիա։ Ասոր ալ որդին և յաջորդը Մելիքշահ (1086—1092) իր իշխանութեան տակ կ'առնէ բովանդակ Հայաստանը։

Մելիքշահի մահուանէն ետք կը կազմուին այլ և այլ

այլազգի ամիրայութիւններ, ինչպէս Շահի Արմէնի (Վանայ ծովին արևմտեան հիւսիսային կողմը), Դուինի, Անիի, Կարսի ամիրայութիւնները։

Այս ամիրայութիւնները ժամանակ մը տևելէ ետք՝ կուգան վրացիք, որոնք Հայաստանի հիւսիսային և արևելեան մասերը պարսիկներէն մաքրելով, կը տիրեն երկրին մինչև Մոնղոլ-Թաթարներու արշաւանքը։

Մոնղոլ-Թաթարներուն յարաբերութիւնը հայոց հետ կ'սկսի 1226 թուին։ Այս թուին Ճինկիզ խանի որդին Ճէլալէտտին փախչելով իր երկրէն, կուգայ Հայաստան և ամէն կողմ աւերելով կը հասնի մինչև Իկոնիոն։ Հոս Փոքր-Ասիոյ և ասորոց այլազգի և լատին իշխանները միանալով Կիլիկիոյ մեր Հեթում թագաւորին հետ, կը վռնտեն զինքը Արևելք։

Բայց Թաթարներու բուն արշաւանքը տեղի կ'ունենայ 1236 թուին, երբ Չարմաղան զօրավարը կ'արշաւէ Հայաստան և կ'առնէ Անին ու Կարսը. ապա յաջորդ Բաչու զօրավարը 1242-ին կ'առնէ Կարին, Ծոփք, Վասպուրական, Տուրուբերան. և այսպէս մինչև Միջագետք տիրելով ամբողջ Հայաստանը կը դնէ Թաթարական տիրապետութեան տակ։ Այս տիրապետութիւնն ալ կը տևէ մինչև 1340 թիւը։

1340 թուին Թաթարական տէրութիւնը կը կործանի և այլևայլ փոքրիկ տէրութիւններ կը ծնին անկէ։ Հայաստանի մէջ ալ կը ձևանան զանազան իշխանութիւններ. իշխող կը դառնան Պաղտատի խանը, արևմտեան կողմէն Թիւրքմէնները, արևելքէն պարսիկները և հարաւէն քուրդերը։ Այս վիճակն ալ կը տևէ մինչև 1387։

1387-ին էօզպէկ-Թաթարներուն առաջնորդը Լէնկ-Թիմուր կը մտնայ Հայաստան և ամբողջ երկրին տիրելով կ'անցնի Փոքր-Ասիա՝ օսմանցոց երկիրը և յաղթելով Տաճկաց Սուլթանին՝ կը դառնայ Թաթարիստան։ Հայաստան էօզպէկներուն ձեռքը կը մնայ մինչև 1405, այսինքն Լէնկ-Թիմուրի մահը։

Լէնկթիմուրի մահուանէն ետք Հայաստան դարձեալ կ՚անցնի քուրդ, թիւրքմէն և պարսիկ իշխաններու ձեռքը, մինչև որ Ուզուն-Հասան բարձրանալով պարսից գահին վրայ, կը տիրէ ամբողջ Հայաստանին՝ 1468 թուականին։ Ուզուն-Հասան իր իշխանութիւնը աւելի ընդարձակել ուզելով կը մտնէ Փոքր-Ասիա՝ օսմանցոց երկիրը։ Սուլթան Մէհէմմէտ Բ., որ Պոլիսին տիրելով բիւզանդեան կայսրութեան տէր էր դարձած, Ուզուն-Հասանի դէմ կուգայ և յաղթելով անոր՝ կը տիրէ արևմտեան Հայաստանին (1473)։

Այս բանը օսմանցիներու առաջին յարաբերութիւնն է հայոց հետ։ Անկէ ետք Սելիմ Ա. 1514-ին կը տիրէ Հայաստանի արևմտեան և հարաւային մասին՝ մինչև Ուրմիոյ ծովակը։ Սիւլէյման կ՚առնէ արևելեան Հայաստանը։ Մուրատ Գ. 1575-ին արշաւելով, պարսիկները կը յաղթուին և ամբողջ Հայաստանը, Վրաստանը, Ատրպատականը՝ Թաւրէժն ալ միասին, դաշնադրութեամբ կը յանձնեն Օսմանցոց (1585)։

Այնուհետև կռիւները կը շարունակուին և Հայաստան մէկ մը օսմանցոց ձեռքը կ՚անցնի և մէկ մը պարսից։ Բայց սովորաբար արևելեան մասը կը մնայ պարսից, իսկ արևմտեանը օսմանցոց։ Այսպէս կը հասնի մինչև 1746։

Այս ժամանակները կ՚սկսին ռուսական կռիւները՝ նախ պարսից և յետոյ օսմանցոց հետ. Ռուսերը 1828-ի դաշնադրութեամբ պարսից հետ և յետոյ 1829-ի և 1878-ի դաշնադրութեամբ օսմանցոց հետ՝ կը գրաւեն Հայաստանի այլ և այլ մասերը։

Այս ամբողջ արշաւանքներու և տիրապետութեանց շարքը ամփոփելով հետևեալ ցուցակին մէջ՝ կը տեսնենք թէ Հայաստանը իրենց գերիշխանութեան տակն են առած հետևեալ ցեղերը.

Սելճուքեան թուրքեր	1021—1092
Այլազգի ամիրաներ	1092—1124
Վրացիք	1124—1226
Մողոլ-թաթարներ	1226—1340

Թիւրքմէն, պարսիկ, քուրդ	1340—1387
Ճօղպէկ-Թաթարներ	1387—1405
Թիւրքմէն, պարսիկ, քուրդ	1405—1468
Պարսիկներ	1468—
Օսմանցիք	1473—

2. *Ցուցակէս կը տեսնուի որ հայ ժողովուրդը գրեթէ* 900 *տարի գերիշխանութեան տակն է ապրեր Թուրք-Թաթարական ցեղին այլ և այլ ճիւղերուն. այն է Սելճուքեան Թուրքեր, Պարսկաստանի Թուրքեր, մողոլ-Թաթարներ, ճօղպէկ-Թաթարներ, Թիւրքմէններ և վերջապէս օսմանցի Թուրքեր։ Այս ցեղերը թէև առանձին առանձին անուններ կը կրեն, բայց այնքան մեծ տարբերութիւն մը չունէին իրարմէ։ Օսմանցի Թուրքերը, որ ներկայապէս Հայաստանի մեծագոյն մասին տէրն են, հայոց վրայ տիրել և ազդել սկսած են* 1473-*էն. և այս ազդեցութիւնը կը շարունակուի չորս դարերէ ի վեր։ Թէև օսմանեան տիրապետութիւնը քանի քանի անգամ պարսկական նուաճումներով ընդմիջուած է և հետզհետէ կը փոքրանայ Ռուսական յառաջխաղացութեամբ, սակայն նա այնքան զօրեղ է եղած և հայերը այնքան շրջապատուած են Թուրքերով, որ ազդեցութիւնը միշտ տևական եղած է։*

Այս երկարժամանակեայ ազդեցութեամբ է, որ բազմաթիւ Թուրքերէն բառեր, ոճեր և առածներ մտած են մեր խօսակցական լեզուին մէջ. եթէ ի նկատի առնենք մեր արդի ժողովրդական բարբառը՝ կը տեսնենք թէ ամենէն աւելի զօրեղ մասը կը ներկայացնէ թրքական տարրը, որ տեղ տեղ կը գերազանցէ մինչև անգամ հայերէնը։ Աշխարհաբարի այժմեան շարադասութիւնը՝ որ բոլորովին հակառակն է գրաբարի շարադասութեան եւ ընդհակառակը բոլորովին նոյն է թուրքերէնի շարադասութեան հետ, *առ հասարակ մեր հայագէտներու կողմէ համարուած է իբր անկախ և ինքնուրոյն կերպով ձևացած բան մը. բայց դեռ քննելու գործ է թէ արդեօք մեր լեզուին*

այս աձուկի յեղաշրջումը նմանապէս Թրքական ազդեցութեան արդիւնքը չէ։

Դիտելի կէտ մըն ալ այն է, որ Թրքական ազդեցութեան տիպը կը կրեն ոչ միայն բուն Հայաստանի և օսմանեան կայսրութեան մէջ գտնուած հայերու բարբառները, այլ և սահմանէն դուրս գտնուած հեռու գաղթականութիւնները. այսպէս Նոր-Նախիջևանի, Խրիմի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ, Աւստրիական գաղթականութեանց, Հունգարիոյ, Կովկասի, Լեհաստանի հայոց, Մարսիլիայի, Փարիզի, Եգիպտոսի, Լոնտոնի և մինչև Ամերիկայի հայոց բարբառները։ Ասոր պատճառը նախ այն է որ այդ տեղերէն ոմանք նախապէս հպատակ էին արդէն օսմանեան պետութեան կամ ուրիշ Թուրք-Թաթարական ցեղերու, հետևաբար և կրած են տիրող տարրին ազդեցութիւնը. այսպէս են Խրիմի, Ղարաբաղի, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ ևլն. հայերը։ Երկրորդ՝ ոմանք գաղթած են կամ Հայաստանէն և կամ օսմանեան տիրապետութեան տակ գըտնուած որ և իցէ երկրէ մը. այսպէս՝ Նոր-Նախիջևանի և Գրիգորուպոլսի հայերը՝ որոնք գաղթած են Խրիմէն. նոյնպէս Եգիպտոսի, Ֆրանսայի, Ամերիկայի ևլն. հայերը՝ որոնք դեռ վերջերս գաղթեցին Պոլսէն, Խարբերդէն և Տաճկաստանի ու տաճկական Հայաստանի ուրիշ կողմերէն։

3. Ի հարկէ այս բոլորին վրայ նոյն կերպով և նոյն ուժով չէ ազդած օսմանեան տիրապետութիւնը, այլ կեդրոնական տեղերը աւելի զօրեղ, իսկ կեդրոնէն հեռացած տեղերը և բուն Հայաստանի մէջ համեմատաբար աւելի տկար։ Ամէնէն աւելի ազդուած են Փոքր-Ասիոյ միջավայրը և Պալքանեան Թերակղզիին արևելեան ծայրը, որոնց մէջ օսմանեան տէրութեան գործած բնական և պաշտօնական ազդեցութիւնը՝ միանալով բռնակալական ճնշման հետ*, անհետ է ըրած բոլորովին հայ բարբառը. այսպէս Փոքր-

* Կը հաստատեն թէ այս տեղերու կառավարիչները մահուամբ պատժել սպառնացած են հայերէն խօսող անձերը։

Ասիոյ մէջ երբ գիծ մը քաշենք Պրուսայէն սկսելով և իջնելով դէպի հարաւային արևելք՝ առնենք Պալըքէսէր, Քէօթահիա, Քոնիա, Ադանա, ասկէ դէպի հիւսիս բարձրանալով Կեսարիա, Եօզկաթ, Գասթէմունի և այս տեղէն ալ դէպի արևմուտք մինչև Պրուսա դառնանք, այս եռանկիւնին մէջ գտնուած հայերուն բերանը չպիտի գտնենք հայերէն բարբառը, բացի քանի մը գիւղերու մէջ մնացած հետքերէն։ Թրքախօս են մանաւանդ Էնկիւրիի կաթոլիկ հայերը, Աքշէհիր, Պոլու ևլն.՝ որոնք նոյնպէս այս եռանկիւնին մէջ կը բովանդակուին արդէն։ Ռումէլիի մէջ ալ թրքախօս են Պոլսոյ անմիջապէս մօտէն սկսած քաղաքները, Չաթալճա, Չորլու, Ադրիանուպոլիս, Ֆիլիպպէ կամ Փիլիպպուպոլիս և Պուլկարիոյ հայոց ամենամեծ մասը, բացի վերջին գաղթականներէն։

4. Այս վերին աստիճանի զօրեղ ազդեցութեան, աւելի ճիշտ բռնակալութեան ենթակայ չէ եղած մեր յիշած տեղերը միացնող մասը. այսպէս՝ Ռոտոսթօ կամ Թէքիրտաղ, Կոստանդնուպոլիս՝ եւրոպական մասին մէջ և ասոնց դիմացը՝ ասիական մասին մէջ՝ Նիկոմիդիա կամ Իզնիմիտ, Ադափազար, Կէյվէ, որոնք ամբողջը միասին՝ փոքրիկ, բայց խիստ հայաշատ շրջանակ մը կը կազմեն։ Նմանապէս փոքրիկ հայախօս շրջանակ մը կը կազմեն Զմիւռնիա և Մանիսա՝ շրջակայ գիւղերով միասին։

Ադանա-Կեսարիա-Եօզկաթ-Քասթէմունի գծին աջ կողմը ամբողջ հայախօս է. այսպէս՝ Սամսոնի, Տրապիզոնի, Կիւմիւշխանէի, Շապին-Գարահիսարի, Ամասիայի, Եւդոկիայի, Սեբաստիայի, Տիվրիկի, Կիւրինի, Արաբկիրի, Ակնի, Մալաթիայի, Զէյթունի և Մարաշի հայերը Փոքր-Ասիոյ մէջ՝ այլ և այլ բարբառներ կը խօսին, իրարմէ քիչ կամ շատ տարբերութեամբ։ Ասկէ ալ աւելի արևելք, արդէն բուն Հայաստանն է ամբողջովին հայախօս։ Միայն երբ Ադանայէն գիծ մը քաշելով և անցնելով Այնթապի և Ուռհայի վրայէն՝ հասնինք մինչև Մուսուլ և Սիւլէյմանիէ, այս գծին ամբողջ հարաւային մասը արաբախօս կամ

քրդախօս է. այսպէս են Հալէպ, Դամասկոս կամ Շամ, Սղերդ եւն. եւն.։

5. Օսմանեան լեզուին գործած ազդեցութեան աստիճանին համեմատ՝ հայերը կրնանք բաժնել երեք խումբի. առաջին՝ բոլորովին թրքախօս հայերը, ինչպէս Պրուսա եւն.։ Երկրորդ՝ այն հայերը՝ որոնք թէև թրքախօս չեն, բայց բաւական առատ պաշար մը ունին թրքերէնէ փոխառած բառերու. այսպէս են Պոլիս, Զմիւռնիա, Սամսոն եւն.։ Երրորդ՝ այն հայերը՝ որոնց մէջ թրքերէնէ փոխառեալ բառերու թիւը շատ աւելի նուազ է։ Այս բաժանումները թէև օսմանեան տիրապետութեան տակ գտնուած հայոց համար ըրինք, բայց նոյն է նաև անկէ դուրս գտնուած հայոց համար։ Այսպէս Ռուսաստանի մէջ՝ Աքքիրմանի հայերը՝ որ բոլորովին թրքախօս են, կը պատկանին առաջին խումբին։ Նոր-Նախիջևանի, Խրիմի, ինչպէս նաև Ղարաբաղի հայերը երկրորդ խմբին։ Ախալցխայի, Ալէքսանդրապոլի, Կարսի, Երևանի եւն. հայերը, ինչպէս և Ռումանիոյ և Աւստրիոյ հայախօս մնացած հայերը կը պատկանին աւելի երրորդ խումբին։

Այս տողերով թէև աշխարհագրական սահմանագծութիւն մը և օսմանեան լեզուի ազդեցութեան աստիճանները ցոյց տուինք, բայց միևնոյն ժամանակ նաև այլևայլ բարբառներու իրարու հետ ունեցած համեմատութիւնն ըրած եղանք։ Հիմայ կ'անցնինք քննելու օսմանցոց ազդեցութիւնը մեր շրջակայ ազգերուն վրայ և անոնց կրած ազդեցութիւնը համեմատելու մեր կրած ազդեցութեան հետ։

6. Օսմանցոց ազդեցութիւնը մեր շրջակայ ազգերուն վրայ՝ շատ աւելի փոքր եղած չէ։ Առնենք օրինակի համար յոյները՝ որոնք մեր կենակիցները կը համարուին և մեզի հետ բաղդատուած են շատ անգամ։ Յոյներն ալ Փոքր-Ասիոյ միջին մասին մէջ իրենց մայրենի լեզուն մոռցած և թրքախօս են դարձած. այսպէս թրքախօս են օրինակ՝ Կեսարիոյ, Քոնիայի, Քարամանի և ուրիշ տեղերու

յոյները։ Պոլսոյ և շրջականներու յոյները Թրքականէն փոխ են առած բազմաթիւ բառեր. և եթէ այս փոխառութեանց թիւը տեղացի հայերու փոխառութեանց թիւէն աւելի նուազ է, ասոր պատճառն ուրիշ բան չէ, բայց եթէ այն որ այս տեղերու յոյները կրնան տեղացի համարուիլ, իրենց հայրենիքին մէջ են դրեթէ։ Ինչպէս պէտք է որ օրինակ պոլսեցի կամ զմիւռնիացի յոյները բուն Հայաստանի հայոց հետ համեմատուին և ոչ թէ պոլսեցի կամ զմիւռնիացի հայոց հետ. մինչդեռ այսպէս չ՚ըլլուիր։ Ընդհակառակը սովորութիւն է եղած պոլսեցի յոյնը պոլսեցի հայուն հետ համեմատութեան դնել և յետոյ պոլսեցի յոյնին առաւելութիւնը նկատելով պոլսեցի հայուն վրայ (մեր խօսքը միայն լեզուի մասին է), հետեւցնել թէ առհասարակ յոյն ազգը աւելի զօրեղ և ընդդիմադիր հանդիսասած է օսմանցոց ազդեցութեան դէմ քան հայ ազգը. մինչդեռ վերև ըսուածին պէս եթէ պոլսեցի յոյնը իբր իր հայրենիքին մէջ բնակող ազգ. համեմատութեան դըրուէր միայն հայաստանցի հայու հետ, այս կեղծ եզրակացութիւնը պիտի ջնջուէր և պիտի տեսնուէր թէ երկու ազգերն ալ նոյն աստիճանով ազդուած են օսմանցիներէն։

7. Մեր միւս դրացիներէն պուլղարները, ռումէնները, ալպանացիները, լազերը, վրացիները և մինչև իսկ ապատակեաց քրդերը շատ ազդուած են նոյնպէս օսմանցիներէն։ Պուլղարներէն մաս մը մահմետական դառնալով՝ կազմած են Թրքախօս փօմաք կոչուած ցեղը՝ որ շատ թշնամի է քրիստոնեայ մնացած բուն պուլղարներուն։ Այժմ ալ թէև Պուլղարիան ազատ երկիր է, բայց դարձեալ շատ քաղաքներու և գիւղերու մէջ պուլղարները Թրքախօս են։—Ալպանացիներու կէսը, մօտ երկու միլիոն ժողովուրդէն մէկ միլիոնը, նմանապէս մահմետական է դարձած և զատուելով հարաւային օրթոդոքս կամ կաթոլիկ ալպանացիներէն, կը կոչուին կէկա, մինչդեռ հարաւայինը կը կոչուի Թօսքա։ Ալպաներէնը լցուած է բազմաթիւ փոխառութիւններով։—Լազերուն կէսէն աւելին

զուտ Թրքախօս է. Թող թէ մեծագոյն մասը մահմետական է դարձած կրօնքով։—Վրացիներէն նոյնպէս շատեր մահմետական են դարձած և թէև վրացերէնը չեն մոռցած, բայց Կովկասէն գաղթելով հաստատուած են Փոքր-Ասիոյ այլ և այլ մասերը։—Ռումէնները նմանապէս ունին շատ փոխառութիւններ օսմաներէն լեզուէն։—Քրդերը ամբողջովին մահմետական են. իսկ իրենց լեզուն լի է թրքական փոխառութիւններով։

Թուրքերը և Թաթարները ազդած են նաև ռուսերուն վրայ, որոնց լեզուն խումբ մը Թրքական փոխառութիւններ ունի։ Franz Miklosich լեզուաբանը՝ որ հաւաքած և ուսումնասիրած է Թուրք լեզուէն փոխ առնուած բառերը արևելեան և հարաւային-արևելեան Եւրոպայի լեզուներուն մէջ, 2500 փոխառութիւններ կը յիշէ. տես նոյն հեղինակին Die türkischen Elemente in den Südost- und Osteuropäischen Sprachen աշխատութիւնը, հրատարակուած Wien, 1889—90։ Մեր յաջորդ աշխատութիւնը թէև կը պարունակէ 4200 փոխառեալ բառ, բայց այս՝ Պոլսոյ բարբառին փոխառութիւններուն թիւն է. բուն Հայաստանի բարբառներուն փոխառութեանց թիւը ասոր կէսը միայն կրնայ ըլլալ։

8. Այն ժամանակ՝ երբ մեր (տաճկահայոցս) աշխարհիկ գրական լեզուն դեռ նոր պիտի ձևակերպուէր, մեր գրողները կը գրէին բուն ռամկական խօսուն բարբառը՝ բոլորովին լի տաճկերէն բառերով, ձևերով, ասացուածներով և տաճկական շարադասութեամբ։ Օրինակ մը տալը կարծեմ աւելորդ չէր լինէր.

«Թագաւորը կէլլայ քէօշքէն կամ արզ օտասիէն, կուգայ կը նստի Թախտին վրայ բարևելով, չաւուշներնալ մաղթանք կարդալով՝ որ կըսվի Ալգըշ։ Աջ դին՝ կըկենայ գըլար աղասին, ձախ դին՝ գափու աղասին, որ է գլուխ ճերմակ ներքինիներուն, անոր ետևէն կըկենան խաս օտալըներըը։ Ան ատենը կըսկսի նէօպէդ զարնըվիլ, որ կէս ժամ կը քշէ. լըմընալու ատենը Տուաճի չավուշը Թախտին քովը մօտիկնալով մաղթանք կըկարդայ, մուէզզիններըը ամէնը մէ-

կէն Ամէն կը կարդան։ Թագաւորը կելլայ երթալու. ան ատենն է՝ որ արիֆէին թօփէրը կը նետուին։

Երբոր արդ օտասին կըմտնայ, հոն կուգայ ողորմութիւն տըվօղը ու տասնըչորս սէլաղին ճամինէրուն քեաթիպնէրը, կէս կլոր կըկենան էհրամին վրայ։ Թագաւորին ձախ դին կըկենան իրեք գըլխաւորը ճերմակ ներքինինէրուն, դէպ 'ի դուռը կըկենան սէրային ամէն միւէզզինները։ Ամէննալ բան կարդալէն ետև՝ խաղինէ քեախեասիէն բան կառնեն, որ որչափ քիչ ըլլայ՝ մեծ կըսեպվի թագաւորին դիպցէն ըլլալով։» (Եղանակ Բիւզանդեան. Հ. Ղուկաս վ. Ինճիճեան. Վենետիկ. 1816. էջ 220—221)։

Բայց Թրքական զօրեղ ազդեցութենէն՝ ինչպէս որ բնական օրէնքը կը պահանջէր, ծնաւ զօրեղ ալ հակազդեցութիւն մը. Թրքական բառերով ու ոճով գրուածները ծաղրելի ու զզուելի դարձան հայ ականջներուն. բայց որովհետև այն ժամանակ ուրիշ լեզու չկար, բայց եթէ նոյն այդ ռամկօրէնը և հին գրաբարը, ուստի յառաջ եկաւ գրաբարեանութիւնը. ով որ հայերէն գրել ուզէր, պիտի աշխատէր գրաբարի նման գրել: Այն ժամանակ անշուշտ եղան մտածողներ և նկատողներ թէ այդ լեզուն ալ հասկանալի չէր ժողովրդին, այն է հայոց ամենամեծ մասին. բայց Թրքական ոճին յառաջ բերած զզուանքը բաւական էր այդ մտածումները մոռցնել տալու և նկատող աչքերն ալ կուրացնելու համար։ Այս զօրեղ հակազդեցութեան ծնունդ է նմանապէս օտար բառերը հայերէնով թարգմանելու ձգտումը. և որովհետև զօրեղ զգացմունքը միշտ չափազանցութեան կը մղէ մարդը, այս բնական օրէնքով բառակերտութեան գործն ալ չափազանցութեան հասաւ։ Ամէն մի բառ՝ որ օտար էր, անխտիր թարգմանուիլ ըսկըսաւ. հոգ չէր եթէ մինչև իսկ նոր թարգմանութիւնը աւելի անհասկանալի և տգեղ դառնար։

Այս շրջանին մէջ ուրեմն գործակը զգացմունքն է միայն։ Բայց եկաւ ժամանակը որ զգացմունքի տեղ նաև մտածմունքը գործեց. այն ժամանակ սկսաւ աշխարհաբարեանութիւնը. սա թէև ի սկզբան այնքան մօտ չէր ժողովրդական լեզուին, այլ գրաբարի ձևերով շատ խառն էր,

սակայն հետզհետէ կը զտուի, կը մաքրուի այս վերջիններէն եւ անշուշտ օր մըն ալ բոլորովին արժանի պիտի լինի այս անուան։

Սակայն ժողովրդական լեզուին փոխ առած Թրքական բառերու ահագին խումբը մէյ մը նախկին ռամկական գրականութեան մէջ գործածուելէն ետքը, այլ եւս չկրցաւ մտնել գրական լեզուին մէջ եւ միշտ վտարուած պիտի մնայ, որքան ալ որ պարզուի եւ որքան ալ որ ժողովրդական դառնայ մեր գրական աշխարհաբարը։ Այսպէս ըրին նաեւ մեր դրացի յոյները։

Սակայն ռումէնները՝ որոնք հին գրական մնացորդներ չունէին մեզի պէս, այսպէս չըրին. ասոնք չկրցան իրենց գրական լեզուն բաւական մաքրել այս Թրքական եկամուտ բառերէն, այնպէս որ իրենց գրական բարբառը այժմ լի է Թրքական փոխառութիւններով։ Այս տեսակէտով հայերը աւելի բարձր դասելու է քան ռումէնները։

Հայ գրական լեզուն թէեւ այսպէս դիւրութեամբ եւ վճռական կերպով մաքրուեցաւ Թրքական փոխառութիւններէն, բայց նոյն բանը անկարելի պիտի ըլլայ ընել նաեւ ժողովրդական լեզուին վերաբերութեամբ, որքան ալ որ աշխատին գրագէտները։ Ասոր միակ միջոցը կրթութեան ընդհանուր ծաւալումն է. ուրիշ խօսքով այն ժամանակ միայն կը յաջողի այս, երբոր հայկական կրթութիւնը ըստիպողական լինի ամէն տեղ։ Ինչպէս որ ասոր մէկ պարզ արդիւնքը տեսնուեցաւ վերջերս նոյն իսկ բոլորովին Թըրքախօս հայերու մէջ։ Այսպէս Պրուսայի, Կեսարիոյ, Եոզղատի մէջ եւ ուրիշ տեղեր, մասամբ Պոլիս գաղթելու, բայց մեծ մասամբ ալ այդ գաւառներուն մէջ բացուած հայ վարժարաններու շնորհիւ հայերէն, եւ այն ալ գրական հայերէն խօսող երիտասարդներու թիւը բաւական շատցած էր։

—

Բ.

1. Հայերէնի մէջ Թուրքերէնէ փոխառեալ բառերու վրայ ոչ մի աշխատութիւն չէ եղած դեռ ոչ հայերէն և ոչ ալ եւրոպական լեզուով։ Franz Miklosich-ի վերը յիշուած աշխատութիւնը կը պարունակէ նոր յունարէն, պուլկարերէն, սերպերէն, ռումաներէն, լեհերէն, մեծ ու փոքր ռուսերէն, հունգարերէն ևլն. լեզուներու մէջ գտնուած փոխառութիւնները. բայց հայերէնի փոխառութեանց մասին խօսք ալ չկայ։ Ճշմարիտ է թէ Պոլսոյ, Վենետկի կամ Վիեննայի մէջ այլ և այլ ժամանակներ հրատարակուած են ռամկօրէնէ հայերէն մեծ և փոքր բառգրքեր, որոնց մէջ հաւաքուած են ժողովրդական լեզուին մէջ գործածական խումբ մը Թրքական բառեր և անոնց դիմացը նշանակուած հայերէն թարգմանութիւնը, բայց այս աշխատութիւնները ոչ մի գիտական արժէք չունին։ Նախ այն պատճառով որ Թրքական փոխառութիւններուն հաւաքումը ասոնց գոնէ մեծ մասին մէջ ամբողջական չէ։ Երկրորդ՝ եթէ ամբողջական ալ ըլլայ, բառերը չունին այն ճշտութիւնը՝ որ կը պահանջուի այսպիսի գիտնական աշխատութեանց մէջ. այսինքն մասամբ նշանակուած են այս և մասամբ այն գաւառաբարբառին մէջ գործածական ձևերը, մեծ մասամբ ալ գրական Թուրքերէնի յատուկ ձևերը, առանց նշանակութիւն տալու հայոց մէջ առած ձևերուն։ Երրորդ՝ ասոնց նպատակը ռամկական լեզուն բարեփոխել և հայոց հայերէն սորվեցնել ըլլալով՝ բացի հայերէն համանիշը դնելէ ուրիշ բանի հոգ տարած չեն. նշանակած չեն նոյն իսկ թէ նոյն բառը ինչ ձև ունի բուն Թրքերէնի մէջ ևլն։

2. Այս թերին լրացնելու համար պատրաստեցինք մերովանն ներկայ աշխատութիւնը։ Մեր այլևայլ բարբառներուն մէջ Թրքական փոխառութիւնները տարբեր տարբեր ձևեր առած ըլլալով, ամէնէն առաջ պէտք էր ընտրել որոշ գաւառաբարբառ մը և հետևել անոր մէջ գործածական ձևերուն։ Մենք յարմարագոյնը համարեցինք

Կոստանդնուպոլսոյ հայոց բարբառը. այսպէս համարելու ալ մի քանի պատճառներ ունէինք։ Նախ որ Թրքական փոխառութեանց կողմէ ամէնէն աւելի հարուստ հայ բարբառը այս բարբառն էր և ուրիշ բարբառներու մէջ գործածական բոլոր Թրքական փոխառութիւնները կը պարունակէր. որով Պոլսոյ բարբառն ընտրելով մեր հաւաքածոն աւելի ամբողջական պիտի ըլլար. մինչդեռ եթէ ուրիշ բարբառ մը ընտրէինք, Պոլսոյ բարբառէն աւելի աղքատ ըլլալով՝ փոխառեալ բառերէն մաս մը՝ թէև Պոլսոյ հայոց մէջ գործածական, բայց չպիտի կրնար ներկայանալ մեր հաւաքած բառերուն շարքին մէջ։

Երկրորդ՝ Պոլիս ըլլալով օսմանեան տէրութեան մայրաքաղաքը, ինչպէս որ Պոլսոյ օսմանցոց խօսած լեզուն օսմանցոց դրական և պաշտօնական լեզուն է, նոյնպէս ալ հայոց գործածած գոնէ Թրքական փոխառութիւնները կրնային պաշտօնական համարուիլ և տեսակ մը առաջնակարգ դիրք ստանալ։

Երրորդ՝ պոլսահայոց գործածած ձևերը ուրիշ բարբառներու մէջ գործածուած ձևերէն աւելի մօտիկ ըլլալով Թրքական լեզուին ձևերուն, բառարանը գործածողներուն համար աւելի դիւրին պիտի ըլլար պոլսական ձեւերն ընտրելը։

Չորրորդ՝ Պոլիս ըլլալով աշխարհիս ամէնէն աւելի հայաշատ քաղաքը, այս բազմամարդութիւնը նմանապէս տեսակ մը առաւելութիւն կուտար իրեն։

Հինգերորդ՝ Զմիւռնիոյ, Մանիսայի, Թէքիրտաղի, Նոր-Նախիջևանի, Խրիմի, Գրիգորուպոլսի ևն. ևն. հայոց Թրքական փոխառութիւններն ալ շատ նման ըլլալով Պոլսոյ ձևերուն, այս ընտրութիւնը յարմարագոյնը կրնար դառնալ։

Մեր աշխատութեան մէջ հաւաքեցինք ուրեմն բոլոր այն բառերը՝ որ Պոլսոյ հայերէն ժողովրդական բարբառը փոխ է առած Թրքական լեզուէն, այս անուան տակ իմանալով ոչ թէ զուտ Թուրքերէնը, այլ օսմանցոց լեզուն, որ

կազմուած է զուտ Թուրքերէնի, պարսկերէնի և արաբերէնի խառնուրդով։ Այս լեզուն թէև աւելի յարմար ձայնով օսմաներէն կը կոչուի սովորաբար, բայց գոնէ գրքին վերնագրին մէջ աւելի պատշաճ գտնուեցաւ «Թուրքերէն» դնել։

Օսմաներէնէ փոխառեալ բառերուն կցուած են նաև իտալերէն, նոր յունարէն, ֆրանսերէն, ինչպէս և Պոլսոյ հրէարէն (սպանական բարբառ մը), ռուսերէն, հունգարերէն և անգլիերէն լեզուներէն փոխառեալ բառերը, որոնց գոնէ ամենամեծ մասը Թուրքերէնի միջոցով հասած է մեզի։

Աշխատութիւնը աւելի կատարեալ ընելու համար պոլսահայոց փոխ առած բառերուն հետ համեմատութեան են դրուած նաև Վանի, Ղարաբաղի և Նոր-Նախիջևանի մէջ գործածուած ձևերը, եթէ կան. որով աշխատութեանս մէջ ներկայացուած կ'ըլլայ ընդհանուր հայ ազգաբնակութեան գլխաւոր չորս ծայրերուն կրած ազդեցութիւնը օսմաներէնէ։

Աշխատուած է որ Թուրքերէնէ փոխառեալ պոլսահայ բառերու հաւաքումը որքան կարելի է ամբողջական ըլլայ. ասոր համար մեզ մեծ ծառայութիւն են մատուցած Վենետիկի աշխարհաբարէ-գրաբար բառարանին երկու տպագրութիւնները, ինչպէս և Մ. Աբիկեանի օսմաներէն ընդարձակ բառարանը (տպ. Պոլիս, 1888), որ առանձին նպատակ է ունեցած զուտ Թուրքերէն բառերու ճոխ հաւաքում մը տալու։

Վերը ըսինք թէ Պոլսոյ բարբառը ուրիշ բարբառներու մէջ գործածուած բոլոր Թրքական փոխառութիւնները կը պարունակէր. պատահեցան սակայն բառեր, որոնք թէև յիշեալ բարբառներէն մէկուն կամ միւսին մէջ գործածական էին, սակայն Պոլսոյ բարբառին մէջ գոյութիւն չունէին. մենք այս բառերն ալ դրինք իրենց այբուբենական կարգին, նշանակելով թէ Պոլսոյ մէջ գործածական չէ, այլ միայն այս կամ այն բարբառին մէջ։ Տարակոյս չկայ թէ յիշեալ երեք բարբառներուն կամ ուրիշ բարբառնե-

րու մէջ ալ դեռ կը գտնուին ուրիշ փոխառեալ բառեր, որոնք Պոլսոյ բարբառին մէջ համապատասխան ձեւեր չունենալով, նշանակուած չեն այստեղ։ Ասոնց հաւաքումն ալ կրնայ առանձին յաւելուած մը կազմել։

Համառօտութեան համար աշխատութեանս մէջ դիմուած է հետեւեալ ձեւերուն.

1. Պ., Վ., Ղ., Ն, համառօտագրութիւնները կը նշանակեն Պոլիս, Վան, Ղարաբաղ, Նոր-Նախիջեւան։

2. Ամէն բառ՝ որով նոր տող մը կ'սկսի, Պոլսոյ մէջ գործածական է. հակառակ պարագային որոշ կերպով նշանակուած է թէ «այս բառը Պոլսոյ մէջ գործածական չէ»։

3. Եթէ բառը նոյն ձեւով գործածական է նաեւ յիշեալ երեք բարբառներէն մէկուն կամ միւսին մէջ, նշանակուած է քովը համառօտագրութեամբ։

4. Իսկ եթէ միւս բարբառներուն մէջ տարբեր ձև է առած կամ նշանակութիւնն է փոխած, նոյն տողին մէջ առանձինն նշանակուած է։

5. Երբ միւս բարբառները համապատասխան տարբեր ձեւեր ունին և առաջին կամ տող սկսող բառը (այսինքն Պոլսոյ բարբառին յատուկ ձեւը) միմիայն Պոլսոյ մէջ գործածական է, քովը գրուած է Պ. և ստորակէտով զատուած է միւս բարբառներուն այդ համապատասխան ձեւերէն։

6. Վերջապէս երբ բառը բացի Պոլսէն ուրիշ բարբառի մէջ չկայ ամենեւին ոչ նոյն և ոչ ալ համապատասխան ձեւով մը, կը կազմէ առանձին տող, առանց Պ. համառօտագրութեան։

Յատկապէս Պոլսոյ ձեւերուն սկիզբը գրուած են նշաններ՝ որոնք անոնց գործածութեան աստիճանը կը նշանակեն, հետեւեալ կերպով.

† կը նշանակէ թէ բառը յատուկ է միայն հին սերունդին, այժմ քիչ գործածական է և հետզհետէ կը կորսուի։

* կը նշանակէ թէ նոյն բառը ունի նաեւ զուտ հայե-

րէն համապատասխան ձև, այնպէս որ խօսողը ազատ է խօսակցութեան մէջ այդ բառը գործածելու կամ ոչ։

* կը նշանակէ թէ բառը քիչ գործածական է և նոր է սկսած ներմուծուիլ լեզուին մէջ։

Ոչ մի նշան չունեցող ձևերը ամէնէն աւելի շատ գործածական ձևերն են. ասոնց մէջ գտնէ գոյականները հայերէն համապատասխան ձևեր չունին. միայն ածականները, բայերը ևն. կրնան մօտաւորապէս ուրիշ բառով կամ ուրիշ դարձուածներով թարգմանուիլ հայերէն։

Ամէն բառի դիմաց՝ հայերէն նշանակութեան քով գրուած է նաև նոյն նշանակութիւնը ֆրանսերէն թարգմանութեամբ, աշխատութիւնը յատկապէս եւրոպացի ուսումնականներուն աւելի մատչելի ընելու համար։

Տառադարձութեան մէջ Վանի և Ղարաբաղի ձևերը արևելեան տառադարձութեամբ են. Նոր-Նախիջևանի ձևերը Պատկանեանի տառադարձութեամբ և ճիշտ ու ճիշտ համապատասխան պօլսականին. իսկ այս վերջինը ուղղակի արևմտեան տառադարձութեամբ։ Մէկ դէպքի մէջ միայն արևելեան տառադարձութիւնը ի նկատի չէ առնուած համառօտութեան համար. այն է վերի 3° պարագային, այսինքն երբ Վանի կամ Ղարաբաղի ձևը ճիշտ ու ճիշտ Պօլսոյ ձևն ունի և ասկէ միայն բ, գ, դ, ձ, ջ տառերով է տարբեր պ, կ, տ, ծ, ճ տառերուն տեղ։

Գալով օսմաներէն բառերուն և ասոնց տառադարձութեան, բառերը նշանակուած են օսմանեան տէրութեան պաշտօնական-գրական լեզուին մէջ ընդունուած ուղղագրութեամբ. իսկ ասոնց քով աւելցուած է նոյն գրական լեզուով արտասանութիւնը՝ եւրոպական լեզուաբանական վերջին տառադարձութեամբ, առանց նկատի առնելու թաթարական կամ թուրք գաւառաբարբառներու, պարսկական և արաբական արտասանութիւնները։ Իսկ այս եւրոպական տառադարձութեան քով ալ նշանակուած է բառին նշանակութիւնը թուրքերէնի մէջ, եթէ

հայոց մէջ առած նշանակութենէն տարբեր է. եթէ ոչ նշանակութիւնը գրուած չէ։

Գ.

1. Ամէն լեզուի մէջ ալ, հին լինի այդ լեզուն թէ նոր, փոխառեալ բառերը երկու ճամբով միայն կրնան առաջ գալ. առաջին՝ գրքերու միջոցով և ուսումնական մարդոց ձեռքով եղած փոխառութիւններ, որոնք գրքերու մէջ միայն կ'ապրին և հազիւ թէ կրնան բուն ժողովրդական լեզուին մէջ մտնել. ասոնք կը կոչուին գրական-ուսումնական փոխառութիւններ։ Երկրորդ՝ բուն ժողովրդական փոխառութիւններ, որոնք իրարու հետ միասին ապրող երկու ժողովուրդներու մէջ կրնան առաջ գալ բերնէ բերան խօսակցութեամբ. ասոնք ալ կը կոչուին ժողովրդական փոխառութիւններ։

Թուրքերէնը, որուն մատենագրութիւնը այնքան խեղճ է և այնքան ալ ուշ կ'սկսի, ոչ մի գրական փոխառութիւն ըրած է մեզի. մեր փոխառութիւնները բոլորն ալ կը պատկանին ժողովրդական փոխառութեան տեսակին և ըստ այսմ առաջ եկած են բուն ժողովրդական Թուրքերէնէն։ Ասոր իբր ապացոյց կը ծառայեն հետևեալ պարագաները.

ա. Գրական Թուրքերէնը՝ իբր խառնուրդ Թաթարական, պարսկական և արաբական լեզուներուն, լի է այնպիսի պարսկերէն և արաբերէն բառերով ու ձևերով որ ժողովրդական լեզուն ամենևին չի ճանչնար. արդ՝ նոյն բառերը գոյութիւն չունին նաև մեր փոխառութեանց շարքին մէջ։ Մեր փոխառութեանց ամբողջութիւնը բաղկացած է միմիայն այն բառերէն, որոնք առհասարակ գործածական են խօսակցական-ժողովրդական Թուրքերէնի մէջ։

բ. Գրական Թուրքերէնը ունի շատ ձևեր՝ որոնք բառական այլայլութիւն են կրած ժողովրդական լեզուին մէջ.

այսպէս՝ գրական Թուրքերէն xotoz, ǰamešuy, čaryek, heyyet, müstehakk, nerdüban, vesvese, višne ևլն. ևլն. ձևերը ժողովրդական լեզուին մէջ դարձած եղած են fotoz, čamašər, čeyrek, hiyet, mustahak, verdiven, fesfese, fišne ևլն. ևլն.։ Արդ՝ մեր փոխառութիւններն ալ այս երկրորդ ձևերէն են և ո՛չ թէ առաջիններէն. Հմմտ. Պոլսոյ բարբառով՝ ֆօթօզ, չամաշըր, չէյրէկ, հիյէթ, մուստահախ, վէրտիվէն, ֆէսֆէսէ, ֆիշնէ ևլն. ևլն.։

Ասոնցմէ կը հետևի թէ Թուրքերէնէ փոխառեալ բառ մը անպատճառ ժողովրդական Թուրքերէն ձևին հետ համեմատելու է, և ոչ երբեք գրական Թուրքերէն ձևին հետ. ճիշդ ինչպէս որ ֆրանսերէն, իտալերէն, սպաներէն կամ ռումաներէն բառ մը ստորին լատիներէնէ յառաջացած լինելով ստորին լատիներէնի հետ կը համեմատուի և ոչ բնաւ գրական լատիներէնի հետ։ Հակառակ պարագային, այսինքն երբ գրական Թուրքերէն բառի մը հետ համեմատուի փոխառութիւնը, երևան պիտի գան լեզուաբանական այնպիսի օրէնքներ՝ որոնք իսպառ գոյութիւն չեն ունեցած հայկական շրթունքներու վրայ։ Այսպէս՝ վերի համեմատութիւններէն պիտի հետևցուէր թէ խ=ֆ, Ն=վ, վ=ֆ, իւ=ու ևլն. ևլն., մինչդեռ այս փոփոխութիւնները Թուրքերուն յատուկ են և ոչ երբեք հայոց *)։

Թէև մեր աշխատութեան մէջ պոլսեցոց բարբառին հետ միշտ համեմատութեան առնուած են նաև Նոր-Նախիջևանի, Վանի և Ղարաբաղի բարբառներուն Թուրքական փոխառութիւնները, բայց դժբախտաբար նոյնը կարելի չի պիտի ըլլայ ընել նաև յաջորդ քննութեանս մէջ, որովհետև ծանօթ չեն ինձ այն ժողովրդական Թրքական բարբառները՝ որոնց ծնունդ են Նոր-Նախիջևանի, Վանի և Ղարաբաղի փոխառութիւնները։ Քննութիւնս ուրեմն պիտի պարունակէ միայն պոլսահայ բարբառին Թրքական փոխառութեանց ձայնական փոփոխութիւնները։

---

*) Այս խնդրին պիտի վերադառնանք ներածութեանս վերջը։

2. *Օսմանեան գրական լեզուին այբուբենը կը պարունակէ 32 տառ. բայց այս այբուբենը շինուած ըլլալով յատկապէս արաբերէն և պարսկերէն լեզուներուն համար, ամենևին չի կրնար ներկայացնել օսմաներէնի ամբողջ ձայնական հարստութիւնը. այսպէս՝ մինչդեռ օսմանեան լեզուն ամբողջովին ձայնաւորներու* ծանրութեան *և* թեթեւութեան *վրայ հիմնուած լեզու մըն է, այս այբուբենը բացի* ا*-էն ուրիշ որոշ ձայնաւոր տառ մը չունի. ընդհակառակը այբուբենը կը կրէ* ث, س, ص—ذ, ز, ظ, ض—ت, ط *կրկնակ բաղաձայնները, որոնք բոլորովին աւելորդ ծանրութիւն են օսմաներէնի համար։ Ուստի մէկ կողմ թողելով օսմանեան այբուբենը, ներկայ քննութեան համար կը գործածենք լեզուաբանական այբուբենը՝ եւրոպական այբուբենի շարքով։*

Օսմաներէնի (գրական թէ ժողովրդական լեզու) ձայնական դրութիւնը կը պարունակէ 30 *ձայն, հետևեալ կերպով.*

Ա. Ձայնաւորներ՝ թիւով 8.

1. *Ծանր ձայնաւորներ*—a, ə, o, u.
2. *Թեթև ձայնաւորներ*—e, i, ŏ, ü.

Բ. Բաղաձայններ՝ թիւով 22.

b, č, d, f, g, ġ, h, ǰ, k, l, m, n, p, r, s, š, t, v, x, y, z, ž.

Գ. Երկբարբառներ չկան օսմաներէն լեզուին մէջ։

3. *Այս ձայներուն վրայ կ'անցնինք խօսիլ մի առ մի.*

Ա. ՁԱՅՆԱՒՈՐՆԵՐ

1. *Ծանր ձայնաւորներ*

a.

1. *Այս ձայնը օսմաներէնի մէջ գրաւորապէս կը ներկայանայ պարզ իւսթիւնով կամ իւսթիւնաւոր* ا, آ, ع, عا, ﻪ *ուղղագրութիւններով, որոնք հաւասարապէս կը հընչուին* a=ա, *հայկական փոխառութեանց մէջ ալ պահելով ընդհանրապէս նոյն* ա *հնչումը. քիչ անգամ միայն* ﻪ *գըրականին մէջ կը հնչուի* է։ *Օրինակ* *)

—قبا kaba=խապա «*թանձր, կոշտ, բիրտ*»; قباق kabak =խապախ «*դդում*»; تقليد taklid=թախլիտ «*կեղծ*»; تقلاق taklak=takla=թախլա «*գլուխկոնծի*»; تخت taxt=taxd= թախտ «*գահ, գահոյք*»; خراب xarab=խարապ «*աւեր*»։

ا— اقران akran=ախրան «*ընկեր, հասակակից*»; دلال dellal=tellal=թէլլալ «*մունետիկ*»; قما kama=խամա «*դաշոյն*»; قمارباز kumarbaz=խումարպազ «*խաղամոլ*»։

آ— آطه ada=ատա «*կղզի*»; آرشون aršun=aršən=արշըն «*կանգուն, գազ (չափ մը)*»; آخور axor=axər=ախըռ «*ա~*

---

*) Յաջորդ օրինակները հետեւեալ կարգով են. 1. Գրական ձեւին ուղղագրութիւնը և հնչումը. 2. Ասոր ժողովրդական հնչումը. 3. Հայոց մէջ ստացած ձեւը. 4. Նշանակութիւնը։ Եթէ ժողովրդական ձեւը նոյն է գրականին հետ, թիւ 2-ը դանց կ՚ըլլուի։

խոռ»; آتاق atak=atik=աթիք *«խիզախ, ժիր, համարձակ»*; آفرين=aferin=aferim=աֆէրիմ *«կեցցէ՛ս, ապրի՛ս»*։

ع—عقرب akreb=ակրէպ *«կարիճ»*; عكسى aksi=ախսի *«հակառակ, հակառակասէր»*; معرفت marifet=մարիֆէթ *«հը-նարք, հնարիմացութիւն, ճարտարամտութիւն»*; تعجيز taǰiz=թաճիզ ըճիղ *«ձանձրացնել, գլուխ ցաւցնել»*; لعنت lanet=nallet=նալլէթ *«անիծեալ»*; طمعكار tamakyar=tamalıkyar=թամահքյար *«ագահ, կծծի»*։

عا—عارسز arsəz=առսըզ *«անամօթ, անհանդարտ, ա-նառակ»*; عادتا adeta=ադէթա *«սովորաբար, պարզապէս, հասարակ»*; عادت adet=ադէթ *«սովորութիւն»*; عالم alem=ալէմ *«աշխարհ, ամէն մարդ»*; عاشق ašək=աշըխ *«աշուղ»*։

ه—قوجه koǰa=խօճա *«մեծ, ահագին»*; مشته müšte=mušta=մուշտա *«բռունցք»*; قوپچه kopča=կօփճա *«կոճակ»*; مشربه mišrebe=mašrapa, moršupa=մօրշուփա *«ըմպանակ, ջուրի թիթեղեայ մեծ բաժակ»*։

2. *Օսմաներէնի* a *ձայնը բացի այս ընդհանուր և սովորական փոփոխութիւններէն՝ կը կրէ նաև հետևեալ մասնական փոփոխութիւնները՝ հայկական փոխառութեանց մէջ.*

ը—*այսպէս են* قدر kadar=խըտար *«չափ». օր.* աս խըտար *«այսչափ».* անխըտար *«այնչափ».* ինչխըտար *«որ-չափ».* աղխըտար *«այդչափ».* horu խըտար *«հօրս չափ» ևլն.*; حصير hasər=խըսիր *«փսիաթ»*; ژاندارمه žandarma=ǰandarma=ճանտըրմա *«ոստիկան»*։

է—*Օսմ.* ay *ձայնը կը դառնայ* է՝ بر خيلى bir xayli=խէլ մը *«բազմաթիւ, խումբ մը» և* خير xayr=խէր *«բարի գործք» ձևերուն մէջ*։

ə.

1. *Այս ձայնը օսմաներէն գրչութեան մէջ կը համա-պատասխանէ պարզ էսրէի և կամ էսրէով* ا, اى, ى, ع, عى, اع *ձևերուն, որոնք հաւասարապէս* ը *կը հնչուին գը-*

րական թէ ժողովրդական օսմաներէնի, ինչպէս և հայկա-կան փոխառութիւններուն մէջ։ Երբեմն միայն գրականին մէջ կ'ունենան ի *հնչումը։ Օրինակ՝*

—قرلانغج kərlanġəǰ=խըռլանճղըճ *«ծիծեռնակ»*; جلق ǰəlk=ճըլխ *«հոտած (հաւկիթ)»*; قناب kənab=kənnab=խըննապ *«առասան, կանեփեայ լար»*; خيانت xəyanet=խը-յանէթ *«չար»*; صدق sədk=սըթխ *«ջերմեռանդութիւն»*; سنجاب sənǰab=սընճապ *«սկիւռ»*; سپارش siparəš=səparəš=սըփարըշ *«յանձնարարութիւն»*։

ا—اخلامور əxlamur=ըխլամուր *«թմբի»*; اسپاناك əspanak=əsbannak=ըսպանախ *«ծմել, շոմին»*; اسقره əskara=ըսխառա *«կասկարայ»*; اصرغان əsərġan=ըսըրղան *«եղիճ»*։

ای—ایلیق ələk=ըլըխ *«գաղջ»*; ایشل ایشل əšəl əšəl=ըշըլ ըշըլ *«փայլ ի փայլ, վառ ի վառ»*; ایشیق əšək=ըշըխ *«լոյս, ճրագ, մոմ»*։

ی—چقین čəkən=չըխըն *«ծրար»*; دیرلتی dərəltə=տը-ռըլթը *«մնոտիք, դատարկ բան»*; صیق sək=սըխ *«խիտ, հոծ»*; تیغ tiġ=təġ=թըղ *«հերիւն»*; خرچین xərčən=xərčəl=խըռչըլ *«անընտել, ամաչկոտ, մարդէ քաշուող»*։

ع—عرض ərz=ըռզ *«պատիւ, ամօթի զգացում». ու-րիշ օրինակ չկայ։*

عی, اع—*Գրական լեզուին մէջ կան թէև օրինակներ, բայց ատոնք չեն մտած ժողովրդական բարբառին մէջ, ուստի և գոյութիւն չունին նաև մեր փոխառութեանց մէջ. ինչ.* اعراض əraz *«երես դարձնել» արաբերէնէ։*

2. *Ժողովրդական բարբառին* ə *ձայնը շատ անգամ մեր փոխառութեանց մէջ կը դառնայ նաև՝*

ի—*այս ձևափոխութիւնը տեղի կ'ունենայ* 1. *բոլոր յատկացեալներու ծայրը. օր.* آغاج قاوونی aġaǰ kavunə=աղաճ խավունի *«կիտրոն (բառացի՝ ծառի սեխ)»*; تره اوتی tere otə=թէրօղօթի *«ագառքեղի նման խոտ մը»*; قولاق توزی kulak tozə=խուլախթօզի *«քունք»*; قوزی قولاغی kuzu kulaġə=խուզուխուլաղի *«թրթնջուկ, գառնադմակիկ»*; صایاغی sayaġə=սայաղի *«ճարպ» ևն.*։

2. جى *ճը վերջացող և արհեստաւոր ցուցնող անուններուն մէջ. օր.* آشجى ašǰə=աշճի *«խոհարար»;* پاچاوره‌جى pačavraǰə=փաչավրաճի *«հին լաթի կտորներ հաւաքող»;* قوندره‌جى kunduraǰə=խունտուրաճի *«կօշկակար»;* باشجى bašǰə=պաշճի *«ոչխարի գլուխ ծախող»;* آرپه‌جى arpaǰə=արփաճի *«գարի ծախող» ևն. ևն. առանց բացառութեան։*

3. *Ծանր բայերու անցեալ ընդունելութեան* مش մըշ *վերջաւորութիւնը նմանապէս առանց բացառութեան կը վերածուի* միշ. *օր.* قزدرمق kəzdərmak *«բարկացնել»*=խըզտըրմիշ ընել *«բարկացնել»;* آزمق azmak *«կատղիլ»*=ազմիշ ըլլալ *«կատղիլ»;* اولمش olməš=օլմիշ *«հասուն, հասած» ևն. ևն.։*

Այս երեք պարագաներուն մէջ ալ թրք. ə, ǰə, məš *ծանր մասնիկները չփոխուած են համապատասխան և հոմանիշ թեթև* i, ǰi, miš *մասնիկներուն հետ։*

4. *Ուրիշ խումբ մը բառերու ծայրը կամ վերջավանկին մէջ գտնուած* ə *ձայները վերածուած են նմանապէս* ի։ *Օրինակ՝* آلچى alčə=ալչի *«գաճ»;* آجى aǰə=աճի *«լեղի, դառն. 2. վրէժ»;* آيى ayə=այի *«արջ»;* قالب kaləb=խալիպ *«կաղապար»;* قامش kaməš=խամիշ *«եղէգ»;* قاييصى kayəsə=խայիսի *«ծիրան»;* حصير hasər=խըսիր *«փսիաթ»;* چاير čayər=չայիր *«արօտ, մարգագետին»;* ترشى turšə=թուրշի *«թթու (գոյ.)»;* قاص قتى kas katə=խասխաթի *«չնթուկիլ նստիլ»;* قارن آغريسى karən aǵrəsə=խառնաղրսի *«ձայնդ կտրի, ձայնդ մարի»։*

է—*այսպէս են՝* لايق layək=լայէխ *«արժանաւոր, արժանի»;* قايق kayək=խայէխ *«նաւակ, նաւ»;* تنبيه tenbih=թէմպէհ *«պատուէր»;* تخته‌بيتى taxta biti=թախտապէթի *«մըլուկ, փայտոջիլ»։*

ու—چاقى čakə=չախու *«ղմելի, կտրոց»;* اويلم oyləm=օյլում *«խոռոչ»։*

Օ.

1. *Ժողովրդական լեզուին* o *ձայնը կը համապատասխանէ գրական լեզուին պարզ էօթրէին և կամ էօթրէով* و, او, ا, وا, ع, *գրչութիւններուն, որոնք նմանապէս կը հնչուին* o։ *Այս* o *ձայնը անփոփոխ կը մնայ նաև մեր փոխառութեանց մէջ։ Օրինակ՝*

’—طقسان doksan=տօխսան *«իննսուն»*; صمون somun=սօմին *«բոլորաձև մեծ հաց»*; صكره sonra=սօղրա *«յետոյ»*; نخود noxud=nohud=նօհուտ *«սիսեռ»*; نقطه nokta=նօխտա *«կէտ»*։

و—طوپطولو dop dolu=տօփտօլու *«բոլորովին լի»*; بوغاز boğaz=պօղազ *«կոկորդ»*; روسپی rospi=orosbu=օռօսպու *«բոզ»*; دوست dost=տօստ *«բարեկամ»*; بوستان bostan=պօստան *«բանջարանոց»*; صوفی sofu= սօֆու *«մոլեռանդ»*; خرطوم xor-tum=խօռթում *«պատիճ»*։

او—اووه ova=օվա *«դաշտ»*; اويمق oymak=օյմաք ընել *«փորել, փորագրել»*; اويا oya=օյա *«ժանեակ»*: اوطه oda=օտա *«սենեակ»*; اورتاق ortak=օրթախ *«ընկեր»*; اورته orta =օրթա *«մէջտեղ»*։

ا—اردو ordu=օռտու *«բանակ»*։

وا—خوانچه xonče=խօնչա *«սեղան (մրգերով եւն. զարդարուած)»*; خواجه xoǰa=հօճա *«տաճիկ վարժապետ, կարդացող»*։

ع—عثمانلو osmanlu=օսմանցի *«տաճիկ»*։

Ու.

1. *Ժողովրդական Թուրքերէնի* ու *ձայնը կը համապատասխանէ գրական Թուրքերէնի պարզ էօթրէին և կամ էօթրէով* او, ا, ع, عو, و *գրչութիւններուն՝ որոնք նմանապէս թէ գրական և թէ ժողովրդական Թուրքերէնի, ինչպէս և հայ փոխառութեանց մէջ կը հնչուին* ու։ *Գրականին մէջ երբեմն կը հնչուին նաև* իւ։ *Օրինակ՝*

’— غرابیه ġurabiyye=xurabiye=խուրապիյէ «խմորեղէն մը»; رخصت ruxsat=ուրուխսաթ «արտօնութիւն, թոյլտուութիւն, հրաման»; طلوم tulum=թուլում «տիկ»; بتپرست butperest=putperes=փութփէրէզ «կռապաշտ, անհաւատ»; بلوط bulut=պուլուտ «ամպ»։

او— اوشاق uşak=ուշախ «սպասաւոր, մանչ, ծառայ»; اویدرمه uydurma=ույտուրմա «կեղծ, սուտ, յարմարեալ, շինծու»; اویغون uyġun=ույղուն «յարմար»; اوچورم učurum=ուչուրում «գահավէժ»; اویوز uyuz=ույուզ «բորոտ, քոսոտ» ևլն.։

ا— اصول usul=ուսուլ «միջոց, եղանակ, կերպ»; استره üstüre=ustura=ուստուռա «ածելի»; اغور uğur=ուղուր «բարի ոտք, յաջողութիւն»; امید ümid=umud=ումուտ «յոյս»։

ع— հայկական փոխառութեանց մէջ պատահած չէ. բայց գրական Թուրքերէնն ունի. ինչ. عموم umum «ընդհանուր, հասարակաց, ամբողջ»; عبودیت ubudiyyet «ծառայութիւն» ևլն.։

عو— հմմտ. գրակ. Թրք. ملعون=melun «անիծեալ»։

و— موشموله mušmula=մուշմուլա «զկեռ»; قوروم kurum=խուռում «ճանճախարիթ, մուր»; پول pul=փուլ «նամակադրոշմ»; طوفان tufan=թուֆան «ջրհեղեղ»; مخصوص maxsus=մախսուս «դիտմամբ»։

2. Հայկական փոխառութեանց մէջ Թրք. ս կը դառնայ նաև ի կամ ը. այսպէս են՝ صویولی su yolə=սըյօլի «ջրմուղ»; صمون somun=սօմին «մեծ և կլոր հաց»; زیتون zeytun=զէթին «ձիթապտուղ»; ایون oyun=օյին «խաղ»; ایونجق oyunǰak=օյինճախ «խաղալիք»; غوجوق goǰuk=կօճիկ «տեսակ մը հաստ վերարկու»; قورشون kuršun=խուրշին «կապար»։

2. Թեթեւ ձայնաւորներ

e.

1. *Ժողովրդական Թուրքերէնի* e *ձայնը կը համապատասխանէ գրականին պարզ իւսթինին կամ իւսթինով* ا, ه, هٔ *ձեւերուն, որոնք նմանապէս կը հնչուին* է՝ *թէ գրական եւ թէ ժողովրդական Թուրքերէնի արտասանութեամբ, ինչպէս նաեւ մեր փոխառութեանց մէջ։ Օրինակ՝*

—كپنك kepeneg=քէփէնէկ *«Թիթեռնիկ»*; تكرلك teker-lek=թէքէրլախ *«անիւ»*; رنك reng=ըռէնկ *«գոյն»*; درد derd=տէրտ *«ցաւ, վիշտ»*; تذكره tezkire=teskere=թէսկէրէ *«անցագիր» եւն. եւն.։*

ا—اركك erkek=էրքէկ *«արու»*; انكنار enginar=էնկինար *«կանկար»*; اذيت eziyet=eziyet=էզիյէթ *«նեղութիւն, տանջանք»*; اطراف etraf=էթրաֆ *«բոլորտիք, շուրջ»*; ازبر ezber=էզպէր *«գոց սորվիլ»*; ابريشم ebrišüm=ebišüm=էպիւշիւմ *«ապրշում» եւն.։*

ه—كرسته kereste=քէրէստէ *«տախտակ»*; تپه tepe=թէփէ *«դագաթ, բլուր»*; ميشه miše=meše=մէշէ *«կաղնի» եւն.։*

هٔ—نشئه neše=նէշէ *«ախորժակ, տրամադրութիւն»*; نشئهلنمك nešelenmek=նէշէլէնմիշ ըլլալ *«ախորժ տրամադրութիւն ունենալ»։*

2. *Ասոնցմէ դուրս ժողովրդական Թուրքերէնի* e *ձայնը մեր փոխառութեանց մէջ դարձած է նաեւ՝*

ա—اكشيمك ekšimek=աճխիլ *«թթուիլ (կերակուրի համար)»*; منديل mendil=մանտիլ *«թաշկինակ»։*

ու, օ—جواب ǰevab=ճօղապ, ճուղապ *«պատասխան»։*

3. *Ժողովրդական Թուրքերէն* ey *քանի մը տեղ կը դառնայ* է. *ինչ.* شيخ šeyx=շէխ *«տաճկի կրօնաւոր»*; كيف keyf=քէֆ *«քմահաճոյք, զուարճութիւն»*; زيتون zeytun=զէթին *«ձիթապտուղ»։*

i.

1. *Ժողովրդական Թուրքերէնի* i *հնչումը կը համապատասխանէ գրականին պարզ եսրէին կամ եսրէով* ا, ای ، ی ، ع ، عی ، اع *ձևերուն. ասոնք ալ թէ գրական և թէ ժողովրդական լեզուին, ինչպէս և մեր փոխառութեանց մէջ ունին* ի *ձայնը։ Օրինակ՝*

ا—کتابجی kitabǰə = քիթապճի «*գրավաճառ*»; جلا ǰila = ճիլա «*փայլ*»; چلنکیر čilingir = չիլինկիր «*դարբին*»; بللور billor = պիլլօռ «*բիւրեղ*»։

ا—افترا iftira = իֆթիրա «*զրպարտութիւն*»; اکرام ikram = իքրամ «*հրամցնել*»; انجیر inǰir = ինճիր «*թուզ*»; اشکنبه iškenbe = iškembe = իշկէմպէ «*քաղիրթ*»; اشته ište = իշտէ «*ահաւասիկ*»; اسکمله iskemle = իսկէմրի «*աթոռ*»։

ای—ایلیك ilik = իլիկ «*ոսկորի ծուծ*»; ایجاد iǰad = իճատ «*հնարել, գիւտ*»; این in = ին «*որջ*»; ایشجی išǰi = իշճի «*բանուոր*»; ایلیشك ilišik = իլիշիկ «*առկախ խնդիր, թերի մնացած, կիսկատար թողուած բան*»։

ی—سجیم siǰim = սիճիմ «*առասան, լար*»; کیرج kireǰ = քիրէճ «*կիր*»; کیله kile = քիլէ «*գրիւ*»; میل mil = միլ «*սլաք*»; میشین mišin = mešin = մէշին «*ոչխարի մորթ, կաշի*»։

ع—علاج ilaǰ = իլաճ «*դեղ*»; عناد inad = ինատ «*յամառութիւն*»; عبرت ibret = իպրէթ «*օրինակ*»; عبارت ibaret = իպարէթ «*բաղկացեալ*»; علّت illet = իլլէթ, ճիլլէթ «*գէշ հիւանդութիւն, ախտ*»։

عی—*Այս ձևով են օրինակ* عید iyd «*տօն, տօն օր*», عیسی Isa «*Յիսուս*» *ևլն., բայց այս բառերը մնած են ոչ ժողովրդական լեզուին մէջ և ոչ ալ հետևաբար մեր մէջ։*

اع—اعلام ilam = իլամ «*դատարանի վճռագիր*»; اعلان ilan = իլան «*ազդ*»; اعتبار itibar = իթիպար «*յարգ, արժանիք*»։

ö.

1. *Ժողովրդական լեզուին* ö *հնչումը գրականին մէջ*

կը ներկայանայ պարզ էօթրիւով կամ էօթրիւով او, و, ع ձեւերով. ատոնք ալ առհասարակ կը հնչուին էօ՝ թէ գրական, թէ ժողովրդական լեզուին և թէ մեր փոխառութեանց մէջ։ Օրինակ՝

’—سكود söyüd = սէօյիւտ «ուռի»; كمور kömür = քէօմիւր «ածուխ»; كورك gövrek = կէօվրէկ «պաքսիմատ»; كمرك gömrük = կէօմրիւք «մաքս»։

او—اوكچه ökče = ökǰe = էօքճէ «կրունկ»; اورس örs = էօրս «դարբնոցի սալ»; اولوم ölüm = էօլիւմ «մահ»; اوكسز öksüz = էօքսիւզ «որբ»։

و—دوشمه döšeme = տէօշէմէ «տախտակամած»; كوبك göbek = կէօպէք «պորտ»; كوپری köprü = քէօփրիւ «կամուրջ»; بوجك böǰek = պէօճէկ «միջատ»։

ع—عمر ömr = էօմր «կեանք»; عذر özr = özür = էօզիւր «արդարացում, չքմեղանք»։

ü.

1. Ժողովրդական լեզուին ü ձայնը կը համապատասխանէ գրականին պարզ էօթրէին կամ էօթրէով او, و, ع, ا գրչութիւններուն՝ որոնք նոյնպէս իւ հնչումն ունին գրական և ժողովրդական լեզուին, ինչպէս և մեր փոխառութեանց մէջ։ Օրինակ՝

’—شبهه šübhe = šüpe = շիւփհէ «կասկած, տարակոյս»; منجم müneǰǰim = միւնէճճիմ «աստղաբաշխ»; مژده müžde = միւժտէ «աւետիս»; كلاه külah = քիւլախ «գլխանոց»; كلخان külxan = külhan = քիւլան «հնոց» ևլն.։

او—اوزوم üzüm = իւզիւմ «խաղող»; اوستون üstün = իւսթիւն «գեր ի վերոյ»; اوتو ütü = իւթիւ «հարթուկ»; اوشنمك üšenmek = իւշէնմիշ ըլլալ «դանդաղիլ, ծուլանալ» ևլն.։

و—دودوك düdük = տիւտիւկ «սուլիչ»; كوتوك kütük = քիւթիւկ «կոճղ»; سوپورگه süpürge = սիւփիւրկէ «աւել»; چوروك čürük = չիւրիւկ «փտած» ևլն.։

ع—عفونت ufunet = üfünet = իւֆիւնէթ «բորբոքում»;

ուրիշ օրինակ չկայ. Թէև գրական լեզուն ունի عنوان ünvan «անուն, հռչակ», عليا ülya «բարձրագոյն» ևլն. ձևեր, բայց ասոնք չեն մտած ժողովրդական լեզուին, հետևաբար նաև հայոց փոխառութեանց մէջ։

1—استوپو üstüpü = իւսsիւփիւ «խծուծ»; استوبج üstübeǰ = իւսsիւպէճ «սպիտակադեղ» ևլն.։

Բ. ԲԱՂԱՁԱՅՆՆԵՐ

b.

1. Ժողովրդական b ձայնին դէմ գրականը ունի միշտ ب ձևը, որ կը հնչուի նոյնպէս b. այս հնչումը անփոփոխ կը մնայ նաև մեր փոխառութեանց մէջ։ Օրինակ՝ بزاز bezzaz = bezaz = պէզազ «կտաւավաճառ»; بسبللی bésbelli = պէ՛սպէլլի «բոլորովին յայտնի»; بهار bahar = պահար «համեմ»; بهار behar = bahar = պահար «գարուն»; تباشير tebašir = tebešir = sէպէշիր «կաւիճ»; چبوق čəbuk = čubuk = չուպուխ «գաւազան, ցուպ»; حب häbb = hab = հապ «դեղահատ»; خراب xarab = խարապ «աւեր»; صبر sabr = սապր, սապըր «համբերութիւն»; عجائب aǰaib = աճայիպ «զարմանալի՛ բան»; قباق kabak = խապախ «դդում»; هندبا hindiba = հինsիպա «եղերդ»; يبانجی yabanǰə = յապանճը «օտար» ևլն. ևլն.։

2. Սոյն b ձայնը հայկական փոխառութեամբ փ-ի է վերածուած بتون bütün = փիւթիւն «ամբողջ» և ասկէ بسبتون büsbütün = փիւսփիւթիւն «բոլորովին» բառերուն մէջ։

č.

1. Ժղ. Թրք. č ձայնին դէմ կը գտնենք գրական Թրք. چ č և հայ. չ։ Օրինակ՝ چفته čifte = չիֆsէ «զոյգ»;

چكركه čekirge = չէքիրկէ «մարախ»; چكمجه čekmeǰe = չէք-մէճէ «դարակ, գզրոց»; چولاق čolak = չօլախ «ձախլիկ»; چويد čivid = չիվիտ «լեղակ»; كچه keče = քէչէ «թաղիք»; پاچاوره pačavra = փաչավրա «հին ցնցոտի»; قوچ koč = խօչ «խոյ»; كوچ göč = կէօչ «չու»; صاچى sačə = սաչի «հարսի օժիտ»; قيچ kəč = խըչ «կող»; قوچان kočan = կօչան «կաղամբի ևլն. կուրծ»; قولچاق kolčak = խօլչախ «թեւնոց»; قاچاق kačak = խաչախ «մաքսանենգ, փախստական» ևլն.։

2. Այս č ձայնը հայկական փոխառութեանց մէջ բաղաձայնէ անմիջապէս առաջ գտնուած ժամանակ կը վերածուի ջ-ի. իսկ եթէ նոյն č-էն առաջ նաև ն ձայնը կայ, կը ջնջուի. այսպէս են ايچ طونى ič donə = իջտօնի «վարտիք»; ايچرت ičret = իջրէթ «խմիչք, օղի ևլն.»; اوچقور učkur = ուջխուր «վարտիքի կապ, խոնջան»; رنجبر renǰber = renčber = ըռէջպէր «բանւոր, մշակ»։ Այս օրէնքը կը գտնենք նաև բուն հայկական բառերու մէջ. ինչ. ճաջնալ = ճանչնալ. աջկ = աչք. մէջկ = մէջք ևլն.։

3. Նոյն č ձայնը ճ-ի կը վերածուի քանի մը տեղ՝ խ ձայնէն ետք. հմմտ. اقچه akče = ախճէ «ստակ»; بوغچه boğča = bohča = պօխճա «ծրար»; باغچه bağče = bahǰe = պախճա, պախճէ «պարտէզ» ևլն.։

d.

1. Ժողովրդական Թուրքերէնի d հնչումը կը ծագի գրականին د d, ض d, ت t, ط d ձայներէն. Հայկական փոխառութեանց մէջ ժողովրդական d անփոփոխ կը մնայ։ Օրինակ՝

د—دها daha = տահա «դեռ, տակաւին»; دیبك dibek = տիպէկ «սանդի տոռն»; دينج dinǰ = տինճ «առոյգ, պնդակազմ»; سكود söyüd = սէօյիւտ «ուռի»; كدر keder = քէտէր «վիշտ, ցաւ»; هديه hediyye = hediye = հէտիյէ «նուէր, ընծայ»; يدك yedek = յէտէկ «պահեստի»; زندان zəndan = զըն-

տան «զնդան»; سدف sedef = սէտէֆ «սատափ»; قدوز kuduz = խուտուզ «կատաղած (շուն)»; كچيد gečid = կէչիտ «անցք» ևն։

ض — قاضى kadə = խատը «դատաւոր»; قاضى‌كوى kadəköy = խատըքէօյ «Քաղկեդոն, Գատըգիւղ»; خضر الياس xədərülyas = xədrellez = խըտրէլլէզ «գարուն և ամառ»։

ط — طمر damar = տամար «երակ»; آطه ada = ատա «կղզի»; طماغ damaġ = տամաղ «քիմք»; طياق dayak = տայախ «ծեծ, նեցուկ»; طيانقلى dayanəklə = տայանըխլը «դիմացկուն»; طورلاق dorlak = տօրլախ «ծոյլ, դանդաղկոտ»; طاز daz = տազ «ճաղատ»; طاره dara = տարա «ապրայ»; طارى darə = տարը «կորեակ»; طاغتمق daġətmak = տաղըթմախ ընել «ցրուել, բաշխել»; طانه dana = տանա «հորթ»։

ت — تيمور timur = demir = տէմիր «երկաթ»; تيمورجى timurǰə = demirǰi = տէմիրճի «երկաթագործ»; تمغا tamġa = damga, damġa = տամղա «կնիք, դրոշմ»; تمغالى tamġalə = damġalə, damgalə = տամղալը «դրոշմեալ»; تباشير tebašir = tebešir = տէպէշիր «կաւիճ»։

f.

1. Ժղ. Թրք. f ձայնը = գրակ. Թրք. ف f = հայ. ֆ. Օրինակ՝ فرطونه furtuna = ֆուրթունա «փոթորիկ»; فرمان ferman = ֆէրման «հրովարտակ»; فلز filiz = ֆիլիզ «ընձիւղ»; فقير fakir = fakər = ֆախըր «աղքատ»; فراجه feraǰe = ֆէրաճէ «օթոց, կրկնոց»; دف def = tef = թէֆ «դափ»; كيف keyf = քէֆ «ուրախութիւն, զուարճութիւն, ուրախ տրամադրութիւն, քմահաճոյք»; كوف küf = քիւֆ «մգլահոտութիւն»; صافى safi = սաֆի «միայն, զուտ, պարզ»; قطايف kataif = kadayif = խատայիֆ «խմորեղէն մը»; سفيل sefil = սէֆիլ «խեղճ, թշուառ»; آفرين aferin = áferim = աֆէրիմ «կեցցե՛ս, ապրի՛ս» ևն։

2. Ժղ. Թրք. f ձայնը կրնայ գալ նաև գրակ. Թրք. خ x, و v և ح h ձայներէն. այսպէս են՝ صلح sulh = sulf = սուլֆ «հաշտութիւն»; خوطوز xotoz = fotoz = ֆօթօզ «կա-

նանց յատուկ՝ գլուխ կապելու լաթ»; وشنه višne = fišne = Ֆիշնէ «բալ»; وسوسه vesvese = fesfese = Ֆէսֆէսէ «կասկած, մտատանջութիւն»։

g.

Ժղ. Թրք. g ձայնը ունի հետեւեալ համապատասխանութիւնները.

1. Ժղ. Թրք. g = գրակ. Թրք. ك g = հայ. կ։ Օրինակ՝ كل gül = կիւլ «վարդ»; كليشى كوزل geliši güzel = կէլիշի կիւզէլ «ըստ պատահման»; كيجه‌لك gijelik = gejelik = կէճէլիկ «գիշերազգեստ»; خركله xergele = hergele = հէրկէլէ «որմուղ ձի»; ديدركن dedirgin = տէտիրկին «տատանդական, վտարանդի»։

2. Ժղ. Թրք. g = գրակ. Թրք. غ g = հայ. կ։ Օրինակ՝ غاز gaz = կազ «քարիւղ»; غاغه gaga = կակա «կտուց»; غوجوق goǰuk = կօճիկ «հովուական վերարկու»; غرغره gargara = կառկառա «բերանը ողողել, խաղաջ»։

3. Ժղ. Թրք. g = գրակ. Թրք. غ ġ = հայ. ղ։ Օրինակ՝ قرلانغج kərlanġəǰ = kərlangəǰ = խըռլանղըճ «ծիծեռնակ»; قارغه karġa = karga = խառղա «ագռաւ»; تمغا tamġa = damga = տամղա «կնիք, դրոշմ»։

4. Ժղ. Թրք. g = գրակ. Թրք. غ g = հայ. ղ։ Օրինակ՝ قانغال kangal = kangal = խանղալ «ոլոր, դալար»; مانغال mangal = mangal = մանղալ «կրակարան, ձեռքի վառարան»; مانغر mangər = mangər = մանղըր «դանգ, խեբէշ»; طولغون dolgun = dolgun = տօլղուն «լի, ատոք»։

ġ.

1. Ժղ. Թրք. ġ ձայնը կը համապատասխանէ միշտ գրականին غ ղ ձեւին. Նոյն ձայնը մեր փոխառութեանց մէջ կ՚առնայ ղ և խ ձեւերը։ Օրինակ՝

ղ = غ — باغرساق bağərsak = պաղըրսախ «աղիք»; دغدغه

dağdağa = տաղտաղա «հոգ, նեղութիւն, ձանձրացուցիչ ըզ-բաղում»; طوغوش doġuš = տօղուշ «ծնունդ, բնութիւն»: صاغناق saġanak = սաղանախ «տեղատարափ»; صاغ saġ = սաղ «ողջ, կենդանի»; صاغلام saġlam = սաղլամ «ամբողջ, անարատ»; یاغمه yaġma = յաղմա «աւար»։

խ = غ — Այսպէս կը լինին՝

Բոլոր այն غ-երը՝ որոնք յառաջացած են ծանր ق-ով վերջացող բառերու ածանցմամբ։ Օրինակ՝ قباق kabak = խապախ «դդում» և صاقز قباغى sakəz kabaġə = սախըզ խապախի «տեսակ մը դդում»; بالق balək = պալըխ «ձուկ» և قليج بالغى kələǰ baləġə = խըլըճ պալըխի «թրաձուկ»; اوجاق oǰak = օճախ «վառարան» և قهوه اوجاغى kahve oǰaġə = խախվէ օճախի ևլն.։ *Այս հաշուով հայերէնի մէջ բառը ածանցման ժամանակ փոփոխութիւն չի կրեր։*

2. *Ժղ. Թրք.* ġ *ձայնը կը համապատասխանէ նաև գրական* ق k *ձևին, որ հայերէնի մէջ ալ կը մնայ* ղ. *այսպէս՝* لقب lakab = laġab = լաղապ «մականուն»։

h.

Ժղ. Թրք. h *կը ներկայացնէ հետևեալ համապատասխանութիւնները.*

1. *Ժղ. Թրք.* h = *գրակ. Թրք.* ح h = *հայ.* հ։ *Օրինակ՝* حمال hammal = hamal = համալ «բեռնակիր»; حامجى hamamǰə = համամճի «բաղնեպան»; حشارى hašarə = հաշարի «անառակ»; حلاج hallaǰ = halaǰ = հալաճ «բուրդ գզող»; محجوب mahǰub = մահճուպ «ամօթահար»; محروم mahrum = մահրում «զուրկ»; سلاح silah = սիլահ «զէնք»։

2. *Ժղ. Թրք.* h = *գրակ. Թրք.* ه h = *հայ.* հ։ *Օրինակ՝* هوا heva = hava = հավա «օդ»; هيئت heyyet = hiyet = հիյէթ «կերպարանք»; همان heman = hemen = հէմէն «իսկոյն»; هله hele = հէլէ «նամանաւանդ»; هفته‌لق haftalək = հաֆտալըխ «շաբաթական վարձք» ևլն.։

3. *Ժղ. Թրք.* h = *գրակ. Թրք.* ع *(որ չի հնչուիր)* =

հայ. հ: Օրինակ՝ ساعت sa'at=sahat=սահաթ «ժամ, ժամա-ցոյց»; متاع meta'=matah=մաթահ «ապրանք»; صناعت səna'at =senahat=զէնահաթ «արհեստ» ևլն.:

4. ժղ. թրք. h = գրակ. թրք. ح h = հայ. խ: Օրի-նակ՝ احمق ahmak=ախմախ «ապուշ»; احباب ahbab=ehbab, ahbab = ախպապ, էխպապ «բարեկամ, մտերիմ»; احتياج ihtiyaǰ = ehtaǰ = էխտաճ «կարօտ»; حلقه halka = խալխա «օղակ»; قدح kadeh=խատէխ «բաժակ»; تسبيح tesbih=tezbih =թէզպէխ «համրիչ»; حصير hasər=խըսիր «փսիաթ»; محتاج muhtaǰ=mühtaǰ=միւխտաճ «կարօտ»:

5. ժղ. թրք. h=գրակ. թրք. ه h=հայ. խ: Օրինակ՝ قهوه kahve=խախվէ «խահուէ. 2. սրճարան»; كهيا kehya= քէխիյա «թաղապետ»; كلاه külah=քիւլախ «կնգուղ, գըլ-խանոց»:

6. ժղ. թրք. h=գրակ. թրք. ف f=հայ. հ: Օրինակ ունինք՝ مفلس mürlis= mühlüz=միւհլիւզ «սնանկ»:

7. ժղ. թրք. h = գրակ. թրք. خ x = հայ. հ. Մնչ. ذخيره zaxire=zahre=զահրէ «նպարեղէն»; خفيف xafif=ha-fif=հաֆիֆ «թեթեւ»; خلاط xalat=halat=հալատ «հաստ չուան»; يخنى yaxni=yahni=յահնի «տեսակ մը կերակուր»:

ǰ.

1. ժղ. թրք. ǰ=գրակ. թրք. ج ǰ=հայ. ճ: Օրինակ جبا ǰaba=ճապա «ձրի»; جبه ǰübbe=ճիւպպէ «վերարկու»; جورجونه ǰurǰuna=ǰurǰina=ճուրճինա «խեղկատակութիւն»; حاجى haǰi=հաճի «մահտեսի»; جويز ǰeviz=ճէվիզ «ընկոյզ»; بوجك böǰek=պէօճէկ «ճճի, միջատ»; آووج avuǰ=ավուճ «ափ»; كيرج kireǰ=քիրէճ «կիր»; قصقانج kəskanǰ=խըսխանճ «նախանձոտ» ևլն.:

2. ճ ձայնին համապատասխան ձեւով ǰ ձայնն ալ բա-ղաձայնէ առաջ հայ փոխառութեանց մէջ կը վերածուի ծ-ի. ասոր համար ունինք وجدان viǰdan=վիծտան «խիղճ» օրինակը:

3. Տես ž:

k.

Ժղ. Թրք. k *ձայնը կը ներկայացնէ հետեւեալ համապատասխանութիւնները.*

1. *Ժղ. Թրք.* k=*գրակ. Թրք.* ق k=*հայ.* խ. *Օրինակ՝* قالچه kalča=խալչա *«զիստ, ազդր»*; قتيق kətək=խըթըխ *«խծուծ»*; قزاق kəzak=խըզախ *«սահնակ»*; باشقه baška=պաշխա *«ուրիշ»*; بارداق bardak=պարտախ *«գաւաթ»*; اقبال ikbal=իխպալ *«բախտ, յաջողութիւն»*; اشقيا eškəya=էշխիյա *«աւազակ»*; قرقاياق kərkayak=խըրխայախ *«օձասանդր» ևլն. ևլն.։ Այս ընդհանուր և շատ սովորական կանոնին իբր բացառութիւն պէտք է հաշուել՝*

2. *Ժղ. Թրք.* k=*գրակ. Թրք.* ق k=*հայ.* ք. *Օրինակ՝* آووقات avokat=abukat=ապուքաթ *«փաստաբան»*; آنتيقه antika=անթիքա *«հնութիւն»*; بانقه banka=պանքա *«դրամատուն»*; بالقون balkon=պալքօն *«պատշգամբ»*; لوقانده lokanda=lokanta=լօքանթա *«ճաշարան»*; انبيق inbik=իմպիք *«թորակ»*; آتاق atak=atik=աթիք *«խիզախ, ժիր»*; دقيقه dakəka=takke=թաքկէ *«վայրկեան»*; ذوق zevk=zefk=զէվկ *«ուրախութիւն, զուարճութիւն»*; *և ասոնց նման ուրիշ քանի մը հազուադէպ բառեր, ամենամեծ մասը օտար, եւրոպական լեզուներէ փոխառեալ։*

3. *Ժղ. Թրք.* k=*գրակ. Թրք.* ك k=*հայ.* ք. *Օրինակ՝* كمور kömür=քէօմիւր *«ածուխ»*; كوك kök=քէօք *«արմատ»*; كرتنكلر kertenkeler=kertenkele=քէրթէնքէլէ *«մողէս»*; سكسان seksen=սէքսէն *«ութսուն»*; بكرى bekri=պէքրի *«սոսկալի գինեմոլ»*; حكيم hekim=հէքիմ *«բժիշկ»*; ديكن diken=tiken=թիքէն *«փուշ» ևլն.։ Այս ալ ընդհանուր և սովորական ձևն է գրակ. Թրք.* ك k *ձայնին։*

4. *Ժղ. Թրք.* k=*գրակ. Թրք.* ك k=*հայ.* կ. *Այս փոփոխութիւնը տեղի կունենայ միայն բառին վերջը և այն պարագային միայն, երբ այս* k *ձայնը Թուրքերէնի մէջ ածանցման կամ հոլովման ժամանակ կը վերածուի* y *կամ* g *ձայներուն. ինչ.* فشنك fišenk=*սեռ.* tišengin,

ուստի և հայ. ֆիշէնկ=«փամփուշտ»; دوشك döšek=սեռ. döšeyin, տրակ. döšeye, ուստի և հայ. տէօշէկ «անկողին»։ Այսպէս են՝ كيجه‌لك gijelik = gejelik = կէճէլիկ «գիշերազգեստ»; سيليك silik = սիլիկ «սրբուած, մաշած (դրամ)»; ديرك direk = տիրէկ «գերան»; اشك ešek = էշէկ «էշ»; شبك šebek=շէպէկ «կապիկ մը»; دستك destek=տէստէկ «նեցուկ, յեցակ» ևլն. ևլն. ևլն.։—Ասոր հակառակ այն բառերը՝ որոնց վերջաւոր k-ն փոփոխութիւն չի կրեր հոլովման կամ ածանցման ժամանակ, նոյնպէս անփոփոխ կը մնան հայերէնի մէջ։ Օր. كوك kök, սեռ. kökin=հայ. քէօք «արմատ»; كورك kürk, սեռ. kürkün=հայ. քիւրք «մուշտակ» ևլն.։

Նոյն փոփոխութիւնը տեղի կ'ունենայ նաև բառի մէջ խ, ս ևլն. բաղաձայններուն քով։ Օր. تذكره tezkere=թէսկէրէ «անցագիր»; عسكر asker=ասկէր «զինուոր»; اسكمله iskemle=իսկէմլի «աթոռ»; اسكله iskele=իսկէլէ «նաւամատոյց»; اختيار ixtiyar=էխտիյար «ծեր»; اختبار ixtibar=էխտիպար «յարգ, արժանիք» ևլն. ևլն.։

5. Ժղ. Թրք. k=գրակ. Թրք. ق k=հայ. կ։ Այս փոփոխութիւնը կը պատահի միայն հետևեալ օրինակներուն մէջ. حقه‌باز hokkabaz=օկկապազ «ձեռնածու»; قولوچقه koločka=կօլօչկա «թուխս»; قوپچه kopča=կօփճա «կոճակ»; قلابدان kəlabdan=կըլապտան «ոսկեթել»; قلبه kulibe=կուլիպէ «խրճիթ»; قازينو kazino=կազինօ «եւրոպական սըրճարան»; قارنابيت karnabit=կառնապիթ «ծաղկակաղամբ»; قوچان kočan=կօչան «կաղամբի կուրծ»; قوليوه koliva=կօլիվա «հատիկ (ցորենով քաղցրեղէն մը)»։

6. Ժղ. Թրք. k=գրակ. Թրք. ك k=հայ. խ։ Կը պատահի խիստ քիչ անգամ. այսպէս՝ ايكنه‌لك iynelik=իյնէլիխ «ասղամանն»; فتنه‌لك fitnelik=ֆիթնէլիխ «վրան ոսկեթել փաթթելու փայտերու ամանը» ևլն.։

7. Ժղ. Թրք. k=գրակ. Թրք. غ ġ=հայ. խ. այս երևոյթը կը պատահի միայն բառասկզբին. ինչ. غيب ġayb=kayəb=խայիպ «կորուսիլ»; غمسز ġamsəz=kamsəz=խամսըզ «անհոգ»; غيرى ġayri=kayrə=խայրի «ուրիշը, բացի,

այլ եւս»; غيطان ġaytan=kaytan=խայյթան «*լար, առասան*»; غماز ġammaz = kamaz = խամազ «*բանսարկու, բսու*»; غنچه =ġonče=konča= խօնչա «*կոկոն*»։

l.

1. *ժղ. Թրք.* l=*գրակ. Թրք.* ل l=*հայ.* լ։ *Օրինակ՝* طلسم təlsəm=tələsəm=թըլըսըմ «*յուռութ*»; قيل kəl=խըլ «*բաշ, մազ*»; مال mal=մալ «*ապրանք*»; ملّت millet=միլլէթ «*ազգ*»; بال bal=պալ «*մեղր*»; لاله lale=լալէ «*կակաչ*»; لايق layək=լայէխ «*արժանաւոր, արժանի*»; لبلبی leblebi= լէպլէպի «*խորոված սիսեռ*»։

2. *ժղ. Թրք.* l=*գրակ. Թրք.* ن n=*հայ.* լ։ *Այսպէս են հետեւեալ օրինակները.* فنجان finǰan=filǰan=ֆիլճան «*բաժակ*»; خرچين xərčən=xərčəl=խըռչըլ «*անընտել, մարդամօտիկ չեղող*»; جهنم ǰehennem=ǰehellem=ճէհէլլէմ «*դըժոխք*»; تمنا temenna=temellah=թէմէլլահ «*տաճկական յարգալից բարեւ*»։

3. *ժղ. Թրք.* l=*գրակ. Թրք.* د d, ر r=*հայ.* լ. *Այսպէս՝* ياصدانمق yasdanmak=yaslanmak=յասլանմիշ ըլ-լալ «*կռթնիլ, ընկողմանիլ*»; زنجير zenǰir=zinǰil=զինճիլ «*շղթայ*»։

m.

1. *ժղ. Թրք.* m=*գրակ. Թրք.* م m=*հայ.* մ։ *Օրի-նակ՝* موميا mumya=momya=մօմյա «*զմռսեալ դի*»; موصلق musluk=մուսլուխ «*ծորակ*»; مائی mai=mavi=մավի «*երկ-նագոյն կապոյտ*»; موم mum=mom=մօմ «*մոմ*»; بلغم belġam=balgam=պալղամ, պալղամ «*մաղաս*»; حمامجی hammamǰə=hamamǰə=համամճի «*բաղանեպան*» *եւն. եւն.*։

2. منجم müneǰǰim *բառին մէջ վերջատառ* m *ձայնը* պ-*ի վերածուելով՝ բառս դարձած է հայ.* միւնէճճիպ «*աստղաբաշխ*»։

n.

1. Ժղ. Թրք. n=գրակ. Թրք. ن n=Հայ. Ն։ Օրինակ՝ نعنع nana=nane=նանէ «անանուխ»; نعره na're=nağara=նաղարա «գոչիւն, աղաղակ»; نظر nazar=նազար «չար աչք»; قوناق konak=խօնախ «ապարանք»; قونداق kundak=խունտախ «խանձարուր»; طاوشان tavšan=թաւշան «նապաստակ»; كمان keman=քէման «ջութակ»; صمان saman=սաման «յարդ» ևլն.։

2. Ժղ. Թրք. n=գրակ. Թրք. ڭ n=Հայ. Ն։ Օրինակ՝ سكير sinir=սինիր «ջիղ, նեարդ»; يوڭ ايپكى yün ipeyi=յիւնիփէյի «բրդեայ թել»; يكاق yanak=յանախ «այտ»; بكز benz=պէնզ «երեսի գոյն»; چكه čene=čenye=չէնյէ «կը-զակ»; بكزتمك benzetmek=պէնզէթմիշ ընել «նմանցնել» ևլն։

3. Ժղ. Թրք. n=գրակ. Թրք. ڭ n=Հայ. Ղ։ Այսպէս են՝ صكره sonra=սօղրա «յետոյ»; ياكلش yanləš=յաղըլշ «սխալ»; ياكلمق yanəlmak=յաղըլմիշ ըլլալ «սխալիլ»։

4. Ժղ. Թրք. n=գրակ. Թրք. ل l=Հայ. Ն. այսպէս է سلسله silsile=sinsile=սինսիլէ «ազգատոհմ, դերդաստան»։

p.

1. Ժղ. Թրք. p=գրակ. Թրք. پ p=Հայ. Փ։ Օրինակ՝ پاى pay=փայ «բաժին»; پرمقلق parmaklək=փարմախլըխ «վանդակապատք»; پلاو pilav=փիլավ «բրինձ»; پنبه penbe=pembe=փէմպէ «վարդագոյն բաց կարմիր»; پيره pire=փիրէ «լու»; تپه tepe=թէփէ «գագաթ, բլուր»; چوپ čöp=չօփ «աղբ»; سوپوركه süpürge=սիւփիւրկէ «աւել»; صوپا sopa=սօփա «բիր»; تورپ turp=թուրփ «բողկ» ևլն.։

2. Ժղ. Թրք p=գրակ. Թրք. ب b=Հայ. Փ։ Օրինակ՝ محبس mahbes=mapus=մափըս «բանտ»; ضبطيه zabtiyye=zaptiye=զափտիյէ «ոստիկան»; حبس habs=hapəs=հա-

փըս «բանտ» եւն.: Ասոնց մէջ բ վերածուած է փ-ի քովի բաղաձայններուն խուլութեան պատճառաւ։

ր.

1. Ժղ. Թրք. ր=գրակ. Թրք. ر ր=հայ. ր: Օրինակ՝ درهم dirhem = direm = տրամ «տաճկական գործածական ամենափոքր կշիռը, 1/400 մաս օխայի»; دیری diri = տիրի «ողջ, կենդանի»; دیرك direk = տիրէկ «գերան»; سپورکه süpürge = սիւփիւրկէ «աւել»; سرپمق serpmek = սէրփմիշ ընել «սրսկել»; زهر zehr = zehir = զէհիր «թոյն» եւն.:

2. Ժղ. Թրք. ր=գրակ. Թրք. ر ր=հայ. ռ: Օրինակ՝ سرای seray = saray = սառայ «պալատ»; ترلا tarla = թառլա «ածու, արտ»; تکرلك tekerlek = թէքէռլախ «անիւ»; بورشمق burušmak = պուռռուշմիշ ըլլալ «կծկիլ, փոթոթիլ»; زره zərh = zərx = զըռխ «զրահ» եւն եւն.:

3. Ժղ. Թրք. ր = գրակ. Թրք. ی y = հայ. ր. այսպէս է միայն جامه‌شوی ǰamešuy = čamašer = չամաշըր «լուացք» բառին մէջ:

4. Ժղ. Թրք. ր=գրակ. Թրք. ر ր=հայ. լ ունին հետեւեալ բառերը. ارتیق artək = ալթըխ «ալ, այլ եւս», հայերէն ալ հոմանիշին լ-ին պատճառաւ; شرنقه širinka = շիլինկա «գրեխ»:

5. Իսկ Թրք. ր-ով սկսող բառերը հայերէնի մէջ բուն հայկական արտասանութեան օրէնքներուն համեմատ կըստանան ը, ի, օ, ու ձայնաւորները. այսպէս՝ ու, եթէ յաջորդ ձայնաւորը ու է. օ՝ եթէ յաջորդ ձայնաւորը օ է. ի՝ եթէ յաջորդ ձայնաւորը ի է. իսկ ը՝ եթէ յաջորդ ձայնաւորը ը, է կամ ա է: Օրինակ՝

ը.—راحت rahat = ըռահաթ «հանգիստ»; رقم rakam = ըռախամ «թիւ, թուանշան»; رنده rende = ըռէնտէ «քերիչ»; رشوت rišvet = rəšvat = ըռըշվաթ «կաշառք»; ریختم rixtim = rəxtəm = ըռըխտըմ «քարափ» եւն.:

ի.—رجا reǰa = riǰa = իրիճա «խնդիրք, աղաչանք»:

օ.—روسپی rospi = օռօսպու «բոզ»; բացառաբար روم rom կը գտնուի ըռօմ «բարկօղի»։

ու.—رخصت, ruxsat=ուռուխսաթ «արտօնութիւն, հրաման»; ربع rub = ուռուպ «¹/₈ արշըն»; روح ruh = ուռուֆ «ոգի»։

s.

1. Ժղ. թրք. s=գրակ. թրք. س s=հայ. ս։ Օրինակ՝ سيل seyl=sel=սէլ «հեղեղ»; سلسله silsile=sinsile=սինսիլէ «դերդաստան, ազգատոհմ»; سمر semer=սէմէr «համետ»; سميز semiz = սէմիզ «պարարտ»; كسر keser = fէսէr «ուրագ»; كاسه kyase=fյասէ «պնակ»; پوست post=փօսs «կաշի, մորթ»; سوس süs=սիւս «զարդարանք» ևլն.։

2. Ժղ. թրք. s=գրակ. թրք. ص s=հայ. ս։ Օրինակ՝ صوجوق sujuk = սուճուխ «երշիկ»; صوك son = սօն «վերջ»; صيقى sәkә=սըխը «պինդ, սեղմ»; پوص pus=փուս «մշուշ»; صوص sus= սուս «լուռ»; خالص xalis=halis=հալիս «զուտ, մաքուր»; ياصي yasә=յասը «տափակ»; قصاب kassab = kasab =խասապ «մսագործ, մսավաճառ»։

3. Ժղ. թրք. s=գրակ. թրք. ث s=հայ. ս։ Օրինակ՝ ثواب sevab=սէվապ «բարի գործք, վարձք»; ثقلت sәklet= սըխլէթ «տխրողական»; ثعلب saleb = սալէպ «տեսակ մը ըմպելի»: اثبات isbat = իսպաթ «դատարանի մէջ վաւերացում, ապացոյց»; اثر eser=էսէr «ամենադոյզն հետք, նշան»; مثقال mәskal=մսխալ «տրամ ու կէս»։

4. Ժղ. թրք. s=գրակ. թրք. ص s=հայ. զ. օրինակներն են՝ صوده soda=զօսա «կալաքար»; صوبه soba=զօպա «երկաթեայ վառարան»; صفرا safra=զաֆrա «մաղձ»; صفره safra=զաֆrա «նաւախիճ»։

5. Ժղ. թրք. s = գրակ. թրք. س s=հայ. զ. այսպէս են՝ سنبل sünbül=զիւմպիւլ «յակինթ ծաղիկը»; زيفوس zifos=զիֆօզ «տիղմի, ցեխի բիծ»։

š.

1. *Ժղ. թրք.* š = *գրակ. թրք.* ش š = *հայ.* c: *Օրի-նակ՝* شفق šefak = šafak = cɯɕɯ|u *«արշալոյս»*; شفتالو šeftalu = šeftali = cɛɕsɯղh *«դեղձ»*; شمار šamar = cɯմɯn *«ապ-տակ»*; شاسقين šaškən = cɯcխըն *«ապուշ»*; قاشاغى kašağə = խɯcɯղh *«ձիու քերիչ»*; يواش yavaš = յɯվɯc *«մեղմ»*; غروش ġuruš = խnւnnւc *«ղրուշ»*:

2. *Ժղ. թրք.* š = *գրակ. թրք.* š ش = *հայ.* ն *միայն* بويداش boydaš = պojյsɯն *«հասակակից» բառին մէջ:*

t.

1. *Ժղ. թրք.* t = *գրակ. թրք.* ت t = *հայ.* թ: *Օրինակ՝* تأثير teesir = teysir = թէյuհr *«ազդել»*; تيز tiz = tez = թէq *«շուտ»*; تيزه teyze = թէյqէ *«մօրաքոյր»*; توكللى tevekkülli = tevekelli = թէվէfէլլh *«պարզամիտ»*; طبيعت tabiat = tabiyet = թɯպhյէթ *«բնութիւն»*; دمت demet = sէմէթ *«տրցակ, փունջ»*; ستری setri = uէթrh *«վերարկու»*; كوتوك kütük = fhւթhւկ *«կոճղ»*; كوتروم kötrüm = fէoթrhւմ *«անդամալոյծ»*:

2. *Ժղ. թրք.* t = *գրակ. թրք.* ط t = *հայ.* թ: *Օրինակ՝* طلوم tulum = թnւլnւմ *«տիկ»*; طوان tavan = թɯվɯն *«ձեղուն»*; طيقاج təkaǰ = թըխɯն *«խից»*; قطران katran = խɯթrɯն *«կուպր»*; قطار katar = խɯթɯr *«շարք, երամակ, խումբ»*; خلط xalt = խɯլթ *«սուտ խօսք, անվայել գործք» են:*

3. *Ժղ. թրք.* t = *գրակ. թրք.* ط t = *հայ.* s: *Օրինակ՝* مسطر mistar = mastar = մɯusɯr «tire—ligne»; سقط sakat = uɯխɯs *«խեղ, խեղանդամ, կոտրուած»*:

4. *Ժղ. թրք.* t = *գրակ. թրք.* ت t = *հայ.* s: *Օրինակ՝* مختار muxtar = məktar = մըխsɯr *«թաղապետ»*; يوغورت yoġurt = յoղnւrs *«մածուն»*; مشترى müšteri = մhւcsէrh *«յա-ճախորդ»*; افترا iftira = hɕshrɯ *«զրպարտութիւն»*; نفت neft = նէɕs *«նաւթ»*; ايرت ayərt = ɯյըrs *«ջոկել, զանազա-նել» են. են: Այս փոփոխութիւնը կը կատարուի մա-*

նաւանդ ծ, խ, ս ձայներէն յետոյ՝ բուն հայկական ձայնաբանական օրէնքներով։

5. ժղ. Թրք. t=գրակ. Թրք. ث s=հայ. թ՝ կը պատահի միայն مثقب maskab = matkab = մաթխապ «շաղափ» բառին մէջ։

6. ժղ. Թրք. ts=գրակ. Թրք. تس ts ձայնը հայկական փոխառութեանց մէջ բնիկ հայկական օրէնքով կը դառնայ ծծ. այսպէս են՝ توتسی tütsü = թիւծծիւ «ծխում, ծխել»; یاتسی yatsə = յածծը «մահմետականաց գիշերային աղօթքի հրաւէր»։ Ասոնց հետ հմմտ. նաև բուն հայ. իծծուն=*իթսուն=յիսուն, վածծուն=վաթսուն։

V.

1. ժղ. Թրք. v=գրակ. Թրք. و v=հայ. վ։ Օրինակ՝ ویرانه virane = verane = վէրանէ «աւերակ»; ورم verem = վէրէմ «թոքախտ»; وقت vakət = վախիս «ժամանակ»; صیوا səva = սըվա «ծեփ»; دعوی dava = տավա «դատ»; چاو čav = չավ «տարաձայնութիւն»; تاو tav = թավ «յարմար աստիճան»; مناو manav=մանավ «մրգավաճառ» Էլն.։

2. ժղ. Թրք. v=գրակ. Թրք. غ ġ=հայ. վ։ Օրինակ՝ قلاغوز kəlaġuz = kəlavuz = խըլավուզ «առաջնորդ»; طاغوق taġuk=tavuk=թավուխ «հաւ»; قوغا koġa = kova = խօվա «դոյլ»; قغوش koġuš = kovuš = խօվուշ «մեծ սրահ»; قوغوق koġuk = kovuk = խօվուխ «խոռոչաւոր»; قوغالمق koġalamak =kovalamak=խօվալամիշ ընել «հալածել» Էլն.։

3. ժղ. Թրք. v=գրակ. Թրք. ه h=հայ. վ։ Այսպէս է يهودی yehudi=yavudi=յավուտի «հրեայ»։

4. ժղ. Թրք. v=գրակ. Թրք. و v=հայ. ղ։ Այսպէս է جواب ǰevab=ճօղապ, ճուղապ «պատասխան»։

5. ժղ. Թրք. v՝ անցնելով m ձևէն, կուգայ գրակ. Թրք. ن n ձայնէն միայն نردبان nerdüban=merdiven, verdiven=վէրտիվէն «սանդուխ» բառին մէջ։

x.

1. *ծղ. թրք.* x = *գրակ. թրք.* خ x = *հայ.* խ։ *Օրինակ՝* خدمت xədmet = xəzmet = խըզմէթ «*ծառայութիւն*»; خردوات xurdevat = xurdavat = խուրտավաթ «*մանր մունր, հին ու մին բաներ*»; خردوخاش xurduxaš = խուրտուխաշ «*ջախջախել, ջարդուած*»; سختيان saxtiyan = սախտիյան «*կաշիի տեսակ մը*»; میخانه meyxane = մէյխանէ «*գինետուն*»; رخت raxt = ըռախտ «*դրան կամ պատուհանի փեղկ*» ևն.։

2. *ծղ. թրք.* x = *գրակ. թրք.* ه h = *հայ.* խ։ *Օրինակ՝* زره zərh = zərx = զըրխ «*զրահ*»; زرخلی zərhlə = zərxlə = զըրխլը «*զրահաւոր*»։

y.

1. *ծղ. թրք.* y = *գրակ. թրք.* ی y = *հայ.* յ (y)։ *Օրինակ՝* یبانجی yabanǰə = յապանճը «*օտար*»; یبانی yabani = յապանի «*վայրենի*»; یپاغی yapağə = յափաղը «*բուրդ*»; بویا boya = պոյա «*ներկ*»; بیطار beytar = paytar = փայթար «*անասնաբոյժ*»; بیاغی bayağə = պայաղը «*հասարակ, սովորին*»; چاریك čaryek = čeyrek = չէյրէկ «*քառորդ*» ևն.։

2. *ծղ. թրք.* y = *գրակ. թրք.* ك y = *հայ.* յ։ *Օրինակ՝* تكل teyel = թէյէլ «*տեսակ մը կար*»; ایكید igid = իյիտ «*կորիճ, քաջ*»; ایكنه‌لك iynelik = իյնէլիխ «*ասղնաման*»; گكرمك geyirmek = կէյիրմիշ ըլլալ «*դիմանալ*»; سكرك seyrek = սէյրէկ «*ցանցառ*»։

3. *ծղ. թրք.* y = *գրակ. թրք.* ك g = *հայ.* յ. *այսպէս՝* جكر ǰiger = ǰiyer = ճիյէր «*թոք, լեարդ*»; زوكورت zügürt = züyürt = զիւյիւրտ «*աղքատ, անկուտի*»։

z.

1. *ծղ. թրք.* z = *գրակ. թրք.* ز z = *հայ.* զ։ *Օրինակ՝* زوربا zorba = զօռպա «*բռնաւոր, բռնակալ*»; زیان ziyan =

զիյան «վնաս»; زيتون zeytun=զէյթին «ձիթապտուղ»; زوللو zevallu=zavallə=զավալլը «խեղճ, ողորմելի, թշուառ»; تازه taze=թազէ «թարմ»; سازنده sazende=սազէնտէր «նուագող, նուագածու»; صاز saz=սազ «կնիւն, պրտու»; یازیق yazək=յազըխ «աւաղ, ափսոս, մեղք»; قاز kaz=խազ «սագ»; قمارباز kumarbaz=խումարպազ «խաղամոլ»։

2. ժղ. թրք. z=գրակ. թրք. ذ z=հայ. զ։ Օրինակ՝ ذاتی zati=zatə=զաթը «արդէն»; ذخیره zaxire=zahre=զահրէ «նպարեղէն»; ذوق zevk=zetk=զէֆկ «զուարճութիւն, խնջոյք. 2. ծաղր»; ذره zerre=զէրրէ «հիւլէ, ամենափոքր մաս մը»; عذر özr=özür=էօզիւր «չքմեղանք, արդարացում»; اذن izn=izin=իզին «արտօնութիւն, թոյլտուութիւն»; رذیل rezil=ըռէզիլ «խայտառակ»։

3. ժղ. թրք. z=գրակ. թրք. ظ z=հայ. զ։ Օրինակ՝ ظریف zarif=զարիֆ «սիրուն, գեղեցիկ»; ظالم zalim=zaləm=զալիմ «բռնակալ, անգութ»; ظن zann=զաննը «կարծիք»; حظ hazz=haz=հազ ընել «ախորժիլ»; مظلوم mazlum=mazləm=մազլըմ «հեզ, խոնարհ»; حافظ hafəz=հաֆըզ «տաճկական կրօնաւորական աստիճան մը»; محافظه muhafaza=մուհաֆազա «պահել, պահպանել»։

4. ժղ. թրք. z=գրակ. թրք. ض z=հայ. զ։ Օրինակ՝ عرض ərz=ըրզ «ամօթ, պատիւ, արժանապատուութիւն»; عرضحال arzuhal=արզուհալ «աղերսագիր»; ضعيف zaif=զայիֆ «նիհար»; ضرر zarar=զարար «վնաս»; ضد zədd=zət=զըթ «հակառակ»; ضابط zabit=զապիթ «ոստիկան»; قضا kaza=խազա «փորձանք»; اعضا aza=ազա «ժողովքի անդամ»; غضب ġazeb=խազէպ «պատուհաս»; غرض garaz=խարէզ «վրէժ, ոխ»։

5. ժղ. թրք. z=գրակ. թրք. س s=հայ. զ։ Օրինակ են՝ سبزوات sebzevat=zavzavat=զավզավաթ «բանջարեղէն, կանաչեղէն»; سبيل sebil=zebil=զէպիլ «տաճկական սովորութեամբ մեռելոց յիշատակին ջուր բաշխել»; سبيلجی sebilǰi=zebilǰi=զէպիլճի «ջուր բաշխող ի յիշատակ

մեռելոց»; سلسبيل selsebil=zerzebil=զէրզէպիլ *«ձեղունէն կախուած ցնցուղ ջուր սրսկելու համար»*։

6. *Ժղ. Թրք.* z = *գրակ. Թրք.* ص s = *հայ.* զ։ *Այսպէս են՝* صمغ samġ=zamk=զամխ *«խէժ»*; صرتلان sərtlan=zərtlan=զըռթլան *«բորենի»*; صناعت sənaat=zenahat=զէնաաթ *«արհեստ»*։

7. *Ժղ. Թրք.* z = *գրակ. Թրք.* د d = *հայ.* զ։ *Օրինակ են՝* خدمت xədmet=xəzmet=խըզմէթ *«ծառայութիւն, սպասաւորութիւն»*; خدمتكار xədmetkyar=xəzmetkyar=խըզմէթքյար *«ծառայ, սպասաւոր»*։

ž.

1. *Գրական Թուրքերէնը այս ձայնը կը ներկայացնէ* ژ ž *ձևով, բայց ընիկ Թրքական ձայն մը չէ. եղած սակաւաթիւ բառերը փոխառութիւն են պարսկերէնէ կամ ֆրանսերէնէ. ասոնցմէ առաջինները չեն մտած բուն ժողովրդական լեզուին մէջ. իսկ երկրորդները նոր փոխառութիւններ լինելով՝ նմանապէս գոյութիւն չունին դեռ ժողովրդական լեզուին մէջ. այլ ասոնց տեղ բուն ժողովրդական լեզուն կը գործածէ նոյներուն իտալական ձեւերը՝ որոնք քիչ մը աւելի հին են և որոնց մէջ* ž *ձայնին տեղ կը գտնենք* ǰ։ *Այսպէս է նաև հայ փոխառութեանց մէջ։ Օր.* ژاندارمه žandarma=ǰandarma=ճանտըրմա *«ոստիկան»=ֆրանս.* gendarme=*իտալ.* gendarme; ژورنال žurnal=ǰurnal=ճուռնալ *«ոստիկանական տեղեկագիր»=ֆրանս.* journal=*իտալ.* giornale; ژيمناستيق žimnastik=ǰəmlastik=ճըմլասթիկ *«մարմնամարզ»=ֆրանս.* gymnastique=*իտալ.* ginnastico, *աւելի հաւանական է անգլիերէնէ*։

Հոս կը վերջանան մեր ձայնաբանական և ձայնախօսական քննութիւնները։ Վերոյիշեալ պարագաներուն մէջ եղան տեղեր՝ որ ժողովրդական լեզուն առանձին բացառութիւններ կամ ուրիշ տեսակ մանրամասնութիւններ

ունենայ՝ համեմատութեամբ գրական լեզուին։ Մենք սակայն այդ մանրամասնութեանց մէջ չմտանք ամէն անգամ, որովհետև մեր նպատակը չէր Թուրքերէն ժողովրդական լեզուին մանրամասն համեմատութիւնն ընել գրական լեզուին հետ. այլ առաջ բերել անոր ամէնէն աւելի բնորոշ և ամէնէն աւելի ակնյայտնի երողութիւնները, երբ համեմատութեան միակ եզր Հայերէն փոխառեալ բառերու ձայնաբանական փոփոխութիւններուն։

Այս ձայնաբանական փոփոխութիւնները ի դիւրութիւն ընթերցողաց կ'ուզենք ամփոփել յաջորդ աղիւսակին մէջ։

Ա. Ձայնաւորներ.

Ժող. Թրք.	Գրակ. Թրք.	Հայ.
a	َ، ا، آ، ع، عا، ه a	ա (ը).
ay	یَ ay	այ (է).
ə	ِ، ا، ای، ع، عی، ی، اع ə (i)	ը (ի, է, ու).
o	ُ، ا، او، ع، وا، و o	o
u	ُ، ا، او، ع، عو، و u (ü)	ու (ի, ը).
e	َ، ا، ئه، ه e	է (ա, ու, o).
ey	یَ ey	էյ (է).
i	ِ، ا، ای، ع، عی، ی، اع i	ի
ö	ُ، او، ع، و ö	էօ
ü	ُ، ا، او، ع، و ü	իւ

Բ. Բաղաձայններ.

Ժող. Թրք.	Գրակ. Թրք.	Հայ.
b	ب b	պ
	ب b	փ
č	چ č	չ
	چ č	ջ
	چ č	ճ

d	د d	տ
	ض d	տ
	ط d	տ
	ت t	տ
f	ف f	ֆ
	خ x	ֆ
	و v	ֆ
	ح h	ֆ
g	ك g	կ
	غ g	կ
	غ g	ղ
	غ ġ	ղ
ġ	غ ġ	ղ
	غ ġ	խ
	ق k	ղ
h	ح h	հ
	ه h	հ
	ع ’	հ
	ف f	հ
	خ x	հ
	ح h	խ
	ه h	խ
ǰ	ج ǰ	հ, ժ
	ژ ž	հ
k	ق k	խ
	ق k	ք
	ق k	կ
	ك k	ք

	ك	k	կ
	ك	k	խ
	غ	ġ	խ
l	ل	l	լ
	ن	n	լ
	د	d	լ
	ر	r	լ
m	م	m	մ
	م	m	պ
n	ن	n	ն
	ك	n	ն
	ك	n	ղ
p	پ	p	փ
	ب	b	փ
r	ر	r	ր
	ر	r	ռ
	ى	y	ր
	ر	r	լ
s	س	s	ս
	ص	s	ս
	ث	s	ս
	ص	s	զ
	س	s	զ
š	ش	š	շ
	ش	š	ճ
t	ت	t	թ

	ط	t	թ
	ط	t	տ
	ت	t	տ
	ث	s	թ
ts	تس	ts	ծծ
v	و	v	վ
	غ	ġ	վ
	ہ	h	վ
	و	v	ղ
	ن	n	վ
x	خ	x	խ
	ہ	h	խ
y	ی	y	յ
	ك	y	յ
	ك	g	յ
z	ز	z	զ
	ذ	z	զ
	ظ	z	զ
	ض	z	զ
	س	s	զ
	ص	s	զ
	د	d	զ
(ž	ژ	ž	ժ)

4. Այս աղիւսակէն կը տեսնուի թէ եղած բոլոր ձայ-նաբանական պայմանները չորս խումբի կը վերածուին.

1. Թէ ժողովրդական Թուրքերէնի, թէ գրական Թուր-

քերէնի և թէ հայկական փոխառութեանց մէջ նոյն ձայնը անփոփոխ կը մնայ։

2. Ժողովրդական Թուրքերէնը և հայկական փոխառութիւնները նոյն ձայնն ունին. բայց գրական Թուրքերէնը տարբեր է։

3. Ժողովրդական Թուրքերէնը և գրական Թուրքերէնը նոյն ձայնն ունին, իսկ հայկական փոխառութիւնները տարբեր են։

4. Ժողովրդական Թուրքերէնը տարբեր է, մինչդեռ գրական Թուրքերէնն ու հայկական փոխառութիւնները նոյն են։

Առաջին պարագային ոչ մի դիտողութիւն կայ ընելու. երկրորդ պարագան կ՚ապացուցանէ վերև ըսուածը թէ հայկական փոխառութիւնները ժողովրդական Թուրքերէնէն են և ամենևին գործ չունին գրականին հետ։ Կը մնայ քննել յաջորդ երկու պարագաները՝ որոնք մեր փոխառութիւններու պատմութեան վրայ նոր լոյս պիտի սփռեն։

Երրորդ պարագային մէջ հայկական փոխառութիւններուն տարբերութիւնը երկու տեսակ է.

1. Այս տարբերութիւնները յառաջացած են լոկ հայոց մէջ՝ հայերէն լեզուի ձայնաբանական օրէնքներուն համեմատ. այսպէս են՝ ts=ts=ծծ, č=č=c,ճ, r=r=ղ, t==s, ǰ=ǰ=ժ ձայնաշրջութիւնները՝ որոնց վրայ իրենց տեղը խօսուած ըլլալով աւելորդ կը համարենք նոյն խօսքերը երկրորդ անգամ կրկնել հոս։

2. Երկրորդ տեսակին կը պատկանին b=ب b=փ, ı =ك n=ղ, v=و v=ղ, k=ق k=խ, k=ق k=կ, k=ك k= խ, k=ك k=կ, g=غ g=ղ, ġ=غ ġ=խ, s=ص, س s=զ h=ح, ه h=խ, š=ش š=ճ, m=م m=պ ձայնաշրջութիւնները։ Այս ձայնաշրջութիւնները գոյութիւն չունենալով Պոլսոյ Թուրքերու ժողովրդական բարբառին մէջ՝ երկու կերպով կրնան մեկնուիլ. կամ այն է որ յառաջացած են բուն հայկական ձայնաբանական օրէնքներով,

կամ առնուած ըլլալու են ուրիշ ժողովրդական բարբառէ մը։

Առաջին մեկնութիւնը չկրնար ուղիղ ըլլալ, որովհետեւ հայնաբանական օրէնք մը՝ որպէս զի բնիկ հայկական ըլլայ, հարկաւոր է որ ամէնէն առաջ բնիկ հայկական բառերու վրայ ազդած ըլլայ։ Նախորդ պարագային մէջ՝ երբ մենք ընդունեցինք թէ ts=ts=ծծ, č=č=c, ճ ևլն. հայնափոխութիւնները բնիկ հայկական են, իրաւունք ունէինք այդպէս ընելու, քանի որ նոյն հայնափոխութիւններուն ենթակայ եղած էին նաեւ հայկական բառերը։ Իսկ ներկայ պարագային պատկանող հայնափոխութիւնները չենք գտներ հայերէնի մէջ։ Եթէ հայկական բառերն ալ ենթակայ եղած ըլլային այս հայնաբանական օրէնքներուն, պէտք էր որ ունենայինք *խաղախ = փխ. քաղաք, *խուր = փխ. քոյր, *խացախ = փխ. քացախ, *մաղրել = փխ. մանրել, *սաղ̇րել=փխ. սանտրել, *աղաճ=փխ. ականջ ևլն. այսպիսի ձեւեր, որոնք արդարեւ շատ ծիծաղելի են հայոց համար։ Իսկ եթէ այդ հայնաշրջութիւնները միայն և միայն Թրքականէն փոխառեալ բառերու վրայ ազդած են և այս տեսակ ազդեցութեան մը հետքն ալ չենք գտներ մեր բնիկ հայկական բառերուն վրայ, ուստի և նոյն հայնաշրջութիւնները չեն կրնար բնիկ հայկական ըլլալ։

Կը մնայ ուրեմն ընդունիլ թէ նոյն ձեւերը առնուած ըլլան ուրիշ ժողովրդական Թուրքերէն բարբառէ մը։

Եւ արդարեւ այս ձեւերը՝ որ գոյութիւն չունին Պօլսոյ Թրքական ժողովրդական լեզուին մէջ, կան սակայն Փոքր-Ասիոյ, Հայաստանի և Ատրպատականի Թրքական բարբառներուն մէջ։ Քննենք ուրեմն իւրաքանչիւրը առանձին առանձին։

k=ق k=խ.—ق k հայնը ամբողջ Անատօլուի, Ատրպատականի և մինչև իսկ Պարսկաստանի գրական լեզուին մէջ ստացած է ġ ղ հնչումը՝ ամէն դիրքով ալ։ Օրինակ՝ قاشيق، قوناق، قزلجق، قصراق բառերը՝ որոնք օսմաներէն (և

Պոլսոյ ժողովրդական բարբառով) kašək, konak, kəzəlǰək, kəsrak կը հնչուին, յիշուած տեղերուն մէջ ġašəġ, ġonaġ, ġəzəlǰəġ, ġəsraġ հնչումներն ունին։ Հին Թուրքերէնի մէջ (Ջաղաթայերէն, Արեւելեան Թուրքերէն. տես R. B. Shaw, A sketch of the turki language as spoken in eastern Turkistan (Kàshghar and Yarkand), Calcutta, 1880.—Vámbéry, čakataische sprachstudien, enthaltend grammatikalischen umriss, chrestomathie und wörterbuch, Leipzig, 1867.—Vámbéry, Etymologisches Wörterbuch der Turko-tatarischen Sprachen, Leipzig, 1878. — Pavet de Courteille, Dictionnaire Turk-Oriental, Paris, 1870 եւն.) միեւնոյն բառը կրնայ գրուիլ թէ ق-ով և թէ غ-ով, ինչ որ կը ցուցնէ թէ այս լեզուներուն մէջ ալ ق-ին բնիկ ձայնը ղ է։ Եւ մինչեւ իսկ ներկայ օսմանեան լեզուին մէջ ալ (թէ գրական և թէ ժողովրդական) բառավերջի ق-ը՝ հոլովման, խոնարհման և ածանցման ժամանակ՝ երբ յաջորդ ձայնաւորի մը վրայ իյնայ, կը վերածուի غ-ի և կը հնչուի ղ։ Այսպէս՝ օր. قوناق konak, սեռ. قوناغك konaġən; آلەجق alaǰak «պիտի առնէ», բայց آلەجغم alaǰaġəm «պիտի առնեմ»։

Այս ըսուածներէն կը հետեւի թէ ق-ին բնիկ, նախնական հնչումը ղ է տաճկերէնի մէջ, և յետոյ Պոլսոյ բարբառին մէջ վերածուած է մասամբ k-ի։

Սակայն մեր փոխառութիւններուն մէջ ղ-ի տեղ խ ունինք. սոր ալ պատճառը կրկին է. բառասկիզբի խ-երը կրնան բնիկ հայկական ձայնական օրէնքով նախաւոր ղ-է դարձած ըլլալ. ինչպէս ունինք խրկել = «ուղարկել, ղըրկել»; խաւրել = «ուղեւորել, ղաւրել»; խորդ = «ուղղորդ, ղորդ»։ Իսկ բառամէջի և բառավերջի խ-երը թերեւս յատուկ էին այն գաւառին Թրքական ժողովրդական լեզուին, ուր տեղէն որ գաղթած են Պոլսոյ հայոց նախնիքները։

Դիտ. — Այս հաշուով այն ق-երը որ հայկական փոխառութիւններուն մէջ խ-ի չեն վերածուած (տես վերը k, 2), այլ k են մնացած Պոլսոյ ժողովրդական Թուրքերէնի արտասանութեան համեմատ, փոխառեալ են ոչ թէ

Փոքր-Ասիոյ մէջ, այլ Պոլիս գաղթելէ ետք և Պոլսոյ Թուրքերէն։ Այսպէս են օրինակ իտալերէն, ֆրանսերէն, նոր յունարէն և ուրիշ եւրոպական լեզուի բառերը։

k=ك k=կ.—Ըսուեցաւ վերը թէ այս փոփոխութիւնը տեղի կ'ունենայ միայն բառին վերջը և մէն պարագային միայն, երբ այս k ձայնը Թուրքերէնի մէջ ածանցման կամ հոլովման ժամանակ կը վերածուի y կամ g ձայներուն. ինչ. فشنك fišenk, ديرك direk, دوشك došek ևլն.։ Անշուշտ այս բառերուն ալ նախնական հնչումը g-ով էր. այսպէս՝ fišeng, döšeg, direg, որոնց համեմատ ալ ուղիղ սեռականը կը կազմուէր։ Բայց այս g ձայնը՝ բառին ծայրը գտնուելուն պատճառաւ հետզհետէ թանձրանալով վերածուեցաւ Թուրքերուն մէջ k-ի, իսկ հայոց մէջ պահուեցաւ նախնական ձևով։

n=ڭ n=ղ.—ڭ ձայնը (սաղըր քէֆ)՝ որ օսմանեան լեզուին մէջ պարզապէս ատամնական ն ձայնն ունի, մինչև իսկ այժմ բոլոր Փոքր-Ասիական բարբառներուն մէջ կը ներկայացնէ կոկորդական ն և կը հնչուի ń, ńġ, ng, nġ և մինչև իսկ մեր փոխառութեանց նման ġ. այսպէս Թրք. يالڭز yalənəz «միայն» բառը Տրապիզոնի լազերուն, ինչպէս և Թուրքերուն բերնին մէջ yalaġuz հնչումն ունի. Նոյն բառը Ջաղաթայերէն կը հնչուի yalġuz. Գրակ. Թրք. بڭا bana «ինձ, ինծի» կը հնչուի Փոքր-Ասիոյ մէջ bańġa, Ջաղաթայերէն menga ևլն.։ Տարակոյս չկայ որ մեր փոխառութիւններն ալ այս նախնական հնչման համեմատ են։

b=ب b=փ.—Այս փոփոխութիւնը կը գտնենք بتون bütün=փիւթիւն «ամբողջ» և بسبتون büsbütün=փիւսփիւթիւն «բոլորովին» բառերուն մէջ՝ որ հայկական հնչման մէջ b վերածած են փ-ի։ Արևելեան Թուրքերէնն ալ (տես R. B. Shaw, A Sketch of the turki language) ունի پوتون pütün, پسپتون püspütün՝ ճիշտ մեր արտասանութեան համեմատ։

g=ع g=ղ.—Այս ձայնական երևոյթին հետ համեմատութեան առնելով նաև g=غ ġ=ղ ձայնափոխութիւնը՝

որ մեր չորրորդ պարագային կը պատկանի, համեմատութեան առնելով նաև Փոքր-Ասիայի Թրքական բարբառները՝ որոնք երկու տեղն ալ ġ հնչումն ունին, սա եզրակացութեան կը հասնինք թէ այս կարգի բառերուն ալ առաջին և նախնական ձևը ġ հնչումն ունէր, ինչպէս որ գրութեան ճ տառն ալ կը պահանջէ։ Այս հնչումը հետզհետէ փոխուելով՝ Պոլսական ժողովրդական Թուրքերէն լեզուին մէջ վերածուեցաւ g-ի. իսկ գրականին մէջ մաս մը մնաց անփոփոխ (ġ), իսկ ուրիշ մաս մը ժողովրդական լեզուին հետևելով դարձաւ g ձայնին։ Փոքր-Ասիայի տաճիկ բարբառները, ինչպէս նաև այս տաճիկ բարբառներէն փոխ առնող հայերէնը սակայն նոյն ġ ձայնը ամէն պարագայի մէջ ալ առանց փոփոխութիւն մը մտցնելու պահեցին։

ġ=ճġ=խ.—Ասոր վրայ տես k=ق k=խ։

Կը մնայ մեզի քննել մնացեալ ձայնափոխութիւնները. սակայն ասոնք ալ ազդած ըլլալով խիստ սահմանափակ շրջանի մը մէջ (մէկ կամ մի քանի բառ միայն), մանրամասն քննել չենք կրնար. մանաւանդ որ մեզի ծանօթ չեն նոյն բառերուն գաւառական ձևերը Փոքր-Ասիայի գաւառաբարբառներուն մէջ. ապահով կ'երևայ սակայն թէ ասոնք ալ առնուած ըլլալու են Փոքր-Ասիայի այն գաւառին բարբառէն, ուրկէ որ գաղթած են Պոլսահայոց նախնիքը։

Չորրորդ պարագային կը պատկանի միայն g=ճġ=ղ ձայնափոխութիւնը, որուն վրայ տես g=ճg=ղ։

Մինչև այս տեղ խօսուածներէն կը հետևի թէ պոլսահայոց Թրքական բառերը փոխ առնուած են Փոքր-Ասիական բարբառէ մը և այն գաւառէն՝ ուր կը բնակէր պոլսահայոց գաղթականութեան գլխաւոր և առաջնակարգ ճիւղը։ Ասոր համար է որ պոլսահայ բարբառին մէջ կան մի քանի Թուրքերէն բառեր, որոնք անծանօթ են պոլ-

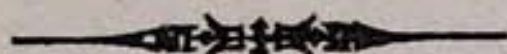
սեցի տաճիկներուն. այսպէս փաթ տիյի «իսկոյն, յանկարծակի», պալա «որդեակ, զաւակս», որոնք առնուած են Փոքր-Ասիական բարբառներէն. Համմտ. արեւել. Թրք. پات pat «իսկոյն», Ջաղաթ. پات pat կամ بات bat «նոյն նշ.»; արեւ. Թրք. بالا bala «որդի, ձագ, զաւակ»։

Եթէ Փոքր-Ասիոյ Թրքական բարբառներն ալ մանրամասն ուսումնասիրուած եւ քննուած լինէին (ինչ որ շատ հեռու ապագայի գործ է), կարելի էր թերեւս որոշել թէ ո՛րն է այն գաւառը՝ ուրկէ եղած է պոլսահայ գաղթականութեան ամենամեծ ճիւղը եւ հաստատուելով Պոլսոյ մէջ, իր մէջ ձուլած է ուրիշ տեղերու նորանոր գաղթականութիւնները։

Ի հարկէ Պոլսոյ Թուրք ժողովրդական լեզուն խիստ մեծ ազդեցութիւն է ունեցած մեր Թրքական բառերուն վրայ. եւ ասոնցմէ անշուշտ մաս մը եւ թերեւս մեծ մաս մը թողելով իր նախնական ձեւը, առած է Պոլսոյ Թրքական ձեւը. բայց ինչպէս տեսանք այս ազդեցութիւնը կատարեալ եղած չէ. այնպէս որ Փոքր-Ասիական բարբառին նշանները կան դեռ ու պիտի մնան պոլսեցոցս վրայ։

Հրաչեայ Յ. Աճառեան

Էջմիածին, 6 Հոկտ. 1900

Աշխատութեանս մէջ m (շրջեալ ա) կը ծառայէ նշանակելու բաց ա, երբ էա կամ լեզուաբանական այբուբէնով ä.

Յ տառը ամէն պարագայի մէջ ալ կ՚արժէ եւր. y = գերմ. j։

Վկայութեան առնուած օրինակներուն մէջ հայերէն բառերը տեղական արտասանութեան համեմատ չեն, այլ գրական ուղղագրութեամբ։

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԷ ՓՈԽԱՌԵԱԼ ԲԱՌԵՐԸ

ՊՕԼՍԻ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ

Վանի, Ղարաբաղի եւ Նոր-Նախիջեւանի բարբառներուն

Ա.

Ա՛՝ *տեսակ մը բացագանչութիւն է, որ խօսքի մը ծայրը դրուելով կը նշանակէ «արդէն, զարմանալի՜ բան». օր.* ըսի՛նք ա՛, տարի՛նք ա՛, զարկի՛նք ա՛ (*շեշտեալ և երկար* ա՛)։ *Նոյնը Վանեցոց մէջ* է՛ *և Նոր-Նախիջևանի մէջ* ու՛ *ձևով պահուած է.* marque d'affirmation dans certaines phrases qui servent de réponse à une autre. =*Թրք.* آ â՝ *միևնոյն նշանակութեամբ և նոյն դիրքով. այսպէս վերի ձևերուն համապատասխան Թուրքերէն ձևերն են.* dedík â, götürdü'k â, vurdúk â.

Ազա Վ. *«ժողովքի անդամ։* membre (d'une société etc.)». *օր.* մէճլիսին ազաները փիւթիւն հօս են, *«ժողովքին անդամները բոլոր այստեղ են».=արաբ.* اعضا aza *«անդամ (մարմինի, ժողովքի)»։ Արաբերէն ձևը իսկապէս* عضو azv *բառին յոգնակին է, բայց Թուրքերէնի մէջ եզակիի տեղ կը գործածուի։*

*__Ազառլամիշ ընել__ Վ. *«չախել, յանդիմանել, սաստել.* reprocher, gronder».=*Թրք.* آزارلمق azarlamak *«յանդիմանել»։*

*__Ազատլամա__ *«մէկուն ազատածը.* sauvé par quelqu'un». *օր.* ես քու ազատլամադ եմ։ *Ղարաբաղի բարբառով* ազադլա՛մա *«ազատագրեալ.* esclave affranchi. 2. *արտօնագիր.* ordonnance, permis». =*Թրք.* آزادلمه azadlama *«արձակեալ գերի»։*

†**Ազիզ** *«սուրբ, մաքուր.* saint, propre». *միայն կը*

գործածուի հետեւեալ ասացուածքին մէջ. ջուրին պէս ազիզ ըլլաս. այս խօսքը կ'ուղղուի իբր օրհնէնք ջուր բերող կամ ջուր մատուցանող անձին։ Ազատ գործածութիւն են ստացած ազիզ Վ. «սուրբ, տօն (օր). jour de fête, jour férié», ազիզ Ն. «քնքուշ, փափուկ, նազելի. tendre, délicat», ը'զիզ Ղ. «թանկագին (բարեկամ). cher (ami)».=արաբ. عزيز aziz «փառաւոր, սուրբ, մեծուր» եւն.։

*Ազլ ընել «պաշտօնանկ ընել. destituer», ազլ ըլլալ «պաշտօնանկ լինել. être destitué». կ'ըսուի նաեւ ազիլ ընել, ըլլալ։ Այսպէս եւ ըզլ Վ.=արաբ. عزل azl «պաշտօնանկութիւն. destitution».

*Ազղըն Ն., Ա'զղուն Ղ., աջղուն Վ. «կատաղի, կատաղած (մարդ, շուն, ձի եւն.). féroce, enragé (homme, chien, cheval etc.)». ազղընութիւն «կատաղութիւն. fureur, férocité, rage».=թրք. آزغين azġən «մոլորեալ, կատաղի. séduit, enragé».

Ազման «չափազանց մեծ. énorme». օր. ստավրիտի ազման «ստավրիտ ձկան ամենամեծ տեսակը».=թրք. آزمان azman».

*Ազմիշ ըլլալ Վ. Ղ. «կատղիլ. s'irriter, être furieux, être enragé», Ն. «ճապկտիլ, ձգձգուիլ. bâiller, avoir du ressort». Ն.–Նախիջեւանցիները այս մտքով կը գործածեն նաեւ հայերէն աճիլ ձեւը. հմմտ. Պոլսոյ բարբառով ազմիշ ըլլալ «բազմանալ, շատ աճիլ (ծառերու համար միայն). croître démesurément (se dit des arbres)» երկրորդական նշանակութիւնը.=թրք. آزمق azmak.

*Ազտըրմիշ ընել Վ. Ղ. «կատղեցնել. séduire, enrager, rendre féroce».=թրք. آزدرمق azdərmak.

*Աթէշլէնմիշ ըլլալ «կրակ կտրիլ, զայրանալ, սաստիկ բարկանալ. être furieux, se mettre en colère».=թրք. آتشلنمك atešleṅmek.

*Աթէշ-պէօճէյի «կայծոռիկ, փոսուռայ. ver luisant».=թրք. آتش بوجكى ateš böǰeyi.

Աթիf Վ. «խիզախ, համարձակ. hardi, audacieux».= Թրք. آتاق atak. արաբ. atik.

Աթլազ Պ., աթլաս Ն. Վ. Ղ. «անդրուս, տեսակ մը ընտիր կերպաս. satin».=արաբ. اطلس atlas. Անկէ է նաև ռուս. атласъ նոյն նշ.։

*Աթլազճի «անդրուս ծախող. marchand de satin».= Թրք. اطلسجی atlasǰə.

Աթլամա Վ. «ցատկելու խաղ. 2. ցատկոտուք. կարի մեքենային լաթի վրայ առանց կարելու՝ լոկ թել ձգելով անցած կարերը». օր. աս մաքինան cաs աթլամա կ'ընէ կոr.=Թրք. آتلامه atlama «ոստում. 2. նոյն նշ.»։

*Աթմաճա «բազէ. faucon».=Թրք. آتمجه atmaǰa.

Աժsէr Պ., աժդահur Վ., աժsէհur Ն., աժդա՛հա Ղ. «վիշապ. dragon».=պրս. آژدر ažder.

Ալ Վ. Ն. Ղ. «վարդագոյն կարմիր. écarlate, rose».= Թրք. آل al.

Ալաճա կամ ալաճա-պուլաճա Պ., ալաճա Ն., ալաջա Վ., ոլոջո, իլջո Ղ. «խայտաբղէտ, գոյնզգոյն. bigarré, de diverses couleurs».=Թրք. آلاجه alaǰa, آلاجه بولاجه alaǰa-bulaǰa.

*Ալաճախ կը գործածուի միայն ալաճախդ ըլլայ «առնելիքդ ըլլայ թող. ես քեզմէ վրէժս կը հանեմ ուրիշ անգամ» ասացուածին մէջ։—Սովորական գործածութիւն ունին ալաճախ Ն., ալաջախ Ղ., ալաջաղ Վ. «առնելիք, պահանջք. créance» նշանակութեամբ. = Թրք. آلاجق alaǰak.

Ալայ Վ. Ն. «բազմութիւն, խումբ, բանակ. foule, multitude, troupe, armée».=Թրք. آلای alay.

Ալայ-մալայ Ն. «ամբողջովին, խառնիճաղանճ բազմութեամբ. confusément, en désordre, en foule».=Թրք. آلای ملای alay-malay.

*Ալավէrա «տակնուվրայ, խառնաշփոթ, խառնափնդոր. mêlé, embrouillé, confus, pêle-mêle. 2. խառնաշփոթութիւն, տակնուվրայութիւն. confusion, désordre».=Թրք.

آلاويره alavira, որ իտալականէն փոխ առնուած ըլլալու է։

Ալաֆըռանկա Վ. «եւրոպական. à l'européenne».=Թրք. آلافرانغه alafranga=իտալ. alla franca «ըստ ֆրանսականին»։

*Ալէմ կամ ալէմ-աշխարհ Ն., ալամ-աշխարհ Վ., ոլոմ-աշխարհ Ղ. «ամբողջ աշխարհ, ամէն մարդ, աշխարհք-Արարատ. tout le monde». օր. ալէմ-աշխարհ վըրադ պիտի խնդայ. ալէմին առջեւ ըռէզիլ եղանք.=արաբ. عالم alem «տիեզերք, աշխարհ»։

*Ալէ՛սէվի կամ ալէ՛սէվիէ «ընդհանրապէս, մեծ մասամբ, սովորաբար. en général, généralement, ordinairement».=արաբ. على السويه al-es-seviyye.

Ալէ՛ստա «պատրաստ. prêt, tout prêt» (իբր ածական. այս մտքով աւելի գործածական է հազըր). օր. ալէ՛ստա կայնէր է. 2. «ահաւասիկ, պատրաստ եմ. voilà! je suis prêt (իբր միջարկութիւն՝ ծառայող մարդոց)»։ Վերջին իմաստով է ալաստա Վ..=Թրք. آلستا alésta=իտալ. allestare «պատրաստել» բայէն։

Ալէֆ Ն., ալաֆ Վ., ալավ Ղ. «բոց. flamme».=պրս. علو alev «բոց»։ Ասկէ նաեւ ալէֆլէնմիշ ըլլալ «բոցավառիլ. s'entlammer», ալէֆլէնտիրմիշ ընել «բոցավառել. enflammer, embraser».=Թրք. aleflenmek, aleflendirmek.

*Ալը՛խօմիշ կամ ալը՛խօյմիշ ընել «պահել, վար դընել. détenir, retenir, garder (մանաւանդ մարդ մը, հիւր մը)».=Թրք. آليقويمق alə' koymak.

*Ալըմլը «ընդունակ, խելացի, շուտ հասկցող. intelligent, sensé, sage».=Թրք. آلملى aləmlə.

*Ալընմիշ ըլլալ «առնուիլ, զգածուիլ, ամօթ զգալ. être choqué, affecté, atteint, ému».=Թրք. آلنمق alənmak.

*Ալըշըխ Ն. «վարժ, սովոր. accoutumé, habitué», ալըշըղ Վ. «խառնակ, շփոթ. embrouillé; compliqué».=Թրք. آلشيق aləšək «վարժ, սովոր. accoutumé, habitué».

*Ալըշմիշ ըլլալ Ն. Կ. «վարժուիլ, սովորիլ, ընդելանալ. s'accoutumer, s'habituer. 2. Նոր վառած ածուխին հրահրիլը. commencer à prendre feu», ալըշմիշ ըճիլ Գ. «չարչարուիլ, նեղուիլ. être gêné, avoir de la peine».=Թրք. آلشمق aləšmak «վարժուիլ. s'accoutumer, s'habituer».

*Ալըշվէրիշ Գ. Կ. «առուտուր, առուծախ. commerce, négoce», Ն. «այլայլում, շփոթութիւն. confusion, trouble, embarras». =Թրք. آلش ويرش aləš-viriš.

*Ալըշտըրմիշ ըճել Կ. «վարժեցնել, սովորցնել. accoutumer, habituer. 2. Նոր վառած ածուխը հրահրել. embraser le feu», Գ. «նեղել, չարչարել. tourmenter, maltraiter, faire souffrir».=Թրք. آلشدرمق aləšdərmak.

*Ա՛լթըխ կամ ա՛րթըխ Պ., ա՛րթըղ Կ. «մի, այլ ևս. plus, davantage, dorénavant, désormais», ա՛րթըխ կամ ա՛շտըխ Ն. «արդէն. déjà».=Թրք. آرتق ártək «այլ ևս»։ Առաջին ձևին մէջ ր փոխուած է լ-ի, հայերէն համանիշ ա՛լ բառին ազդեցութեամբ. օր. ա՛լ կամ ա՛լթըխ էրկա՛ն ըրիր, այսինքն «շուտ վերջացուր»։

*Ա՛լթի՛ւստ Կ. «տակնուվրայ, խառնափնդոր. embrouillé, confus, renversé».=Թրք. آلت اوست alt-üst.

†Ալիլ Պ., ալիլ Կ. «կոյր. aveugle».=Արաբ. عليل alil «ախտաւոր, հիւանդ. maladif, malade». Արաբերէն նշանակութիւնը տարբեր է, բայց Թրքական գործածութեամբ բառս քաղաքավար ձեւն է كور kör «կոյր» բառին։ Այսպէս և հին պոլսահայերէնի մէջ։

†Ալլախ-պուլլախ «զարշելի, սիրտխառնուկ, խառնափնդոր. dégoûtant, détestable, sale».=Թրք. آلاق بولاق al-lak-bullak.

Ա՛լլահալէմ «կարծեմ թէ. je crois que».=Արաբ. آلله عالم Allah alim «Աստուած գիտէ. Dieu sait».

Ալլը-փուլլու «զարդարուն, պճնեալ. orné, paré, enjolivé».=Թրք. آللى پوللو allə-pullu. Բուն նշանակութիւնն է «վարդագոյն-կարմիր և փուլ կոչուած զարդերով պճնուած»։

Ալչի «գաճ. plâtre, gypse», ալչիլէմիշ ընել «գաճ քսել, գաճով կացնել, ծեփել. plâtrer».=Թրք. آلچی alčə, آلچیلمق alčəlamak.

*Ալտըրմիշ չընել Վ. «ականջ չկախել, միտք չընել, չլսելու զարնել, կարեւորութիւն չտալ. faire semblant de ne pas entendre ou de ne pas comprendre». այս ձեւը գործածական է միայն բացասականով.=Թրք. آلدرمق aldərmak «կարեւորութիւն տալ եւ լսել»։

*Ախար «տուն-տեղ, հողեր, կալուածներ. bien-fonds, immeubles, terrains».=Արաբ. عقار akar «կալուածք»։

Ախարէթ «կալուածքներ. bien-fonds». =Արաբ. عقارات akarat. Նախորդ բառին յոգնակին է։

†Ախար-ճուր «մշտահոս աղբիւր. fontaine qui coule toujours».=կազմուած է Թրք. آقار akar «հոսող, հոսուն, մշտահոս» եւ հայ. ջուր բառերու բարդութեամբ։

Ախընթը Պ., ախընթի Վ., ախընտի Ն. «յորձանք, հոսանք (ջուրի, գետի, ծովի). courant d'un fleuve ou de la mer».=Թրք. آقندی akəndə կամ آقنتی akəntə.

*Ա՛խըրպէթ «վերջապէս, ամէնէն վերջը. enfin, en dernier lieu, finalement». օր. ա՛խըրպէթ, դուն կէնէ քուկին ուզածդ ըրիր։ Ղարաբաղի բարբառին մէջ ոճով կ'ըսուի ա՛ղպաթ խէր՝ այսինքն «վերջդ բարի՞ ըլլայ».=Արաբ. عاقبت akəbet.

Ախըռ «ախոռ. étable, écurie», կովի ախըռ «գոմ. bouverie», խօյինի ախըռ «փարախ. bercail, bergerie».=պրս. آخور axor «ախոռ»։

Ախըր Պոլսոյ մէջ գործածական չէ. ունին Վ. Ղ. Եւն. «վերջապէս. enfin» միտքով.=Արաբ. آخر axər «վերջ, ետք»։

*Ախլատ կամ ախլատ արմուտի Պ., ահլատ Ն. «տեսակ մը տանձ. espèce de poire». Վանեցիք ունին Ախլաթու խնձոր՝ Ախլաթ կամ Խլաթ քաղաքին անունով.=Թրք. آخلاط axlat կամ آخلاط ارمودی axlat armudu.

†Ախճէ «ստակ. փարային երրորդ եւ ղրուշին 1/120 մասը. aspre, tiers du para et dont 120 font une piastre».=

Թրք. آقچه akče, *որ կուգայ* آق ak *«սպիտակ» բառէն. այսպէս և հայերէն* ստակ *հնագոյն* սպիտակ *ձևէն է։*

*Ախմախ գ.. դ. *«տխմար, ապուշ, բթամիտ.* sot, stupide, idiot».=*արաբ.* احمق ahmak.

*Ախշամլամիշ ընել *«մինչև երեկոյ նստիլ, ժամանակ անցընել.* passer le soir, rester jusqu'au soir».=*Թրք.* آخشاملامق axšamlamak *կամ* آقشاملامق akšamlamak.

*Ախշամլայըն կ. *«երեկոյին, երեկոյ ժամանակ.* le soir, vers le soir».=*Թրք.* آخشاملين axšamlayən *կամ* آقشاملين akšamlayən.

*Ախշամճիութիւն *«երեկոները օղի խմելու սովորութիւն.* habitude de boire les soirs de l'eau-de-vie».=*Թրք.* آقشامجيلق akšamǰələk.

*Ախշիլ *կամ* աշխիլ գ., աշխել ն. *«թթուիլ, հոտիլ, աւրուիլ (կերակուրներու).* se gâter (en parlant des mets)».=*Թրք.* اكشيمك ekšimek *«թթուիլ»։*

*Ախպապա *«անգղ թռչունը.* vautour».=*Թրք.* آقبابا akbaba.

Ախսի *«բնութեամբ հակառակ, դեգ.* rebours, acariâtre, revêche».=*արաբ.* عكسى aksi. *Ասկէ* ախսիութիւն *«դեգ բնութիւն.* dureté, cruauté, aigreur», ախսիլէնմիշ ըլլալ *«դեգ բնութիւն գործ դնել.* s'aigrir, se fâcher, être revêche».

Ախսինէ գ., ախսընա գ. կ. *«ի հեճուկս, հակառակը.* à rebours, en dépit de». *օր.* ինծի ախսինէ բաներ մի՛ ըներ.=*Թրք.* عكسينه aksine.

*Ախտուարքա *«առուտուր.* commerce».=*արաբ.* اخذ و اعطا axz u ita.

†Ախտէնիզ *«Ճերմակ ծով, Միջերկրական ծով.* La Méditerranée».=*Թրք.* آق دكز ak-deniz. *այսպէս կոչուած է հակադրութեամբ* Kara-deniz *«Սև ծով»-ին։*

Ախտէր գ., ախթար կ., ըթթար դ. *«փերեզակ.* marchand de différants petits objets», ըխտար դ. *«շրջուն մանրավաճառ.* colporteur».=*արաբ.* عطار attar *«համեմներ, անու-*

շահոտ բաներ ծախող». արաբերէն բառը ժողովրդական Թուրքերէնի մէջ առած է aktar *ձեւը եւ «փերեզակ» նշանակութիւնը։*

*Ախրան *«ընկեր.* camarade, compagnon. 2. *տարեկից, հասակակից.* ayant le même âge».=*արաբ.* اقران akran, *որ թէեւ արաբերէնի մէջ յոգնակի է, սակայն Թուրքերէնի մէջ եզակի գործածութիւն ունի «ընկեր» նշանակութեամբ։*

Ախրէպ *«կարիճ.* scorpion».=*արաբ.* عقرب akreb.

Ախրէպ *«ժամացոյցի սլաք.* aiguille d'une horloge». = *արաբ.* عقرب akreb.

Ահէնկ *«ներդաշնակութիւն, երաժշտական գործիքի ձայնյարդարում.* harmonie, accord».=*պրս.* آهنك aheng.

Աղ Պ., ավ Ն. *«ձուկ բռնելու ուռկան.* filet de pêcheurs». =*Թրք.* آغ aġ. Ն.–*Նախիջեւանցոց* ավ *ձեւը ծագած է Թրք.* av *«որս» բառին հետ շփոթուելով։*

Աղա Պ. *«պարոն. արհեստաւոր եւ միջակ դասակարգի մարդոց միայն տրուած ածական.* monsieur, ne s'applique qu'aux artisans et aux gens de la classe moyenne», Ն. *«մեծ եղբայր, հասուն հասակի մարդ.* frère aîné, homme âgé», Ղ. Վ. *«պարոն, բարձր դասակարգի մարդոց տրուած պատուանուն.* seigneur, titre donné aux gens de la haute classe». *Ասկէ* աղայութիւն *«մեծութիւն, ազնուականութիւն.* noblesse», աղավարի *«մարդու պէս, քաղաքավար կերպով, վայելուչ ձեւով.* poliment, d'une manière polie. 2. *մեծի պէս, ազնուականի երեւոյթով.* noblement, à la manière de nobles».=*Թրք.* آغا aġa.

Աղաճ-խավունի *«կիտրոն.* cédrat (fruit)». = *Թրք.* آغاج قاونی aġaǰ kavunə *«կիտրոն», որ բուն կը նշանակէ «ծառի սեխ»։*

†**Աղըլ** *«ոչխարի փարախ.* bergerie». (*այժմ աւելի գործածական է* ախըռ).=*Թրք.* آغل aġəl.

*Աճա՛լաճայիպ *«այլանդակ, բոլորովին տարօրինակ.* étrange, extraordinaire, monstrueux».=*արաբ.* عجلعجائب aǰel-aǰaib.

Աճայիպ Պ., աջայիբ Վ. *«զարմանալի, զարմանալի՜*

քան. étrange, curieux, chose curieuse!». = արաբ. عجائب aǰaib.

Աճապ Կ., աճափ Ն., տջտփ Ղ. «արդեօք. est-ce, est-ce que».=արաբ. عجب aǰeb.

Ա՛ճապա Պ., տջաբա Կ. «արդեօք. est-ce, est-ce que».=արաբ. عجبا aǰeba.

Աճէլէ Կ. Ն., ճէ՛լլի Ղ. «աճապարանք. hâte. 2. շտապելու, ստիպողական. pressant, urgent. 3. շուտ, շուտով. à la hâte». օր. աճէլէ մ'ը՛ճեր. աճէլէ գործ ունիմ. = արաբ. عجله aǰele «շտապ», թրք. عجله‌لی aǰeleli «շուտով, շտապով»։

*Աճէլէճի «անհամբեր, շտապող. impatient, qui se presse, se hâte».=թրք. عجله‌جی aǰeleǰi.

Աճէմ Պ., տջտմ Կ. «պարսիկ. persan».=արաբ. عجم aǰem.

Աճէմի Ն., տջտմի Կ. «անվարժ, անսովոր. inexpérimenté», աճէմիութին «խակութիւն, անվարժութիւն. inexpérience, impéritie».=պրս. عجمی aǰemi.

Աճէմիստան Պ., տջտմստան Կ. «Պարսկաստան. Perse». =պրս. عجمستان aǰemistan.

*Աճըմթըրախ «քիչ մը լեղի. un peu amer». = թրք. آجمتراق aǰəmtərak.

*Աճի Պ. «լեղի, դառն. amer». Ղարաբաղի բարբառը կը գործածէ տջի «ցաւ, բանի մը չար հետեւանքը. chagrin, la mauvaise conséquence d'une chose» նշանակութեամբ. =թրք. آجی aǰə «դառն. 2. ցաւ»։

Աճի Պ., աջի, աջըղ Կ. «վրէժ, քէն, ոխ. vengeance, rancune, haine».=թրք. آجی aǰə. հմմտ. աճին հանել «վրէժը լուծել. venger, se venger de».

Աճի աղաճ «quassia կոչուած ծառին կեղեւը՝ որ իբր դեղ կը գործածուի. écorce de quassia». = թրք. آجی آغاج aǰə aġaǰ.

*Ա՛ճկէօզլիւ «ծակաչք, անյագ, անկուշտ, ագահ. avide, avare».=թրք. آج گوزلی aǰ gözlü որ բուն կը նշանակէ «անօթի աչքով»։

Ամմա կամ ամմա Վ. Ն. Դ. «սակայն, բայց. mais, cependant. 2. չափազանցութիւն ցուցնող բառ. terme pour exprimer un excès». օր. ա՛մմա խօսեցար հա՜՝ «խիստ շատ խօսեցար».=արաբ. اما emma.

Ամա՛ն Վ. Ն. Դ. «բացագանչութիւն՝ ցաւ, կսկիծ արտայայտող, օգնութիւն խնդրող, ձանձրոյթ, զզուանք, յուսահատութիւն ցուցնող. interjection exprimant une douleur, une demande de secours, l'ennuie, le mépris ou le désespoir». =թրք. آمان aman.

*Ամէլ «բնական կարիք, փորը երթալ. aller à la selle, faire ses besoins, besoin naturel». օր. ամէլ ունի՛ս, ամէլդ ի՛նչպէս է «բնական պէտքդ սովորական վիճակի՞ն է, ինչպէ՞ս է». = արաբ. عمل amel, որ կը նշանակէ «գործ», բայց ունի նաեւ վերի նշանակութիւնը, ինչպէս որ պօլսահայերէն գործ՝ բացի իր սովորական նշանակութենէն, կը նշանակէ նաեւ «բնական կարիք». այսպէս և մեծ գործ «կղկղանք», պզտիկ գործ «մէզ»:

†Ամին կը գործածուի միայն հետեւեալ ոճին մէջ. Ես այդ ըսածիդ ամին չեմ ըսեր «համաձայնութիւն չեմ տար, չեմ ընդունիր, այո չեմ ըսեր. je ne consente pas».=արաբ. آمين amin «ամէն, եղիցի», որ է աղօթքներու վերջին ըսուած ամէն-ը:

Ամուճա Պ., էմմէ Ն., ը՛մի, ա՛մի (սեռ. ա՛մու) Դ. «հօրեղբայր. oncle paternel». Պօլսոյ մէջ կը գործածուի նաեւ մուրացկանները կանչելու համար.=արաբ. عم amm «հօրեղբայր» բառէն յարմարցուած թրք. عموجه amuǰa համանիշ ձեւէն:

*Ամպէր «յամբար ծաղիկը. ambre».=արաբ. عنبر anber.

*Ամպէրիյէ «տեսակ մը ըմպելի խմիչք, քաղցրօղի. rossolis».=արաբ. عنبريه anberiyye.

Այազ Ն. Դ. «պարզկայ. serein du soir, nuit sereine». =թրք. آياز ayaz.

Այազմա «կաթնաղբիւր, սուրբ աղբիւր. fontaine d'une eau réputée avoir des propriétés merveilleuses». Նիւթին

հետ բառն ալ յունականէն ծագած է.=Թրք. آيازمه ayazma =յուն. ἁγίασμα.

Այախ «անիւին Թեւերը. rais d'une roue». գործածական է միայն Նոր-Նախիջեւանի բարբառով. = Թրք. آياق ayak «ոտք. pied».

*Այախ-թախըմի «ստորին դասակարգ, ռամիկ ամբոխ. le vulgaire, bas peuple».=Թրք. آياق طاقمى ayak takəmə.

Այար Պ., այյար Վ. «ժամացոյցի ճշտութիւն. précision d'une montre. 2. ոսկիի, արծաթի յարգը, խառնուրդի աստիճանը. titre, aloi. 3. յարմար չափ. degré juste, convenable».=Արաբ. عيار ayar.

*Այարթմիշ ընել Ն. «գլխէ հանել, անբարոյականացնել. débaucher, séduire, démoraliser».=Թրք. آيارتمق ayartmak.

Այըլմիշ ըլլալ Պ., այմիշ ըլալ Ն. «սթափիլ. se désenivrer, se dégriser».=آيلمق ayəlmak.

Այըխ Պ., այըղ Վ., այնըխ Ն. «սթափ, գինովութիւնը անցած. désenivré, dégrisé», այըխութիւն «սթափ վիճակ. désenivrement, dégrisement», այըխնալ «գինեթափիլ. se désenivrer, se dégriser».=Թրք. آيق ayək «սթափ»:

*Այըպլամիշ ընել Պ., այըբ անել Վ. «ամչցնել, երեսին տալ, այպանել, պարսաւել. blâmer, accuser, incriminer, faire honte».=Թրք. عيبلامق ayəblamak.

Այըրթ «տարբերութիւն. différence». այսպիսի ասացուածներու մէջ. այըրթ չունի «տարբերութիւն չունի. il n'y a pas de différence». այըրթ չեմ կրնար ընել «չեմ կարող որոշել (աչքս կարճատես է). je ne peux pas distinguer, je suis myope, j'ai la vue courte».=Թրք. آيرت ايتمك ayərt itmek «զանազանել, որոշել»: Հմմ. ա՛յըրս «բաժանուիլ»:

*Այըրմիշ ընել «զատել, բաժնել. séparer, partager».=Թրք. آيرمق ayərmak.

Այի Պ., այու Ն. «արջ. ours». այիճի «արջ խաղցնող. meneur d'ours».=Թրք. آيو ayu կամ آيى ayə «արջ», آيوجى ayuǰə կամ آييجى ayəǰə «արջ խաղցնող»:

*Ային-օյին Վ. Ն. Պ. «տղայական, խաղալիքի նման,

ոչ լուրջ. enfantine, pas sérieux, puéril». =Թրք. آيين اويون ayən oyun.

Այի չիչէյի «արեւածաղիկ. tournesol».=Թրք. آى چيچكى ay čičeyi, որ կը նշանակէ բուն «լուսնածաղիկ». բառիս آى ay «լուսին» մասը շփոթուելով յետոյ ayə «արջ» բառին հետ (հաւանականաբար դիտմամբ)՝ առաջ եկած է վերի ձեւը՝ որ բուն կը նշանակէ «արջի ծաղիկ»։

°Այլախճի «սպասաւոր, ծառայ. serviteur, domestique, valet». այլախճիութիւն «սպասաւորութիւն, ծառայութիւն. service, domesticité».=Թրք. آيلاقجى aylakǰə.

*Այլըխ Պ., այլըղ Ն. «ամսական, ամսական ռոճիկ. paye d'un mois, pension, salaire».=Թրք. آيلق aylək.

†Այխըրի «խոտորնակ, ծուռ, անկանոն. oblique, à travers, irrégulier (աւելի բարոյական մտքով)». այխըրի լախըռտըր «անվայել խօսք. paroles indécentes».=Թրք. آرقورى arkuri «խոտորնակ, կողմնակի. oblique. 2. չափազանց. trop, excessif». Վերջի իմաստով շատ գործածական է կաթոլիկ հայերու մէջ։

Այղըռ Վ. Ն. Ղ. «մեծ, արու, յովատակ ձի. cheval entier, étalon». Պոլսոյ մէջ գործածական է աւելի նմանութիւն ցոյց տալու համար. օր. այղըռի պէս վազել. այղըռ կ'ըլմանիս.=Թրք. آيغر ayġər «մատակախաղ, չկըռտած ձի»։

Այնա Վ. «հայելի. miroir». այնայի պէս «հայելանման, շատ փայլուն, մաքուր. bien clair, brillant, resplendissant». Ըստ այսմ նաեւ Ղարաբաղի բարբառով այնա «մաքուր, ջինջ. propre, brillant».=Պրս. آيينه ayine «հայելի»։

Այնաճի Վ. «հայելի շինող կամ ծախող. marchand ou fabricant de miroirs», Ն. «ստախօս. menteur».=Թրք. آيينه‌جى ayineǰi «հայելի ծախող կամ շինող»։

°Այնի Վ. «ճիշտ ու ճիշտ, նոյն ինքն. exactement, tout à fait le même».=Արաբ. عينى ayni.

Այվա Ն. «սերկեւիլ. coing». այվաճի «սերկեւիլ ծախող. marchand de coings».=Թրք. آيوا ayva, آيواجى ayvaǰə.

Այվա թիւյիւ «աղուամազ. duvet, poil follet». =Թրք. آیوا توکی ayva tüyü, նմանութեամբ սերկեւիլի վրայի բարակ մազերուն։

*Այrըլմիc ըլլալ Վ. «բաժնուիլ. se séparer». =Թրք. آیرلمق ayrəlmak.

*Անալըխ «խորթ մայր, մօրու, մայրացիր. marâtre». անարգական բառ է եւ այս պատճառաւ կը նշանակէ նաեւ «գէշ մայր, անարժան մայր, չար մայր. mère méchante». =Թրք. آنالق analək «մօրու. marâtre».

*Անաճ «մեծ, անհեթեթ, խոշոր. énorme, gros, gigantesque». =Թրք. آناج anaǰ.

†Անա-պապա-կիւնի Վ. «խառնակութիւն, յուզում, շփոթութիւն. confusion, désordre, trouble». =Թրք. آنا بابا کونی ana baba güni, որ բուն կը նշանակէ «հօր մօր օր, ծնողաց օր։»

*Անաsան sօղմա Վ. «մօրէ մերկ, բոլորովին մերկ. tout nu». =Թրք. آنادن طوغمه anadan doğma, որ բուն կը նշանակէ «ի մօրէ ծնեալ։»

Անթիfա Վ. Ն. Դ. «եզական, անգիւտ. singulier, rare, introuvable. 2. հնութիւն. antique, objet d'antiquité». =Թրք. آنتیقه antika =Իտալ. antica.

Անթիfաճի Վ. «հնութիւններ հաւաքող կամ ծախող, հնադէտ. antiquaire». =Թրք. آنتیقه‌جی antikaǰə.

Անիսօն Վ. Ն. «անիսոն. anis». =Թրք. آنیسون anison =Յուն. ἄνισον.

Ա՛նիsէ «անմիջապէս, իսկոյն. immédiatement, dans l'instant même». =Թրք. آنیده anide.

Անկարյա Վ. «առանց վարձքի, լոկ մէկուն սիրտը չըկոտրելու համար յանձն առնուած եւ դժկամակութեամբ կատարուած գործ. travail fait forcément et gratuitement». =Թրք. آنغاریه angarya =Յուն. ἀγγαρία «տարապարհակ աշխատանք. corvée».

Ա՛նճախ Վ. Ն., ա՛նջախ Դ. «հազիւ թէ. à peine. 2. միայն. seulement, ne ... que. 3. բայց, սակայն. mais, ce-

pendant, pourtant».=Թրք. آنجق anǰak. օր. անչափ փնտռեցինք, ա՛նճախ գտանք. Աղուոր աղջիկ է, ա՛նճախ քիչ մը պօյը պզտիկ է. Դուն ա՛նճախ մարդու սիրտ կոտրելու խօսքեր ըրէ։

Աշ Պ. «պատուաստ (ծառի, մարդու). greffe, vaccine», Ն. «կորիզին մէջի նուշը. amande (d'un fruit)».=Թրք. آشی ašə «պատուաստ. greffe, vaccine».

Աշըխ Պ., «վէգ. osselet».=Թրք. آشیق ašək.

†Աշըխ Պ., աշըղ Կ. Դ. «աշուղ, արևելեան բանաստեղծ-երգիչ. poète populaire». աշըխութիւն «աշուղութիւն». =արաբ. عاشق ašək «սիրահար. amoureux» բառէն, որ Թուրքերէնի մէջ առած է այս նշանակութիւնը։

*Աշընմիշ ըլլալ «մաշիլ. s'user». կը գործածուի միայն կարծր նիւթերու համար. օր. երկաթ, քար, մանաւանդ երկաթեայ գործիք մը ևն.. կակուղ նիւթերու համար կը գործածուի միայն մաշիլ. օր. յաթերս մաշեցան. աս խազմային ա՛լթըլխ աշընմիշ եղեր է.=Թրք. آشنمق ašənmak.

*Աշըրմիշ ընել Պ. «անցընել, բանի մը միւս կողմն անցընել. faire dépasser, franchir. 2. գողնալ. voler, dérober, filouter» (երգիծական լեզուով), Դ. «վրայէն ցատկել. sauter par-dessus», Կ. «արշաւասոյր վազել. courir à toutes jambes».=Թրք. آشورمق ašurmak.

Աշլամա Կ. «պատուաստով յառաջ եկած (ծառ, պտուղ). ente, enté», Ն. «պատուաստ. greffe».=Թրք. آشیلامه ašəlama.

Աշլամիշ ընել Պ., աշլայիշ անել Ն. «պատուաստել. enter, greffer, vacciner».=Թրք. آشیلامق ašəlamak.

†Աշխանա Ն. Դ., աշչուխանա, աշչիխանա Կ. «խոհանոց. cuisine». այս հին բառին տեղ Պոլսոյ մէջ գործածական է հիմա մութվախ.=պրս. آشخانه ašxane.

*Աշխիլ տես ախշիլ։

*Աշճի Ն., աշչի Կ., աշփազ Դ. «խոհարար, կերակուր եփող. cuisinier». աշճի պաշի «խոհարարապետ. chef-cuisinier». աշփազխանա «խոհանոց. cuisine».=Թրք.

آشجی ašǰə, آشجی باشی ašǰə bašə, *պրս.* آشپاز ašpaz, آشپازخانه ašpazxane.

*Աշնայըխ *կամ* աշնայութիւն Գ. *«բարեկամութիւն, ճանչուորութիւն.* connaissance, amitié», ա՛շնա Դ. *«ծանօթ, բարեկամ.* ami, connaissance», աշնայլըղ Վ. *«բարեկամութիւն.* amitié».=*պրս.* آشنا ašina *«ծանօթ, բարեկամ», թրք.* آشنالق ašinalək *«բարեկամութիւն»:*

Աշուրէ *«մահմետականներուն յատուկ տեսակ մը անուշապուր.* sorte de bouillie sucrée au froment». *այս անուշեղէնին մէջ կը մտնեն ոչ միայն շաքար, չամիչ, ընկոյզ և ուրիշ այսպիսի քաղցր և համեղ նիւթեր, այլ և ատոնց հետ լուբիա, բակլայ ելն. այս պատճառաւ հայերուս ճաշակով զզուելի կերակուր է* աշուրէ-ն *և խառնակ կերակուր մը ցոյց տալու համար ալ շատ անգամ կը գործածուի* «Աշուրէ կ'ըլմանի» *ասութիւնը.*=*արաբ.* عاشورا ašura *«նոյն նշ.», որ կուգայ* عشر ašar *«տասը» բառէն, նոյն անուշեղէնը միմիայն Մուհարրէմի տասներորդ օրը եփուելուն պատճառաւ:*

*Աչըխ Գ., աչըխլըխ Գ., աչըղ Վ. *«բաց տեղ, արձակ դաշտ.* campagne, plaine, en plein champ». *Ղարաբաղի բարբառով՝* աչըխ *«բաց (օդի, տեղի, երկինքի համար).* en pleine air, lieu découvert».=*թրք.* آچق ačək, آچقلق ačəklək.

Ապա Գ., տբտ Վ. *«խոշոր հիւսուած և յարդ չունեցող տեսակ մը ասուի.* bure. 2. *ասուէ շինուած վերարկու.* manteau de bure», ա՛բա Դ. *«վերարկու.* manteau».=*արաբ.* عبا aba.

Ապանօզ Վ., ապանօս Ն. *«եբենոս անուն կարծր փայտը.* ébène».=*թրք.* آبانوز abanoz = *յն.* ἔβενος. *Կ'ըսուի գործօրինակ* ապանօզ խաճայլը *«եբենոսեայ գլուխ, այսինքն՝ բթամիտ, տխմար, անմիտ.* stupide, bêta».

*Ապլա *«արաբ կին.* femme arabe. 2. *կը գործածուի նաև իբր կոչական արաբ կիներուն.* nom pour appeler les femmes arabes. *և ասկէ* 3. *բաղնեպանուհի թուրք կին.* baigneuse turque».=*թրք.* آبلا abla *«մեծ քոյր.* sœur aînée».

Թուրքերէն բառն այժմ Թուրքերուն մէջ շատ գործածական չէ. Հայացած ձեւն ալ վերի իմաստներով միայն կայ. սակայն հնագոյն հայոց մէջ աւելի սովորական և աւելի ընդհանուր իմաստ մը ունեցած ըլլալու է, ինչպէս կ'երևի հետևեալ պօլսահայ մանկական զուարճախօսութենէն.

Վաղը կիրակի է.
Բիթդ բռախի է.
Բերանդ խայմախ է.
Շունը քեղի ապլա է.

Այժմ գաւառներու մէջ մի քանի տեղ ապլա կը գործածուի «մայր, մայրիկ. mère, maman!» նշանակութեամբ և իբր կոչական։

*Ապլախ կամ աւելի ապլախ սուռաթլը «կլոր երեսով, բոլորադէմ. au visage rond et plein». = Թրք. آبلاق ablak.

Ապլուքա «շուրջանակի պաշարում. blocus». = Թրք. آبلوقه abloka = Իտալ. blocco.

†Ապուճայաթ կամ ապուհայաթ սույի Վ. «կենաց ջուր, սուրբ ջուր. fontaine de l'immortalité (ըստ մահմետականաց. այս իմաստով կ'ըսուի նաև Զէմզէմի ջուր, ապուզէմզէվ, ապուզէմզէմ սույի). 2. մաքուր, յստակ, վճիտ ջուր. eau limpide et propre». Մահմետական գաղափարի բառ լինելով, մեր մէջ այնքան գործածական չէ. = Թրք. آب حیات ábə hayyat (որ կուգայ պրս. آب ab «ջուր. eau» և արաբ. حیات hayyat «կենդանութիւն. vie» բառերէն) կամ آب حیات صویی ábə hayyat suyə (Թրք. صو su «ջուր. eau»). Իսկ ապուզէմզէմ կամ ապուզէմզէմ սույի = Թրք. آب زمزم ábə zemzem կամ آب زمزم صویی ábə zemzem suyə (Zemzem «Մէքքէի մէջ նուիրական ջրհոր մըն է. nom d'un puits sacré à la Mecque»).

Ապուռ ճուպուռ Վ., ապուռ չուպուռ Ն. «խառնափնդոր, տակնուվրայ. embrouillé, pêle-mêle». = Թրք. آبور جبور abur ǰubur.

Ապուfաթ Պ., աբուկաթ Վ., ապլաfաթ Ն. «*փաստաբան.* avocat». *Պոլիս ծաղրելով և կատակով կ'ըսուի նաև* հաւու fաf.=*Թրք.* آووقات avokat=*Իտալ.* avvocato.

Ապsալ Պ., ավդալ Վ. «*հագուստ-կապուստը անկանոն, թափած-թափթփած.* nonchalant, bohême». =*Արաբ.* ابدال abdal «*ճգնաւոր, անապատական.* ermite, moine musulman. 2. *պարզամիտ, անմիտ.* bonhomme, idiot».

Ապsէս Պ., ավդոսթ Վ. «*Մահմետականներու յատուկ կրօնական լուացում.* ablution religieuse des mahométans».=*Պրս.* آبدست abdest.

***Ապsէսխանէ** «*արտաքնոց, ճեմիշ.* lieux d'aisance, water-closet».=*Պրս.* آبدست خانه abdestxane, *աղաւ. Թրք.* abdeshana.

***Ապsիլլէզիզ** *կամ* ապsիւլլէզիզ «*տեսակ մը պտուղ. գետնանուշ, կոնձեղ.* souchet».=*Արաբ.* حب اللذيذ habb-ül-leziz. *Մեր ձևը յառաջացած է* Ապsիլ-Ազիզ *յատուկ անունին հետ շփոթելով։*

Ապօնէ «*բաժանորդագրութիւն, բաժանորդ.* abonnement, abonné» (*լրագրի կամ ուրիշ բաներու. օրինակ՝ ճաշարանի, սափրիչի, ծովի բաղնիքի ևլն.*).=*Թրք.* آبونه abone =*Ֆրանս.* abonné.

***Առ** Վ. Ն. «*ամօթ, ամչնալը.* honte, pudeur». =*Արաբ.* عار ar.

Առապա Վ. Ն., ըրբա՛ Ղ. «*կառք, սայլ.* voiture, chariot».=*Թրք.* آرابه *կամ* عرابه araba. *Ասոր տեսակներն են* կովի առապա «*սայլ.* chariot», ծիճով առապա *կամ* ծիճի առապա «*կառք, ձիով կառք.* voiture», մօհաճիրի առապա «*Մուհաճիրներու յատուկ տեսակ մը կոշտ ու հասարակ կառք.* chariot de Mouhadjirs».

Առապաճի Վ. Ն., արբա՛չի *կամ* ըրբա՛չի Ղ. «*կառապան.* cocher».=*Թրք.* آرابه جی arabaǰə.

Առը «*մեղու.* abeille».=*Թրք.* اری arə.

***Առլամմիc ըլլալ** Պ., առլամիc ըլալ Ն. «*ամչնալ, խպնիլ.* avoir honte, être confus».=*Թրք.* عارلنمق arlanmak.

Առխա *եւն. տես* Արխա։

*Առմա «*զինանշանք.* armes, armoiries». =*թրք.* آرما *կամ* آرمه arma=*իտալ.* arma.

Առմօնիկ *տես* Արմօնիկ։

Առնավուտ *գ.* «*ալպանացի.* albanais». =*թրք.* آرنبود arnebud, *աղաւ.* *թրք.* آرناود arnavud.

Առնավուտճա «*ալպաներէն լեզու.* langue albanaise». =*թրք.* آرنبودجه arnebudǰe, *աղաւ.* *թրք.* آرناودجه aṛnavudǰa.

*Առսըզ *ն. գ. ղ.*, առսուզ *ն.* «*անառակ, անհանդարտ, անամօթ.* ehonté, impudent, effronté», առսըզլու-քին «*անառակութիւն, անամօթութիւն.* effronterie, débauche, impudence», առսըզլամմըշ ըլլալ «*անառակութիւն ընել.* vivre en débauché». =*թրք.* عارسز arsəz, عارسزلنمق arsəzlanmak.

Առփա *եւն. տես* Արփա։

Ասա «*Հայոց պատրիարքին մականը.* la crosse du patriarche arménien». =*արաբ.* عصا asa «*գաւազան, մական, ցուպ.* bâton, sceptre».

Ա՛սըլ *գ. ղ.* *բուն, բնիկ, ճիշտ ու ճիշտ.* vrai, naturel, natal, propre», ա՛սլը *ն.* «*յաճախ, բոլորովին.* souvent, tout à fait». *օր.* ա՛սըլ Ըսդամպօլցի է. =*արաբ.* اصل asl «*բուն, ծագում, արմատ, հիմնական.* racine, origine, principe, original etc.». *այս բառին վրայ տես նաև* ասլ։

†Ասըլզատէ «*ազնուական, ազնուածին.* noble, de race». *ասոր տեղ աւելի գործածական է հիմայ՝* ֆիպյար. =*պրս.* اصلزاده asəlzade.

Ասըլպէնտ *գ.*, ասլիբոնդ *գ.* «*կնդրուկ.* oliban, encens». =*արաբ.* عسلبند asəlbend.

*Ասըլսըզ «*սուտ, անհիմն.* faux, sans fondement, dénoué de fondement», ասըլսըզ *ղ.* «*վատատոհմիկ.* d'une basse naissance». =*թրք.* اصلسز asəlsəz.

Ասի *գ.* «*ըմբոստ, ապստամբ, խեռ.* rebelle, revêche, désobéissant». =*արաբ.* عاصى asə։ *Ասկէ* ասիութին «*ըմբոստութիւն.* insolence, obstination, esprit de révolte».

Ասլ *կը գործածուի հետեւեալ ձեւերուն մէջ.* ասլը էսասը չկայ *«բոլորովին անհիմն է (լուրը, խօսքը).* il est tout à fait dénoué de fondement» (*արաբ.* اصل و اساس asl u esas *«բուն եւ հիմեր.* origine et fondements»). ասլը աս-sառը չկայ, կա՛յ *«իրական չէ ամենեւին, իրակա՞ն է.* ce n'est pas réel du tout, est-ce vrai?» (*արաբ.* اصل asl *«բուն.* origine» *եւ թրք.* استار astar *«աստառ, պաստառ.* doublure»). ասլը ըլլայ, չըլլայ, կա՛յ, չիկայ *եւն. «ճշմարիտ է, չէ, չէ.* ce n'est pas vrai, est-ce vrai? faut-il croire?».=*արաբ.* اصل asl *«բուն, հիմ»։*

Ասլան Գ. Դ., ասլան-խափլան Ն. *«առիւծ.* lion. 2. *(նմանութեամբ) քաջ, կորիճ.* brave, vaillant, courageux». *Պօլսոյ հին սերունդը կը գործածէ* այրուծ = *առիւծ՝ որ այժմ հետզհետէ կորսուելու վրայ է.=թրք.* آرسلان arslan.

Ասխը *կամ* ասխի *«փոկ (տափակը ուսէն կախելու համար).* bretelle. *ռուս.* ПОМОЧЬ».=*թրք.* آصقى askə.

Ասմա Պ. *«խաղողի որթ.* vigne, cep», ասմա սօխ Գ. *«կախման սոխ».=թրք.* آصمه asma *«կախուած.* pendu, suspendu. 2. *որթ.* cep, vigne».

Ասմալըխ *«սարփինայ. փայտէ յեցակներ՝ որոնց վրայ կը բարձրացնեն խաղողի որթը.* treille».=*թրք.* آصمه‌لق asmalək.

Ասմա fիլիsի *«կախ կողպանք, աղխ.* cadenas».=*թրք.* آصمه کلیدی asma kilidi.

Ավ Գ. Ն. Դ. *«որսորդութիւն.* chasse. 2. *որս.* gibier».=*թրք.* آو av.

°Ավազ *կը գործածուի միայն* ավազ ավազ պօռալ *ասացուածին մէջ՝ «մէկ ձայնի պոռալ, բարձրաձայն, միակերպ եւ շարունակ աղաղակել.* crier à haute voix et continuellement».=*պրս.* آواز avaz *«ձայն.* voix».

†Ավանթա *«շահ, օգուտ.* bénéfice, avantage, intérêt».=*թրք.* avanta=*իտալ.* avantaggio.

Ավաsանլըխ *«գործաւորի մը ամբողջ գործիքները.* outillage».=*թրք.* آوادانلق avadanlək.

Ավարա վ. ն. ղ. *«ուրիշը գործէ ձգող, անգործ (մարդ).* oisif, désœuvré. 2. *անպէտք, անպիտան (նիւթերու համար).* bon à rien». *այս բառէն են կազմուած* իֆի տինտէն ավարա *ասութիւնը «անմտութեամբ և անորոշութեամբ ոչ մէկ և ոչ միւս կողմը հակած.* neutre, homme indécis» (*բուն թարգմանութիւնը «երկու կրօնքէ* ավարա»), գործին ավարա ըլլալ *«աշխատելու արգելք դառնալ.* empêcher quelqu'un de travailler» *ևլն.=պրս.* آواره *«վտարեալ, մոլորած, բաժնուած, անգործ, զուրկ.* expatrié, égaré, séparé, oisif, privé».

†**Ավարըզ** *«կոյանոց, լուալիք.* égoût».=*պրս.* آبريز abriz *կամ* آوريز avriz. *ազաւ. թրք.* avarəz. *Այս բառը մեր մէջ նաև* ճավուզ *ձեն ունի։*

*__Ավըթմիշ ընել__ *«խաբել, խաբխբել, սուտ յոյսերով պարարել, խաղցնել, խելքը գլխէն հանել.* tromper, bercer de fausses espérances, entraîner dans l'erreur».=*թրք.* آوتمق avətmak.

*__Ավընմիշ ըլլալ__ *«սուտ յոյսերով ժամանակ անցընել, ինքզինքը խաբել կենալ.* se bercer, se repaître de fausses espérances».=*թրք.* آونمق avənmak.

Ավըստօս *«օգոստոս ամիսը.* août». = *թրք.* آغستوس aġustos, *ազաւ. թրք.* avəstos.

Ավլամիշ ընել պ. *«որսալ.* chasser, aller à la chasse», ավլամիշ ըլալ ն. *«գետինը թաւալիլ.* se rouler à terre». =*թրք.* آولامق avlamak *«որսալ.* chasser». *պօլսահայ ձևը թուրքերէնին նման փոխաբերաբար կը նշանակէ նաև «խաբել.* tromper, duper».

†**Ավլու** *«տան բակ.* cour». *հին ձև է, որուն տեղ այժմ գործածական է* բակ.=*թրք.* حولى havlə *«գաւիթ, բակ.* cour, vestibule»՝ *որ արաբ.* حول havl *«բոլորտիք, շուրջ.* autour, alentour» *բառէն լինելու է։*

Ավճի վ. ն., օ՛վչի ղ. *«որսորդ.* chasseur». *կ'ըսուի նաև կատուներու համար.* «ավճի կատու է, աղէկ մուկ կը բռնէ».=*թրք.* آوجى avǰə.

Ավուճ Ն. «բուռ, ափ. paume, poignée». =Թրք. آوج avuǰ.

Ատա Վ. «կղզի. île».=Թրք. آطه ada.

*Ատա՛մճըլայըն «լաւ, մարդու պէս, քաղաքավար կերպով. bon, poli, poliment».=Թրք. آدمجلين ademǰileyin կամ adamǰəlayən.

Ատաշ Վ. Ն., ա՛դաշ Դ. «անուանակից. qui porte le même nom».=Թրք. آداش adaš.

Ատա չայի «տեսակ մը խոտ. եղեսպակ. sauge». այս խոտը կը խաշեն և ջուրը կը խմեն. քրտնեցուցիչ դեղ է. =Թրք. آطه چایی ada čayə, որ կը նշանակէ բուն «կղզիի թէյ. thé d'île».

Ատէթ Ն., ադաթ Վ. Դ. «սովորութիւն. coutume, habitude».=Արաբ. عادت adet. ասկէ է հետևեալ ասացուածքը. ատէթ սաքին օ՛լմասըն «թող ձևը չվերնայ, սովորութիւնը մնայ, առ ի ձևակերպութիւն. pour la formalité». Կ'ըսուի երբ բան մը կը կատարուի լոկ ձևի համար, թէև իսկապէս շատ անպէտք բան է։

Ա՛տէթա Պ., ա՛դաթա Վ. «սովորաբար. ordinairement, le plus souvent. 2. ի մի բառ, պարզապէս. en un mot, en bref. 3. հասարակ. ordinaire, simple».=Արաբ. عادتا adeta.

Ատըմ Ն., ա՛դըմ Դ., ադիւմ Վ. «քայլ. pas. 2. ցատկելու խաղ մը. sorte de jeu enfentin».=Թրք. آدیم adəm.

Արա «միջոց (ժամանակի և տեղի համար). milieu, intervalle, interstice, espace de temps ou de lieu». օր. Էրկուքին արան «երկու բաներու մէջտեղը. entre les deux». արա տալ «միջոց տալ, հանգիստ՝ դադար՝ մի քիչ ժամանակ տալ. donner relâche, laisser prendre du repos, cesser». Ղարաբաղի բարբառով քէզ նէս ի՛նչ արա ունիմ «քեզ հետ ինչ գործ, ինչ յարաբերութիւն ունիմ. quel rapport ai-je avec toi? qu' y a-t-il entre moi et toi». Վանի մէջ ալ գործածական է արա, արանքյ «մէջտեղը. intervalle, entre deux». =Թրք. آرا կամ آره ara.

*Արալաթմիշ ընել «իրարմէ զատել, մէջտեղը անցք

մը թողուլ, անջատել. séparer, disjoindre». =Թրք. آرالتمق aralatmak.

Արալըխ Ն., արալըղ Կ. Պ. «մէջտեղը. entre les deux, le milieu. 2. միջոց (ժամանակի). espace de temps». օր. Երկուքին արալըխը «երկու բանի մէջտեղը. entre les deux». աս արալըխ էկաւ «այս միջոցին եկաւ. il vint en ce moment». Երկու աչքի արալըխ «աննկատելի կերպով և յանկարծ, գաղտագողի. à la dérobée, clandestinement».=Թրք. آرالق aralək.

Արախճին կամ արախճի Պ., արախչի Կ. «Հայաստանի հարաւային գաւառներուն յատուկ տեսակ մը գըլխարկ. bonnet de paysans arméniens du sud de l'Arménie»: Ընդհանրապէս բառս նիւթին հետ համարուած է հայերէն և ազգային. և առհասարակ ազգասիրական ձգտում մը կայ պօլսեցոցս մէջ արախճինը ընդհանրացնելու. մինչև իսկ ասկէ 6—7 տարի առաջ այս ձգտումը գործնական գոյն ստացաւ. հայ վաճառական մը Հայաստանէն մեծ քանակութեամբ արախճին բերել տուաւ և շատ պօլսեցիներ սկսան արախճին դնել. բայց այս բանը շուտով արգիլուեցաւ կառավարութեան կողմէ և խափանուեցաւ. —Արախճին պրս. عرقچین arakčin բառն է, որ կը նշանակէ բուն «քրտինք ժողվող (քրտինքը ծծելու յատուկ գդակ)»:

Արայճի «պրպտող, փնտռող. chercheur». այս բառը այժմ իբր ածական կը գործածուի և աւելի նմանութիւն ցուցնելու համար. օր. ի՛նչ արայճիի պէս կը փնտռտես կոր. ծօ, աս ի՛նչ արայճի տղայ ես: Հին ժամանակ սակայն նշանակած պիտի լինի «կորսուած բաներ փնտռելով զբաղող արհեստաւոր»: (Պօլսոյ մէջ երբեմն աղքատ մարդիկ փոթորիկի ժամանակ ծովեզերքը երթալով՝ ծովափնեայ աւազը փոցխելով կը փորփորեն, ծովին մէջ կորսուած առարկաներ փնտռելու համար, զորոնք ալիքները քշած կը լինին դէպի եզերք և գտնուած առարկաները ծախելով կ'ապրուին.)=Թրք. آرایيجی arayəǰə.

***Արաշտըրմիշ** ընել «փնտռտել, չորս կողմը մանրա-

խոյզ կերպով որոնել. recherher, fouiller».=թրք. آراشدرمق araštərmak.

Արասըրա, արատապիր Գ., արայան բիր Վ. «մերթ ընդ մերթ, երբեմն երբեմն. quelquefois, parfois, par moments».=թրք. ارەصرە ara səra, اراده بر arada bir.

*Արզ Վ. «կարօտ. envie, vif désir». կը գործածուի միայն արզը առնիլ ասացուածին մէջ. = պրս. آرزو arzu «փափաք, իղձ. désir, envie, vœu, souhait».

*Արզու Վ. «փափաք, ցանկութիւն. désir, envie».=պրս. آرزو arzu.

*Արզուլամիշ ընել «կարօտնալ, փափաքիլ. désirer, souhaiter, envier».=թրք. آرزولمق arzulamak.

Արզուհալ Գ., արզըհալ Վ. «աղերսագիր. requête, pétition (թագաւորին, տէրութեան մատուցուած)». կատակով կ'ըսուի նաև Աստուծոյ արզուհալ տալ «շատ երկարահասակ ըլլալ. avoir une très haute taille». = արաբ. عرضحال arzuhal.

†Ա'րթըլըխ տես ա'լթըլըխ։

*Արխա Վ. Ղ. «պաշտպան, պաշտպանութիւն. appui, protection, protecteur». այս իմաստով կը գործածուի նաև հայերէն կռնակ՝ որ թարգմանութիւնն է թրք. համանիշ آرقه arka բառին «կռնակ, թիկունք. dos. 2. պաշտպան, պաշտպանութիւն. appui, protection».

Արխալըխ, արխալըճ Գ. «բեռնակիրի համետ. dossière de portefaix», խա'լօղ, ըրխա'լուղ, արխա'լուղ Ղ. «տեսակ մը ասիական թաւ վերարկու. manteau de bure». = =թրք. آرقەلق arkalək, آرقەلج arkaləǰ.

Արխատաշ Գ., արխադաշ Վ. Ղ. «ընկեր. camarade, compagnon».=թրք. آرقداش arkadaš.

Արմուտ «տանձ. poire», արմուտի ծառ «տանձենի. poirier», արմուտլուխ «տանձենիներու պարտէզ. jardin de poiriers», արմուտիէ «տանձի ձևով թռուցիկ. cerf-volant en forme de poire». Արմուտ բառը կը նշանակէ նաև «անմիտ, տխմար, կոշտ, կոպիտ. bêta, nigaud, rude, grossier»

և այս մտքով յատկապէս գործածական է տաճիկ զինւոր-ներու համար. սակայն այս իմաստով աւելի գործածական են հայ. տանձ, տանձի կոթ բառերը (անարգանքը տաճկաց անհասկնալի ընելու համար). իսկ տանձ՝ պըտուղին նշանակութեամբ գրական բառ է. =Թրք. ارمود armud=պրս. امرود emrud.

Արմօնիկ Վ. «նուագարան. harmonium».=Թրք. آرمونيك armunik=իտալ. armonico.

*__Արյան__ կամ նաև այրան «մածնախառն ջուր, թան. petit-lait».=Թրք. آیران ayran.

Արշըն Վ., արշին Ն. Դ. «գազ, կանգուն (չափը). aune, archine».=Թրք. آرشون aršun.

Արշընլամիշ ընել «կանգունով չափել. mesurer à l'aune».=Թրք. آرشونلمق aršunlamak.

*__Արպէտա__ «կռիւ. querelle, dispute». = արաբ. عربده arbede.

*__Արսա__ «հող, կալուած (դեռ վրան տուն չշինուած). terrain à bâtir».=արաբ. عرصه arsa.

*__Արտըճ__ Պ., արդուջ, ալդուջ Վ. «գիհի ծառը. genièvre». =Թրք. آردیج ardəǰ.

Արփա Վ. Ն. «գարի. orge». Պոլսոյ հին սերունդը կը գործածէ դեռ գարի հայ ձևը. սակայն նոր լեզուին մէջ արդէն հաստատուած է թուրքերէնը.=Թրք. آرپه arpa.

*__Արփաճըխ__ «գարիկ, աչքի վրայ թեթև շիա. orgelet». =Թրք. آرپه‌جق arpaǰək.

Արփաճըխ Ն. «փոքրիկ սոխ. petit oignon».=Թրք. آرپه‌جق arpaǰək.

Արփաճի Ն. «գարեվաճառ. marchand d'orge». = Թրք. آرپه‌جی arpaǰə.

Ափալ թափալ Վ. Ն. «յանկարծ և աղմուկով, ժխորով, հապճեպով. tout d'un coup, inopinément». օր. ափալ թափալ վրաս վազեց.=Թրք. آپال طاپال apal tapal.

*__Ափանսըզ__ «յանկարծ, յանկարծակի. soudainement, subitement». օր. ափանսըզգի բերել «յանկարծակիի բերել,

յանկարծ վրան յարձակիլ. livrer un assaut à l'improviste». =*Թրք.* آپانسز apansəz. *Ասոր տեղ աւելի գործածական են Թրք.* ճէմէն, *Հայ.* անկրծակի *եւն.*։

Աֆիսէ *կամ* աֆիսէ շէքէրի *«կիսայրած տեսակ մը շաքար.* caramel». =*արաբ.* عقیده akide, *Թրք.* عقیده شکری akide šekeri.

Աֆ ընել Վ. *«ներել.* pardonner». =*արաբ.* عفو afv, *աւելի կ'արտասանուի* aff *«ներել». քաղաքավարական խօսք է* աֆ կ'ընես *«ներողութիւն,* pardon !».

†Աֆախան *կը գործածուի հետեւեալ ձեւին մէջ.* աֆախանները հանել, աֆախաններս մի՛ հաներ *«գլխ մի՛ նեղեր.* ne me gênez pas (*այս ներողութեան մէջ կ'իմացուի նաեւ բարկութիւն, հոգ., սրտի նուաղում, յուզմունք միանգամայն*)». =*արաբ.* خفقان xafekan *«սրտի բաբախում.* palpitation de cœur», *որ Թուրքերէնի մէջ առած է այս ձեւն ու նշանակութիւնը*։

*Ա՛ֆէրիմ Պ, ա՛ֆէրըմ Ն., ա՛ֆարըմ Վ., օփօրըմ, օփ-փօրը՛մ Գ. *«ապրի՛ս, կեցցե՛ս.* bravo!». =*պրս.* آفرین aferin.

†Աֆօռօզ *«յունական եկեղեցական նզովք.* anathème». աֆօռօզլը *«նզովեալ.* anathématisé». =*Թրք.* آفوروز aforoz =*յուն.* ἀφορίζω *«բանադրել»,* ἀφορισμός *«բանադրանք»*։

Զ.

Զաթը Պ., զաթի Վ. Գ. *«արդէն.* déjà». *Այս բառը ծագած է արաբ.* ذاتا zaten *հոմանիշէն եւ ոչ թէ* ذاتی zati *«անձնական, էական.* personnel, essentiel» *բառէն.* զաթէն *իբր բացառական ըմբռնուելով ենթադրուած է ուղղական* զաթը *ձեւ մը*։

Զալըմ Վ. Գ., զալըմ, զալըմնի Ն. *«անգութ, բռնակալ, անօրէն, հարստահարիչ, խիստ չար.* cruel, oppresseur, tyran, très méchant». =*արաբ.* ظالم zalim.

*Զահմէթ Ն., զօհմօթ Գ., զօխմօթ Վ. *«նեղութիւն.* peine, gêne». *օր.* զահմէթ մ'ըներ *«նեղութիւն մի քաշեր,*

ներողութի՛ւն, ես կ'ընեմ. ne vous gênez pas». զահմէթ չըլլայ «*եթէ ձեզ նեղութիւն չ'լինի.* si cela ne vous gêne pas». զահմէթ ճաքել «*նեղութիւն կրել.* être gêné». զահմէթ տալ «*մէկուն նեղութիւն տալ, յանձնարարութիւն մը ընել.* gêner, faire une commission».=*արաբ.* زحمت zahmet.

Զահմէթլի գ., զահմէթլը Ն., զոհմոթլիւ Դ., զոխմոթլի Կ. «*նեղացուցիչ, ծանր (գործ).* fatigant, difficile, gênant».=*Թրք.* زحمتلی zahmetli.

Զահմէթսիզ գ., զոհմոթսըզ Դ., զոխմոթսըզ Կ. «*դիւրին (գործ).* sans peine, facile».=*Թրք.* زحمتسز zahmetsiz.

Զախրէ գ., զոխիրտ Կ. «*հացաբեղէն, արմտիք.* céréales».=*արաբ.* ذخيره zaxire.

Զամխ գ., զամքղ Կ. «*խէժ.* gomme».=*արաբ.* صمغ samġ, *աղաւ. Թրք.* zamk.

Զամպախ գ., զամպաղ Ն. «*շուշան.* lis», զամբեղ Կ. «*ծաղիկ մը*».=*պրս.* زنبق zenbak «*շուշան.* lis».

Զամփարա «*կնամոլ, իգասէր.* qui court les femmes, lubrique, dameret».=*պրս.* زنباره zenbare.

Զայ Դ., զայի Կ. *այսպիսի բայերով* զայ ընել «*փճացնել, ոչնչացնել.* gâter, abîmer», զայ ըլլալ «*փճանալ, ոչնչանալ.* se gâter, s'abîmer».=*արաբ.* ضائع zaiy «*կորսուած.* perdu».

Զայիֆ Կ., զայիփ Դ. «*նիհար.* maigre», զայիֆնալ գ. «*նիհարնալ.* maigrir, devenir maigre», զայիֆութիւն «*նիհարութիւն.* maigreur, amaigrissement», զայիֆ միս «*անիւղ, ցամաք, նիհար միս.* viande maigre».=*արաբ.* ضعيف zaif.

Զանկըր զանկըր դողալ «*սաստիկ դողալ, զարհուրիլ.* frémir, trembler, grelotter de froid».=*Թրք.* زانغر زانغر zangər zangər.

†Զանցա Ն. «*սովորութիւն, կարգ ու կանոն.* habitude, usage». *օր.* հիմակուան զանցան սաանկ կը վերցնէ «*այժմեան կարգ ու կանոնը, սովորութիւնը այսպէս կը*

պահանջէ». =իտալ. usanza «նոյն նշ.»։ Բառս ուղղակի իտալականէն առնուած պիտի ըլլայ, քանի որ ծանօթ չէ թուրքերէն այսպիսի ձև մը, որ եթէ երբեք գոյութիւն ալ ունենար *զանսա ձևն առած պիտի ըլլար և ոչ բնաւ զանցա։

°Զապիթ Վ. «ոստիկան-զինուոր. agent de police», Ն. «սովորութիւն. habitude, usage».=արաբ. ضابط zabit «ոստիկան-զինուոր»։ Պոլսոյ մէջ աւելի գործածական է զափթիյէ։

Զաննը Պ., զօնն Վ. «կարծիք. opinion». զաննը կ'ը-նեմ «կը կարծեմ. je crois». Հին սերունդին մէջ այս բառին տեղ աւելի գործածական է կարծինք. բայց նոր սերունդին մէջ թուրքերէնը յաղթող կը դառնայ. =արաբ. ظن zann.

°Զապուն Վ., զա՛բուն Վ. «նիհար. maigre». աստ տեղ Պոլիս աւելի գործածական է թրք. զայիֆ. =պրս. زبون zebun «տկար, անզօր, նիհար. faible, maigre».

Զառփանա, զառփհանէ Պ., զառաբխանա Վ. «փողերանոց, դրամ կտրելու տեղ. hôtel de la monnaie», զառռափխանա Ղ. «ոսկերչի խանութ. boutique d'orfèvre». =պրս. ضربخانه zarbxane «փողերանոց. hôtel de la monnaie».

Զառօվ զօռօվ Ն. «մեծ դժուարութեամբ, բռնի, հազիւ հազ. difficilement, avec peine, par force, à peine». այսպէս նաև զօ՛ռ զառ, զօ՛ռափի, զօ՛ռզօռափի, զօռո՛վ զառո՛վ, որոնք նոյն նշանակութիւնն ունին.=թրք. زارزور zarzor, زوراكی zoraki. Իսկ զառօվ, զօռօվ հայաձև գործիականներ են։

Զառֆ «բաժակի կրկնոց, բաժակակալ, սկահակ. soucoupe».=արաբ. ظرف zarf. Աւելի գործածական է զարֆ «գրչակալ. porte-plume» նշանակութեամբ (գրչի այն երկաթեայ մասը՝ որ անցուած է գրչակոթին վրայ և որուն վրայ կ'անցուի գրչածայրը)։

Զավալլը Ն., զավալու Վ. «խեղճ, թշուառ, արգահատելի. pauvre, malheureux, pitoyable, misérable».=թրք. زواللو zevallu.

*Զավզավաք Պ., զաւզավաք Պ. Կ. «կանաչեղէն. légume». փոխաբերաբար Ն. զավզավաքըլը «ցրուած միտք. homme à l'esprit dissipé».=պրս. سبزه sebze բառին արաբ. سبزوات sebzevat յոգնակիէն. Ասկէ զավզավաքճի «կանաչեղէն ծախող. marchand de légumes».=Թրք. سبزواتجى sebzevatjə.

Զար «Թաղանթ, բարակ մաշկ. membrane, pellicule».=Թրք. زار zar.

Զար Կ. «տապեղուլունք (նարտախաղի մէջ ոսկրեայ խորանարդները). dé à jouer. 2. (փոխաբերաբար) բախտ, յաջողութիւն. chance, bonne chance».=Թրք. زار zar.

Զարար Ն., զարար Կ. Ղ. «վնաս. dommage, perte, dégât»=արաբ. ضرر zarar. Ասկէ զարարլը «վնասակար. nuisible» = Թրք. ضررلو zararlu, զարարսըզ «անվնաս. inoffensif» = Թրք. ضررسز zararsəz.

Զարիֆ «նրբաճաշակ, նրբագեղ, սիրուն. élégant, mince, joli».=արաբ. ظريف zarif.

Զափտ ընել Պ., զաֆթ անել Ն., զաֆթ անել Կ., զավթել Ղ. «գրաւել, զսպել, տիրել. s'emparer de, dompter, dominer». զափտ ըլլալ «կարելի լինել գրաւել, զսպել, տիրել. pouvoir dompter, être capable de dominer». աս տղան զափտ ըրէ (զսպէ, շատ անառակ է). Ինկլիզը շատ տեղ զափտ է ըրեր «Անգլիացին շատ տեղ նուաճեր, գրաւեր է». աս սեղանը շատ տեղ զափտը կ'ընէ կոր (շատ տեղ կը բռնէ, մեծ է). ինչո՞ւ ունեցածս-չունեցածս բոլոր զափտ ես ըրեր (քովդ պահեր, գրաւեր, վար ես դրեր).= արաբ. ضبط zabt.

Զափտիյէ Պ., զաֆթիյա Կ. «ոստիկան-զինուոր. agent de police».=արաբ. ضبطيه zabtiyye.

Զաֆրա «նաւախիճ. նաւի մէջ ծանրութեան համար լցուած աւազ, քար ևլն. lest».=Թրք. صفره safra = իտալ. zavorra.

Զաֆրա Ն., սաֆրա Կ., սափրա Ղ. «մաղձ. bile», զաֆրալը «մաղձային, մաղձոտ. bilieux». = արաբ. صفرا

safra «մաղձ. bile», Թրք. صفرالو safralu «մաղձային. bilieux».

Զաֆռան Պ., զաֆռան Ղ. «քրքում. safran».=արաբ. زعفران zaferan, աղաւ. Թրք. صفران safran.

Զէէր կամ քիչ անգամ զէհէր Պ., զայըր Ն. «այնպէս կ՚երեւայ, թերեւս, արդեօք. il semble, peut–être, est–ce que». =արաբ. ظاهر zahir «յայտնի, ակներև. évident, manifeste». օր. զէէր անոր խապար տուեր է։

Զէթին Պ., զէթուն Ն., զէթոն (կարդա զէթուօ՛ն) Կ., զէ՛յթուն Ղ. «ձիթապտուղ. olive». =արաբ. زيتون zeytun, աղաւ. Թրք. zeytin.

Զէթինի «ձիթագոյն. նուրբ դեղնականաչ. olivâtre». =արաբ. زيتونى zeytuni.

Զէթինլիխ «ձիթաստան, ձիթենիներու պարտէզ. jardin d'oliviers».=Թրք. زيتونلق zeytunlək. աղաւ. Թրք. zeytinlik.

Զէթինճի «ձիթապտղավաճառ. marchand d'olives».=Թրք. زيتونجى zeytunǰə.

Զէթին յաղի Ն, Կ. «ձէթ, ձիթաիւղ. huile d'olive».=Թրք. زيتون ياغى zeytun yaġə.

Զէթին յաղճի «ձիթավաճառ. marchand d'huile d'olive». =Թրք. زيتون ياغجى zeytun yaġǰə.

Զէհիր Կ. Ն., զըհար Ղ. «թոյն. poison». Երեսէն զէհիր կը վազէ «շատ դաժանադէմ է. il a le visage très dur, très sévère». զէհի՛րս ուտես (անէծքի ձև է. terme de malédiction). զէհիր կ՚ըլլանի «շատ դառն, լեղի է. il est trop amer». =պրս. زهر zehr. Զէհիր Պ. կը նշանակէ նաև «թանաք պատրաստելու նիւթ. matière pour préparer de l'encre».

Զէհիր զէմպէրէք Պ., զէհիր զամբարա Կ. «սարսափելի դառն ու լեղի. trop amer». աս ի՛նչ զէհիր զէմպէրէք բան է.=պրս. زهر زنبورك zehr–i zenburek, աղաւ. Թրք. زهر زنبرك zehir zenberek, որ բառացի կը նշանակէ «փոքր պիծակի թոյն. poison de petite guêpe».

Զէհիր զըխըմ Պ., զէհիր զըխկում, զառ զըխկում Վ., զըհօր զըխկում Դ. «խիստ լեղի, դառն. trop amer». աս ի՛նչ զէհիր զըխըմ բան է. կերածդ զէհիր զըխը՛մ ըլլայ.=زهر زقوم zehr-i zakkum (արաբ. zakkum բառ մահմետական աւանդութեանց դժոխքի մէջ բուսնող ծառ մըն է, որուն չափազանց լեղի պտուղները սատանաներու գըլուխներէ կը բաղկանան և կը ծառայեն իբր սնունդ մեղաւորներուն. arbre qui, selon les contes mahométans, croît dans l'enfer, et dont les fruits trop amers consistent en têtes de démons et servent de nourriture aux réprouvés. և պրս. zehr «թոյն. poison», որով վերի ձևը բուն կը նշանակէ «Զաքքում ծառին թոյնը. poison du Zaqqûm»).

Զէհիրլէմիշ ընել «թունաւորել. empoisonner», զէհիրլէնմիշ ըլլալ «թունաւորուիլ. être empoisonné», զէհիրլէթմիշ ընել «թունաւորել. empoisonner», զէհիրլի «թունաւոր. vénéneux», զէհիրսիզ «անթոյն. sans poison».=թրք. زهرلمك zehrlemek, زهرلنمك zehrlenmek, زهرلتمك zehrletmek, زهرلی zehrli, زهرسز zehrsiz.

Զէմին «կերպասի կամ պատկերի յատակ. fond d'une étoffe ou d'une peinture».=պրս. زمين zemin «երկիր, գետին, հող. terre, sol».

*Զէմմը ընել «բամբասել. médire, dire du mal».=արաբ. ذم zemm.

Զէմպէրէկ Պ., զօմբօրօ Վ. «զսպանակ. ressort». զէմպէրէքլի «զսպանակաւոր. à ressort». =թրք. زنبرك zenberek, زنبركلی zenberekli.

Զէմպիլ Պ., զօմբիլ Վ., զօմբիւլ Դ. «զամբիւղ. corbeille, panier».=արաբ. زنبل zenbil.

Զէյպէկ «Փոքր-Ասիացի ցեղ մը. race habitant l'Asie-Mineure».=թրք. زيبك zeybek.

Զէնաաթ կամ զէնահաթ Պ., զէնիհաթ Ն., սօնօհոթ Վ. «արհեստ. métier. 2. ճարտարութիւն, հնարիմացութիւն. art, habilité, adresse». օր. զէնաաթս խույումնութին է «արհեստս ոսկերչութիւն է». մենծ զէնաաթ ունի

«շատ հնարիմաց է, արուեստագէտ է».=արաբ. صنعت sanaat.

Զէնաաթքյար կամ սանաաթքյար Պ., սանաթքյար կամ սանանաթքյար Կ. «արուեստագէտ, վարպետ, ճարտարարուեստ. industrieux, ingénieux».=պրս. صنعتكار sanaatkyar.

Զէնկին Ն., զանգին Կ. «հարուստ. riche».=թրք. زنكين zengin.

Զէնճէժիլ Պ., զանշաժիլ Կ., զընճըֆիլ Ն., զանշափի՛լ Դ. «կոճապղպեղ. gingembre».=արաբ. زنجبيل zenǰebil կամ زنجفيل zenǰefil.

Զէպէլլաճի «սոսկավիթխար, տգեղ և հսկայ. monstrueux, énorme et laid».=թրք. زبللايى zebellayi.

*Զէպիլ Պ. «մահմետական բարեպաշտական հաստատութիւն՝ ուր ձրի ջուր կը բաշխուի. fondation pieuse mahométane où l'on distribue gratuitement de l'eau». Ն.—Նախիջևանի բարբառով զէպիլ ըլլալ կը նշանակէ «մէկուն քով խիստ շատ երթալ-գալ. fréquenter qn.».=արաբ. سبيل sebil՝ որ ունի միայն առաջին նշանակութիւնը։

*Զէպիլճի «ձրի ջուր բաշխելու համար վարձուած մարդ. homme salarié pour distribuer gratuitement de l'eau».=թրք. سبيلجى sebilǰi.

Զէվզէկ Ն., զավզագ Կ. «թեթևամիտ. léger de caractère ou de conduite».=թրք. زوزك zevzek.

Զէվզէքլէնմիշ ըլլալ Ն. «թեթևնալ, թեթևամտութիւններ ընել. faire des niaiseries».=թրք. زوزكلنمك zevzeklenmek.

*Զէրզէլէ Պ., զալզալա Կ. «երկրաշարժ, շարժ. tremblement de terre».=արաբ. زلزله zelzele.

Զէրզէպիլ «լուացուելու համար ձեղունէն կախուած ջուր սրսկելու ցնցուղ. douche».=արաբ. سلسبيل selsebil.

†Զէրէ, զէրէմ, զէրէ քի Պ., զէրէ Ն. «որովհետև, վասն զի. parce que, car».=պրս. زيرا zira.

Զէրէն «նարկիզ ծաղիկը. narcisse».=թրք. زرن zeren.

Զէրսաղի Պ., զէրսալու Ն., զարդալիւ Կ. «կորիզը

դառն ծիրան. prunus pseudoarmeniacus».=պրս. زردالو zerdalu, ռմկ. Թրք. زردالی zerdali.

Զէրտէ ն. «քաղցրեղէն. բրինձով, շաքարով և քրքումով շինուած անուշեղէն. mets préparé de riz, de sucre et de safran». զըռդա վ. «քրքմագոյն. de la couleur du safran».=պրս. زرده zerde.

Զէրտէչավ «հնդկիկ քրքում. դեղին կոճ. curcuma».=պրս. زردچاو zerdečav.

Զէրտէփիլավ պ., զառդափիլավ վ. «վրան զէրտէ անցուած փիլաւ. pilau mêlé de zerdé».=Թրք. زردهپلاو zerde-pilav կամ پلاوزرده pilav-zerde.

*Զէֆլէնմիշ ըլլալ «ծաղրել, վրան խնդալ. se moquer de».=Թրք. ذوقلنمك zevklenmek.

Զէֆկ պ., զէֆխ ն. «ուրախութիւն, զուարճութիւն, ծաղր, խնճոյք. divertissement, amusement, joie, festin, raillerie», զէֆկի ելլալ «ծաղրելու սկսիլ. se mettre à se moquer de», զէֆկ ընել «զուարճանալ, ուրախանալ. s'amuser, se divertir», զէֆկ ու սէֆա «ուրախութիւն, ցնծութիւն, խրախճանութիւն. joie, allégresse, festin».=արաբ. ذوق zevk.

Զըթ վ. ն. «հակառակ. contraire, fâché». օր. իրարու հէտ զըթ են «խռով են. ils se sont fâchés». զըթ էրթալ «հակառակ վարմունք ցոյց տալ, հետը գէշ վարուիլ. contrarier». զըթիս էկաւ, զըթիդ էկաւ, զըթին, զըթէրնուն կուգայ և լն. «ինձ, քեզ և լն. հակառակ, ի հեճուկս կը թուի. cela me fâche».=արաբ. ضد zədd.

Զըթընա ն., զըթնօ վ. «ի հեճուկս, հակառակութեամբ. en dépit de, pour contredire».=արաբ. ضد zədd բառին ضدينه zəddəna թրքաձև տրական հոլովէն, որ նաև թարգմանաբար պահուած է. տես զըթ։ Օր. զըթընա կ'ընէ կոր «հակառակութեան համար կ'ընէ». զըթընա խօսքէր «ի հեճուկս, հակառակութեան համար ըսուած խօսքեր»։

Զըմպա վ. ն. «գայլիկոն, ծակիչ մկրատ. ciseau à forer», սիւմբօ դ. «մխոց. piston».=Թրք. زنبه zənba կամ زمبه zəmba=պրս. سنبه sünbe.

Զըմփառա կամ զըմփառա քյաղըտի գ., սըմփառա գ.. «ամպարիճ. զմռնխոեան քարի փոշիի խառ մը կպցուցած թուղթ՝ առարկաները շփելով յղկելու համար գործածուած. émeri».=Թրք. سمپاره sampare կամ زمپاره zampara կամ زمپاره كاغدى zampara kyağada=պրս. سمباره sümbare.

Զընկըռ զընկըռ ն., զընգըռ զընգըռ գ.. «սաստիկ դողալ՝ զօփալ՝ բան մը ցնցել՝ շարժել. trembler ou secouer fortement».=Թրք. زنغير زنغير zangar zangar.

†Զըպուն գ.., զուպուն ն. «բաճկոն, ներքնակ. շապիկին վրայէն հագնելու կարճ զգեստ. chemisette, gilet».= Թրք. زبون zabun.

Զըռզօփ «շատ թեթեւամիտ, խիստ թեթեւսօլիկ. fort léger de caractère ou de conduite».=Թրք. زرزوپ zarzop.

Զըռըլթը գ., զըռըլթի գ.. ն. «մխոր, շռինդ. bruit, rumeur. 2. աւելորդ, անպէտք, անօգուտ. superflu, inutile».=Թրք. زرلدى zaralda.

°Զըռթլան գ. «բորեան, բորենի. hyène», գ.. «յոյլ, դատարկապորտ. paresseux, fainéant», Դ. «տգեղ, անճոռնի. laid, difforme».=Թրք. صرتلان sartlan.

Զըռխ գ.. «զրահ. cuirasse».=պրս. زره zarh.

Զըռխլը գ., զըռխլի գ.. «զրահաւոր. cuirassé». զըռխլը պաՖօր «զրահաւոր նաւ, մարտանաւ. vaisseau de guerre».=Թրք. زرهلى zarhla.

Զըռնըխ գ., զըռնեխ գ.. «զառիկ. arsenic, orpiment. 2. ոչինչ. rien».=պրս. زرنيخ zarnax, որ Թրք. زرنيق zarnak ձեւ առած է։

Զըփ-զըփ, զըփըռ զըփըռ ն. «շուտ շուտ, արագ արագ (ցատկելու համար կ'ըսուի). vivement, rapidement, promptement (adverbe pour sauter)».=Թրք. زپزپ zapzap, زپير زپير zapar zapar.

Զիլ «ծնծղայ. cymbale».=Թրք. زل կամ زيل zil.

Զիլ գ.. ն. Դ. «սուր (ձայնի համար). soprano».=Թրք. زيل zil.

Զիյան գ..ն.Դ. «զեան, վնաս. dommage».=պրս. زيان ziyan.

Զիյանքեար Վ. «վնաս հասցնել (թուղթ. պատռել, աման կոտրել, նիւթ մը փճացնել և այլ այսպիսի փոքրիկ վնասներ) սիրող. qui aime à faire de petits dommages». = պրս. زيانكار ziyankyar.

Զիյաֆէթ Ն. «խնջոյք, հացկերոյթ. festin, banquet».= արաբ. ضيافت zəyafet.

Զինճիլ Ն., զընջիլ Վ. Դ. «շղթայ. chaîne». = պրս. زنجير zənǰir.

Զինճիլլէմէ Պ., զնջիլլըմը Վ. «շղթայաձև հիւսկէն. enchaînure», Դ. «շղթայակապ. enchaîné». = թրք. زنجيرلمه zenǰirlame.

Զինճիլլէմիշ ընել Պ., զնջիլլըմիշ անել Վ. Դ. «շղթայակապել, շղթայի զարնել. enchaîner».=թրք. زنجيرلمك zenǰirlemek.

†Զիպիլ Պ., զի՛բիլ Դ., զըբիլ Վ. «աղբ, աղբիւսք, ժեխ. ordures».=արաբ. زبل zibl. Այս բառին տեղ այժմ Պոլիս գործածական է թրք. չօփ կամ չէօփ.

°Զիւլալ Պ., զուլալ Վ. «յստակ, վճիտ, ականակիտ (ջուրի համար). claire, pure, limpide (en parlant de l'eau)». =արաբ. زلال zülal.

Զիւլիւֆ, զիւլիւֆներ Պ., զըլիֆ, զըլֆըներ Վ. «խոպոպիք, քունքերուն վրայ դառնուած մազերը. boucles de cheveux».=պրս. زلف zülf, որ Թուրքերէնի մէջ հայերէնին պէս յոգնակի ձևով գործածական է.

Զիւմպիւլ «յակինթ ծաղիկը. jacinthe». = պրս. سنبل sünbül.

Զիւմրիւտ Պ., զըմրութ Վ. «զմրուխտ քարը. émeraude», զիւմրիւթ, զմրութ Դ. «զմրուխտ. émeraude. 2. տեսակ մը արծիւ. espèce d'aigle».=արաբ. زمرد zümürrüd, որ թրք. zümrüt ձևն առած է.

Զիւմրիւտի «զմրխտագոյն կանաչ. vert, à la couleur d'émeraude». = արաբ. زمردى zümürrüdi, որ թրք. زمردى zümrüdi ձևն առած է.

°Զիւյիւտ «անկուտի, աղքատ, չքաւոր. pauvre». կը

գործածուի կատակի մէջ միայն. այսպէս և հայ. աճկուտի. =Թրք. زوكورت züğürt.

Զիւրաֆէ «ընձուղտ. girafe. 2. Նրբադեղ, Նուրբ. fin, mince». =արաբ. زرافه zürafe. Հին հայ փոխառութիւն է զուռնափայ.

Զիֆիր Պ., զէֆիր Ն. «կորկ. սիկարի ծուխէն գոյացած դեղին կեղտը. crasse amassée dans le tuyau d'une pipe. 2. Թանձր, խիտ (մութ). très obscure, ténébreux». օր. աս ի՛նչ զիֆիր մութ է. =Թրք. زفير zifir՝ որ ունի երկու նշանակութիւններն ալ.

*Զիֆիր-խարանլըխ «խիտ խոր մութ. grande, profonde obscurité».=Թրք. زفير قرانلق zifir karanlək.

Զիֆթ «ձիւթ. poix». =արաբ. زفت zift. Անէծքի մէջ կ'ըսուի զիֆթս ուտէս, զիֆթս ծամէս, զիֆթին քէօֆը, զիֆթ ըլլայ կէրածդ, զիֆթին քէօֆը ուտէս ևլն.:

Զիֆօզ «տիղմի, ցեխի ցայտ, բիծ. tache de boue. 2. ունայն, թափուր, պարապ. vain, vide». =Թրք. زيفوس zifos =յուն.

Զուլում Կ. Ն., զի՛ւլիւմ Ղ. «մեծ փորձանք. misère, calamité, désastre. 2. կեղեքիչ, խիստ չար, անագորոյն. oppresseur, cruel, impitoyable». օր. աս ի՛նչ զուլում էր գլուխնիս էկաւ. ի՛նչ զուլում տղայ է.=արաբ. ظلم zulm «անիրաւութիւն, հարստահարութիւն, կեղեքում. oppression, injustice».

Զուռնա Կ. Ն. Ղ. «փող, Նուագափող. hautbois. 2. հաստ և անախորժ (քիթ, ձայն). rauque, désagréable, difforme (voix, nez)». =Թրք. زورنا zurna.

Զուռնաճի Ն., զուռնաջի Կ. Ղ. «փողահար. hautboïste».=Թրք. زورناجى zurnaǰə.

Զօպա Պ., սօքա Կ. «երկաթեայ վառարան ձմեռուան համար. poêle».=Թրք. صوبا կամ صوبه soba.

Զօպաճի Պ., սօքաջի Կ. «վառարան շինող արհեստաւոր. poêlier».=Թրք, صوباجى sobaǰə.

Զօռ Կ. Ն. Ղ. «դժուար. difficile. 2. բռնի ույժ, մղում.

effort, force». օր. զոռ բան է «դժուար բան է. c'est une chose difficile», զոռով տեղէն հանել «բռնի, բռնութեամբ. par force», զօ՛ռս ինչ է «ինչու համար, միթէ ստիպուած եմ. pour quel motif? suis-je forcé?», զոռը տեսնայ նէ «եթէ ուժ ի գործ դրուի. en cas de force».=պրս. زور zor.

Զոռաքի, զոռզառ, զոռզոռաքի տես զառով զոռով.

Զոռլաթմիշ Վ., զոռլամիշ ընել Պ. Ն. Ղ. «ստիպել, բռնադատել. forcer, presser, contraindre. 2. ուժով մղել, հրել, այժ գործ դնել. pousser, repousser». օր. շատ զոռլամիշ ըրի, է՛ն ետքը կրցայ փրցնել.=թրք. زورلمق zorlamak, زورلتمق zorlatmak.

Զոռլու Ն. Ղ., զոռլի Վ. «ուժեղ, մեծազօր. fort, puissant, vigoureux. 2. (փոխաբերաբար) լաւ, կամքի՝ նկարագրի տէր. qui a du caractère, la volonté ferme».=թրք. زورلى zorlu.

Զոռպա Վ. «բռնակալ. tyran, despote», Պ. «բռնակալ, ուժեղ, հսկայ. violent, héros».=թրք. زوربا zorba.

Զօտա Պ., սօդա Վ. «կալաքար. soude».=թրք. صوده soda=իտալ. soda.

Է.

†Էզ մը Պ., ազ մ' «բաւականին, շատ մը. assez de, quantité de».=ժողովրդական թրք. bir ez «նոյն նշ.» (bir «մէկ. un»).

Էզա «քիմիական բաղադրութիւններ. combinaisons chimiques. 2. լուցկիին ծայրը քսուած նիւթը. soufre de l'allumette. 3. լուցկիի տուփին վրայի սմպատիճը՝ որուն շըփելով լուցկին կը բռնկի. couche d'émeri sur les boîtes d'allumettes. 4. լուցկի. allumette». այս չորրորդ իմաստով հին սերունդին մէջ միայն գործածական է, որուն տեղ այժմ կայ միայն թրք. քիպրիթ. Վանի բարբառով կայ ազա «հրացանի խայծ. amorce d'un fusil», ազայի, ազայիք «լուցկի. allumette».=արաբ. اجزا eǰza «քիմիական մարմին.

corps chimique», *թրք.* اجزالو eǰzalu *«քիմիական մարմին պարունակող.* qui renferme un corps chimique».

Էզաճանէ Պ., ըզըխանա Վ. *«դեղարան.* pharmacie». =*պրս.* اجزاخانه eǰzaxane.

Էզաճի Պ., ըզըջի Վ. *«դեղագործ.* pharmacien». = *թրք.* اجزاجی eǰzaǰə.

Էզան Պ., ըզըն Վ. Ղ. *«մզկիթի աշտարակին վրայ մուէզզինին կարդացած աղօթքի հրաւէրը.* appel à la prière fait du haut des minarets par le muezzin». =*արաբ.* اذان ezan.

*Էզիլմիշ ըլլալ Պ., ազըլմիշ Ն., ըզըլմիշ Ղ. *«ճզմուիլ, ճմլուիլ.* être pressé, foulé etc. 2. *նազ ընել, կոտրտուիլ.* se mignarder, minauder».=*թրք.* ازلمك ezilmek.

*Էզիյէթ Պ., ըզիյըթ Վ. Ղ., ազիյէթ Ն. *«նեղութիւն, տանջանք.* peine, gêne, supplice». *օր.* մէկուն էզիյէթ տալ. էզիյէթը քաշել. էզիյէթ չըլլայ քեզի.=*արաբ.* اذيت eziyyet.

Էզիյէթլի Պ., ըզիյըթլի Վ., ազիյէթլի Ն., ըզիյըթլու Ղ. *«դժուար, նեղացուցիչ.* difficile, pénible, gênant». =*թրք.* اذيتلى eziyyetli.

*Էզինթի *«նազ.* mignardise, minauderie. 2. *նազող, դժուարահաճ.* renchéri, qui fait la moue». = *թրք.* ازنتى ezinti.

*Էզինմիշ ըլլալ *«տնտնալ, դանդաղիլ.* lambiner, lanterner».=*թրք.* ازنمك ezinmek.

*Էզկի Պ., Էզկին Ն. *«երգի եղանակ.* air d'une chanson».=*թրք.* ازكى ezgi.

Էզմէ Պ. *«հոյզ.* extrait». *օր.* տօմաթէզի էզմէ *«լոլիկի հոյզ.* extrait de tomate». իւզմը Վ. *«խաղողի չամիչի հոյզ».* =*թրք.* ازمه ezme.

*Էզմիշ ընել *«ճզմել, ճմլել.* fouler, presser». = *թրք.* ازمك ezmek.

*Էզպէր ընել, Էզպէրլէմիշ ընել Պ., ըզբըր անել Վ. Ղ. *«բերնուց սորվիլ առանց բան մը հասկնալու, թութակի պէս գոց ընել.* savoir par cœur sans comprendre bien, par-

ler comme un perroquet». *օր.* ասիկա ալ բենիմ էզպէր ես ըրեր: *Ղարաբաղի բարբառով կը նշանակէ նաև «գը-լուխ ցաւցնել.* causer de l'ennui».=*արբ.* ازبر ezber, *թրք.* ازبرلمك ezberlemek.

*էզտիրմիշ ընել *«ճզմել տալ.* faire presser, faire fouler». =*թրք.* ازدرمك ezdirmek.

†էթէկ պ., էթաք ն., աթագյ վ. ղ. *«քղանցք.* bord, pan, bout d'un vêtement».=*թրք.* اتك etek. *այս բառը փոխանակուած է հիմա* փէշ *բառով:*

*էթրաֆ *կամ* չորս էթրաֆ պ., աթրաֆ վ. *«բոլորտիք, չորս դին, չորս բոլորը, շուրջը.* autour, alentour, tout autour». չորս էթրաֆս, չորս էթրաֆդ *ևլն. «իմ, քու ևլն. չորս բոլորը».* =*արաբ.* اطراف etraf *«կողմեր, բոլորտիք.* côtés, environs».

*էլ ն., էլ օղլի վ. *«օտար մարդ.* étranger». էլին բէ-րանը, էլին դուդը.=*թրք.* ایل eyl, ایل اوغلی eyl oğlə.

էլա պ. *«երկնագոյն.* bleu de ciel». *կը գործածուի աչքերու համար. օր.* էլա կէօզլի աղջիկ մըն է. էլա էլա աչքեր ունի. =*թրք.* ال ela.

էլաթ պ., ալաթ վ. *«գործիք.* outil», ա՛լաթ ղ. *«երկու եզով արօր.* charrue attelée de deux bœufs». =*արաբ.* آلت alet *«գործիք»,* آلات alat *«գործիքներ.* outils, outillage».

*էլէթմիշ ընել *«մաղել տալ.* faire cribler».=*թրք.* التمك eletmek.

†էլէմյա *«կլլակ.* dévidoir».=*թրք.* الميه elemya.

էլլէմէ *«հատ հատ զատուած, մեծ կտորներով և ընտիր ածուխ.* charbon gros choisi à la main». աս քէօմիւրը էլլէմէ է.=*թրք.* اللمه elleme.

*էլլէմիշ ընել պ. *«ձեռքէ անցընել, ձեռքով հատ հատ նայիլ.* manier».=*թրք.* اللمك ellemek.

է՛լհասըլ պ., ա՛լխասըլ վ. *«վերջապէս, ի մի բան, կարճ ըսելով.* enfin, bref, en un mot». *օր.* կ'ընեմ, կ'ընեմ ըսիր, էլհասըլ չըրիր. Նոր, թէմիզ, էլհասըլ շատ աղուոր տուն է.=*թրք.* الحاصل elhasəl.

Էլմաս Պ., ալմաս Ն., ալմազ Վ. «ադամանդ. diamant. 2. ապակի կտրելու յատուկ ադամանդեայ ծայրով գործիք. diamant». Ղարաբաղի բարբառը յատկապէս որոշած է առաջին նշանակութեան համար ա՛լմասը, իսկ երկրորդ նշանակութեան համար ա՛լմազ. =պրս. թրք. الماس elmas.

†Էլմասիլ «տեսակ մը քաղցրաւենի. espèce de sucrerie». =թրք. الماسیه elmasiyye.

Էլչի Պ., յէլչի Վ. «դեսպան. ambassadeur», է՛լչի Ղ. «վաչկատուն. nomade».=պրս. ایلچی ilči.

Էլպաշի «գլխաւոր, պետ (մանաւանդ խաղի մէջ). chef, supérieur» Պ., «վաչկատուններու գլխաւորը. chef de nomades» Ղ.=թրք. ալու. ال باشی el bašə, զոր Մ. Աբիկեան կը համարէ թրք. ار باشی er bašə «մարդոց գլուխ. chef d'hommes» ձևէն յառաջացած. Տես Օսմ. բառ. էջ 31, ار er բառը։ Բայց Ղարաբաղի բարբառին «վաչկատուններու գլխաւորը» ցոյց կուտայ թէ ایل iyl «հօտ, խումբ, երամակ. groupe, troupe» բառէն կուգայ այն և ոչ ار er «մարդ. homme» ձևէն։

Էլտիվէն «ձեռնոց. gant».=թրք. الدیون eldiven.

Էլփազէ Պ., յէլփազա Վ. «հովահար. éventail».=թրք. یلپازه yelpaze.

*Էխպապ Պ., ախբաբ Վ. «բարեկամ, մտերիմ. ami intime». Էխպապութիւն «բարեկամութիւն, մտերմութիւն. amitié».=արաբ. احباب ahbab, որ յոգնակին է حبیب habib «բարեկամ. ami» բառին, սակայն Թուրքերէնի մէջ եզակի գործածութիւն ունի։

*Էխտաճ Պ., ըխթաջ Վ. «կարօտ, բանի մը պէտք ունեցող. nécessiteux, qui a besoin». Էխտաճութիւն «կարօտութիւն, պէտք. besoin, nécessité».=արաբ. احتیاج ihtiyaǰ «պէտք, կարօտութիւն. besoin, nécessité».

*Էխտիյար Պ., ըխթիյար Վ. «ծեր. vieux, vieil, vieillard», ըխտիյար Ղ. «կամք, իրաւունք. volonté, droit, raison».=արաբ. اختیار ixtiyar «կամք, ընտրութիւն. volonté,

choix» բառն է, որ Թուրքերէնի մէջ առած է «ծեր. vieux» նշանակութիւնը. բայց մեր բառը այս ձևէն չէ, այլ առաբ-ռամկական ehtiyar ձևէն։

Էխտիպար կամ Իխտիպար Պ., Իստիբար Ղ., Ըխդբըբար Կ. «յարգ, յարգանք, բարոյական արժէք. estime, mérite, la valeur morale». =արաբ. اختبار ixtibar «փորձառութիւն, հմտութիւն. expérience, érudition» բառէն, որ Թուրքերէնի մէջ առած է ihtibar ձևը և վերի նշանակութիւնը։

Էխտիպարլը կամ Իխտիպարլը Պ., Իստիբարլու Ղ., Ըխդբըբարլի Կ. «արժանաւոր, յարգուած. digne, estimé». =Թրք. اختبارلى ixtibarlə.

*Էհմալ ընել «ականջի ետև ձգել, ծուլանալ, անփոյթ գտնուիլ. négliger, paresser».=արաբ. اهمال ihmal.

*Էհմալճի «ականջի ետև նետող, անփոյթ. insouciant, négligent».=Թրք. اهمالجى ihmalǰə.

Էհյա Պ., Իհյա Կ. կը գործածուի հետևեալ ձևերուն մէջ. Էհյա՛ պիտի ընես, Էհյա կ՚ընես կոր «մեծ բան է ըրածդ. Ի՞նչ թէ մեծ բան մը պիտի ընէիր. ըրածդ շատ արժէք չունի. ce n'est pas grand' chose, ce que tu as fait ne vaut pas grand' chose».=կը ծագի արաբ. احيا ihya «վերակենդանացնել, լնուլ բարեօք և ցնծութեամբ. ressusciter, vivifier, combler de biens et de joie» ձևէն։

Էճէլ Ն., Էջէլ Կ., Աջալ Ղ. «մահ, օրհաս. agonie, mort, trépas».=արաբ. اجل eǰel.

Էմանէթ Պ., Ամանաթ Կ. Ղ. «աւանդ. dépôt». Կանի բարբառով կը նշանակէ նաև «աճուրդ. adjudication». =արաբ. امانت emanet.

Էմանէթճի «աւանդատու. փոքրիկ յանձնարարութիւններ կատարող վարձկան. dépositaire, commissionnaire». =Թրք. امانتجى emanetǰi.

Էմզիկ «շաքարախառն ծամած հաց, զոր բարակ լաթի մը մէջ դնելով կուտան մանկիկին բերանը՝ իբր ծծակ (biberon). pain mâché avec du sucre pour donner aux petits

enfants comme biberon». Ղարաբաղի բարբառով ումզիւկ «ծծակ. biberon».=Թրք. امزك emzik «ծծակ. biberon».

Էմզիկ շէքէրի «խիւսի նման կակուղ տեսակ մը շաքարեղէն որ շատ կը նմանի ծամած հացի և կը գործածուի մանկաւորապէս ծծակի (biberon) համար. espèce de sucrerie». Բառը կուգայ Թրք. ازمه شكر ezme šeker (բառացի «ճզմուած շաքար. sucre broyé») ձևէն, սակայն իւր իբր ծծակ գործածութեան, միանգամայն և էմզիկ բառին հետ ձայնի մերձաւորութեան համար առած է այս ձևը։

*Էմէկ Ն., ումուգ Վ., ումուգյ Ղ. «ջանք, աշխատանք. travail, effort».=Թրք. امك emek.

*Էմէքլի Պ., ումուգլի Վ., ումուգլիւ Ղ. «վաստակաւոր. vétéran, émérite».=Թրք. امكلى emekli.

Էմէքտար Պ., ումյիդար Վ., ումուգդուր Ղ. «վաստակաւոր. vétéran, émérite».=Թրք. امكدار emekdar.

Էմին «ապահով, անքոյթ, վստահ. sûr, rassuré, confiant».=Արաբ. امين emin.

*Ինմէ «կիջուածք, անդամալուծութիւն. apoplexie, paralysie».=Թրք. اينمه inme.

Էմնիյէթ Պ., Էմիյաթ Վ. «ապահովութիւն, վստահութիւն. sûrete, assurence, confiance».=Արաբ. امنيت emniyyet.

Էմնիյէթլի Պ., Էմյաթլի Վ. «վստահելի, ապահով. sur lequel on peut compter, sûr».=Թրք. امنيتلى emniyyetli.

*Էմսալ հետևեալ ձևերուն մէջ միայն կը գործածուի. Էմսալը չկայ, Էմսալը չունի «նմանը չկայ, աննման է. il n' a pas son pareil».=Արաբ. امثال emsal «նմաններ, օրինակներ. pareils, semblables, exemples». Թուրքերէնի մէջ արաբ. բառը վերի ձևով կը գործածուի։

*Էմսալսըզ «աննման, նմանը չգտնուած, խիստ լաւ. sans pareil, introuvable, excellent».=Թրք. امثالسز emsalsəz.

*Էմր Պ, ումր Վ.. «հրաման. ordre». Էմր ընել «հրամայել. ordonner». Էմրդ ի՞նչ է «ինչ կը հրամայես. qu'est–ce que tu ordonnes? que veux–tu?».=Արաբ. امر emr.

*Էմքեան «կարելիութիւն. possibilité». օր. Էմքեանը չը-

կյան «բացարձակապէս անկարելի է. c'est absolument impossible».=արաբ. امكان imkyan.

էյէ պ., էկօյ ն. «կարտոց. lime».=Թրք. اكه eye.

էյէլէմիշ ընել «կարտել. limer».=Թրք. اكهلمك eyelemek.

*էյէր, էյէր քի պ., ագար վ. դ., էկէր ն. «եթէ, եթէ որ. si, quand, dans le cas où».=արաբ. اگر eger, اگركه eger ki. Պօլսոյ բարբառով կ'ըսուի նաև՝ էյօր, էյօր քի՝ ուր օ յառաջ եկած է թէ որ կամ ռամկական համանիշ յէ՛փօր (երբ որ) ձևին նմանողութեամբ։

էյէր պ., այար վ., էկէռ ն. յահար դ. «թամբ. selle».=Թրք. اگر eyer.

էյէրլէմիշ ընել պ., էկէռլէմիշ ն., յահարլամիշ դ. «թամբել, վրան թամբ դնել. seller».=Թրք. اگرلمك eyerlemek.

էյէրլի պ., այարլու վ., էկէռլը ն., յահարլու դ. «թամբած, թամբ դրուած. sellé, bâté, enharnaché».=Թրք. اگرلی eyerli կամ اگرلو eyerlu.

*էյիլմիշ ըլլալ «ծռիլ, հակիլ. se pencher, s'incliner, se courber».=Թրք. اگلمك eyilmek.

էյլէնճէ պ., էկլէնճէ ն., այլանչա վ. «զբօսանք, ծաղր. amusement, raillerie».=Թրք. اكلنجه eylenǰe.

էյլէնմիշ ըլլալ պ., էկլէմիշ ն., այլամիշ վ. «զբօսնուլ, զբօսանք ընել. s'amuser. 2. ծաղրել, վրան խնդալ, կատակ ընել, կատակել. se moquer de, railler».=Թրք. اكلنمك eylenmek.

էյլէնտիրմիշ ընել պ., էկլէնտըրմիշ ն. «զբօսցնել, մէկուն ժամանակը խօսակցութեամբ ևն. հաճելի կերպով անցընել. amuser, divertir, distraire».=Թրք. اكلندرمك eylendirmek.

*էյլիկ «բարութիւն, բարիք. bonté».=Թրք. ایولك eyülik.

*էյլիկ ըլլալ «զբաղուիլ, պարապ բաներով ի զուր ժամանակ անցընել. s'occuper, s'occuper de bagatelles et perdre le temps».

Էյվալլահ Պ., Է՛վալլահ Ն. Վ. *արաբ.* ایواللّه eyvallah *ձեն է՝ որ Թուրքերէնի մէջ կը նշանակէ «Մնաք բարով.* adieu! 2. *Շնորհակալ եմ.* merci!» *Բառս հայկական գործածութեան մէջ գրկուած է առաջին նշանակութենէն, խիստ քիչ անգամ կը գործածուի երկրորդ նշանակութեամբ. բայց սոնց փոխարէն տոացած է ուրիշ երրորդ իմաստ մը, որով կը գործածուի իբր բարեկամական յանդիմանութեան կամ դժգոհութեան ձև, մօտաւորապէս «Ի՛նչ անփոյթ ես, զարմանալի՜ բան, քեզմէ չէի սպասեր.* que tu es insoucieux! que tu es drôle! c'est étrange! je n'attendais pas cela de vous» *նշանակութեամբ.* *Օր.* Երկու օր է բամծ եմ, տահա չըերի՛ր, Է՛յվալլահ. Տղա՛յ, ադ բանըն այ ուտելու քա՛ն է, Է՛յվալլահ իստահիդ (*զարմանալի տառմըքս ունիս*)։ *Ուրիշ կ՚ըսուի* Էյվալլահ ըմէլ *կամ* Էյվալլահ ըսել «*ընդունիլ, համաձայնիլ, չդիմադրել.* accepter, admettre, approuver». Էյվալլահ չըմէլ, չըսել «*չընդունիլ, պարտութիւն չխոստովանիլ, դիմադրել.* ne pas accepter, s'opposer, contrarier, résister».

*Էյրէթի Պ., Էյրոթի Վ., Էյրաթի Ն. «*խախուտ.* pas solide, instable, frêle. 2. *կեղծ, սուտ, շինծու.* fictif, faux, artificiel. 3. *առժամանակեայ կերպով.* temporairement, provisoirement».=*Թրք.* اكرتى eyreti. *օր.* Էյրէթի սաչ «*կեղծամ.* cheveux postiches, perruque». Էյրէթի տիշ «*կեղծատամ.* dents artificielles». Էյրէթի մը նստը է (*ելնելու պատրաստ, ոչ բոլորովին հաստատ, առժամանակեայ կերպով.* prêt à se lever, non fermement, provisoirement).

*Էյրի՛պիւյրիւ «*ծուռիկ մուռիկ, ծուռ ու մուռ.* tortueux; tortillé, entortillé».=*Թրք.* اكرى بوكرى eyribüyrü.

*Էն Պ., Էն, Է՛նկէ Ն., ան Վ. «*ամէնէն (գերադրականի մասնիկ է).* le plus ... (préfixe de superlatif)». Է՛ն պզտիկ «*ամենափոքր.* le plus petit». Է՛ն մէնծ «*ամենամեծ.* le plus grand». Է՛ն աղուոր «*ամենագեղեցիկը.* le plus beau».=*Թրք.* اك en.

*Էնայի «*ստորին, դձուձ, ցած (մարդ).* vil, abject,

mesquin (homme)».=արաբ. انائی enayi «եսասէր. égoïste».

էնթարի Պ., ընթըրի Վ. «երկար և լայն արևելեան զգեստ. longue veste orientale».=Թրք. انتاری entari.

*էնիշ Պ., յէնիշ Վ. Դ. «զառիվայր. pente, descente, versant».=Թրք. اینش iniš.

*էնիշ յօխուշ Պ., յէնիշ յօխուշ Վ., յօխուշ յէնիշ Դ. «խորթուփորթ, դարուփոս, անհարթ. chemin raboteux».=Թրք. اینش یوقوش iniš yokuš.

էնիշտէ «քեռայր. le mari de la sœur».=Թրք. انشته enište.

էնկէլ Պ., ընգյըլ Դ. «արգելք, խոչընդոտ. obstacle, croc-en-jambe, entrave».=Թրք. انکل engel.

*էնկէրէկ յըլանի «իժ. vipère».=Թրք. انکرك ییلانی engerek yəlanə.

էնկին Պ., ընգին Վ. «անդունդ. abîme, gouffre».=Թրք. انکین engin.

էնկինար «կանկառ. artichaut».=Թրք. انکنار enginar.

էնտազէ Պ., ընդըզը Վ. «արշընէն երկու մատ պակաս չափ մը. aune un peu moindre que l'archin». էնտազէ Պ. կամ էնտէզէ Ն. «թղթի վրայ կտրած զգեստի ձև. patron en papier».=պրս. اندازه endaze.

*էնտպէնտ ըլլալ «այլայլիլ, զարմանքէն գոյնը նետել. s'effarer, pâlir de l'émotion, de la surprise».=Թրք. اند بند end bend.

էնֆիյէ «քթախոտ. tabac à priser».=արաբ. انفیه enfiyye.

*էշ Ն. «ընկերը, նմանը. pareil, semblable». օր. սանր էշը ն՛իր է.=Թրք. اش eš.

*էշէկ Պ., էշակ Ն., էշըգ Վ., է՛շշըգյ Դ. «էշ. âne».=Թրք. اشك ešek.

էշէկ առըսի «պիծակ, իշամեղու. guêpe, frelon».=Թրք. اشك اریسی ešek arəsə, բառացի «էշու մեղու, իշամեղու».

էշէքճի Պ., էշըքչի Դ., էշըյջի Վ. «իշավար. ânier».=Թրք. اشکجی ešekǰi.

Էշիկ «շեմք, սեմ. seuil».=Թրք. اشيك ešik.

†Էշխ Ղ. «աշխոյժ, աւիւն, եռանդ. vivacité, ardeur, zèle, ferveur». օր. Էշխով երգ կանչել (զգածուած, աշխուժով երգել). =Արաբ. عشق ašk «սիրահարութիւն, սէր. amour», որ թուրքերէն լեզուի մէջ առած է նաև ešk ձևը՝ վերի նշանակութեամբ։

†Է՛շխազա «չար դիպուածաւ, պատահմամբ. par un mauvais hasard».=Պրս. از قضا ez kaza.

*Էշխըյա Պ., Էշգիյա Վ. «մեծ աւազակ. brigand, voleur de grand chemin».=Արաբ. اشقيا eškəya.

Էշխլի կամ Էշխով «աշխոյժով, եռանդեամբ, խանդով, զգածուած. touché, transporté, zélé». =Թրք. عشقلى asklə կամ eškli. Տես Էշխ։

*Էշկին Պ., Իշգին Վ. «ձիու տեսակ մը գնացք, ուր անասունը երկու կողմի ոտքերը միաժամանակ կը վերցնէ. amble».=Թրք. اشكين ešgin.

Էշկյարէ Պ., աշքյարա Վ., աշկարա Ղ., աւքյարա Վ. «աներև, ակն յայտնի. évident, manifeste». =Պրս. اشكاره ašikyare ձևէն. Հին գրաբար փոխառութեամբ կայ աշկարայ։

Էշյա Պ., աշյա Վ. «կահ կարասիք. meubles».=Արաբ. اشيا ešya.

Էպէմ կիւմէճի «մոլոշ խոտը. mauve».=Թրք. ابه كومجى ebe gümeǰi.

Էպիւշիմ Պ., Էպուշում Ն., արպշում Վ., աբրիւշի՛մ Ղ. «ապրշում. soie cordonnée».=Պրս. ابريشم ebrišüm. Հին գրաբար փոխառութեամբ կայ ապրշում, ապրդում ևն.։

*Էսէֆ «ցաւ, հոգ. chagrin, inquiétude, souci». Էսէֆ ընել «հոգ ընել, ցաւիլ. se soucier, être en peine».=Արաբ. اسف esef.

*Էսիրկէմիշ ընել «ագահել, խնայել (բան մը). épargner; ménager. 2. պահել, պահպանել, հոգ տանիլ (անձի՝ մը վըրայ ևլն.). soigner, avoir soin de, protéger».=Թրք. اسركمك esirgemek.

*Էսնէմիշ ընել «յօրանջել, ձգձգուիլ. bâiller, avoir du ressort».=Թրք. اسنمك esnemek.

Էսկիճի Պ., ըսկըջի Կ. «Հին կօշիկներ կարկտող. ravaudeur de vieux souliers».=Թրք. اسكيجى esgiji՝ որ ունի «ընդհանուր առմամբ հնակարկատ. ravaudeur (terme général)» նշանակութիւնը. բայց հայերէնի մէջ պահուած է միայն վերի նշանակութեամբ։

Էսմէր Պ., ըսմըր Կ. «Թուխ. brun, basané».=Թրք. اسمر esmer.

*Էսմիշ ընել «խելքին փչել, ցնորիլ, ցնդաբանել. être en délire, divaguer».=Թրք. اسمك esmek «փչել»։

Էսնաֆ Պ., ըսնաֆ Կ. «արհեստաւոր. artisan. 2. արհեստակից. compagnon de métier. 3. միջակ դասակարգի մարդ. homme de la classe moyenne. 4. (ծածկալեզուով) արուագէտ. pédéraste, sodomiste».=Արաբ. اصناف esnaf «դասակարգեր, արհեստաւոր, արհեստաւորներու դաս. classes, corporation des métiers».

*Էսրար «հաշիշ. hachich».=Թրք. اسرار esrar.

†Էվլատը՛մ Պ., ըվլըդ Կ. «զաւակս, սիրելի՜ս. mon fils! mon enfant! mon cher! (գգուական խօսք է փոքրերուն ուղղուած)». Ղարաբաղի բարբառով ըվլըդ, էօվլըդ «ազգատոհմ. race, famille».=Թրք. اولادم evladəm «որդիս, զաւակս. mon fils, mon enfant», Արաբ. اولاد evlad «որդիներ. des fils, des enfants».

†Էվրիշտէ Պ., Էրուշտա Ն., ըրըշտա Կ. «տեսակ մը տափակ դդմաճ. macaroni plat».=Պրս. ارشته erište. Նիւթին հետ բառն ալ կը պատկանի հին սերունդին. երկուքն ալ փոխանակուած են նոր մախառոնա-ով։

†Էտա «ճապաղանք, պչրանք, սեթեւեթ, փերեւեռութիւն. action de se pavaner, se panader, minauderie». Պօլ. կ'ըսուի էտա՛դ ճաթի՝ «ճչքը խաղալ» ըսելու պէս բացատրութեան մը.=Արաբ. ادا eda.

†Էտալը «ճապաղանք ունեցող, պչրող, սեթեւեթող, փերեւեռիկ. pimpant, pimpesouée, minaudier».=Թրք. ادالى edalə.

*Էտէվաթ «արհեստաւորի մը ամբողջ գործիքները. outillage».=արաբ. ادوات edevat.

*Էտէպսիզ ն., ըդըփսըզ վ. «չամչցած, անամօթ, լիրբ. déhonté, éhonté, impudent».=թրք. ادبسز edebsiz.

*Իրթէսի օրը պ., էօրթըսի օր վ. «յաջորդ՝ միւս օրը, le lendemain».=թրք. ایرتسی کونی irtesi günü (gün «օր. jour»).

†Էրիկ «սալոր. prune».=թրք. اریك erik. Այս ձեւին տեղ այժմ միայն հայերէնը կը գործածուի։

*Էրպապ պ., ըրբաբ վ. «ճարտար, ձեռնհաս, վարպետ. homme du métier, industrieux, ingénieux, expert», ըրբաբ դ. «դիզել, բարդել. amasser, accumuler. 2. բան մը վրան սուղի նստիլ. coûter cher».=արաբ. ارباب erbab, որ կը նշանակէ «տէրեր. possesseurs», բայց թուրքերէնի մէջ առած է նաեւ այս նշանակութիւնը։

*Էրքէկ ն., էրքյըգ վ. «արու, որձ. mâle».=թրք. اركك erkek.

Ե՛փիէյի կամ թարգմանաբար Է՛փադէկ պ., Է՛փպէյի ն., Է՛փէյի վ. «բաւական. assez de, une bonne quantité de».=թրք. اپ ایو ep eyu (կազմուած ep զօրացուցիչ մասնիկով եւ eyu կամ eyi «լաւ, աղէկ. bon, bien» բառով)։

*Ա՛փէշկյարէ պ., ափըշգյա՛րը դ. «բոլորովին ակներեւ, յայտնի. très évident, bien manifeste».=թրք. اپ اشكاره ap aškyare.

*Էք «յաւելուած կտոր. ajoutage, morceau ajouté».=թրք. اك ek.

Իքիզ պ., էկիզ ն. «երկուորեակ. jumeau, jumelle».=թրք. ایكیز ikiz.

*Էքին «ցանք, վարուցան. labourage, moisson».=թրք. اكین ekin.

*Էքինճի «մշակ, ցանող, երկրագործ. laboureur».=թրք. اكینجی ekinǰi.

*Էքլէմիշ ընել «ծայրը յաւելուած կտոր մը դնել. mettre un morceau, y faire un ajoutage».=թրք. اكلمك eklemek.

Էքմէք խաթայիֆի «տեսակ մը քաղցր խմորեղէն. espèce de pâtisserie».=Թրք. اكمك قطايفى ekmek katayəfə.

Էքմէքճի Գ., ըքմըքճի Կ. «հացագործ, հացավաճառ. boulanger, marchand de pain».=Թրք. اتمكجى etmekǰi կամ اكمكجى ekmekǰi.

Էքսէ Գ., Էնքսէ Գ. Ն. «ծոծրակ. nuque, occiput». Էքսէի քէօք «ծոծրակին վարի ծայրը. le bas de la nuque». = Թրք. اكسه ense, ռմկ. Թրք. enkse.

Էքսէր «գամ. clou».=Թրք. اكسر ekser, ռմկ. Թրք. enkser.

*Է'քսէրի, Է'քսէրիյա Գ., ըքսըրի Կ. «առհասարակ. d'ordinaire, en général». = արաբ. اكثرى ekseri, اكثريا ekseriyya.

Էօզ Գ. «հոյզ, հիւթ, ծուծ. jus, extrait, sève», ուզ Ն. «դալ, առաջին կաթ. colostrum, amouille, premier lait qui vient après l'accouchement».=Թրք. اوز öz «հոյզ. jus, sève».

Էօզէնկի Գ., զէնկու Ն., զընգիւ Կ. Դ. «ասպանդակ. étrier».=Թրք. اوزنكى özengi կամ üzengi.

Էօզէնմիշ ըլլալ «արուեստակերտել. աւելի գեղեցիկ և աւելի լաւ ընելու համար երկար բարակ աշխատիլ. employer l'art, y mettre de l'art».=Թրք. اوزنمك özenmek.

*Էօզիւր «յանցանք. faute, erreur. 2. Թերութիւն, պակասութիւն. défaut». առաջին իմաստով աւելի գործածական է Թրք. խապահաթ. իսկ երկրորդ իմաստով հայ. պակսութին.=արաբ. عذر özr «չքմեղանք, արդարացում. excuse».

Էօզլի «հիւթեղ, հոյզ ունեցող. plein de suc, de jus».=Թրք. اوزلى özli.

*Էօթմիշ ընել «խօսիլ, գեղգեղել, խիտ քաղցր և հնչուն ձայնով երգել. résonner, retentir, chanter en faisant des roulades».=Թրք. اوتمك ötmek.

*Էօթտիւրմիշ ընել «խօսեցնել, գեղգեղանքով հնչեցնել, քաղցր ձայնովը արձագանգ հանել. faire retentir par les roulades de sa voix».=Թրք. اوتدرمك ötdirmek.

°Էօլիւմ Վ. Դ. «մահ. mort».=Թրք. اولوم ölüm.

°Էօճ «ոխ, վրէժ, քէն. vengeance, rancune».=Թրք. اوج öǰ.

*Էօմիւր, Էօմր Պ., Է՛մրը, ումուր-արեւ Ն., ումբր, Էօմր, Էօմիւր Վ., Էօ՛միւր, ո՛ւմբուր Դ. «կեանք, մնացուանք լաւ կեանք, հանգիստ, հաճելի ժամանակ. vie, vie heureuse, bonheur, bien-être, aisance».=արաբ. عمر ömr, ömür.

*Էօնլիւխ «գործաւորի կրծկալ, գոգնոց. tablier».=Թրք. اوكلك önlik.

*Էօտ «լեղի (գոյ.). bile».=Թրք. اود öd.

Էօտ աղաճի «հալուէ. aloès».=Թրք. اود اغاجى öd aġaǰə.

Էօտէնմէք կամ Էօտէշմէք ըլլալ «փոխադարձ պարտքերը վճարել եւ հաշիւները փակել. balancer, faire son bilan».=Թրք. اودنمك ödenmek, اودشمك ödešmek.

†Էօրէքէ Պ. կը գործածուի միայն մօրդ Էօրէքէն ատացուածին մէջ «մօրդ մանա՛ծը» (յանդիմանական ձեւ. terme de reproche) նշանակութեամբ. միայն հին սերունդին յատուկ է։ Ն.-Նախիջեւանի բարբառով ոռոք «իլ. fuseau».=Թրք. اوركه öreke «մանոց. quenouille».

*Էօրթիւ Պ., Էրթիու Ն. «ծածկոց. couverture».=Թրք. اورتى örtü.

Էօրիւմճէկ «սարդի ոստայն. toile d'araignée».=Թրք. اورمجك örümǰek.

*Էօրնէկ կամ իբր հայերէն Էօրնակ «օրինակ, նըմոյշ. exemple, modèle, échantillon».=Թրք. اورنك örnek. Թուրքերէն բառը փոխ առնուած է հայերէնէ եւ յետոյ դարձեալ անցած հայերէնին։

*Էօրմէք ընել «հիւսել. tisser, tresser, natter, tricoter».=Թրք. اورمك örmek.

Էօրս «սալ դարբնոցի. enclume».=Թրք. اورس örs.

Էօրսէլէմէք ընել «ճմռթկել. froisser, friper». կը գործածուի մեծ առարկաներու համար, մինչդեռ ճմռտկել կամ ճմռթկել փոքր եւ բարակ բաներու համար.=Թրք. اورسلمك örselemek.

Էօրսէլէնմէք ըլլալ՝ նախորդին կրաւորականն է. «ճըմ-մըռթկուիլ. être froissé, fripé».=Թրք. اورسلنمك örselenmek.

Էօքճէ գ., էօքչէ կ. «կրունկ. talon».=Թրք. اوكچه ökče.

Էօքճէլէմէք ընել «գուլպել (գուլպան դարձնելու եւ մը՝ դիւրաւ հագնելու համար). manière de mettre ses bas».=Թրք. اوكچه‌لمك ökčelemek.

Էօքսէ «սոսինձ (թռչուն բռնելու համար վրան մա-ծուցիկ նիւթ քսած ճիւղ). glu».=Թրք. اوكسه ökse.

Էօքսիւզ գ., օքսուզ կ. «որբ. orphelin».=Թրք. اوكسز կամ اوكسوز öksüz.

Էֆէնտի գ., էֆէնդի կ. «պարոն (բարձր եւ ուսեալ դասակարգի մարդոց տրուած պատուանուն). titre donné aux gens de lettres et de la haute classe». = Թրք. افندى efendi=յուն. αὐθέντης «տէր, իշխան, մեծաւոր. seigneur, chef».

Էֆէ՛նտիմ գ., էֆէնդիմ կ. «պարոնս (խօսակցութեան ժամանակ գործածուած եւն). mon cher! mon ami! (terme usité en conversation)».=Թրք. افندم efendim.

Էֆլաթօն «տեսակ մը աղնիւ գոյն, եղրեւանիի գոյն, բաց մանիշակագոյն. lilas (couleur)». = Թրք. افلاطون ef-laton?

*Էֆքեար գ., էֆքեար կ. «միտք, մտադրութիւն. intention, but. 2. բարկութիւն, ցասում. colère, emportement». օր. սաանք էֆքեար մը ունիմ «այսպիսի միտք մը ունիմ. j'ai une telle intention». Էֆքեա՛րդ նըրի է «որո՞ւ վրայ կը բարկանաս, իմ վրաս ինչո՞ւ կը բարկանաս. pourquoi vous irritez-vous contre moi?» = արաբ. افكار efkyar, որ բուն կը նշանակէ «գաղափարներ, կարծիքներ. des idées, des pensées, des opinions», բայց Թուրքերէնի մէջ առած է վերի նշանակութիւնները։

Ը.

Ըզմարիս «ձուկ մը. smaris, espèce de poisson de mer». =Թրք. əzmarit=յուն. σμάρις. σμαρίδος. իտալ. smaride.

Ըզպանտիս «հսկայ, վիթխարի հասակով. d'une taille gigantesque».=Թրք. ازبانديد əzbandid, որ բուն կը նշանակէ ըստ Bianchi, Dict. Turc-Fr. Paris, 1850, «յելուզակ, աւազակ. bandit. 2. ծովահէն, ծովապատակ. corsaire, pirate». Թուրք բառը կը ծագի իտալ. bandito «աւազակ» ձևէն և այժմ առած է ازباندود əzbandud ձևն ու «հսկայ, վիթխարի» նշանակութիւնը։

Ըլըխ գ. «գաղջ. tiède».=Թրք. ايليق ələk.

*Ըլըճախ «բաւական գաղջ, հաճելի կերպով գաղջ, գաղջ և հաճելի. assez tiède, tiède et agréable». =Թրք. ايليجق ələǰak.

Ըխլամուր «Թմբի (ծառը և ծաղիկը). tilleul».=Թրք. اخلامور əxlamur.

Ըխտապոս «պոլիպոդ. polype».=Թրք. آختاپوت axtapot =յուն.

Ըշըլ ըշըլ «վառ ի վառ, պսպղուն, գեղանշոյլ. avec éclat, brillant». =Թրք. ايشل ايشل əšəl əšəl. օր. ըշըլ ըշըլ կը վառի կոր (լոյսի և ուրիշ փայլուն բաներու համար գործածուած)։

†Ըշըխ գ., իշըղ դ. «լոյս. lumière. 2. ճրագ. lampe». Հին սերունդին յատուկ բառ է. այժմ երկու իմաստով ալ հայերէն ձևերը կը գործածուին.=Թրք. ايشيق əšək.

Ըռազախի «տեսակ մը սպիտակ և խոշոր չամիչ. espèce de raisin sec». =արաբ. رازقى razəki =Թրք. رازاقى razakə.

*Ըռազի ն. վ. դ. «համաձայն, հաճ, հաւան, գոհ. consentant, persuadé, convaincu, content».=արաբ. راضى razi.

†Ըռախամ ն., ըռտխկամ վ. «Թիւ, Թուանշան. chiffre. 2. Թուաբանութիւն. arithmétique».=արաբ. رقم rakam.

Ռախի Ն., ռախի, արաղ Վ., ա՛րաղ Դ. «օղի. eau-de-vie».=արաբ. عرق arak, որ Թուրքերէնի մէջ առած է راقى rakə ձեւը։

Ռախտ «դռան և պատուհանի ծղխնի. gond».=պրս. رخت raxt «կարասիք, բեռներ, ունեցածը-չունեցածը. meubles, fardeaux, biens».

Ռահաթ Ն., ըռհա՛թ Դ., ռոհոթ Վ. «հանգիստ. repos, tranquille, en repos». ըռահաթութիւնը աւրել «հանգիստը խանգարել. troubler le repos».=արաբ. راحت rahat.

Ռահաթի լօխում Պ., ռահաթլօխում Վ., ըռհաթլօխում Ն. «պատրաստուած տեսակ մը շաքար. locoum».=արաբ. راحت الحلقوم rahat-ül-hulkum՝ որ ստուգաբանական իմաստով կը նշանակէ բուն «հանգիստ կոկորդի. repos pour la gorge». Թուրքերէնի մէջ hulkum «կոկորդ. gorge» բառը ձայնի նմանութեան պատճառաւ շփոթուելով lokum «շաքարեղէն. sucrerie» բառին հետ, արաբ. բառն առած է վերի ձեւը։

Ռահաթսըզ Ն., ըռհաթսըզ Դ. «անհանգիստ. inquiet, mal à son aise».=թրք. راحتسز rahatsəz.

Ռահվան Պ., ռոհվան Վ. «ձիու տեսակ մը լաւ գնացք. amble. 2. այդ գնացքով գացող ձի. cheval qui va à l'amble, ambleur».=պրս. راهوان rahvan.

Ռամազան Պ., ռոմոզոն Վ. «արաբական լուսնային իններորդ ամիսը. neuvième mois de l'année lunaire arabe. 2. այդ ամսուն բռնուած ծոմը. jeûne du mois de ramazan».=արաբ. رمضان remezan.

°Ռայա Պ., ռոյո Վ. «ոչ մահմետական հպատակ օսմանեան տէրութեան. sujet non-musulman de l'empire ottoman», ըռա՛հաթ Դ. «Թուրք բէկի հպատակ. sujet de begs turcs».=արաբ. رعايا reaya.

*Ռաստ գալ Ն., ռաստ Վ., ըռաստ Դ. «պատահիլ, հանդիպիլ. rencontrer», ըռաստ բերել «հանդիպեցնել. faire rencontrer», ըռաստ եկած «պատահած, որ և իցէ. qui que ce soit, quoi que ce soit, n'importe qui».=պրս. راست rast.

Ռաստըխ «ծարիր, յօնքի և աչքի քսելու մրադեղ. fard».=Թրք. راستق rastək.

*Ռա՛ստ կէլէ Պ., ռաստ գյըլը Կ. «որ և իցէ, պատահած. qui que ce soit, quoi que ce soit, n'importe qui».=Թրք. راست كله rast gele.

Ռավանի «տեսակ մը խմորեղէն. espèce de pâtisserie».=պրս. روغنى ruġeni.

Ռատիքյա «եղերդ, եղերդակ. endivia, cichorium».=Թրք. radikya=իտալ. radicchio.

Ռաֆ Պ., ռաֆ Կ. «դարակ. tablette, rayon, casier».=Թրք. راف raf.

†Ռըզ «ամօթ, պատիւ. honneur, probité».=արաբ. عرض ərz.

Ռէզէ «ծղխնի (դռան կամ պատուհանի). gond».=Թրք. رزه reze.

Ռէզէնէ «սամիթ խոտը. fenouil, aneth, լտ. anethum».=պրս. رازيانه raziyane, աղաւ. Թրք. رزنه rezene.

Ռէզիլ Պ., ռըզիլ Կ. «խայտառակ. ignominieux, honteux».=արաբ. رذيل rezil.

Ռէզիլլէնմիշ ըլլալ «խայտառակութիւններ ընել. faire des infâmies».=Թրք. رذيللنمك rezillenmek.

Ռէհին Ն., ըռըհը Կ. «գրաւ. gage».=արաբ. رهن rehn.

Ռէմ Պ., ռամ Կ. «կախարդանք, դուշակութիւն, հմայութիւն. divination, augure, présage».=Թրք. rem.

Ռէյիզ Պ. «ջրհանկիրներու խմբապետ. chef de pompiers. 2. նաւապետ. capitaine d'un navire», ըռէյիզ Պ., ռէյիս Կ. «դատարանի նախագահ. président du tribunal».=արաբ. رئيس reis.

Ռէնկ Պ., ըռընգյ Ղ. ռընգյ Կ. «գոյն. couleur».=պրս. رنك reng.

Ռէ՛նկ ըռէնկ Պ., ռը̀նգյ ռընգյ Կ. «գոյնզգոյն, երփներանգ. de diverses couleurs».=պրս. رنك reng «գոյն. couleur» բառէն Թուրքերէնի օրէնքով կրկնուած՝ reng reng «գոյնզգոյն»։

Ռռէնտէ Պ., էռէնտէ Ն., ըռանդա Դ., ռընդա Վ. «քերիչ, խարտարուղ. rabot».=Թրք. رنده, rende.

Ռռէնտէլէմիշ ընել Պ., ռընդել Վ., էռէնտէլէմիշ անել Ն. «տախտակը քերիչով քերել, կոկել. raboter. 2. բողկը ևլն. քերիչով մանրել. râper».=Թրք. رندەلمك, rendelemek.

Ռռէնտէլի «քերիչով կոկուած (տախտակ). raboté».=Թրք. رندەلی, rendeli.

Ռռէնկլի Պ., ռանգլի Վ. «գունաւոր, գոյնզգոյն. coloré, de diverses couleurs».=Թրք. رنكلی, rengli.

Ռռէնճպէր Պ., ռընջպար, ռընճպար Վ., ըռէնճպար Դ., ռընչպէր Ն. «մշակ, բանուոր. mercenaire, homme de peine».=Պրս. رنجبر, renǰber.

Ռռէչէթա Պ., ռաչաթա Վ. «դեղագիր. ordonnance (d'un médecin)».=Թրք. رچته, reċeta=Իտալ. ricetta.

Ռռէչէլ Ն. «քաղցրաւենի, բանդակ. confiture».=Թրք. رچل, rečel.

Ռռէչինա «ռետին. résine».=Թրք. رچینه, reċina=Իտալ. resina.

*Ռռէսիմ Պ., ռասըմ Վ. «նկար, պատկեր, գծագրութիւն. tableau, peinture, dessin», ռէսըմ Ն. «անպատճառ, անշուշտ. absolument, sans doute».=Արաբ. رسم, resm «նըկարչութիւն, պատկեր. peinture, tableau. 2. օրէնք, եղանակ, սովորոյթ ևլն. loi, manière, usage, habitude etc».

Ռռըխտըմ Պ. «քարափ. quai», ըռըխտում Դ. «սալայատակ. pavé».=Պրս. ریختم, rixtim.

Ռռըշվաթ Դ. «կաշառք. corruption, présent donné pour corrompre».=Արաբ. رشوت, rišvet.

†Ռռղաթ Ն. «բանուոր. ouvrier, mercenaire». ըռղաթ պաշի «բանուորներու վերակացու. chef des ouvriers».=Թրք. ارغات ərġat, ارغاتباشی ərġatbašə.=Յուն. ἐργάτης.

Ռռօմ Պ., ռօմ Վ., (ըռում Դ.) «բարկօղի. տեսակ մը խմիչք է. rhum, rum».=Թրք. روم rom=Ֆրանս. rhum.

Ռսըռղան «եղինջ. ortie».=Թրք. اصرغان əsərġan.

Ըսլըխ «սուլ, սուլիչ. sifflement, sifflet». ըսլըխ չալըլ «սուլել. siffler».=Թրք. اصلق əslək.

Ըսխառա «կասկարայ (գործիքը). gril. 2. կասկարայի վրայ եփած (իբր ած.). grillé. 3. կասկարայի վրայ եփած միս կամ ձուկ (իբր գոյ.). viande ou poisson rôti sur la gril».=Թրք. اسقره əskara=յուն. ἐσχάρα.

Ըսպաթի «ճանճ. Թղթախաղի մէջ խաչաձև նշանը. trèfle».=Թրք. اسپاتی əspati=յուն. σπάθη, բուն նշանակութիւնը «թուր. épée».

Ըսպանյօլ «սպանիացի. espagnol. 2. գէշ տեսակ ոչխար մը. une mauvaise espèce de mouton».=Թրք. اسپانیول əspanyol=ֆրանս. espagnol.

Ըսպաննախ Պ., ըսպանախ Կ., ըսպանաղ Ղ. «սպանախ, ծմել, շոմին. épinards».=պրս. اسپاناك əspanak.

Ըսպօրթա «տափակ կողով. cabas, corbeille».=Թրք. əsporta=իտալ. sporta.

Ըստախօզ «աստակոս (ծովային խեցեմորթ մը). homard».=Թրք. استاقوس əstakos=յուն. ἄστακος.

Ըստասիօն «շոգեկառքի կայարան. station de chemin-de-fer».=Թրք. əstasion=ֆրանս. station.

Ըստավրիտ «ձուկ մը. espèce de poisson».=Թրք. əstavrit.

Ըստըռիթյա «ոստրէ. huître».=Թրք. استریدیا əstəridya=յուն. ὄστρεον, στρίδι.

Ըստօռօփա Պ., սըրօփա, սերօփա Կ. «հաստ բիր, կոպալ. gourdin, rondin». = Թրք. استروپا istropa = իտալ. stroppa.

Ըսփազմօզ «ջղաձգութիւն. spasme». = Թրք. اسپازموس əspazmos=յուն. σπασμός.

Ըսքօնթօ «զեղչ. escompte». = Թրք. اسقونطو əskonto = իտալ. sconto.

Թ.

Թազէ Պ., **թոզո** Վ. Ղ., **թաժա** Ն., **թոռժո** Վ. *«Թարմ.* frais, fraîche».=*պրս.* تازه taze.

Թազէլէմիշ ընել Պ., **թոզոլոմիշ ընիլ** Ղ. *«Նորոգել.* renouveler. 2. *կրկնել.* répéter».=*Թրք.* تازه‌لمك tazelemek.

Թազէլէնմիշ ըլլալ *«Թարմանալ, նորոգուիլ.* être renouvelé, rajeuni, reverdi».=*Թրք.* تازه‌لنمك tazelenmek.

*Թազի Ն., **թոզի** Ղ. Վ., **թոռզի** Վ. *«Բարակ, որսի շուն.* lévrier, chien de chasse».=*պրս.* تازی tazi. *ադրբ. Թրք.* tazə.

***Թազիր** Ն., **թոզիլ** Վ. *«Նախատինք, յանդիմանութիւն, չեխ.* reproche, réprimande, gronderie».=*արաբ.* تعزیر tazir.

Թաթար պէօրէյի *«տեսակ մը խմորեղէն.* espèce de pâtisserie».=*Թրք.* تاتار بورکی tatar böreyi՝ *որ բուն կը նշանակէ «Թաթարական խմորեղէն.* pâtisserie tartare».

Թաթիլ *«դադար.* repos, vacance».=*արաբ.* تعطیل tatil.

*Թալան Վ. Ղ. Ն. *«կողոպուտ, աւար.* dépouille, butin». **թալանի տալ** *«կողոպտել, աւարի տալ.* dépouiller, butiner, saccager».=*Թրք.* تالان talan. *Ոճով կ'ըսուի* **ալան-թալան եղաւ** *«բոլորովին աւարի տրուեցաւ»:*

Թալաշ Վ. *«տաշեղ.* copeau».=*Թրք.* طلاش talaš.

***Թալէհ** *«բախտ.* chance». *օր.* **թալէհը բանիլ** *«բախտը յաջողիլ.* avoir bonne chance, réussir». = *արաբ.* طالع tali.

***Թալէհլի** *«բախտաւոր.* fortuné, chanceux».=*Թրք.* طالعلی talili.

***Թալէհսիզ** *«անբախտ.* infortuné, qui na pas la chance». =*Թրք.* طالعسز talisiz.

Թալիմ Պ., **թոլիմ** Վ. *«զինուորական վարժութիւն.* exercice, instruction des troupes». **թալիմ ընել** *«զինուորական վարժութիւններ ընել.* faire des exercices militaires, aguerrir».=*արաբ.* تعلیم talim.

Թալիմլի Պ., **թոլիմլի** Վ. *«Մարզուած, զինուորական վարժութիւններով կրթուած.* exercé, aguerri». *օր.* **թալիմլի ձին.**=*Թրք.* تعلیملی talimli.

Թալլել Պ., թալնել Վ. Ն., թալանել Դ. «կողոպտել, աւարի տալ. dépouiller, butiner, saccager». Հնագոյն ձեւ թալանել է (տես թալան), որ սղուած թալնել ձեւն ստանալէ վերջ՝ ն ձայնին լ-ի վերածուելովը՝ առած է թալլել ձեւը. (Հմմտ. ելանել=ելնել=ելլել. կլանել=կլնել=կլլել. լինել=ըլնել=ըլլալ).=Թրք. تالان talan «կողոպուտ. dépouille, butin».

*Թախաբըզ Պ., թախէբըզ Ն. «տկար, անզօր, ոյժ չունեցող. faible, débile».=Թրք. طاقتسز takatsəz.

*Թախատ Վ., թախէթ Ն. «ոյժ, կարողութիւն. force, puissance».=արաբ. طاقت takat.

*Թախըլմիշ ըլլալ Վ. «մէկուն հետ խաղալ, կատակել. taquiner, badiner. 2. աղջկան մը հետ սիրաբանելու ելլել. faire la cour, courtiser, faire l'amourette. 3. մէկուն վրայ երթալ և հետը կռուելու ելլել. en venir aux prises».=Թրք. طاقلمق takəlmak.

Թախըմ Վ. Ն. «խումբ, կոյտ. groupe, masse. 2. դասակարգ. classe, série. 3. սպաս, կազմած, գործիքներու եւն. ամբողջութիւն. ustensile, outillage, appareil».=Թրք. طاقم takəm. օր. թախըմ մը մարդ. թախըմ մը ճիյէր «թոք, լեարդ և սիրտ միասին»՝ խույումճի թախըմի «ոսկերիչներու դասակարգը». թախըմով բէր «բոլոր գործիքներով բեր»։

Թախլա Վ., թալխա Ն. «թաւալգլոր, գլխի վրայ ոստում. culbute». թախլա խուռմիշ ընել, թախլա նէտել «թաւալգլոր խաղալ».=Թրք. طاقله կամ طاقلا takla.

Թախլիտ «կեղծ, շինծու. artificiel, contrefaçon, imitation. 2. մէկը ծաղրել նմանութիւններ ընելով. se moquer de quelqu'un en imitant ses manières, faire des mimiques, mimer».=արաբ. تقليد taklid.

*Թախմիշ ընել Ն. «անցունել (կոճակը լամբակին, բանի մը գամին վրայ եւն.). accrocher».=Թրք. طاقمق takmak.

Թախտ Վ. Ն. «գահ. trône», թախտ Դ. «տիվան, բազմոց. divan, sofa».=պարս. تخت taxt «գահ. trône».

Թախտապէթի Պ., քախտաբիթի Վ. Դ. «մլուկ, փայտոջիլ. punaise».=Թրք. تخته بيتى taxta biti.

*Թախտապինա Վ. «փայտաշէն. construit en bois».=պրս. تخته بنا taxta bina.

†Թախտըրէվան «դահաւորակ. palanquin».=պրս. تختروان taxtirevan. Նիւթին հետ բառն ալ այժմ կորսուած է։

°Թաքրիր Պ., քաքրիր Վ. «ծանուցագիր (կառավարական). rapport, note».=արաբ. تقرير takrir.

Թահան «շիրկան. սուսամի թանձր իւղ. huile de sésame».=Թրք. طحين tahin.

Թահմին Պ., քախմին, քայհմին Վ., քահմիլ Ն. «ենթադրութիւն, կարծիք. conjecture, supposition, évaluation». քահմին ընել «ենթադրել. supposer, évaluer». քահմինով «ենթադրութեամբ. par évaluation, par supposition».=արաբ. تخمين taxmin.

°Թահսիլտար Վ. «հաւաքիչ. percepteur».=պրս. تحصيلدار tahsildar.

*Թաճ Պ. «Թագ. couronne».=պրս. تاج taǰ. Կովկասեան բարբառներով կը նշանակէ «կանանց գլխի տեսակ մը վըրացական գլխարկ. chapeau de femmes de Caucase».

*Թաճիզ ընել Պ., քաջիզ Վ. «ձանձրացնել, նեղել, դըլուխ ցաւցնել. gêner, ennuyer».=արաբ. تعجيز taǰiz.

°Թաճիպ Ն., քոջիբ Վ. «զարմացում. étonnement, admiration, surprise». քաճիպ մնալ «զարմանալ, զարմացած մնալ. être saisi d'étonnement». քաճիպ ընել «զարմանալ. être surpris de, s'étonner».=արաբ. تعجيب taǰib «զարմացնել. surprendre, étonner». բայց կ'երեւայ թէ մեր ձեը արաբ. تعجب teaǰǰüb «զարմանալ. s'étonner» ձեւէն յառաջացած է, թէեւ ձեւով բաւականին այլայլութեան ենթարկըւած է։

Թամ Վ. «ճիշդ ու ճիշդ. précis, exactement. 2. կատարեալ, ամբողջ, լրիւ. complet, parfait». օր. սահաթը թամ տասն է. թամ մարդ է (բարոյապէս հասուն, կատարեալ).=արաբ. تام tamm.

Թամահ Ղ., թըմահ, թըմախ Վ. «ագահութիւն. avarice», տամահ Ն. «ախորժակ. appétit. 2. բանուկ. fréquenté». թամահ ընել Պ. «ագահիլ. être avare, faire l'avare». = արաբ. طمع tama.

Թամահքյար Վ., թամաքյար Ղ., թմախքյար Վ. «ագահ, ժլատ. avare». = պրս. طمعكار tamakyar.

Թամամ Վ. Ղ. Ն. «ճիշտ. juste, exact. 2. կատարեալ, ամբողջ. complet, parfait, entier. 3. լրումն, վերջ, բարւոք վախճան. accomplissement, achèvement, bonne fin». օր. թամամ եղաւ «լրացաւ. c'est achevé, c'est accompli, c'est complet». Աստուած թամամին հասցնէ «Աստուած արժանի ընէ լիւ և կատարեալ տեսնելու. բարի վախճան ունենայ. բարի վայելում տայ. que Dieu vous soit prospère, je vous souhaite bonne chance». թամամ երկու օր է «ճիշտ 2 օր է. il y a juste deux jours». = արաբ. تمام temam.

Թամամլամիշ ընել Պ., թամամլէմիշ անել Ն. «ամբողջացնել. compléter, rendre entier». = թրք. تماملمق temamlamak.

Թամիր «շէնքի նորոգութիւն. réparation». = արաբ. تعمير tamir.

Թային Վ. «ռոճիկ (պարէնեղէնով վճարուած). ration». = արաբ, تعيين tayin.

Թային - թայանաթ «ռոճիկ պարէնեղէն. ration». = արաբ. تعيين تعيينات tayin tayinat (բառացի «ռոճիկ–ռոճիկներ. ration–rations»).

Թայֆա Պ. «դասակարգ. classe. 2. նաւաստի. matelot, marin», թա՛յփա Ղ. «դասակարգ. classe», թէյֆէ Ն. «արժանաւոր, մեծ. homme digne, grand». = արաբ. طائفه taife «խումբ, դասակարգ. groupe, classe»՝ որ թուրքականին մէջ առած է նաև طايفه tayfa ձևը «նաւաստի. matelot» նշանակութեամբ։

*Թանէ Պ., թոնո Վ., տանէ Ն., դոնո Ղ. «հատ. un seul, pièce». = պրս. دانه dane. Ոճով կ'ըսուի թանէն հասնիլ «օրհասը մօտենալ, մահը վրայ հասնիլ. նախասահ-

մանեալ ապրելիք օրերը վերջանալ. toucher sa fin, à sa dernière heure, aller mourir».

Թանէլէմիշ ընել *«հատերը փրցնել.* égrener». *օր.* միսիրը, նուռը թանէլէմիշ ընել.=*Թրք.* دانه‌لمك danelemek.

Թանթանա Պ., **թոնթոնո** Ղ. *«մեծ շքեղութիւն, փառաւորութիւն, պերճ հանդիսաւորութիւն.* pompe, faste, solennité».=*արաբ.* طنطنه tantana.

Թանթանալը *«շքեղ, փառաւոր, պերճ, հանդիսաւոր.* pompeux, fasteux, superbe, magnifique».=*Թրք.* طنطنه‌لى tantanalə.

†**Թանտըր** *«թոնիր.* tandour, fourneau souterrain».=*Թրք.* تاندر tandər.

***Թաշախ** *«ամորձիք.* testicules, génitoires».=*Թրք.* طاشاق tašak.

Թաշըրմիշ ընել *«յորդել, թափել, զեղուլ տալ.* faire déborder, faire regorger».=*Թրք.* طاشرمق tašərmak.

***Թաշլամիշ ընել** *«քարոտել, քարկոծել.* lapider».=*Թրք.* طاشلامق tašlamak.

Թաշլըխ *«քարճիկ, խածի.* jabot, gave».=*Թրք.* طاشلق tašlək.

Թաշճի *«քարակոփ, քարտաշ.* tailleur de pierres».=*Թրք.* طاشجى tašǰə.

Թաշմիշ ըլլալ Ն. *«յորդիլ, զեղուլ, թափիլ.* déborder, regorger».=*Թրք.* طاشمق tašmak.

Թաշտըրմիշ ընել *«յորդել տալ.* faire déborder».=*Թրք.* طاشدرمق tašdərmak.

Թապախ Ն. Վ., **թապաղ** Ղ. *«պնակ (կերակուրի կամ եկեղեցիին մէջ դրամ հաւաքելու համար).* plat, assiette».=*արաբ.* طبق tabak *որ Թուրքերէնի մէջ առած է* طباق tabak *ձևը։*

Թապախ Պ., **դըբբաղ** Վ., **դոբբախչի** Ղ. *«կաշեգործ.* tanneur».=*արաբ.* دباغ dabbağ. *Ղարաբաղի ձևը արաբ. բառին վրայ ի զուր աւելցուցած է նաև Թրք.* جى -ǰi *արհեստ ցուցնող մասնիկը։*

Թապախա «ծխախոտի տուփ. tabatière».=Թրք. tabaka =Իտալ. tabacchiera «ծխատուփ» կամ tabacco «ծխախոտ»?

Թապախանա, դըբախանա Վ., դոբբախիխանա Ղ. «կաշեգործնոց. կաշի բանելու գործարան. tannerie». =Պրս. دباغخانه dabbağxane.

Թապառա Վ. Ղ., տապաղա Ն. «Թերթ (թղթի). feuille».=Արաբ. طبقه tabaka.

*Թապիյէթ Ն., թոբիյոթ Վ., թաբիյաթ Ղ. «բնութիւն, բարք. habitude, mœurs».=Արաբ. طبيعت tabiat.

Թապիյէթ սահապըսի «ճաշակի տէր. homme de goût». բառս կը գործածուի ծաղրական մտքով և կը նշանակէ «քծախնդիր. նրբաճաշակ ոչ վայել կերպով». = طبيعت صاحبى tabiat sahibi.

Թապլա Վ. «բոլորակ հարթ փայտեայ մեծ ափսէ. plateau ou disque de bois, jatte. 2. սիկառի մոխրաման. cendrier. 3. վարտիքի կամ տափատի նստոյ տեղի. le cul du pantalon ou de la culotte». տապլա Ն. միայն 3-րդ նշանակութեամբ.=Արաբ. طبله table.

Թապլաքյար «թապլա-ով բան ծախող շրջուն վաճառական. marchand ambulant et vendant des comestibles rangés sur un disque de bois».=Թրք. طبله کار tablakyar.

Թապյա Վ. «Մարտկոց, պատերազմական պատնէշ. bastion, retranchement».=Թրք. طابيه tabya համանիշէն՝ որ կազմուած է Արաբ. تعبيه «զետեղել, յարդարում (բանակի ևլն.). ranger, arranger, tactique» բառէն։

Թապուր Գ., թաբուռ Վ. «վաշտ. bataillon». =Թրք. طابور tabur.

Թառլա Վ. «արտ, անդ. champ, parterre, carré». =Թրք. ترلا tarla.

Թառխանա Գ., թալխան Ն. «Թանրիճ, չորթան. espèce de lait caillé et séché».=Պրս. ترخانه terxane, որ թուրքերէնի մէջ առած է تارخانه tarxana ձևը։

Թառչին Գ., դարչին Վ. Ղ., տարչին Ն. «դարիճենիկ, կինամոն. canelle».=Պրս. دارچين darčin.

*թառփօշ «գլխարկ, գդակ. bonnet». = Թրք. طرپوش tarpoš՝ որ կը թուի թէ յառաջացած է պրս. سرپوش serpuš բառէն աղաւաղութեամբ։

թաս Վ. Դ. Ն. «թաս. tasse. 2. սկաւառակ գլխոյ. crâne. 3. սաղաւարտ. casque». = պրս. طاس tas.

թա՛սթամամ «բոլորովին ճիշտ, ամբողջ, լրիւ. tout à fait juste, bien complet». = Թրք. طاس تمام tas-tamam.

թասլախ Ն. «լի, առողջ (դէմքի համար). rond, plein, sain (visage)», Վ. «հին, ծանր, փճացած (աման). vieux, lourd (vase)». = Թրք. طاسلاق taslak «սեւագիր, նախագիծ. esquisse, ébauche. 2. անարուեստ. grossier. 3. բոլորադէմ. au visage rond et plein».

թասլամիշ ընել «կերպարանել, կեղծել, այնպէս ձեւանալ. se donner pour, se faire passer pour, avoir l'air». = Թրք. طاسلامق taslamak.

թասլը «կառավարական սաղաւարտաւոր հրշէջ զինուոր. sapeur-pompier». = Թրք. طاسلی taslə.

թասլը-թուլումպա «կառավարական հրշէջ խումբ՝ շոգեշարժ ջրհաններով և սաղաւարտաւոր զինուորներով. le corps de sapeurs-pompiers». = Թրք. طاسلی طلومبه taslə tulumba.

թասմա Պ. «կաշեայ անուր (անասուններու վզին, փայտէ կօշիկներու վրայ ևլն). collier», Ն. «երիզ. ruban». = Թրք. تاصمه tasma «անուր. collier». ըստ Bianchi նաև «երիզ. cordon, ruban de fil ou de laine».

*թասվիր Պ., թոսքիր Վ. «մէկուն պատկերը, դիմանկար. portrait». = արաբ. تصوير tasvir.

թավ Պ. «արհեստագործութեան մէջ իրերուն այն վիճակը՝ երբ յարմար և հարկաւոր է բանիլ». օր. երկաթին թաւը կարմրած աստիճանն է ևլն. թավ Դ. «երկաթի թավը». թավ գտնել Ն. «յարմար առիթը գտնել. trouver l'occasion favorable». թավել Վ. «ջրդեղել, տաք երկաթը ջուրը մխել. tremper le fer». = պրս. تاو tav՝ առաջին նշանակութեամբ։

Թավա Վ. Ն. *«տապակ (գործիքը).* poêle à frire. 2. *տապակած, տապկուած (ածական).* frit, frite». = *պրս.* تابه tabe *«տապակ.* poêle à frire» *որ Թուրքերէնի մէջ առած է* طاوه *կամ* تاوه tava *ձեւը վերի նշանակութիւններով։*

Թավաթուր *«տարաձայնութիւն. խօսքի մը ամէնուն ականջը հասնիլը և ընդհանուր խօսակցութեան առարկայ դառնալը.* rumeur publique, notoriété publique». = *արաբ.* تواتر tevatur.

Թավան Վ. Ն. *«առաստաղ, ձեղուն.* plafond». = *Թրք.* تاوان *կամ* طوان tavan.

*Թավլին *«սեղան (եւրոպական ձեւով կլոր և եռոտանի).* table à trois pieds». = *իտալ.* tavolino *«փոքրիկ սեղան.* petite table», *որ նուազականն է իտալ.* tavola *«սեղան.* table» *բառին։*

Թավլու Գ. Վ. *«նարտ (խաղը և խաղատուփը).* jeu à dés, trictrac, tablier», Ն. *«երկար նստարան.* çanapé». = *Թրք.* طاوله tavla, *աղաւ.* tavlu = *իտալ.* tavola.

*Թավուխ Վ. *«հաւ.* poule». = *Թրք.* طاغوق taġuk *կամ* طاوق tavuk.

Թավուխճի *«հաւ ծախող.* marchand de poules». = *Թրք.* طاغوقجى taġukǰə *կամ* طاوقجى tavukǰə.

Թավուս խուշի *«սիրամարգ.* paon». = *արաբ.* طاوس tavus *«սիրամարգ.* paon», *որ եղած է Թրք.* طاوس قوشى tavus kušə (*Թրք.* kuš *«թռչուն.* oiseau»).

Թավուր Գ., Թավիր Վ. *«գոռոզ, հպարտ, հրամայողի ձեւով, տիրաբար վարմունք.* arrogance, manières hautaines». = *արաբ.* طور tavr *«ընթացք, վարք.* conduite». *Թուրքերէնի մէջ առած է վերի ձեւն ու նշանակութիւնը։*

Թավուքկէօքսի *«կաթով, բրինձի ալիւրով, շաքարով և հաւի կուրծքի մսերով պատրաստուած անուշեղէն մը.* espèce de laitage préparé avec du lait, de la farine de riz, du sucre et de la viande de la poitrine de poule». = *Թրք.* طاوق كوكسى tavuk göksi, *որ բառացի կը նշանակէ «հաւի կուրծք.* poitrine de poule».

Թ·արաֆ Գ., բարաֆ Վ., բարափ Ղ. *«կողմ.* côté. 2. *կուսակցութիւն.* parti». բարաֆը բռնել *«մէկուն կողմը յարել.* prendre le parti de quelqu'un». չորս բարաֆը *«բոլորտիքը.* autour, alentour, environs». բարաֆ ելլալ *«իրաւունքը անոր տալ.* donner raison à quelqu'un». = *արաբ.* طرف taraf.

*Թ·արթել *«կշռել.* peser».=*Թրք.* طارتمق tartmak.

Թ·արիֆ Գ., բարիֆ Վ. *«բացատրութիւն, մեկնութիւն.* explication». բարիփ Ղ. *«գովեստ.* louange, éloge». բարիֆ տալ, բարիֆ ընել *«բացատրել, մեկնել.* expliquer, commenter».=*արաբ.* تعریف tarif.

*Թ·արումար *«տակնուվրայ, ցիրուցան.* dispersé, bouleversé».=*պրս.* تارمار tarmar.

Թ·ափա՝ *«խից.* bouchon».=*Թրք.* طاپه tapa.=*իտալ.* tappo.

Թ·ափալամիշ ընել *«շիշին բերանը խցան դնել.* boucher la carafe etc.».=*Թրք.* طاپه‌لمق tapalamak.

*Թ·ափու Գ., բափի Վ. *«կալուածագիր.* document qui appuie les possessions».=*Թրք.* طاپو tapu.

Թ·ափօն *«մնացած (ապրանք).* restes de marchandises vendues».=*Թրք.* tapon.

Թ·աքկէ Գ., բախկա Վ. *«վայրկեան.* minute».=*արաբ.* دقیقه dakika.

Թ·աքկէ *«գդակ (ճերմակեղէնով շինուած).* bonnet».=*Թրք.* طاقیه takye.

*Թ·աքօզ *«մեծ կտոր.* grand morceau». *օր.* բաքօզ մը միս.=*Թրք.* طاقوز takoz *«փայտի կոճղ.* tronc de bois».

*Թ·աֆլան *«դափնի.* laurier».=*Թրք.* دافلان daflan.

Թ·աֆշան Գ., տաֆշան Ն. *«նապաստակ.* lièvre».=*Թրք.* طاوشان *կամ* طوشان tavšan.

Թ·էատրօ *«թատրոն.* théâtre».=*Թրք.* تیاترو teyatro=*իտալ.* teatro.

Թ·էզ Ղ. Ն. *«շուտ.* vite, vivement». բէզ մը *«շուտով, շուտ մը.* vivement».=*պրս.* تیز tiz.

Թ·էզիկ *«փութկոտ, ճարպիկ, գործ մը շուտ ընող.*

alerte, prompt, très–actif, diligent».=պրս. تیز tiz «շուտ» արմատէն, հայկական -իկ մանիկով:

թէզկյահ Պ., դmզզյmխ Վ., smզզյmհ Դ. «գործարան (գործաւորին սեղանը և ամբողջ կազմածը). atelier, table et outillage d'un artisan».=պրս. دستگاه destgyah.

թէզկյահsււr Պ., դmզզյmխsււr Վ. «վաճառանոցի մէջ այն պաշտօնեան՝ որ միայն առուծախով կ'զբաղի. employé chargé d'achat et vente dans une maison de commerce».=պրս. دستگاهدار destgyahdar.

թէզպէխ Պ., բզբէխ Վ., բէզպէհ Ն., բm'սբիհ Դ. «համրիչ. chapelet».=արաբ. تسبیح tesbih.

թէզպէխ պէօճէյի «ճեպուկ. cloporte».=թրք. تسبیح بوجکی tesbih böǰeyi.

թէքիկ Պ., բmքիկ Վ. «հրացանի ուղը. détente. 2. աշխոյժ, արթուն, պատրաստ. alerte, vigilant, prêt». Թէ Պօլսոյ և Թէ Ն.–Նախիջևանի բարբառով կ'ըսուի բէքիկի վրայ կայնիլ «խիստ արթուն, պատրաստ վիճակի մէջ գտնուիլ».=թրք. تتیك tetik.

°թէլաթին «ռուսական կաշի. cuir russe».=թրք. تلاتین telatin=ռուս. телятина «հորթի կաշի. cuir de veau».

°թէլաշ «աճապարանք. hâte, précipitation. 2. շփոթութիւն, մտայուզութիւն. agitation, embarras».=թրք. تلاش telaš.

թէլէֆ ընել Պ., բmլmֆ անել Վ. «վատնել, փճացնել. dissiper, faire périr, gaspiller, tuer». բէլէֆ ըլլալ «փճանալ, վատնուիլ. être dissipé, périr. 2. զուր տեղը մեռնիլ. mourir pour rien».=արաբ. تلف telef.

թէլթիկ «թերի, թերատ. incomplet, déficit». օր. բէլթիկ մի' ձգեր.=թրք. تلتیك teltik.

թէլլալ Պ., դmլmլ Վ., դmլլmլ Դ. «մունետիկ. crieur public», sէլալ Ն. «փերեզակ. marchand de différants petits objets». բէլլալ կանչել «հրապարակել, ի լուր ամենքին յայտարարել. proclamer, déclarer publiquement».=արաբ. دلال dellal.

թէլլալլըխ Պ., դոլոլլըղ Կ. «*միջնորդչէք, յանձնակատարին կամ միջնորդին տրուած վարձքը.* courtage». = *Թրք.* دلاللق dellallək.

թէլլաք Պ., բոլոք Կ. «*բաղնիքի մէջ լուացող ծառայ.* garçon de bain, qui fait le massage, qui frotte, lave et rase les baigneurs», դոլլոք Կ. «*վարսավիրայ, սափրիչ.* barbier, coiffour».=*արաբ.* دلاك dellak.

թէլկըրաֆ *կամ* բէլէկրաֆ Պ., բէլիկրաֆ Կ. «*Հեռագիր.* télégraphe, télégramme». = *Թրք.* تلغراف telġəraf = *ֆրանս.* télégraphe.

թէլկըրաֆանէ *կամ* բէլկըրաֆհանէ Պ., բէլիկրաֆխանա Կ. «*Հեռագրատուն.* bureau de télégraphe». = *պրս.* تلغرافخانه telġərafxane.

†թէլպիս «*խորամանկ, կեղծաւոր.* fourbe, rusé». = *արաբ.* تلبيس telbis «*նենգութիւն.* fourberie».

թէլփէչէ «*Հարսի երեսի ոսկեթել քող.* voile de la nouvelle mariée». = *պրս.* پیچه piyče «*փաթթոց.* turban. 2. *վարագոյր.* rideau. 3. *պատատում.* entortillement, emballage» *և Հայ.* թել (*որմէ փոխառեալ է նաև Թրք.* تل tel «*թել.* fil») *բառերէն։*

թէլվէ «*սուրճի տակ մնացած դիրտ.* marc de café». =*Թրք.* تلوه telve «*մրուր.* sédiment», *որ այժմ միայն սուրճի համար կը գործածուի։*

թէկկէ «*տէրվիշի վանք.* couvent de derviches». = *արաբ.* تكيه tekye.

*թէհլիքէ Պ., թոհլիքյո Կ. «*վտանգ.* danger, péril». = *արաբ.* تهلكه tehlike.

*թէհլիքէլի Պ., թոհլիքյոլի Կ. «*վտանգաւոր.* dangereux, périlleux».=*Թրք.* تهلكه لى tehlikeli.

†թէճէլլի «*բախտ, ճակատագիր.* chance, destinée». = *արաբ.* تجلى teǰelli.

թէճկէրէ *կամ* թէժկէրէ «*պատգարակ.* brancard, litière».=*Թրք.* تجكره teǰgere = *պրս.* دستكيره destgire.

*Թէճրիպէ Պ., թըրջիւբը Կ. «փորձ. épreuve». = արաբ. تجربه tejribe.

Թէմաշա չի գործածուիր Պոլսոյ բարբառին մէջ. բայց Կ. և Ն. ունին թամաշա «տեսարան մը դիտել. observer une spectacle, aller voir quelque chose». = արաբ. تماشا temaša.

Թէմէլ Ն., թըմըլ Կ. «հիմ. base, fondement». = Թրք. تمل temel = յուն. θεμέλιον նոյն նշանակութեամբ։

Թէմէլլահ Պ., թըմընղը Կ. «տաճկական ակնածալի բարև. salutation ou révérence turque». = արաբ. تمنی temenni «մաղթանք, բարեմաղթութիւն. souhait, vœux, félicitation», որ գրական Թուրքերէնի մէջ առած է تمنا temenna, իսկ ժողովրդական Թուրքերէնի մէջ temellah ձևը։

Թէմէլլի Պ., թըմըլլի Կ., թէմէլլը Ն. «հիմնաւոր, հաստատ, անխախտ. solide, ferme, stable, permanent». = Թրք. تمللی temelli.

Թէմէլսիզ Պ., թըմըլսըզ Կ., թէմէլսըզ Ն. «անհիմն, հիմ չունեցող. sans fondement, instable». = Թրք. تملسز temelsiz.

†Թէմէսիկ Պ., թըմըսսիւգ Կ. «մուրհակ. quittance». = արաբ. تمسك temessük.

Թէմիզ Ն., թըմիզ Կ., թըմիւզ Ղ. «մաքուր. propre». թէմըզցնել «մաքրել. nettoyer». թէմըզնալ կամ թէմիզնալ «մաքրուիլ. se nettoyer, être nettoyé». թէմիզութիւն կամ թէմըզութիւն «մաքրութիւն. propreté». = Թրք. تمیز temiz, որ աղաւ. ձևն է արաբ. تبییض tebyiz «սպիտակցնել. blanchir. 2. մաքուրը արտագրել. mettre au net» բառին։

*Թէմին «ապահով. sûr, assuré, garanti». թէմին ընել «ապահովցնել, համոզել. assurer, garantir». = արաբ. تأمین teemin.

Թէմիսփաք «մաքուր. propre, bien nettoyé». = բաղադրուած Թրք. تمیز temiz և պրս. پاك pak համանիշներէն։

Թէմպէլ Ն., թըմբըլ Կ. Ղ. «ծոյլ. paresseux». թէմպէլ-

նալ «ծուլանալ. paresser, être ou devenir paresseux». թէմպէլութիւն «ծուլութիւն. paresse». = Թրք. تنبل tenbel.

*թէմպէհ Պ., թա̈մբէխ Կ., թա̈մբէհ Ղ. «պատուէր, պատուիրանք. prescription, commandement, injonction».= արաբ. تنبيه tenbih.

թէմպէքի Պ., թա̈մբա̈քյի Կ. Ղ. «կլկալի ծխախոտ. tabac à fumer dans le narguilé».=պրս. تنباكو tenbakyu.

*թէմրէյի «որքին. dartre».=Թրք. تمركى temreyi.

թէմփօ «զարդարանք, արդուզարդ. toilette. 2. եղանակ, կերպ. ձև. manière, air, mode».=իտալ. tempo.

թէյզէ «մօրաքոյր. tante, sœur de la mère». = Թրք. تيزه teyze.

թէյէլ Պ., բակալ Կ., բէկէլ Ն. «տեսակ մը կար. piqure».=Թրք. تكل teyel.

թէյնա Պ., բա̈նհա Կ., բէհնա Ն. «գրեթէ անմարդաբնակ, ուր անցուդարձ խիստ քիչ կայ. lieu désolé, peu habité».=պրս. تنها tenha «մենակ, առանձին. seul, solitaire».

թէյսիր «ազդել. avoir de l'effet». իլաճը, խօսքս թէյսիր չըրաւ «դեղը, խօսքս չազդեց».=արաբ. تأثير teesir.

թէնէզուր «հաճիլ ընդունիլ, զիջանիլ, հաճիլ. daigner, accepter, condescendre».=արաբ. تنزل tenezzül.

թէնէքէ Ն., թա̈նիքյա̈ Կ. «թիթեղ. fer-blanc. 2. թիթեղեայ աման. vase en fer-blanc».=Թրք. تنكه teneke.

թէնէքէճի Ն., թա̈նիքյա̈չի Կ. «թիթեղնագործ. ferblantier».=Թրք. تنكه جى tenekeǰi.

թէնթէ «հովանոց (սփռոց). serpillière, tendelet». = Թրք. تنته tente=իտալ. tenda, tendetta.

թէնճիրէ Պ., թա̈նջա̈րա̈ Կ. «աման (կերակուր եփելու). casserole, chaudron».=Թրք. تنجره tenǰere.

*թէշէքքի «գանգատ. plainte».=արաբ. تشكى tešekki.

թէպտիլ առանձին գործածական չէ. կը գտնուի յաջորդ ձևերուն մէջ. հավա թէպտիլի «օդափոխութիւն. changement d'air». թէպտիլ խըյաֆէթ «ծպտեալ. déguisé». = արաբ. تبدیل tebdil «փոփոխել. changer».

թէռաթուր *«վարունգի թթու՝ սխտորով, ծեծած կաղինով և քացախով խառն.* aillade».=*Թրք.* تراتور teratur.

*թէռլիկ *«հողաթափ.* chausson».=*Թրք.* ترلك terlik.

*թէսլիմ ընել Պ., թասլիմ Կ. *«յանձնել.* livrer, remettre». թէսլիմ ըլլալ *«յանձնուիլ, անձնատուր ըլլալ.* se rendre, céder».=*արաբ.* تسليم teslim.

թէզկէրէ Ն., թազքյարա Կ. *«անցագիր.* passeport».=*արաբ.* تذكره tezkire.

թէստէ Պ., տէստէ Ն., դաստա Կ. Դ. *«տրցակ, փունջ, ծրար.* poignée, bouquet, paquet, main (de papier)». թէստէլէմիշ ընել *«տրցակ կապել.* faire un bouquet». = *պրս.* دسته deste.

թէստէրէ *«սղոց.* scie». թէստէրէլէմիշ ընել *«սղոցել.* scier». = *պրս.* دستاره dest-erre *«ձեռքի սղոց.* petite scie» (*պրս.* dest *«ձեռք.* main»), *որ Թուրքերէնի մէջ առած է վերի ձևը և ընդհանուր «սղոց.* scie» *նշանակութիւնը. ասկէ Թրք.* دسترهلمك desterelemek *«սղոցել.* scier».

թէստի Պ., դաստիկ Կ. *«սափոր.* cruche».=*պրս.* دستى desti.

թէստուր Դ., դաստուռ Կ. *«ճանապարհ, մէկդի՛ կեցէք (կառավարներու և բեռնակիրներու գոչիւնը).* gare!» =*պրս.* دستور destur.

թէվէքէլլի Պ., թավաքալի Կ. Դ., թէվէքէլի Ն. *«միամիտ, պարզամիտ.* bonhomme, simple».=*Թրք.* توكلى tevekkülli *«նոյն նշ.* même sign.», *որ կուգայ արաբ.* توكل tevekkül *«ապաւինիլ, վստահութիւն.* se confier, se résigner, confiance» *բառէն։*

թէտարիք Պ., թադարիւքյ Կ., թադարիքյ Դ., թէտէրիք Ն. *«պատրաստութիւն.* préparation». թէտարիքը տեսնալ *«պատրաստուիլ.* se préparer». թէտարիքս տեսայ *«պատրաստուեցայ.* je me suis préparé».=*արաբ.* تدارك tedarük.

թէտարիքլի Պ., թադարիւքլի Կ. *«ճարպիկ, ճարտար.* adroit, habile».=*Թրք.* تداركلى tedarükli.

*թէրազի Ն., թարազիւ Կ., թարազու Դ. *«կշիռ.* ba-

lance. 2. *հաւասարակշիռ.* en équilibre». = *արաբ.* ترازو terazu.

թ·էրզի Ն., թըրզի Կ., դըրզի Դ. «*դերձակ.* tailleur». =*պրս.* درزی derzi, *որ Թուրքերէնի մէջ առած է* ترزی terzi *ձեւը*.

թ·էրէ Պ., աճիքառա Ն. «*կոտեմ։* cresson».=*Թրք.* تره tere «*կոտեմ։* cresson». *Իսկ* աճի = *Թրք.* آجی aǰə «*լեղի, դառն.* amer».

†թ·էրէճէ *տես* Տէրէճէ.

թ·էրէ-յաղի «*կարագ.* beurre».=*Թրք.* تره یاغی tere yaġə.

թ·էրթիպ Պ., թըրթիբ Կ. «*պատրաստութիւն, պատրաստութեան եղանակ.* préparation, manière de préparation». *օր.* իլիմօնաթա ըընիլու թէրթիպը «*լեմոնատ շինելու եղանակը.* manière de préparer une limonade». = *արաբ.* ترتیب tertib.

թ·էրճիման Պ., թըրջիւման Կ. «*թարգման.* traducteur, interprète». թէրճիմանութին «*թարգմանչութիւն.* art d'interprète».=*արաբ.* ترجمان terǰeman.

թ·էրպիյէ Պ., թըրբիյը Կ. «*կրթութիւն, քաղաքավարութիւն.* éducation, politesse. 2. *հարած հում ձու, զոր կը խառնեն կերակուրներու մէջ.* assaisonnement avec des œufs».=*արաբ.* تربیه terbiye.

թ·էրպիյէլի Պ., թըրբիյըլի Կ.: «*կիրթեալ, քաղաքավար.* poli, bien instruit. 2. *հարած ձուով համեմուած.* assaisonné avec des œufs».=*Թրք.* تربیه‌لی terbiyeli.

թ·էրս Պ., թըրս Կ. Դ., թէռս Ն. «*հակառակ.* contraire, pervers, à l'invers. 2. *ներհակ կողմը.* contre sens, envers. 3. *բարկացկոտ, դժնեայ.* de mauvaise humeur». թէռսութին «*բարկացկոտութիւն.* mauvaise humeur».=*Թրք.* ترس ters.

թ·էրսանէ «*նաւարան.* arsenel».=*Թրք.* ترسانه tersane.

թ·էրսինէ Պ., թըրսընը Կ. Դ., թէռսընա Ն. «*հակառակը, ընդհակառակը.* à l'envers, au contraire». =*Թրք.* ترسینه tersine, *կազմուած* -ine *մասնիկով, ինչ.* զօրզօրընա, զուռուռընա *ևլն.*.

թէրսլէնմիշ ըլմագ Պ., բըրսլըմիշ Վ.· «բարկանալ, դժնեայ բարք ունենալ, դեղ լինել. être de mauvaise humeur».=Թրք. ترسلنمك terslenmek.

*թէրք ընէլ Պ., բըրկ Վ., բըրգյ Ն.· «թողուլ, մէկդի թողուլ. laisser de côté».=Արաբ. ترك terk.

*թէրքի Պ., բըրքի Վ., բըրքյ Ն.· «ձիու գաւակը. croupe». բէրքինէ նուսէցնէլ «գաւակին վրայ հեծցնել. faire monter en croupe».=Թրք. ترکی terki.

թէրօղօփ, բէրօօփի, բէրէօփի, բէրէղօփի Պ., սէրաղօփիկ Վ.· «աղտորեղի պէս և սուր հոտ մնալին իբր համեմ գործածուած տեսակ մը խոտ».=Թրք. تره اوتی tere otə. Վանեցիք ժողովրդական ստուգաբանութեամբ կը մեկնեն բառս իբր կազմուած սէր և աղօթք բառերէն։

թէփէ Ն., բըփըր Վ. Ն.· «գլխու կամ լեռան գագաթ. sommet, cime. 2. բլուր. colline».=Թրք. دپه depe կամ تپه tepe.

թէփէ-թախլա «գլխիվայր տապալումն. culbute».=Թրք. تپه تقلاق tepe taklak.

թէփէլէմէ «լեփ լեցուն. tout plein, comble. (Կ՚ըսուի հատատուն մարմիններու համար՝ երբ ամանին մէջ բոլորովին լեցուած և յետոյ ալ վրան բրգաձև բարձրացած են)».=Թրք. تپه لمه tepeleme.

*թէփէլէմիշ ընէլ «ծեծել, լաւ ծեծել. rosser, assommer».=Թրք. تپه لمك tepelemek.

թէփէ-ճամի «ձեղունի վրայ պատուհան, լուսամուտ. fenêtre à tabatière».=Թրք. تپه جامی tepe ǰamə.

թէ՛փթէմիզ Պ., թիփթէմիզ Ն.· «բոլորովին մաքուր. bien nettoyé, bien propre».=Թրք. تپ تميز tep temiz.

թէփսի Վ.· «մետաղեայ ափսէ. plateau».=Թրք. دپسی depsi, تبسی tebsi կամ تپسی tepsi.

†թէք Ն., բըքյ Վ. Ն.· «որպէս զի, միայն թէ. afin que, seulement».=Թրք. تك tek.

թէք Ն., բըքյ Վ. Ն.· «անզոյգ, կոճատ, փարատ».=Թրք. تك tek.

†թէք «հանդիստ, հանդարտ. tranquille». Կը գործածուի միայն թէք կենալ «հանդարտ մնալ. rester tranquille» ոճին մէջ.=Թրք. تك طورمق tek durmak (durmak «կենալ. rester»).

թէքէ «ծովու մարախ. crevette».=Թրք. تكه teke.

թէքէռլախ Պ., թօքյօռ Վ. «անիւ. roue».=Թրք. تكر teker, تكرلك tekerlek.

*թէքէռլէնմիշ ըլլալ Պ., թօքյօռլամիշ Վ. «գլորիլ. se rouler».=Թրք. تكرلنمك tekerlenmek.

*թէքէռ-մէքէռ «թաւալգլոր. culbuté, renversé».=Թրք. تكر مكر teker meker.

*թէք-թիւք Պ., թօք թիւքյ Վ. Ղ., թէք թուք Ն. «այստեղ այնտեղ, հատ ու կտոր, հազուադէպ. ça et là, tantôt, rare».=Թրք. تك توك tek tük.

†թէքին «անգիւտ, մէկ հատիկ, աննման. unique, singulier, introuvable, sans pareil».=Թրք. تكين tekin.

թէքիր «արքայաձուկ. barbeau».=Թրք. تكير tekir. *Այս բառը Թուրքերէնը փոխ է առած հայերէն «թագաւոր» բառէն, իսկ հայերը փոփոխեալ ձեւով ետ առած են երկրորդ անգամ՝ իբր Թուրքերէն բառ։*

թէքլիֆ Պ., թօքլիֆ Ղ., թօյքլիֆ Վ. Ղ. «քաղաքավարական ձեւակերպութիւններ. անընտանութիւն. formalités de politesse, façons, cérémonies».=արաբ. تكليف teklif. Օր. թէքլիֆ չունինք, թէքլիֆ չկայ «մօտիկ ընկեր ենք. nous sommes bien familiers».

թէքլիֆսիզ Պ., թօյքլիֆսիզ Վ. «ընտանի, շատ մտերիմ, քաղաքավարական ձեւերու չնայող. bien familier, sans façon».=Թրք. تكليفسز teklifsiz.

թէքմէ Պ., թէքմա Ն. «աքացի. ruade, coup de pied».=Թրք. تكمه tekme.

թէքմէլէմիշ ըլլալ Պ., թէքմալամիշ անել Ն. «աքացել, աքացի զարնել. donner des coups de pied».=Թրք. تكمه‌لمك tekmelemek.

թէքմէչիթ Պ., թօքմիչիթ Վ., թէքմէնութ, նութմէ-

թէք, ճուֆթմէթէք ն. «*զոյգ թէ կենտ (խաղը)*. jeu à pair ou non».=*Թրք.* تك مى چفت tek mi čift?

թէքմիլ գ., **թաքմիլ** վ. «*ամբողջ*. entier, le tout». = *արաբ.* تكميل tekmil.

թէքնէ ն., **թաքնա** վ., **թաքնա** ղ. «*տաշտ*. huche, baquet».=*Թրք.* تكنه tekne.

թէքնէճի ն., **թաքնաճի** վ. «*տաշտ շինող կամ նորոգող կամ ծախող*. fabricant, marchand ou raccommodeur de huches».=*Թրք.* تكنه جى tekneǰi.

°**թէքտիր** «*յանդիմանութիւն, չեխ, սաստ*. reproche, réprimande». **թէքտիր ընել** «*յանդիմանել*. réprimander, reprocher».=*արաբ.* تكدير tekdir.

***թէքրար** գ., **թաքրար** վ. «*կրկին, վերստին, նորէն, դարձեալ*. encore une fois, de nouveau». **թէքրա՛ր ընել** «*կրկնել, խօսքը նորէն ըսել*. répéter (une parole)». **թէ՛քրար ընել** «*բան մը նորէն ընել*. répéter (une action)». *Նկատելի է հոս շեշտերու տարբերութեամբ նշանակութեանց ալ տարբերութիւնը*.=*արաբ.* تكرار tekrar.

***թէքրարլամագ ընել** «*կրկնել խօսքը*. répéter la parole».=*Թրք.* تكرارلمق tekrarlamak.

***թէօվպէ** գ., **թէօպա** վ. «*զղջում եւ ուխտ մեղք մը կամ որ եւ իցէ գործ մը անգամ մ'ալ չգործելու*. pénitence, vœu de renoncer à un acte et de ne le commettre plus», **թօպա** ղ. «*քաւ լիցի, բնաւ*. à Dieu ne plaise! jamais». = *արաբ.* توبه tevbe. *աղաւ.* *Թրք.* tövbe.

***թէօրէմիշ ըլլալ** գ., **թէօրյամիշ** վ. «*երեւան գալ, յառաջ գալ, ծնունդ առնել*. provenir, émaner, prendre naissance». **թէօրէթմիշ ընել** «*յառաջ բերել*. donner naissance, produire».=*Թրք.* تورمك türemek, تورتمك türetmek.

թէֆ գ., **դիւֆ** վ., **դաֆ** ղ. «*դափ*. tambour de basque».=*պրս.* دف def, *որուն Թուրքացած ձեւն է* تف tef.

թէֆարիք «*տաճիկ կանանց գործածած ծանր անուշահոտութիւն մը*. espèce de parfum».=*արաբ.* تفاريق tefarik.

թէֆնէ «*դափնի*. laurier».=*Թրք.* دفنه defne=*յուն.* δάφνη.

*թէֆտէր Պ., դաֆթար Վ., դաւթար Ղ., տէֆթէր Ն. «տետրակ. cahier».=արաբ. دفتر defter.

թէֆտէրտար Պ., դաֆթարդար Վ. «Համարակալ. contrôleur».=պրս. دفتردار defterdar.

թէֆտիշ Պ., թաֆթիշ Վ. «խուզարկութիւն, քննութիւն. enquête, investigation». = արաբ. تفتيش teftiš.

թըլըսըմ Ն., թիլիսիմ Ղ., տըլըսմ Վ. «յուռութք, կախարդանք. talisman».=արաբ. طلسم tәlsәm.

թըխաճ «խցան. bouchon, tampon, bondon». = Թրք. طيقاج tәkaǰ.

*թըխաճմիշ ըլլալ Պ., թըխմիշ ըլալ Ն. «խցուիլ, ծակը փակուիլ, գոցուիլ. se boucher, s'engorger, s'obstruer». = Թրք. طيقانمق tәkanmak.

*թըխել «խցել. boucher, bourrer, enfoncer». = Թրք. طيقمق tәkmak համանիշէն։

թըխըզ «սեղմ, կուռ, խիտ. serré, dense, compacte». =Թրք. طيقيز tәkәz «նեղ, անձուկ. étroit, reserré».

*թըխըլմիշ ըլալ Ն. «խցուիլ, ծակը գոցուիլ. se boucher, s'engorger. 2. անկիւն մը մնալ փակուիլ. se renfermer dans un coin».=Թրք. طيقلمق tәkәlmak.

*թըխմել «ծակը փակել, գոցել, խցկել. boucher, bourrer».=Թրք. طيقمق tәkmak ձևէն։

թըխնազ Ն., թխնած Վ. «հաստ, դիրուկ, լեցուն (մարդու համար). un peu gras, plein». = Թրք. طيقناز կամ طقناز tәknaz.

թըխնա՛զճա «բաւական հաստ, դիրուկ, քիչ շատ լեցուն. assez gras, assez plein».=Թրք. طقنازجه tәknazǰa.

թըխնէֆէս Ն., թանյնաֆաս Վ. «շնչարգելութիւն. asthme. 2. շնչարգելութիւն ունեցող, շնչարգել. asthmatique».=Թրք. طيق نفس tәk nefes.

թըղ «կօշկակարի հերիւն. alène».=պրս. تيغ tiġ «թուր. épée. 2. հերիւն. alène». Այս բառէն հին փոխառութեամբ կայ գրաբար տէգ։

Թընէլ «փապուղի. tunnel». = Թրք. تونل tünel, աղաւ. Թրք. tunel, tənel = ֆրանս. անգղ. tunnel.

Թըռամվայ «հանրակառք. tramway. 2. տեսակ մը թղթախաղ. sorte de jeu de carte». = Թրք. طراموای təramvay = ֆրանս. անգղ. tramway.

Թըռամփա Վ. «փոխանակութիւն. échange». = Թրք. طرامپه tərampa = իտալ. ?

Թըռամփէքա, թըռամփաքա Պ., թռօմփաքա Վ. «զինուորական թմբուկ. tambour militaire, caisse». = Թրք. طرالپته təranpeta = իտալ. trombetta (ֆրանս. trompette).

Թըռաշ Վ. Պ. Ն. «ածիլում. rasement». թըռաշ ըլլալ «ածիլուիլ. se raser». թըռաշ ընել «ածիլել. raser. 2. խաբել, մէկը ձեռքին մէջ խաղցնել. duper». = պրս. تراش təraš.

Թըռէն «շոգեկառք. train de chemin de fer». = Թրք. ترن təren = ֆրանս. train.

Թըռթըռ Վ. «թրթուր որդը. chenille. 2. ոսկեթել. fil d'or», Ն. «թռուցիկ. cerf-volant». = Թրք. طرتيل tərtəl, աղաւ. Թրք. tərtər առաջին երկու նշանակութիւններով։

*Թըռմալամիշ ընել «ճանկռտել, մագլցիլ. griffer, gravir, grimper». = Թրք. طرمالمق tərmalamak.

Թըռնախ Ն. «եղունգ. ongle. 2. սմբակ. sabot du pied de cheval», դռնաղ Վ. Պ. «սմբակ, կճղակ. corne, sabot». = Թրք. طرناق ternak նոյն նշանակութիւններով։

Թըռֆա «անսուրբ (ըստ հրէական կրօնքի). impur selon les mosaïques». = Թրք. tərfa.

Թըռֆանտա Պ., թուրվանդա Վ. «երախայրիք. primeurs». = պրս. ترفنده türfende = աղաւ. Թրք. طرفانده turfanda.

Թը՛փխը Պ., թըփկի Վ. «ճիշդ ու ճիշդ, բոլորովին նման. tout à fait exact, tout pareil». = արաբ. طبق təbk որ տուած է Թրք. طبقی təbkə ձեւը։

Թիթիզ Ն., թիթիս Վ. «քծախնդիր, նեղսիրտ, դառնաբարոյ. morose, hargneux, capricieux». = Թրք. تتيز titiz.

Թիթիզլէնմիշ ըլլալ Պ., թիթիսլամիշ Վ. «քծախնդրութիւն ընել, նեղսրտիլ, դառնանալ. s'aigrir, devenir ca-

pricieux, être de mauvaise humeur». = *Թրք* تیزلنمك titiz-lenmek.

թիլքի Ն., բիլքի Ղ. «*աղուէս*. renard». = *Թրք*. تلکی tilki.

թիմար Վ., բիմտր Ղ. «*ձին խնամել, լաւ նայիլ, կըռ-նակը քորոցով քերել եւն*. soigner le cheval». = *պրս*. تیمار timar «*դարման, խնամ*. soin, traitement (*ընդհանուր միտ-քով. Թուրքերէնի մէջ նաեւ ձիու համար*)».

*թիմարխանա Վ., բիմարհանէ Պ. «*յիմարանոց*. hospice des aliénés». = *պրս*. تیمارخانه timarxane.

*թիրէ Ն., բիրտ Վ. «*դերձան, թել*. fil». = *Թրք*. تیره tire.

թիրէմէնթի «*բեւեկնի խէժ*. térébenthine». = *Թրք*. تیره‌منتی tirementi *կամ* ترمنتی termenti = *իտալ*. trementina «*բեւեկնի խէժ*, térébenthine», *իսկ* terebinto «*բեւեկնի ծառը*. térébinthe».

թիրիզ Պ., բրիզ Վ. «*պաստառի եզր*. lisière». = *Թրք*. تریز tiriz.

թիրիթ Ն. «*հացի բրդուճ, հացաթան*. panade. 2. (*փո-խաբերաբար*) *վերջին աստիճանի պառաւ, ծեր*. décrépit». *իսկ Վանի բարբառով* բրիթ «*անկուտի, չքաւոր*. gueux». = *Թրք*. ترید tirid = *արաբ*. ثرید serid «*հացի բրդուճ*. panade».

թիրիլ բիրիլ դողալ «*սաստիկ դողալ*. trembler, grelotter». = *Թրք*. تیرل تیرل tiril tiril.

թիրիշէ «*բաց կանաչ*. couleur de pois vert». = *Թրք*. ترشه tirše.

թիրյաք Պ., բիրյաք Վ. «*թերիակէ*. thériaque». = *արաբ*. تریاق *կամ* تریاك tiryak.

թիրյաքի Պ., բիրյաքի Վ. «*սուրճի մոլի*. grand buveur de café. 2. *նեղսիրտ, շատ բծախնդիր*. bourru, hargneux, morose». = *պրս*. تریاکی tiryaki.

*թիւթիւն Վ. Ղ., բիթուն Ն. «*ծխախոտ*. tabac à fumer». = *Թրք*. توتون tütün.

թիւթիւնճի Պ., բիւթիւնջի Վ., բիւթիւնչի Ղ. «*ծխա-*

վաճառ, ծխախոտ ծախող· débitant de tabac». = Թրք. توتونجى tütünǰi.

Թիւթիւն չուպուխի «ծխափայտ. pipe». = Թրք. توتون چبوغى tütün čəbuġə.

Թիւթիւն պալըխի կամ պարզապէ» թիւթիւն «ծուխի մէջ չորցած ձուկ. poisson séché dans la fumée». = Թրք. توتون بالغى tütün baləġə.

*Թիւթմիշ ընել գ. «շոգին դուրս տալ. fumer (կ՚ըսուի փուռէն նոր հանուած տաք խորովածի համար ևլն.)». Իսկ թիւթմիշ անել Ղարաբաղի բարբառով «բարկացնել. facher, mettre en colère».=Թրք. توتمك tütmek «ծխալ, ծուխ արձակել. fumer».

Թիւթյա Կ. «արուրաքար. calamine, pierre calaminaire». =արաբ. توتيا tutya.

*Թիւթտիւրմիշ ընել «ծխել, ծուխ արձակել. faire fumer (կ՚ըսուի հաճոյքով և ախորժակով ծխախոտ քաշողին)».= Թրք. توتدرمك tütdürmek.

Թիւլ Կ. Ն., թիլ Ն. «շղարշ. tulle, gaze, crêpe, voile». =Թրք. تول tül=ֆրանս. tulle.

Թիւրպէ «շէյխի շիրիմ կամ դամբարան. sépulcre ou tombeau d'un cheïk».=արաբ. تربه türbe.

Թիւրպէ էրիի «սալորի տեսակ մը. espèce de prune». =Թրք. تربه اريكى türbe eriyi.

Թիւլպէնտ Գ., դիւլբենդ Կ. «մարմաշ, շատ նուրբ շղարշ. mousseline».=պրս. دلبند dilbend, որ դարձած է Թրք. dülbend.

Թիւլպէնտճի Գ., դիւլբենդջի Կ. «շղարշավաճառ. marchand de mousseline».=Թրք. دلبندجى dülbendǰi.

Թիւծծիւ Ն. «ծխում, ծխել (ծխելու նիւթը կրակի մէջ ձգել և ծխել տալ. ինչպէս խունկ, հալուէ ևլն.). fumigation».=Թրք. توتسى tütsü.

*Թիւճճար Գ., թիւջար Կ. «վաճառական. commerçant, négociant».=արաբ. تجار tuǰǰar, որ բուն արաբերէնի մէջ

թէեւ յաճախակի է, բայց Թուրքերէնի մէջ առած է եղանակի նշանակութիւն։

*թ·իւյ Վ., թիւfյ Ղ. «երեսի վրայի աղուամազ, մորթի վրայ մազ, ստեւ, թռչունի փետուրք եւն. duvet, poil, plume etc.».=Թրք. توى tüy.

*թ·իւյ-թիւս՝ նախորդ բառին կրկնականն է. հայերէն ռմկ. մազ-փուշ ըսելու պէս. Թրք. توى توس tüy tüs.

*թ·իւյլէնմիc ըլլալ «մազերը, փետուրները, ստեւը յառաջ գալ, մեծնալու սկսիլ. se couvrír de cheveux, de plumes, de poils, commencer à grandir».=Թրք. تويلنمك tüylenmek.

*թ·իւյլիւ Վ., թիւfլիւ Ղ. «մազոտ. chevelu, poileux, poilu».=Թրք. تويلو tüylü.

*թ·իւյսիւզ Վ., թիւյսուզ Ղ. «անմազ, դեռ պեխերը եւ մօրուքը չբուսած, մատաղատի տղայ. sans poil, dont la barbe et la moustache n'ont pas poussé, jeune garçon».= Թրք. تويسز tüysüz.

թ·իւռլիւ Վ. «տեսակ. sorte, espèce». թիւռլիւ թիւռլիւ «տեսակ տեսակ. de différentes espèces, varié».=Թրք. درلو dürlü.

թ·իւրf «կոշտ ու կոպիտ (մարդ). rude, brute, grossier». =Թրք. արաբ. ترك türk «տաճիկ, Թուրք. turc». Թուրքերէն բառը ժողովրդական լեզուին մէջ ունի նաեւ մեր նշանակութիւնը։ Ազգերու անունները իբր անարգական ածական՝ հմմտ. չըճըs, չըթախ, sիւrqիւ, թիւrf խամbայը։

*թ·իւrf խամճայը «բթամիտ, ապուշ, խիստ հաստագլուխ. insensé, sot, bêta, niais, nigaud».=Թրք. ترك قفالى türk kafalə. «նոյն նշ. même sign.», ստուգաբանօրէն «Թուրքի գլուխ ունեցող. qui a la tête d'un Turc».

թ·իւfէնմէզ «պանիրով ապուր. soupe au fromage».= Թրք. توكنمز tükenmez. բառին բուն նշանակութիւնն է «անհատնում, անվերջ. sans fin, inépuisable». որովհետեւ կարելի է այս կերակուրին մէջ ուզուած քանակութեամբ ջուր աւելցնել միշտ։

թ·իւճէնկ Գ., թվանfյ Վ., թվէնկ Ն., թվոնqյ Ղ. «հըրացան. fusil».=Թրք. تفنك tüfenk.

թիւֆէնքճի պ., թվանքչի վ., թվռնգչի ղ. «Հրացանագործ. fabricant de fusil».=Թրք. تفنکجی tüfenkʃi.

թիփի վ. «բուք. tourbillon de neige».=Թրք. تیپی tipi.

թիֆտիկ պ., դըֆթիկ վ. «ծուատ, գզած, գզգզած. charpie».=Թրք. تفتیك tiftik.

*թիֆտիքլէնմիշ ըլլալ «գզգզուիլ, ծուատիլ, բրդկուիլ, ձարձրիլ, թելերը դուրս գալ. pelucher». = Թրք. تفتیکلنمك tiftiklenmek.

թիֆօ վ., տիֆ ն. «ժանտատենդ. typhus».=Թրք. تیفو tifo=Իտալ. tifo.

թուզախ ն., դուզաղ վ. «որոգայթ, թակարդ. piège». =Թրք. طوزاق duzak.

*թուզլուխ «աղաման. salière».=Թրք. طوزلق tuzlək.

թուզ-ռուհի «քլորաջրատ. chlorhydrate». = Թրք. طوزروحی tuz ruhə.

թութամ ն. «փունջ, տրցակ. bouquet, une poignée». =Թրք. طوتام tutam.

թութարախ «լուսնոտութիւն. épilepsie».=Թրք. طوتاریق tutarək.

թութարախլը «լուսնոտ. épileptique». = Թրք. طوتاریقلی tutaraklə.

թութխալ վ. ն. «սոսինձ. colle forte». = Թրք. طوتقال tutkal.

թութխալլամիշ ընել ն. «սոսինձով կպցնել, սոսինձ քսել. coller avec de la colle forte». = Թրք. طوتقاللامق tutkallamak.

թութխալլը «սոսնձոտ. mêlé de colle forte. 2. սոսինձով կպցուած. collé avec de la colle forte».=Թրք. طوتقاللی tutkallə.

*թութ խուրուսի «չոր թութ. mûre séchée». = Թրք. توت قوروسی tut kurusə.

թութ շարապի «Թութի խաղմուզ. jus de mûres». = Թրք. توت شرابی tut šarabə.

*Թութուխ «խօսել չկրցող, անհամարձակ, ամչկոտ. timide».=Թրք. طوتوق tutuk.

Թուլում Գ. «տիկ. outre», Կ. «տեսակ մը զգեստ. espèce d'habit». = Թրք. طلوم tulum «տիկ. outre». Ասկէ թուլում փանիրի «ժաժիկ, տիկի պանիր». = Թրք. طلوم پینری tulum peyniri.

Թուլումպա Կ. Ն. «ջրհան. pompe». = Թրք. طلومبه tulumba.

Թուլումպաճի Կ. «հրշէջ, ջրհանկիր. pompier».=Թրք. طلومبه‌جی tulumbaǰə.

Թուղլա Գ., թուլա Ն. «աղիւս. brique».=Թրք. طوغله tuğla.

Թուղլաճի «աղիւս շինող կամ ծախող. marchand ou fabricant de briques».=Թրք. طوغله‌جی tuğlaǰə.

Թուճ Ն., թուչ Դ. Կ. «անագապղինձ. bronze».=Թրք. طوج tuǰ.

Թուռա Կ. «տաճկական զինանշանը. armoiries turques. 2. դրամի այն երեսը՝ որու վրայ կայ այս զինանշանը. coin de monnaie. 3. Թաշկինակը ոլորելով ձեւացուցած խարազան. fouet fait par un mouchoir tortillé. 4. այս խարազանով խաղացուած խաղ մը. sorte de jeu qu'on joue avec ce fouet». Վերջի երկու նշանակութիւններն ունի նաև թուրա Ն.=Թրք. طغرا tuğra.

Թուռշի Կ. Ն. «թթու, բռնուածք (գոյ.). conserve au vinaigre».=պրս. ترشی türši, աղաւ. turšə.

Թուռշուճի Գ., թուռշըջի Կ. «թթու շինող կամ ծախող. marchand ou préparateur de conserves au vinaigre».= Թրք. ترشی‌جی türšiǰi, աղաւ. turšəǰə.

Թուռունճ «թուրինջ. bigarade».=պրս. ترنج türünǰ.

Թուռունճի «նարնջագոյն կարմիր. orangé». = պրս. ترنجی türünǰi.

Թուռփ «բողկ. radis». թուռփի պէս «շատ առողջ. bien portant».=Թրք. تورپ turp.

*Թուֆան «ջրհեղեղ, խիստ տեղատարափ անձրև. déluge, pluie battante».=արաբ. طوفان tufan.

Թօզ Ն. Ղ., Բէօզ Վ. «փոշի. poussière». = Թրք. توز toz.

Թօզլուխ «սռնապան. jambière».=Թրք. توزلق tozlək.

Թօխա Ն., Բօխկա Վ. Ղ. «ծայրը օղակով գօտի. ceinture portant une boucle».=Թրք. طوقه toka.

Թօխա Պ., Բօխկա Վ. «բաժակահարութիւն. toast».=Թրք. طوقه toka=Իտալ. tocco.

Թօխատ «ապտակ. soufflet». =Թրք. توقات կամ طوقات tokat.

Թօխմախ Վ. Ղ. Ն. «Թակ. maillet». = Թրք. طوقماق tokmak.

Թօխում Վ. Ղ., Բուխում Ն. «սերմ (բոյսի և մարդու). graine, semence, sperme».=Պրս. تخم tuxm.

Թօխումլուխ «սերմնցու (բոյս՝ սերմի համար մեծցուած). destiné à semer».=Թրք. تخملق tuxmlək.

Թօհաֆ Պ., Բուֆաֆ Վ. «տարօրինակ, զուարճալի, զարմանալի, հետաքրքրական. étrange, drôle, étonnant, amusant, curieux». =Թրք. تحاف tuhaf «նոյն նշանակութեամբ. même sign.», որ կուգայ արաբ. تحف tuhaf «ընծաներ, նուէրներ. cadeaux, dons» բառէն։

*Թօմպալախ «գիրուկ, հաստլիկ, կլորիկ սիրուն, կըլորիկ. potelé, rondelet».=Թրք. طومبالاق tombalak. Հայ ձևին մէջ r յառաջացած է Թրք. طوپارلاق toparlak հոմանիշին ազդեցութեամբ։

Թօյ «անփորձ, միամիտ. béjaune, sans expérience, bonhomme, naïf». = Թրք. طوى toy. բառին առաջին նշանակութիւնը «արօս Թռչուն. outarde» է. իսկ վերի նշանակութիւնը փոխաբերական է։

Թօնօզ «ամուր հիւսուած հաստ պատ. mur solide et épais».=Թրք. tonoz.

†Թօռ Վ. Ղ. «ձուկ որսալու մեծ ուռկան. filet, rets». =Թրք. طور tor.

Թօռթու «մրուր, դիրտ. sédiment».=Թրք. طورتى tortə.

*Թօռթօփ Պ., Բի՛րթէփ Ղ. «կծկտիկ, ամփոփուած, ճը-

մըռթկած, տրորուած (լաթի համար)։ plissé, ratatiné»։ = Թրք. طورطوپ tortop։

Թոռնովիտա «պտուտակ քակելու բանալի։ tournevis»։ =Թրք. طورناوید turnavid=Իտալ. tornovite։

Թոռպա յողուրտի «քամուած մածուն։ lait caillé et passé à la chausse»։ =Թրք. طوربه یوغوردی torba yoğurdə։ Բուն նշ. «տոպրակի մածուն»։

Թօս «եղջերցել, կոտոշով զարնելը։ action de cosser»։ =Թրք. طوس tos։

Թօսուն Վ. «առոյգ, կորիճ։ jeune, robuste»։ =Թրք. طوسون tosun. Բուն նշանակութիւնն է «հորթ։ bouvart, bouvillon»։ Վերի նշանակութիւնը փոխաբերական իմաստով է։

Թօսպաղի «կրեայ։ tortue»։=Թրք. طوسباغه tosbaġa։

Թօփ Վ. Գ. Ն. «Թնդանօթ։ canon, pièce d'artillerie։ 2. ռումբ։ bombe։ 3. խաղի գնդակ։ boule։ 4. գունտ, կլոր։ rond։ 5. Թղթի, կերպասի եւն. ծրար։ main, rame de papier, pièce d'étoffe»։ =Թրք. طوپ top՝ նոյն նշանակութիւններով։ Ասկէ **թօփ ըլլալ** «հաւաքուիլ։ se ramasser, se réunir», **թօփ ընել** «հաւաքել։ ramasser», Թրք. ոճով։

Թօփալ Վ. Ն. «կաղ։ boiteux», Գ. «ուռած, գնտլիկ։ rondelet»։=Թրք. طوپال topal «կաղ։ boiteux»։

Թօփանէ Պ., **թօփխանա** Վ. «Թնդանօթարան։ arsenel de l'artillerie», **թօփխանա** Գ. «հրապարակ։ place»։ =Թրք. طوپخانه topxane։

***Թօփառլախ** Ն. «կլորիկ, կլորիկ և սիրուն։ potelé, rondelet»։=Թրք. طوپارلاق toparlak։

***Թօփլամիշ ընել, թօփլայել** Վ. Ն. «հաւաքել, ժողվել։ ramasser, recueillir»։=Թրք. طوپلامق toplamak։

Թօփլու Պ., **թօփլի** Վ. «գնդասեղ։ épingle»։ =Թրք. طوپلو toplu։

Թօփուզ Վ. Գ. Ն. «լախտ, մահակ։ massue»։ =Թրք. طوپوز կամ طپوز topuz։

Թօփուխ Պ., **թօփուղ** Վ. «ոտքի կոճ։ cheville», Գ. «ծնկի գլուխ։ rotule»։=Թրք. طوپوق կամ طپوق topuk։

Ի.

Իզ Վ. Ն. «հետք. trace, piste, vestige».=թրք. ایز iz. Ոճով կ'ըսուի իզը թօզը պէլլիսիզ եղաւ, «բոլորովին անյայտացաւ. il est tout disparu».=թրք. .izi tozə bellisiz oldə.

*Իզին Վ. Ն. «արտօնութիւն, հրաման. ordre, permission, congé».=արաբ. اذن izn.

Իլաճ Վ. «դեղ. remède, médicament».=արաբ. علاج ilaǰ.

Իլամ Վ. «դատարանի կողմէ տրուած դատապարտութեան վճռագիր. sentence».=արաբ. اعلام ilam.

Իլան Վ. «ազդ. avis».=արաբ. اعلان ilan.

Իլէն Գ., իլեն Վ. «և, ու, միասին. et, avec, ensemble». օր. Լեւոնը իլէն Գիրգորը. Հաց իլէն փանիր՝ «հաց ու պանիր. du pain et du fromage».=թրք. ایله ile կամ ایلن ilen.

Իլիկ Գ. «ոսկորի ծուծ. moelle d'un os», իլիգյ Ղ. «ողնաշար. colonne vertébrale», խառամ-իլիկ Վ. «ողնաշարի ծուծ. moelle épinière, moelle de l'épine».=թրք. ایلیك ilik «ծուծ. moelle».

Իլիման Գ., լըման Վ. «նաւահանգիստ. débarcadère. 2. երր նաւահանգիստ ծառայելու յարմար ծովի խաղաղ ծոցանման մաս. rade».=թրք. لیمان liman=յուն. λιμήν.

Իլիմօն Գ., լիմօն Վ. Ն. «լեմոն. citron».=թրք. لیمون limon=իտալ. limone, ֆրանս. limon.

Իլիմօնատա Գ., լիմօնադ Վ. Ղ. Ն. «լեմոնատ. limonade».=թրք. لیموناطه limonata=իտալ. limonata.

Իլինթի Վ. «թեթեւ և առժամանակեայ կարուած տեսակ մը կար. légère couture».=թրք. ایلنتی ilinti.

Իլիշիկ Գ., իլըշըխ Ն. «կապակցութիւն. rapport. 2. առկախ խնդիր. question pendante. 3. խոչընդոտ, արգելք. empéchement, obstacle».=թրք. ایلیشك ilišik.

*Իլիշմիշ ըլլալ Վ. Ն. «կառչիլ. s'accrocher. 2. մէկուն հետ կենալ. taquiner, badiner».=թրք. ایلشمك ilišmek.

*Իլիcsիrմիc ընել Պ., իլիcsըrմիc անել Ն. *«կառչել. accrocher. 2. Թելով, գամով ևլն. Թեթև մը անցընել, կպցնել, գամել ևլն..* attacher, coudre, clouer, coller etc. provisoirement».=*Թրք.* ایلشدرمك ilišdirmek.

Իլլէ Պ., իլլաճ Վ. *«անպատճառ.* sans doute, absolument».=*արաբ..* الا illa *«այլ, հապա.* mais», *որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև վերի ձևն ու նշանակութիւնը։*

Իլմէկ Պ., իլմէճf Ն. *«հանգոյց.* nœud». =*Թրք.* ایلمك ilmek.

*Իխպալ Պ., ըղբալ Վ. *«բախտ.* chance, sort».=*արաբ.* اقبال ikbal.

Իխsիպար Պ., իssիբար Դ., ըխթըբար Վ. *Տես* էխ-sիպար։

°Իխrար *«դատարանի մէջ յանցանքի խոստովանութիւն.* aveu d'une faute, d'un crime etc.». = *արաբ.* اقرار ikrar.

*Իճաս Պ., իջոթ Դ. *«հնարք, գիւտ.* invention». իճաս ընել *«գիւտ ընել, հնարել.* inventer».=*արաբ.* ایجاد iǰad.

°Իճrաճ *«արիւն-թարախ, շարաւ.* pus, sanie».=*արաբ.* هجران hiǰran *«զատուիլ, բաժնուիլ, անջատում.* séparation», *որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև այս նշանակութիւնը։*

Իմամ Վ. Դ. *«տաճկի կրօնաւոր.* prêtre turc».=*արաբ.* امام imam.

Իմամ պայըլsը *«պատլիճանով, սխտորով, լոլիկով և ձէթով պատրաստուած կերակուր մըն է.* espèce de mets». =*Թրք.* امام بایلدی imam bayəldə, *որ բուն կը նշանակէ «իմամը մարեցաւ, նուաղեցաւ (իբր թէ կերակուրին համեղութեանը չդիմանալով)». այս պատճառաւ ալ Պոլիս ծաղրաբար իբր հայերէն համանիշ յարմարցուած է «Տէրտէրը -մարեցաւ»։*

Իմարէթ ջօrպասի *կը նշանակէ բուն՝* իմարէթ *կոչուած մահմետական բարեպաշտական հաստատութեան կողմէ ձրիաբար աղքատներուն բաշխուած ապուր. և ապա փոխաբերաբար՝ ամէն առատօրէն բաշխուած բանի հա-*

մար կ՚ըսուի իմարէթ չօրպասի՛ է, իմարէթ չօրպասի կ՚ըլմանի *ևլն.։ Ղարաբաղի բարբառով կայ* ամարաթ «*շէնք.* construction». = *արաբ.* امارت imaret «*շէնք, ապարանք.* construction, palais», *թրք.* امارت چورباسی imaret čorbasə «*վերի իմաստով*».

Իմզա Պ., իմզո Վ. «*ստորագրութիւն.* signature». իմզա դնել «*ստորագրել.* signer, mettre sa signature».=*արաբ.* امضا imza.

Իմզալաթմիշ ընել Պ., իմզոլոթմիշ անել Վ. «*ստորագրել տալ.* faire signer».=*թրք.* امضالاتمق imzalatmak.

Իմզալամիշ ընել Պ., իմզոլոմիշ անել Վ. «*ստորագրել.* signer, mettre sa signature». =*թրք.* امضالمق imzalamak.

Իմպաթ «*ամառ ատեն հով չեղած տաք օր.* jour d'été quand il fait chaud et il ne fait pas du vent».=*թրք.* انبات inbat «*ամառնային հիւսիսային քամի.* vent étésien».

Իմպիկ «*շռնիճի կտուց.* bec d'une aiguière». =*արաբ.* انبيق inbik «*թորակ.* alambic».

*Իմտատ Վ. «*օգնութիւն.* aide, secours». = *արաբ.* امداد imdad.

Իմրիկ «*երմուկ. ալիւրի նման տեսակ մը նիւթ՝ որով հրուշակ կը շինեն.* semoule».=*թրք.* ايرميك irmik.

Իմրիկ հէլվասի «*երմուկի հրուշակ.* pâte sucrée de semoule».=*թրք.* ايرميك حلواسى irmik helvasə.

Իյնէլիխ «*ասղնաման.* aiguillier».=*թրք.* ايكنهلك iynelik.

*Ին «*անասուններու որջ.* gîte, repaire, terrier».=*թրք.* اين in.

Ինատ Վ., ինինատ Ն., ինոդ Ղ. «*յամառութիւն.* obstination, entêtement».=*արաբ.* عناد inad.

Ինատճի Պ., ինադջի Վ., ինինատճի Ն. «*յամառ.* obstiné, entêté».=*թրք.* عنادجى inadǰə.

†Ինթիքան «*դրեխ.* clystère, lavement». = *արաբ.* احتقان ihtikan.

Ինկլիզ թուզի Վ. «*մակնէզի ծծմբատ.* sulfate de mag-

nésie». = *Թրք.* الكليز طوزى ingiliz tuzə, *բուն թարգմանութիւնն է «անգլիական աղ.* sel anglais».

Ինճի *«ոլականջի մէջ գտնուած քարի մանրիկ հատիկներ.* petites pierres qui se trouvent dans la moule». = *Թրք.* اينجو inǰu *«մարգարիտ.* perle».

*__Ինճիթմիշ ընել__ *«ցաւցնել.* faire mal, affliger». = *Թրք.* اينجتمك inǰitmek.

*__Ինճինմիշ ըլլալ__ Պ., **ինճիլմիշ ըլալ** Ն., **ինճիմիշ ընիլ** Ղ. *«ցաւիլ.* s'affliger, avoir mal». = *Թրք.* اينجنمك inǰinmek, اينجلمك inǰilmek.

Ինճիր *«թուզ.* figue». = *արբ.* انجير inǰir.

*__Ինսաֆ__ Պ., **Ընսաֆ** Կ., **ինսափ, Ընսափ** Ղ., **Ըիսաֆ** Ն. *«գութ, կարեկցութիւն, արդահատանք.* pitié, conscience». = *արաբ.* انصاف insaf.

Ինսաֆլը Պ., **Ընսաֆլի** Կ. *«գթոտ, ողորմած, խիղճ ունեցող.* conscientieux, équitable, charitable». = *Թրք.* انصافلى insaflə.

Ինսաֆսըզ Պ., **Ընսաֆսըզ** Կ., **Ընսափսըզ** Ղ., **Ըիսաֆսըզ** Ն. *«անխիղճ, անողորմ, անգութ.* cruel, impitoyable, sans pitié». = *Թրք.* انصافسز insafsəz.

Ինքեար Պ., **Ընքեար** Կ. *«ուրացում, մերժել.* refus, reniement». **ինքեար ընել, ինքեարի գալ** *«ուրանալ.* refuser, nier, renier». = *արաբ.* انكار inkyar.

*__Իշալլահ__ Կ. Ղ. *«Աստուծով, եղիւ թէ, տայ Աստուած.* plût à Dieu! plaise à Dieu!» = *արաբ.* انشا الله inša Allah.

*__Իշարէթ__ Պ., **իշարաթ** Կ. *«նշմար, նշան.* signe, signal, indication». = *արաբ.* اشارت išaret.

Իշլէմէճի *«վարձքով կանանց ասեղնագործութիւնները պատրաստել տալով աւելի սուղ գնով ուրիշներուն ծախող վարպետ.* marchand de broderies». = *Թրք.* ايشلمه‌جى išlemeǰi.

Իշկէմպէ *«քաղիրթ.* tripe». = *պրս.* اشكنبه iškenbe.

Իշկէմպէճի *«քաղիրթ կամ քաղիրթով շինուած ապուր*

ծախող. tripier ou marchand de soupe à la tripe». =Թրք. اشكنبه‌جى iškenbeji.

Իշկէմպէ չօրպասը Պ., իշքյոմբո չօրբասի Կ. *«քաղիրթով շինուած ապուր. soupe à la tripe». = Թրք.* اشكنبه چورباسى iškenbe čorbasə.

°Իշճի Կ. *«բանւոր, գործաւոր. ouvrier, artisan».=Թրք.* ايشجى išji.

*Իշմար Կ. *«նշան, ակնարկել (աչքով կամ գլխով). signal, faire signe de l'œil, des yeux etc.».=Թրք.* اشمار išmar.

Իշտահ Պ., իշթախ Կ., իշտհն Ն., շտահ Ն. *«ախորժակ. appétit».=արաբ.* اشتها ištiha.

Իշտէ Պ., իշդը Կ., շտէ Ն. *«ահաւասիկ. voilà».=Թրք.* اشته ište.

†Իչտօնը Պ., դօն Կ. *«վարտիք. caleçon».=Թրք.* ايچ طونى ič donə, *բառացի «ներքնավարտիք»:*

Իչ *«կանաչ լուբիայի, կանաչ բակլայի ևն. մէջի հատերը, ձկնականջի միջուկը ևն. fève de haricot, moule écaillée etc.».* աս փախլան *(բակլան)* իչ չունի: *= Թրք.* ايچ ič.

Իչ աղըրսի *«Թանչք. dysenterie, dévoiement». = Թրք.* ايچ اغريسى ič aǧrəsə.

°Իչկի Կ. *«ոգելից ըմպելիք. liqueur, spiritueux».=Թրք.* ايچكى ičgi.

Իչ-յաղի *«ճարպ. suif».=Թրք.* ايچ ياغى ič yaǧə.

†Իչրէթ Պ., իչրոթ Կ. *«խմելիք, ոգելից ըմպելիք. liqueur, spiritueux».=Թրք.* ايچرت ičret.

†Իպարէթ *«բաղկացեալ. composé de, qui consiste en». օր.* Երկու խօսքով իպարէթ բան մը.*=արաբ.* عبارت ibaret.

Իպիկ *«աքաղաղի կատար. crête de coq. 2. շուշիճի քիթ. bec d'une aiguière».=Թրք.* ايبيك ibik.

*Իպրէթ Պ., իբրոթ Կ. *«օրինակի առարկայ, օրինակ. exemple, instruction». օր.* Ճեզմէ պզտիկներուն իպրէթ պիտի ըլլաս. Տէրիր տէ, իպրէթ առ.*=արաբ.* عبرت ibret.

Իմրէնմիշ ըլլալ «հիանալ, սքանչանալ, շատ հաւնիլ. admirer, s'émerveiller».=Թրք. امرنمك imrenmek.

Իմրէնտիրմիշ ընել «հիացնել, սքանչացնել. émerveiller, ravir».=Թրք. امرندرمك imrendirmek.

*Իս «մուր. suie. 2. ճրագի ծուխ. fumée d'une lampe».=Թրք. ايس is.

Իսապէթ «բարեբախտ դիպուած. chance, heureux hasard». իսապէթ եղաւ որ եկար.=արաբ. اصابت isabet.

*Իսհալ Վ. «փորհարութիւն, փորլուծութիւն. diarrhée».=արաբ. اسهال ishal.

†Ինսան Վ., ինսան Ն., ընսան, իսան Դ. «մարդ, մարդէակ. homme, être humain».=արաբ. انسان insan.

Իսլիմ «շոգեշարժ մեքենայի մղիչ շոգի. vapeur (d'une machine)».=Թրք. اسليم islim=անգղ. steam.

Իսկէլէ Պ., իսքյալա Վ., ըսկյալա Դ. «նաւամատոյց. débarcadère. 2. փայտաշէն առժամանակեայ կազմած շէնք մը շինելու ժամանակ. échafauds d'un bâtiment».=Թրք. اسكله iskele=իտալ. scalo «նաւահանգիստ. débarcadère».

*Իսկէնճէ «նեղութիւն, չարչարանք. torture, tourment».=պրս. اشكنجه iškenǰe.

Իսկէմփի կամ իսկէմրի Պ., իսքյամլի Վ. «աթոռակ. tabouret».=Թրք. اسكمله iskemle «աթոռ. chaise»=իտալ. scanno «նստարան. banc, siège».

Իսպաթ Պ., ըսպաթ Վ. Դ. «ապացոյց, փաստ. preuve, confirmation». իսպաթ ընել «ապացուցանել. prouver, confirmer».=արաբ. اثبات isbat.

Իսպիրթօ Պ., ըսպիրթօ Վ., (սպէրթ Ն.) «ալքոլ. alcool».=Թրք. اسپرتو ispirto=իտալ. spirito.

Իստէկ «ախորժակ. appétit».=Թրք. ايستك istek.

Իստինթաք Վ. «հարցաքննութիւն. interrogatoire».=արաբ. استنطاق istintak.

*Իստիտրաճ «բախտ, ճակատագիր. chance, destinée».=արաբ. استدراج istidraǰ.

Իստիֆ «իրարու վրայ դիզել. amonceler, entasser, ac-

cumuler. 2. դէզ. tas, amas, monceau».=Թրք. استيف istif=իտալ. stoffo «ապրանքի քանակութիւն. quantité de matière».

Իտամ «մահուան պատժով դատապարտուիլ. sentence de mort».=արաբ. اعدام idam.

Իտարէ Պ., իդարէ Կ. «խնայողութիւն. économie, épargne. 2. խիստ փոքրիկ ճրագ. une toute petite lampe».=արաբ. اداره idare «խնայողութիւն. économie», որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև այս երկրորդ նշանակութիւնը.

Իտէ տես Ճիտէ.

Իտտաա «պնդել, յամառիլ, հակառակիլ. insister, s'obstiner, contrarier».=արաբ. ادعا iddia.

†Իտրար «մէզ. urine».=արաբ. ادرار idrar.

†Իրիճա Պ., ըռըջա Կ. «աղաչանք, աղերս, խնդիրք. prière, supplication, instance».=արաբ. رجا reǰa.

*Իրին «թարախ, շարաւ. pus, sanie». առանձին գործածական չէ, այլ միշտ իրին-թարախ ձևով իբր «արիւն-թարախ».=Թրք. ايرين irin.

*Իւզիւմ «խաղող. raisin».=Թրք. اوزوم üzüm.

Իւզիւմճի «խաղողավաճառ. marchand de raisin».=Թրք. اوزومجى üzümǰi.

Իւզնիւկ «հիւանդութեան վերադարձ. retours d'une maladie».=Թրք. üznik.

Իւթիւ Պ., ութու Կ., իւթիու Ն. Ղ. «արդուկ. fer à repasser».=Թրք. اوتو ütü.

Իւթիւլէմիշ ընել Պ., իւթիուլէմիշ անել Ն. «արդուկել. repasser».=Թրք. اوتولمك ütülemek.

Իւլիւֆէր «տեսակ մը ձուկ. espèce de poisson».=Թրք. ülüfer=յուն.

Իւշէնմէտէն «առանց դանդաղելու. promptement, sans lenteur».=Թրք. اوشنمدن üšenmeden.

Իւշէնմիշ ըլլալ Պ., ուշէմիշ ըլալ Ն. «դանդաղիլ, ծուլանալ. être lent, différer, tarder, se rebuter, paresser».=Թրք. اوشنمك üšenmek.

Իւչիւնճի Պ., իւչընջի Կ. «երրորդ. troisième». =Թրք. اوچنجی üčünǰi.

Իւսկիւմրիւ «ձուկ մըն է, Թիւնիկ. maquereau (poisson)». =Թրք. üskümrü =յուն. σκόμβρος, իտալ. scombro՝ նոյն նշանակութեամբ։

*Իւստ ելլալ Կ. «յաղթել. vaincre». =Թրք. اوست چیقمق üst čəkmak.

*Իւստիւն Կ. «գեր ի վերոյ, բարձր (բարոյապէս). supérieur, qui surpasse, suprême (moralement)». օր. կարդալու մէջ աս անկէ իւստիւն է.=Թրք. اوستون üstün.

Իւստիւպէճ «սպիտակաղեղ. céruse». =Թրք. استویج üstübeǰ, որ աղաւաղեալ ձեւն է պրս. سفیدج sefiydeǰ բառին։

Իւստիւփիւ «խծուծ. étoupe». =Թրք. استوپو üstüpü= իտալ. stoppa.

Իւվէզ կամ կիւվէզ «սնձ (պտուղը). sorbe». =Թրք. اوکز üyez.

*Իւրfմիշ ըլլալ Պ., ուրքմիշ ըլալ Ն. «խրտչիլ. s'effrayer, se rebuter». Ն.–Նախիջեւանի բարբառով կ'ըսուի սակայն ուրfէf «խրտչող. timide, peureux, farouche», որ անփոփոխ պահած է միջին f ձայնը.=Թրք. اورکمك ürkmek.

Իւֆիւնէթ «բորբոքում (մարմնի). inflammation». =արաբ. عفونت ufunet, աղաւ. Թրք. üfünet.

Իւֆիւնէթլէնմիշ ըլլալ «բորբոքիլ (մարմնի). s'enflammer, avoir une inflammation».=Թրք. عفونتلنمك ufunetlenmek.

Իփէկ Ն., իփտգյ Կ. «մետաքս. soie».=Թրք. ایپك ipek.

Իփէfլի Պ., իփտգլի Կ. «մետաքսով շինուած, մէջը մետաքս ունեցող. de soie».=Թրք. ایپکلی ipekli.

Իփէfճի Պ., իփտգջի Կ. «կարկտանի յատուկ բաներ ծախող փողոցի փերեզակ. colporteur».=Թրք. ایپکجی ipekǰi.

Իփէf պէօճէյի «շերամ. ver à soie».=Թրք. ایپك بوجکی ipek böǰeyi.

*Իփսիզ կամ իփսիզ սափսըզ Կ. «նշանաւոր սրիկայ, կապ կտրած, Թոկից փախած. vaurien, gredin, polisson, mutin».=Թրք. ایپسز ipsiz կամ ایپسز صاپسز ipsiz sapsəz.

*Իքէն Գ., իքյան Վ. «մինչ, մինչդեռ. tandis que, pendant que, lorsque».=Թրք. ایکن iken.

*Իքիլի Գ., իքլիգյ Վ. «խաղաթուղթի մէջ երկուքնոց».=Թրք. ایکیلی ikili.

*Իքիլիկ Գ. «երկու ղրուշնոց դրամ. une pièce de deux piastres», Էքէլլըխ Ն. «երկուքնոց ոսկի. monnaie qui vaut deux pièces d'or».=Թրք. ایکیلك ikilik.

Իքինճի Վ. «երկրորդ. deuxième».=Թրք. ایکنجی ikinǰi.

*Իքինտի «յետինք, իրիկնամուտ. le soir, la soirée, la brune. 2. այս պահուն մզկիթի վրայ կարդացուած աղօթք (ըստ մահմետականաց). appel à la prière du soir fait par le muezzin».=Թրք. ایکندی ikindi.

*Իքիտէպիր «երբեմն երբեմն. tantôt, quelquefois, souvent».=Թրք. ایکیده بر ikide bir.

Իքսիր «քաղցր օղի. espèce de liqueur».=Արաբ. اکسیر iksir.

*Իքրամ Գ., իքյրամ Վ. «հրամցնել. faire des honneurs, servir».=Արաբ. اکرام ikram.

Իֆթար «Ռամազանի ընթրիքը, երբ մահմետականներն իրենց ծոմը կ'աւրեն. souper de Ramazan, quand les mahométans rompent le jeûn».=Արաբ. افطار iftar.

*Իֆտիրա Գ., իֆթիրա Վ. «զրպարտութիւն. calomnie».=Արաբ. افترا iftira.

*Իֆտիրաճի «զրպարտիչ. calomniateur». =Թրք. افتراجی iftiraǰə.

Լ.

Լաթիֆ «ծաղիկ մը. espèce de fleur». =Արաբ. لطیف latif.

Լալա «մանկատած. pédagogue, précepteur». =Պրս. لالا lala.

Լալէ Ն., լալա Վ., լօլա Ղ. *«կակաչ.* tulipe».=*պրս.* لاله lale.

Լալըն Պ., նալին Վ. *«փայտէ ոտնաման առանց երեսի. երասնկ.* semelles en bois».=*արաբ.* نعلین naleyn.

Լալընճի *«երասնկ շինող կամ ծախող.* marchand ou fabricant de semelles en bois».=*թրք.* نعلینجی nalənǰə.

Լախըրտը Պ., լախըրդի Վ. *«խօսք.* parole, conversation».=*թրք.* لاقردی *կամ* لقردی *կամ* لقیردی lakərdə.

Լահանա Պ., լոհոնո Վ. *«կաղամբ.* chou».=*թրք.* lahana=*յուն.* λάχανον *«կանաչեղէն.* légumes».

Լահանա թուրշուսի *«կաղամբի թթու.* conserve de chou».=*թրք.* lahana turšusə.

Լահանա խաֆալը *«անմիտ, բթամիտ.* sot, idiot, bêta».=*թրք.* lahana kafalə.

Լահանաճի *«կաղամբավաճառ.* marchand de chou».=*թրք.* lahanaǰə.

Լահօրաքի *«տեսակ մը կերպաս.* espèce d'étoffe».=*թրք.* lahoraki.

Լահօր շալ *«ազնիւ տեսակ շալի.* châle d'Indes».=*թրք.* لاهوری lahuri.

Լաղապ Ն., լաղըբ Վ. *«մականուն.* surnom, sobriquet».=*արաբ.* لقب lakab.

Լաղըմ Վ. Ղ. *«կոյանոց.* égout», Պ. Վ. Ղ. Ն. *«ական.* mine».=*թրք.* لغم laġəm.

Լաղըմճի Վ. *«կոյանոց մաքրող.* vidangeur».=*թրք.* لغمجی laġəmǰə.

Լաճիվէրտ Պ., լօջվօրք Վ. *«լուրթ, մութ կապոյտ.* azuré, bleu foncé».=*արաբ.* لاجورد laǰverd.

Լամպա Վ., լամփի Ն. *«ճրագ (քարիւղով).* lampe à pétrole».=*թրք.* لامپه lampa=*իտալ.* lampa.

Լամփասա *«տգեղ կերպով լայն.* laidement large».=*թրք.* لامپاسه lampasa. *Այս բառին ծագումը իտալական ըլլալու է, որմէ ուղղակի հայը և ոչ թուրքերէնի միջոցաւ։*

Լայէխ Պ., լայեղ Վ., լայըխ Պ. Դ. «արժանի. digne». այժմ աւելի գործածական է լայըխ.=արաբ. لايق layək.

Լաստիկ Վ.. «ռետին. résine, caoutchouc. 2. ռետինէ կրկնակօշիկ. galoche en caoutchouc», Դ. «տեսակ մը լաթ. espèce d'étoffe».=Թրք. لاستيق lastik=ֆրանս. élastique.

Լաստիքլի «առաձիգ, ձգական. élastique». = Թրք. لاستيقلى lastikli. տես վերի բառը։

Լավութա «քնար. luth».=Թրք. لاوطه lavuta, որ ոչ թէ աղաւաղուած է արաբ. العود elud հոմանիշէն, ինչպէս Մ. Արիկեան կը համարէ, այլ կուգայ իտալ. liuto հոմանիշէն։

Լափա Պ., լափա Վ. «խիւս, թանձր ապուր. soupe épaisse, bouillie (յատկապէս բրինձի խիւս). 2. այտոյցի կամ վէրքի վրայ դնելու ծեփերիք. cataplasme».=Թրք. لاپا lapa.

Լափճին Պ., լա՛փուչ Դ., լափչի Վ. «կիսակօշիկ. brodequin».=Թրք. لاپچين lapčən.

Լափճինճի «կիսակօշիկ ծախող կամ շինող. marchand ou fabricant de brodequin».=Թրք. لاپچينجى lapčənǰə.

Լաքէրտա կամ լաքէրտա պալըխի «տեսակ մը աղած ձուկ. espèce de poisson salé».=Թրք. lakerda=յուն.

†Լաֆ Վ. Ն. «անպէտ խօսք. parole vaine, inutile». աւելի գործածական է պօշ լախըրտը.=պրս. لاف laf.

†Լաֆազան «շատախօս, դատարկաբան. jaseur, bavard».=պրս. لافزن lafzen.

†Լէզզէթ Պ., լըզզեթ Վ. Դ. «համ. goût». օր. մէյ մը ըրէ՛ ֆի, լէզէթ ունենայ.=արաբ. لذت lezzet.

Լէքէն Պ., լըգյէն Վ. Դ., (լախան, լախանճա Ն.) «լական. bassin, conque, cuvette».=պրս. لكن leken.

Լէհիմ Պ., լէհէմ Ն., լըհէմ Վ. Դ. «անագով մածուցում մետաղեայ ամաններու. soudure, action de souder. 2. իրր մածուցիկ գործածուած անագը. soudure, étain avec lequel on soude».=Թրք. لهم կամ لهيم lehim=արաբ. لحم lahm.

Լէյլախ Պ., լէյլաղ Վ. «եղրեւանի ծաղիկը. lilas». = Թրք. ليلاق leylak.

Լէյլէկ պ., լօգլօկյ վ., լակլակ ն., լէլակ ղ. *«արագիլ.* cigogne».=*թրք.* لكلك leylek.

Լէնկէռ ն., լանգյառի վ. *«մեծ սան պղնձէ.* cuvette de cuivre».=*թրք.* لنكر lenger.

Լէշ վ. ղ. ն. *«դիակ.* cadavre». լէշ կ՚ըլմանի *«շատ ծանր է.* c'est très lourd».=*արբ.* لاشه laše, *որ թուրքերէնի մէջ առած է* لش leš *ձևը։*

Լէպլէպի պ., լէպլէպու ն., լօբլօբի վ. *«խորոված սիսեռ.* pois chiche rôti».=*թրք.* لبلبى leblebi.

Լէպլէպինճի *«խորոված սիսեռ ծախող կամ շինող.* vendeur des pois chiches rôtis, rôtisseur de pois chiches». = *թրք.* لبلبيجى leblebiǰi.

Լէքէ ն., լօգյօ վ., լօքյօ ղ. *«արատ, բիծ.* tache, macule».=*թրք.* لكه leke.

Լէքլէմիշ ընել պ., լօգյօլօմիշ անել վ. *«արատաւորել, կեղտոտել.* tacher, souiller».=*թրք.* لكهلمك lekelemek.

Լէքլէնմիշ ըլլալ պ., լօգյօլօմիշ վ. *«արատաւորիլ, կեղտոտուիլ.* être taché, se souiller». = *թրք.* لكهلنمك lekelenmek.

Լէքլի *«արատաւոր, բիծ ունեցող.* taché, souillé». = *թրք.* لكهلى lekeli.

Լէքէճի *«զգեստեղէններու կեղտը մաքրող արհեստաւոր.* dégraisseur».=*թրք.* لكهجى lekeǰi.

Լէքէ սապօնի *«բիծեր հանող տեսակ մը օճառ.* savon à dégraisser».=*թրք.* لكه صابونى leke sabunə.

Լէքէսիզ պ., լէքէսըզ ն. *«մաքուր, արատ չունեցող.* sans tache, propre».=*թրք.* لكهسز lekesiz.

Լէօպէթ պ., Նէօբօթ վ. *«հերթ, կարգ, շրջան.* tour. 2. *փոխն ի փոխ և հերթով կատարուած ծառայութիւն.* service exécuté à tour de rôle. 3. *նոպայ, հիւանդութեան զօրեղ րոպէները.* accès».=*արաբ.* نوبت nevbet.

Լէօպէթճի պ., Նէօբօթչի վ. *«հրդեհը ազդարարող կարմիր զգեստներ հագած և ձեռքը նիզակ բռնած պահ-*

տօնակման անձ. sentinelle qui avertit l'incendie».=թրք. نوبتجى nevbetǰi.

Լէօպէթ շէքէրի Պ., Լըւպէթ շէքէրի Վ. «տեսակ մը շաքար. espèce de bonbon».=թրք. نوبت شكرى. nevbet šekeri.

Լիթրա «լիտր (հեղուկներու չափ). litre».=թրք. لتره litre=իտալ. litro.

Լինկա «տառեխ. hareng».=թրք. رينغه ringa=իտալ. aringa.

*Լիռա Պ., լիրա Վ. «ոսկեդրամ. pièce d'or».=թրք. ليره կամ ليرا lira=իտալ. lira.

Լիւլէ Պ., լիւլը Վ. Դ. լիուլէ Ն. «ծխափողի վառարանը. tête de pipe. 2. ծորակ. robinet».=պրս. لوله lüle.

Լիֆ «վուշ, խծուծ. lin, filasse, étoupe».=արաբ. ليف lif.

Լօխմա Վ. Ն. «պատառ. bouchée. 2. տեսակ մը խմորեղէն. espèce de pâtisserie».=արաբ. لقمه lokma. առաջին նշանակութեամբ հազիւ թէ գործածական է. կայ միայն լօխմա մը քան «պատառ մը բան (քիչ). un petit morceau, peu» ձեւին մէջ։

Լօխման ռուռուճի «եթեր. éther».=թրք. لقمان روحى lokman ruhə.

Լօխում Վ. Ն. «խմորի նման կակուղ շաքարեղէն. locoum».=արաբ. لقوم lokum.

Լօխումճի «լօխում շինող կամ ծախող. marchand ou fabricant de locoum».=թրք. لقومجى lokumǰə.

Լօհօսա «ծննդական կին. femme en couche».=թրք. لحوصه lohosa=յուն. λοχεύω, εύσω «ծնանիլ» բայէն։

Լոռ փէնիրի «տեսակ մը պանիր. espèce de fromage».=թրք. lor peyniri.

Լօտօս «հարաւային տաք քամի. vent chaud de sud».=թրք. لودوس lodos=յուն. νότος.

*Լօփ «խոշոր կտոր. gros morceau. 2. կակուղ. mou, tendre».=թրք. لوپ lop.

Լօքանթա Պ., լօկանթա Վ. «ճաշարան (խանութ). res-

taurant».=Թրք. لوقنطه lokanta կամ لوقانده lokanda=Իտալ. locanda.

Լօքանթաճի Պ., լօկանթաջի Վ. «ճաշարանապետ. restaurateur, chef de restaurant».=Թրք. لوقنطه‌جی lokantaǰə. տես նախորդը։

Խ.

Խազ Ն., կազ Վ., ղազ Ղ. «սագ. oie».=Թրք. قاز kaz. փոխաբերաբար կը նշանակէ նաև «անմիտ, անբան. sot, bêta, nigaud». օր. խազ մարդ։ Ծօ, ի՜նչ խազ ես։

*Խազա Պ., ղազա Ղ., կըզը Վ. «փորձանք. accident, danger».=Արաբ. قضا kaza.

Խազա կամ խազայութին Պ., կըզը Վ. «գիւղախումբ (վարչական բաժանում օսմանցոց). district».=Արաբ. قضا kaza.

Խազան Պ., ղըզղան Ղ., կազան Վ. «կաթսայ. chaudron».=Թրք. قزغان kazġan կամ قزان kazan.

*Խազանճ Պ., ղազանջ Ղ. «շահ, վաստակ. gain».=Թրք. قزانج kazanǰ.

Խազանճի Պ., կազանչի Վ. «կաթսայ շինող կամ ծախող. chaudronnier».=Թրք. قزغانجی kazġanǰə կամ قزانجی kazanǰə.

*Խազանմիշ ըլլալ Պ., կազանմիշ Վ. «շահիլ, վաստըկիլ. gagner». Պօլսոյ մէջ խիստ քիչ գործածական է.=Թրք. قزانمق kazanmak.

Խազէթա Պ., կըզըթը Վ., կազէթ Ղ. Ն. «լրագիր. gazette».=Թրք. غزته gazeta=Իտալ. gazzetta կամ Ֆրանս. gazette.

Խազէթաճի Պ., կըզըթըչի Վ. «լրագրավաճառ. débitant de journaux. 2. խմբագրապետ. journaliste, rédacteur».=Թրք. غزته‌جی gazetaǰə.

Խազէպ Պ., ղազաբ Ղ., կըզըբ Վ. «պատուհաս. châ-

timent, fléau».=արաբ. غضب ġazeb «ցասումն, բարկութիւն, աստուածային պատուհաս. colère, fléau».

Խազըխ Պ., խազուխ Ն., կազուխ Կ. «ցից. pieu, poteau. 2. շատ մեծ. très gros, très grand». օր. ի՛նչ պըզտըտիկ, խազըխ կըլմանի. խազըխ խազըխ տղաքներ ունի. =Թրք. قازيق kazək.

Խազմա «բրիչ, փայտատ. pioche».=Թրք. قازمه kazma.

Խազնա Ն. Ղ., խազինա Կ. «ջրի համբարանոց. réservoir. 2. գանձ, գանձարան. trésor».=արաբ. خزينه xazine.

Խազնէտար Պ., խազնադար Ղ., խազնադար Կ. «գանձարանի գանձապետ. trésorier».=պրս. خزينه‌دار xazinedar.

Խաթ Ն., ղաթ Ղ., կաթ Կ. «տան յարկ. étage. 2. ծալք. pli. 3. ձեռք (զգեստեղէնի համար). partie complète d'habillement. 4. խաւ. couche. 5. անգամ, -պատիկ. fois, -iple».=Թրք. قات kat.

Խաթար Պ., կաթար Կ. «շարք, խումբ (մարդոց, կառքերու, անասուններու ելն.). série, groupe».=արաբ. قطار katar.

Խաթը Պ., կաթին Կ. «թանձր. épais, dur, gélatineux». =Թրք. قتى կամ قاتى katə.

Խաթըլանմիշ ըլլալ «թանձրանալ. devenir épais, dur». =Թրք. قاتيلنمق katəlanmak.

*Խաթըլմիշ ըլլալ «հետ խառնուիլ, միանալ, կցուիլ, օձիքին փակչիլ. se joindre, être attaché». =Թրք. قاتلمق katəlmak. օր. դուն ալ եկար, մեզի նես խաթըլմիշ եղար.

Խաթըխ Պ., «հացի հետ ուտելու որ և իցէ բան (օր. միս, պանիր ելն.). ce qu'on mange avec le pain. 2. որ և իցէ բան մը հացով ուտելու ժամանակ առատ չգործածել. économiser la chose qu'on mange avec le pain, en manger peu». օր. պանիրդ խաթըխով կեր. Վանի բարբառով նոյն բառն ստացած է կաթեղ ձևը և «սխտորախառն մածուն. aillade de lait caillé» նշանակութիւնը. իսկ Ն.-Նախիջևան կը գործածէ խաթըխ «մածուն. lait caillé». =Թրք. قاتق katək՝ պօլսեցոց նշանակութեամբ.

Խաթըռ Պ., կաթըռ Կ. «ջորի. mulet, mule». = Թրք. قاطر katər.

Խաթըռճի Պ., կաթըռչի Կ. «ջորեպան. muletier». = Թրք. قاطرجى katərǰə.

Խաթխաթ Ն., ղաթղաթ Ղ., կաթկաթ Կ. «կրկին և կրկին. doublement, plusieurs fois». = Թրք. قات قات katkat.

Խաթմէր «ծաղիկներու ծալք, թերթ. feuilles de fleurs». = Թրք. قاتمر katmer.

Խաթմէրլի «բազմաթերթ (ծաղիկներու համար). fleurs à plusieurs feuilles». = Թրք. قاتمرلى katmerli.

Խաթր Պ., խաթըռ Ն., խաթըր Կ. Ղ. «յարգ, ակնածութիւն. estime, égard, amour. 2. օրպխութիւն կենաց. état de santé, condition». օր. խաթր ճարցունել «օրպխութիւնը հարցնել. demander la santé». խաթեր ճամար «ի սէր, ի յարգանս. par égard, pour l'amour de». = Արաբ. خاطر xatər. Ոճով կ'ըսուի խաթրը մճալ «դժգոհ լինել, վշտանալ. se fâcher, se dépiter». խաթրը ճայիլ «աչառութիւն ընել. faire acception de personnes». խաթրը աւրել, կոտրել «ըսածը չկատարել, դժգոհ կացուցանել. fâcher, blesser, rendre mécontent». խաթրը խօս ընել «ուզածը կատարել, գոհ կացուցանել. contenter, satisfaire». խաթրը անցնիլ «ազդեցիկ ըլլալ, մէկուն քով յարգ կամ արժէք ունենալ. être considéré, estimé».

Խաթրան Պ., խաթռան Ն., կաթրան Կ. «կուպր. goudron». = Արաբ. قطران katran.

Խալայ Ն. «անագ. étain. 2. անագապօծում. étamage». = Թրք. قلاى կամ قالاى kalay. Հին փոխառութեամբ կայ նաև կլայեկ։

Խալայըխ Պ., խալայեղ Կ. «աղախին. servante». = Թրք. خلايق xalayek հոմանիշէն՝ որ աղաւաղուած է արաբ. خليقه xalika «արարած. créature» բառին خلائق xalaik յոգնակիէն։

Խալայլամիշ ընել Ն. «անագել, կլայեկել. étamer». = Թրք. قلايلامق kalaylamak.

Խալայլը «կլայեկուած, անագուած. étamé».=Թրք. قلايلى kalaylə.

Խալայճի Ն., կլայեկջի Կ. «կլայեկող, անագագործ. étameur».=Թրք. قلايجى kalayǰə.

Խալապալըխ Ն., ղալաբալաղ, կալաբալըղ Կ. «ամբոխ, բազմութիւն. foule, multitude».=Թրք. غلبه‌لق ġalabalək.

Խալաս «գերան. poutre».=Թրք. قلاص kalas.

Խալաֆաթ Պ., կալաֆաթ Կ. «նաւի նորոգութիւն և ձիւթով ծեփումն. calfatage».=Թրք. قالفات kalafat=Իտալ. calafato.

Խալաֆաթլամիշ ընել «նաւը ձիւթով ծեփել և նորոգել. calfater».=Թրք. قالفاتلامق kalafatlamak.

Խալէ Պ., ղալա Ղ., կալա Կ. «բերդ, ամրոց. forteresse». փոխաբերութեամբ կը նշանակէ նաև «խաղի մէջ նշանակուած կեդրոն».=Արաբ. قلعه kala. Հին փոխառութեամբ կայ հայ. կլայ:

Խալէմ Ն., կոլոմ Կ., ղոլոմ Ղ. «մատիտ. crayon. 2. ճողիկ. tige. 3. մի քիչ, մի քանի տող. un peu, quelques lignes». օր. կուրծքին խալէմները մաս մաս տնկուած են. Մասիս խալէմները կը ցաւին. Երկու խալէմ գիր գրել.=Արաբ. قلم kalem.

†Խալէմթրաշ Պ., ղըլըմթրաշ Ղ., կոլոմթրաշ Կ. «գրչահատ. canif».=Պրս. قلمتراش kalemtəraš.

Խալէմքեար Պ., կոլոմքեար Կ. «փորագրիչ. graveur».=Պրս. قلمكار kalemkyar. Ղարաբաղի բարբառով ղալէմքեար «տպածոյ, չիթ. calicot, toile peinte, indienne».

*Խալըն խաֆալը «հաստագլուխ. bêta, nigaud, idiot».=Թրք. قالين قفالى kalən kafalə.

†Խալըսել Պ., խալսել Ն., խըլըսնել Կ. «ազատել. délivrer, débarrasser, sauver. 2. վերջանալ, հատնիլ. s'épuiser, finir». երկրորդ նշանակութիւնը բոլորովին հնացած և անյայտացած է.=Արաբ. خلاص xelas «ազատիլ. se délivrer, se débarrasser». Նշանակութեան փոփոխութեան համար հմմտ. հայ. պրծնիլ նոյն երկու նշանակութիւններով:

Խալթ Կ., ղալթ Ղ. «անխելք գործ. action insensée». Կը գործածուի հետեւեալ ձեւերով. կերած խալթը նայէ. խալթ խառնել, խալթ ընել «անմիտ գործ մը գործել».=արաբ. خلط xalt «խառնել, խառնում. mêler, mixtion. 2. դատարկախօսութիւն, բաջբանք. bavardage, radotage, paroles veines», որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև վերի իմաստը։ Բայց Ղարաբաղցոց ձեւը կուգայ արաբ. غلط ġalat «թիւր, սխալ. erreur, faute, erroné» ձեւէն։

†Խալթախ «գէշ, վատ (կանանց համար միայն). mauvaise femme».=Թրք. قالطاق kaltak «բոզ. putin», բայց Հայերէնի մէջ այս իմաստը կորսնցուցած է և անորոշ միտք մը ունի։

Խալի Կ. Ղ. Ն. «գորգ. tapis».=պրս. خالى xali որ Թուրքերէնի մէջ առած է قالى kalə ձեւը։

Խալիճի «գորգ շինող կամ ծախող. tapissier».=Թրք. خاليجى xaləǰə կամ قاليجى kaləǰə.

Խալիպ Ն., ղալիբ Ղ., կալըբ Կ. «կաղապար (կօշկի, գլխարկի ևլն.). forme de chapeau, de soulier etc. 2. սապոնի մեծ կտոր. pain de savon».=արաբ. قالب kaləb.

Խալիպլէմիշ ընել Ն., կալըբլամիշ անել Կ. «կաղապարի տալ, կաղապարի մէջ դնել հարթել. mettre en forme, sur la forme».=Թրք. قالبلامق kaləblamak.

Խալիպլի Պ., կալըբլի Կ. «կաղապարուած, կաղապարով ձեւաւորուած, կոկուած. mis en forme».=Թրք. قالبلى kaləblə.

Խալխ Կ. Ղ., հալխ Ն. «ժողովուրդ, մարդիկ. peuple, population».=արաբ. خلق xalk.

Խալխա Պ., խալաղա, հալկա Կ. «օղակ. anneau».=արաբ. حلقه halka.

Խալխան Պ., կալխան Կ. «ասպար, վահան. bouclier».=Թրք. قالقان kalkan.

Խալխան կամ խալխան պալըխի «վահանաձուկ. turbot».=Թրք. قالقان بالغى kalkan baləġə.

Խալչա Գ., կալչա Կ. «քարձք, ազդր, զիստ. hanche, cuisse».=Թրք. قالچه kalča=իտալ. calcio «աքացի. coup de pied».

Խալպ Գ., ղոլբ Ղ., կոլբ Կ. «կեղծ. falsifié, faux. 2. ծոյլ, թուլամորթ. paresseux, lâche». = արաբ. قلب kalb «փոխել, փոփոխել. changer, convertir», որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև վերի նշանակութիւնները.

Խալպա «կլապտոնի կարժ. écheveau de fil doré».=Թրք. kalba.

Խալպազան Գ., կոլբոզոնգյ Կ. «դրամանենգ. faux monnayeur, faussaire», խալպազան Ն. «հաստագլուխ. idiot, sot».=պրս. قلبزن kalbzen «դրամանենգ».

*Խալպուր «մաղ. crible».=Թրք. قالبور kalbur, որ աղաւաղեալ ձևն է արաբ. غربال ġərbal բառին.

*Խալպուրլամիշ ընել «մաղել. cribler».=Թրք. قالبورلمق kalburlamak.

Խալտըրըմ Գ., կալդըրըմ Կ. «մայթ, սալայատակ. pavé, trottoire».=Թրք. قالديرم kaldərəm.

Խալտըրըմճի Գ., կալդըրըմջի Կ. «սալայատակ շինող. paveur».=Թրք. قالديرمجى kaldərəmǰə.

Խալփախ Գ., կալփաղ Կ. «տեսակ մը բրդոտ գլխարկ. espèce de coiffure, kalpak». = Թրք. قالپاق կամ قلپاق kalpak.

Խալփախճի «խալփախ կոչուած գլխարկը շինող կամ ծախող. marchand ou fabricant de kalpaks». = Թրք. قلپاقجى kalpakǰə.

Խալֆա Գ., կալֆա, կալիֆա Կ. «ճարտարապետ. architecte. 2. աշկերտէն բարձր և վարպետէն ցած արհեստաւոր. sous-maître».=Թրք. قلفه kalfa, աղաւաղուած արաբ. خليفه xalife «յաջորդ. successeur» բառէն.

Խախա Գ., խօխա Կ. «տխմար, անմիտ. idiot, sot». = Թրք. xaxa. Ղարաբաղի բարբառով խօ՛խա կը նշանակէ «երեխայ, մանուկ. enfant, petit enfant», որ դարձեալ նոյն բառն է. նշանակութեան տարբերութեան համար հմմտ. Տիգրանակերտի բարբառով ցխմառ «երեխայ, մանուկ.

enfant, petit enfant», *հայ.* սխմար «*անմիտ.* idiot, sot» *բառէն։*

Խախալանմաք ըլլալ «*տխմարութիւններ ընել, շփոթիլ, շուարիլ.* être idiot, se troubler, se perdre la tête. 2. *տխմար ձեւանալ.* faire l'idiot».=*Թրք.* xaxalanmak.

Խախամ «*Հրեայ ռաբունի.* rabbin». = *Թրք.* خاخام xaxam.

Խախամ պաշի «*Հրեայ ռաբունապետ.* grand rabbin». =*Թրք.* خاخام باشى xaxam bašə.

Խախվէ Պ., խայվէ Ն., կօյֆվօ, կօյֆօ Վ., ղօֆօ Ղ. «*սուրճ, խահուէ.* café. 2. *սրճարան.* café, casino». = *արաբ.* قهوه kahve.

Խախվէճի Պ., կօյֆվօչի, կօյֆօչի Վ. «*սրճարանապետ.* cafétier».=*Թրք.* قهوه جى kahveǰi.

*Խամ Վ. Ղ. Ն. «*տհաս, խակ (պտուղ).* non mûr, vert. 2. *անվարժ, անընտել (մարդ).* inexercé, indiscipliné, novice. 3. *չքանուած, հում (երկաթ, շաքար եւն.).* cru, brut (matière)».=*պրս.* خام xam.

Խամա Ն., կօմօ Վ., ղօմօ Ղ. «*դաշոյն.* poignard». =*Թրք.* قامه *կամ* قما kama.

Խամազ *կամ* խամազ խառղա «*քսու.* rapporteur, délateur», խամզել «*քսսել.* rapporter, détracter, tripoter», խամզութիւն «*քսութիւն.* délation, trahison». = *արաբ.* غماز ġammaz. *Իսկ Ղարաբաղի* ղամմազ «*անհասկացող, անմիտ.* idiot» *կուգայ Թրք.* قانمق kanmak «*համոզուիլ, հասկանալ.* se convaincre, se persuader» *բայէն, իբր ասոր բացասական ներկայ ընդունելութիւնը* (قانمز kanmaz) *և հոս գործ չունի։*

*Խամաշմիշ ըլլալ Ն. «*աչքերը լոյսէն շլանալ, ատամները թթուէն առնել.* s'éblouir, être agacé».=*Թրք.* قماشمق kamašmak.

*Խամաշդըրմիշ ընել «*աչքերը շլացնել, ատամները առնել տալ.* éblouir, agacer».=*Թրք.* قماشدرمق kamašdərmak.

*Խամին «*խորել, կամաց մը աննշմարելի կերպով գողնալ.* dérober, voler».=*Թրք.* xamin.

Խամիշ Ն., ղամիշ Կ., կամիշ Վ. «Եղէգ. roseau, canne. 2. Եղէգ գրիչ. plume».=Թրք. قامش kaməš.

Խամուրսուզ կամ խամուրսուզ պայրամի «Հրէական տօն բաղարջակերաց. la fête des Azymes».=Թրք. خامورسز بيرامى xamursəz bayramə.

Խամչի Ն., ղումչի Կ., կամճի Վ. «Խարազան. fouet».=Թրք. قامچى kamčə.

Խամչիլէմիշ ընել Ն., կամճիլումիշ անել Վ. «Մտրակել, խարազանով ծեծել. fouetter». = Թրք. قامچيلامق kamčəlamak.

Խամպուռ Ն. «Կուզ, սապատող. bossu, gobin».=Թրք. قامبور kambur, قانبور կամ قنبور kanbur.

*Խամսըզ «Անհոգ. nonchalant, sans souci».=Թրք. غامسز ġamsəz «ցաւ, հոգ չունեցող»։

Խամսի «Անձրուկ ձուկը. anchois».=Թրք. خمسى xamsi.

*Խայա Ն. «Ժայռ, խութ, ապառաժ քար. roche». = Թրք. قيا kaya.

†Խայա «Ամորձիք. testicules, génitoires».=պրս خايه xaye.

Խայա կամ խայա պալըխի «Տեսակ մը ձուկ. espèce de poisson».=Թրք. قيا بالغى kaya baləġə.

*Խայա թուզի «Հանքային աղ. sel gemme». = Թրք. قيا طوزى kaya tuzə.

*Խայալըխ «Ապառաժուտ, խութք (ծովի մէջ). terrain pierreux, ecueil».=Թրք. قيالق kayalək.

*Խայէթ Պ., կույութ Վ. «Սաստիկ, խիստ. très». օր. խայէթ թէմիզ «Խիստ մաքուր. très propre». = արաբ. غايت ġayet.

Խայէխ Պ., խայըխ Պ. Ն., կայեղ Վ. «Նաւակ. barque».=Թրք. قايق kayək.

Խայըխխանա «Նաւակներու համդրուան. remises des barques».=Թրք. قايقخانه kayəkxane, աղաւ. Թրք. kayəkhana.

Խայըխճի Ն., խայէխճի Պ., կայեխչի Վ. «Նաւավար. batelier».=Թրք. قايقجى kayəkǰə.

Խայըրսըզ Ն., խէյըրսըզ Կ. «Անպիտան, փուճ. inutile,

bon à rien, ingrat». օր. խայըրսըզ զաւակ.=Թրք. خيرسز xayərsəz.

Խայթան Ն., ղայթան Ղ., կայթան Կ. «անուակ մը հաստ լար. cordon, soutache, galon».=Թրք. غيطان ġaytan.

Խայիլ Ն., ղայիլ Ղ., կայիլ Կ. «հաւան, համաձայն. consenti».=արաբ. قايل kayil.

Խային Ղ. Կ. «չարասիրտ, չարագործ. méchant».=արաբ. خائن xayin.

Խայիշ Ն., ղայիշ Ղ., կայիշ Կ. «փոկ. courroie».=Թրք. قايش kayəš.

Խայիպ Ն., կայիբ Կ. «կորսուած բան. chose perdue, perte». խայիպ ըլլալ «կորսուիլ. se perdre, être perdu», խայիպ ընել «կորսնցնել. perdre».=արաբ. غائب ġayib.

Խայիսի Պ. «ծիրան. abricot», կայսիր Կ. «ծիրանի չիր. abricot séché».=Թրք. قايسى kaysə. ագաւ. Թրք. kayəsə.

Խայմախ Ն., ղայմաղ Ղ., կայմաղ Կ. «սեր. crème». «Շով կ'ըսուի խայմախի պէս, խայմախ կ'ըլմանի «շատ ողորկ, յեղկ է, (ծովը) հանդարտ է. c'est bien lisse, poli, (la mer) est bien calme».=Թրք. قايماق kaymak.

Խայմախամ Պ., կայմակամ Կ. «փոխ-կառավարիչ, գիւղախումբի պետ (բատ օսմանեան վարչական դրութեան). sous-gouverneur, lieutenant-colonel».=արաբ. قائمقام kaim-makam.

Խայմէ Պ., կայմա Կ. «Թղթադրամ. papier-monnaie».=արաբ. قائمه kaime.

Խայմիշ ըլլալ Պ., քայմիշ ըլալ Ն. «սահիլ. se glisser».=Թրք. قايمق kaymak.

*Խայնաթա «աներ. beau-père, le père de la femme».= قايناتا kaynata.

*Խայնաթմիշ ընել Ն., կայնաթմիշ անել Կ. «եռացնել. faire bouillir, faire cuir».=Թրք. قايناتمق kaynatmak.

*Խայնամիշ ըլլալ Ն., կայնամիշ Կ. «եռալ (ջրի համար). bouillir, cuir. 2. զօդիլ, կցուիլ, միանալ (մէջքի կարուած մասերուն). se souder, se joindre. 3. դեռալ, ե-

ռալ, շարժիլ, վխտալ (որդի, բազմութեան, անհանդարտ տղու համար ևլն.). fourmiller, grouiller». = *թրք.* قاينامق kaynamak.

Խայնար *կամ* խայնար խայնար Պ., կոյնոր Վ. «*եռուն, խիստ տաք.* bouillant, très chaud». = *թրք.* قاينار kaynar.

*Խայտ Պ., կոյիդ Վ. «*արձանագրութիւն.* inscription». խայտ ընել «*արձանագրել.* inscrire». = *արաբ.* قيد kayd.

*Խայտէ Պ., ղայդա Ղ., կոյդո Վ. «*կարգ ու կանոն.* règle, loi. 2. *քաղաքավարութեան պահանջ.* règles de politesse. 3. *երգի եղանակ.* air d'une chanson». = *արաբ.* قاعده kaide.

Խայտէլի Պ., կոյդոլի Վ. «*կարգն ու կանոնը, քաղաքավարական օրէնքները ճանչցող.* qui connaît les règles de la politesse. 2. *եղանակաւոր (երգի համար).* qui a une air (chanson)». = *թրք.* قاعده‌لى kaideli.

Խայտըրախ Պ. «*լեփ. քարով տեսակ մը խաղ.* palet», խայրախ թաշ Ն. «*յեսանաքար.* pierre à aiguiser». = *թրք.* قايديراق kaydərak՝ *առաջին նշանակութեամբ։*

Խայտըրմիշ ընել «*սահեցնել.* faire glisser». = *թրք.* قايدرمق kaydərmak.

Խայրէթ Պ., խայրաթ Ն., ղըյրոթ Ղ., կէյրոթ Վ. «*եռանդ, ջանք, ջանադրութիւն.* zèle, ardeur, effort». խայրէթ ընել «*ջանալ, լաւ աշխատիլ.* tâcher, bien travailler». = *արաբ.* غيرت ġayret.

Խայրէթլի Պ., ղըյրոթլու Ղ., կէյրոթլի Վ. «*փութաջան.* zêlé, assidu, appliqué». = *թրք.* غيرتلى ġayretli.

Խայրէթսիզ Պ., խայրաթսըզ Ն., ղըյրոթսըզ Ղ., կէյրոթսըզ Վ. «*անփութաջան, ծոյլ.* paresseux». = *թրք.* غيرتسز ġayretsiz.

*Խայրի Պ., կոյրի Վ. «*զատ, ուրիշ, բացի.* sauf, hors de. 2. *ալ, այլ ևս.* plus, pas plus, non plus». *օր.* Քեզմէ խայրի մարդ չկայ։ Երկան ըրիր խայրի։ Խայրի աս տեղ չգաս.

= արաբ. غير ġayr «ուրիշ. autre», որ Թուրքերէնի մէջ առած է غيرى ġayri ձևն ու վերի նշանակութիւնները։

*Խայրիսին (միշտ որոշեալ յօդով) «ուրիշը. un autre». օր. ֆեզմէ խայրիսին ճոս չեկաւ.=Թրք. غيريسى ġayrisi.

Խան Վ. «արևելեան, ասիական պանդոկ, իջևան. auberge, hôtel».=պրս. خان xan. Մեր մէջ իբր աղտոտ, կեղտոտ և հասարակաց տեղ մը համարուած է խանը, ուստի կ'ըսուի տուն խան դարձուցիր. Խաներու մէջ մեծցած մարդ է, ի՞նչ պիտի ըլլայ։

Խանաաթ Պ., կոնոնոթ Վ. «գոհունակութիւն, բաւականութիւն. satisfaction». բանի մը խանաաթ ընել «գոհ ըլլալ, գոհանալ, բաւականանալ. être satisfait».=արաբ. قناعت kanaat.

Խանաթա Պ., կանաթա Վ. «ջրի հողէ աման, հողէ կուժ. cruche».=Թրք. قناطه kanata.

Խանատ Պ., խանաթ Ն., կանադ Վ. «Թռչունի ևլն. թև. ail d'un oiseau etc. 2. պատուհանի կամ դրան փեղկ. volet de porte, de fenêtre».=Թրք. قناد kanad.

Խանատլը Ն. «թև կամ փեղկ ունեցող. qui a d'ail ou de volet».=Թրք. قنادلى kanadlə.

Խանատսըզ Ն. «թև կամ փեղկ չունեցող. qui n'a pas d'ail ou de volet».=Թրք. قنادسز kanadsəz.

Խանարյա «դեղձանիկ թռչունը. canari». = Թրք. قناريه kanarya=ֆրանս. canari.

Խանէ Պ., խանա Վ. «ծաղկի թերթ (մանաւանդ նըկարի մէջ). feuille de fleur (surtout dans les ornements)». = պրս. خانه xane «տուն, ընտանիք, բաժանում, խորշ ևլն. ևլն. maison, famille, subdivision, case etc.».

Խանէնտէր Պ., խոնոնդո Ղ. «լաւ երգիչ, նշանաւոր նուագածու, երաժշտագէտ. chanteur, musicien, compositeur».=պրս. خواننده xanende.

Խանթար Ն., կանթար Վ. «կենդինար. quintal». = արաբ. قنطار kantar.

Խանթարճի Պ., կանթարջի Վ. «կենդինարով կշռող

արհեստաւոր· homme payé qui pèse avec un quintal». = Թրք. قنطارجى kantarǰə.

*Խանղալ «գալար, ոլորք, պարոյր· rouleau, entortillement». խանղալ խանղալ «գալարուն, ոլորուն, պարուրեալ· entortillé».=Թրք. قنغال kangal.

Խանճա «կեռ, ակիշ, ճանկ· croc, crochet». =Թրք. قانجه kanǰa=Իտալ. gancio.

Խանճալամիշ ընել «կեռով, ակիշով բռնել, կարթել· saisir avec un croc».=Թրք. قانجه‌لمق kanǰalamak.

Խանճի Կ. «պանդոկապետ· aubergiste, hôte». =Թրք. خانجى xanǰə.

*Խանմիշ ըլլալ Պ., ղանմիշ Ղ., կանմիշ Կ. «համոզուիլ· se persuader, être convaincu».=Թրք. قانمق kanmak.

Խանչէր Պ., խանչալ Կ. Ղ. «դաշոյն· poignard».=Արբ. خنجر xančer.

*Խանտըրմիշ ընել Պ., կանդըրմիշ անել Կ. «համոզել· convaincre, persuader».=Թրք. قاندرمق kandərmak.

Խանտիլ Պ., կանդիլ Կ. «կանթեղ· lampe. 2. (կատակի լեզուով) շատ գինով, խիստ հարբած· ivre, soûl, gris». = Արաբ. قنديل kandil «կանթեղ»։

Խաշաղի Ն., ղա՛շըէվ Ղ., կաշաղու Կ. «ձիու քերոց· étrille».=Թրք. قشاغى կամ قاشاغى kašaǧə.

Խաշէր կամ խաշէր փանիրի «տեսակ մը ռումելիական պանիր· espèce de fromage de Rouméli». = Թրք. قاشر kašer, قاشر پينرى kašer peyniri.

†Խաշընմիշ ըլլալ «քերուիլ, քոր գալ· démanger, se gratter».=Թրք. قاشنمق kašənmak.

Խաշլամա Կ. Ղ. «խաշած միս, մսի խաշու· viande bouillie, du bouilli».=Թրք. خاشلامه xašlama.

*Խաշլամիշ ընել Կ. «խաշել· faire bouillir dans l'eau». =Թրք. خاشلامق xašlamak.

*Խաշլանմիշ ըլլալ Պ., խաշլամիշ Կ. «խաշուիլ· être bouilli».=Թրք. خاشلانمق xašlanmak.

Խաշըխ տես խարճըլըղ։

Խաշքավալ *կամ* խաշքավալ փանիրի *«ռումելիական տեսակ մը փափուկ պանիր.* espèce de fromage mou de Rouméli».=*Թրք.* قاشقاوال kaškaval.

†Խաշմէրութին *«խեղկատակութիւն, միմոսութիւն, խայտառակութիւն.* bouffonnerie, mimerie, farce, arlequinade». =*Թրք.* قشمر kašmer *«խեղկատակ.* bouffon, mime».

Խոչախ Պ., ղաչաղ Ղ., կաչախ, կաչաղ Կ. *«փախըստական.* fugitif. 2. *մաքսանենգ (ապրանք, մանաւանդ ծըխախոտ).* contre–bande».=*Թրք.* قاچاق kačak.

Խաչախճի Պ., կաչախչի Կ. *«մաքսախոյս.* contrebandier».=*Թրք.* قاچاقجی kačakǰə.

Խապ *«ակնոցի, ժամացոյցի, մատանիի պատեան–տուփ.* étui, gaîne».=*Թրք.* قاب kab *«աման. 2. պատեան»։*

Խապա Պ., կաբա Կ. *«թանձր (իր).* épais. 2. *կոշտ, անարուեստ (գործ, վաճառք).* brute, inculte. 3. *բիրտ, կոշտ, ռամիկ (մարդ).* grossier, rude, vulgaire. 4. *հաստ (ձայն).* basse (voix)». *Ն.–Նախիջեւանի բարբառով՝* խապա՝ *«ձաղկած բուրդ.* laine cardée».=*Թրք.* قبا kaba.

Խապա՛թասլախ Պ., կաբա՛թասլախ Կ. *«վեր ի վերոյ, հարեւանցի.* superficiel».=*Թրք.* قبا طاسلاق kaba taslak.

Խապալա Պ. *«սահմանեալ գործ. աշխատանքի ժամանակ դրուած նշան՝ մինչեւ ուր պէտք է հասնիլ.* tâche», ղոբոլո Ղ. *«կալուածագիր.* titre de propriété». = *Թրք.* قباله kabala.

Խապախ Ն. *«դդում.* courge. 2. *բթամիտ.* idiot, sot. 3. *տհաս (ձմերուկի համար).* melon vert». = *Թրք.* قباق kabak.

Խապախճի *«դդում ծախող.* marchand de courge». =*Թրք.* قباقجی kabakǰə.

*Խապահաթ Ն., կոբոհոթ Կ. *«յանցանք.* délit, faute». =*Արաբ.* قباحت kabahat.

*Խապահաթլը Ն., կոբոհոթլի Կ. *«յանցաւոր.* coupable».=*Թրք.* قباحتلی kabahatlə.

Խապառա «տեսակ մը գնտաձև գամ». clou d'ornement, bosset».=Թրք. قباره kabara.

Խապառալը «խապառա-ներով զարդարուած. orné de bossets».=Թրք. قباره‌لی kabaralə.

Խապառթմա «առեղծնագործութեան մէջ ուռած և բարձր մասերը. բարձրաքանդակ. haut-relief».=Թրք. قبارتمه kabartma.

*Խապառթմիշ ընել Պ., կաբառթմիշ անել Կ. «ուռեցնել (նիւթապէս). bouffer, gonfler. 2. հպարտացնել (բարոյապէս ուռեցնել). enfler, enorgueiller».=Թրք. قبارتمق kabartmak.

*Խապառմիշ ըլլալ Ն., կաբառմիշ Կ. «ուռիլ. se gonfler. 2. հպարտանալ. se gonfler d'orgueil». = Թրք. قبارمق kabarmak.

Խապասայի «հսկայ, դիւցազն, հուժկու. géant, robuste, très fort».=Թրք. قبا دایی kaba dayə.

Խապար Պ., խապէր Ն., խաբար Ղ., խոբոր Կ. «լուր, տեղեկութիւն. avis, nouvelle, information».=արաբ. خبر xaber.

Խապարճըխ «տեսակ մը պալար. espèce d'ampoule, abcès».=Թրք. قبارجق kabarǰək.

Խապարճի Պ., խապէրճի Ն., խոբորջի Կ. «թուլբերան, անգաղտնապահ. rediseur, qui n'est guère secret». = Թրք. خبرجی xaberǰi.

Խապըզ Ն., ղաբզ Ղ., կոբզ Կ. «փորի պնդութիւն. constipation».=արաբ. قبض kabz.

†Խապիլ «կարելիութիւն. possibilité». այսպէս՝ խապիլ է Պ., կաբիլ ի Կ. «կարելի է. c'est possible». խապիլը կա՛յ «կարելիութիւն կա՞յ. est-ce qu'il est possible?» = արաբ. قابل kabil.

*Խապուլ ընել Պ., ղաբուլ Ղ., կոբիւլ Կ. «ընդունիլ, հաճիլ ընդունիլ. acquiescer, accepter, daigner. 2. յանձն առնել, ստանձնել. accepter, assumer». խապուլ ըլլալ Պ., խապուլ ըլալ Ն. «համաձայնիլ, հաւանիլ. consentir, être d'accord».=արաբ. قبول kabul.

Խապուխ Գ., ղաբուղ Ղ. «կեղև. écorce».=Թրք. قبوق կամ قابوق kabuk.

Խապուխլու «կեղև ունեցող, կճեպաւոր. cossu, qui a une écorce».=Թրք. قبوقلی kabuklə.

Խապուռղա Ն., կաբուռկա Կ., ղաբուռղա Ղ. «կող. côte». Ղարաբաղի բարբառով բառս կը նշանակէ նաև «տան ծածքի գերաններու ամբողջութիւնը՝ որու վրայ տախտակները կը դամեն».=Թրք. قبورغه կամ قابورغه kaburġa.

Խառա Գ., կառա Կ. «ցամաք երկիր. terre ferme, continent».=Թրք. قره kara.

*Խառախաշ Գ., կառակաշ Կ. «միայօն, սևայօն. qui a les sourcils noirs».=Թրք. قره‌قاش karakaš.

Խառախատա՝ նախատական անձնական բառ, որ անունը մոռցուած անձի մը կամ բանի մը տեղ կը դրուի. օր. տանի՞կ է, ճոռո՞մ է, ի՞նչ խառախատա է։

Խառախուշ Ն., ղըռըղո՛ւշ Ղ. «արծիւ. aigle».=Թրք. قره‌قوش karakuš.

Խառախօնճօլօզ Գ., խօնճօլօզ Ն. «առասպելական հրէշ. monstre fabuleuse. 2. շատ տգեղ. très laid».=Թրք. قره‌قونجولوس karakonǰolos (kara «սև. noir»).

Խառաման «Քարամանի գաւառին յատուկ մեծ դմակով տեսակ մը ընտիր ոչխար. espèce de mouton à grosse queue».=Թրք. قره‌مان karaman «Կիլիկիա, Քարաման. Cilicie. 2. Քարամանի ոչխար. mouton à grosse queue».

Խառանճիլ Գ., խարանճիլ Ն., կանաճիլ Կ. «մեխակ, շահօքրամ. giroflée».=Թրք. قرانفيل karanfil, قرنفيل karenfil.

Խառավանա Գ., կառավանա Կ. «ունկերով, լայն, տափակ և հարթ, մետաղեայ աման մը. gamelle».=Թրք. قراوانه karavana.

*Խառըն «խեռ, անսանձ, չար (ձիու համար միայն). rétif, indocile».=Արաբ. حرون harun.

Խառընճա «մրջիւն. fourmi».=Թրք. قارنجه karənǰa.

Խառըշ Ն. «թիզ. empan».=Թրք. قاریش կամ قارش karəš.

*Խառըշըխ Ն., ղառըշըղ Պ., կառըշըղ Վ. «խառն, խառնակ. mêlé, embrouillé, confus».=Թրք. قاریشق karəšək.

*Խառըշլամիշ ըճել Ն. «Թիզով չափել. mesurer par empans».=Թրք. قاریشلامق karəšlamak.

*Խառըշմիշ ըլլալ Ն. «խառնակիլ. se mêler, se brouiller. 2. միջամտել. intervenir».=Թրք. قارشمق karəšmak.

*Խառըշպուռուշ Պ., խառըշխըռըշ Ն. «խառնափնթոր. pêle-mêle, embrouillé».=Թրք. قارش بورش karəš buruš.

Խառըշտըրկել Ն. «խառնակել. brouiller».=Թրք. قارشدرمق karəšdərmak համանիշ ձևէն հայաձև ածանցմամբ։

*Խառըշտըրըճի Պ., կառըշդըրըջի Վ.. «բանսարկու, խօսք կառնող. tripotier, intrigant. 2. խառնելով խառնշտկելով չորս դին բան փնտռող. fureteur». = Թրք. قارشدیریجی karəšdərəǰə.

*Խառըշտըրմիշ ըճել «խառնել, խառնակել. mêler, brouiller».=Թրք. قارشدرمق karəšdərmak.

Խառթ Պ., կառթ Վ. «ուշ քաղուած և ուտելու ժամանակն անցած (լուբիա, բակլայ ևլն.). (légume) dure à manger. 2. տարիքոտ անասունի կարծր (միս). (viande) dure d'un vieil animal. 3. անվայել, կոշտ (խօսք, գործ, վարմունք). (conduite) inconvenante, vilaine, grossière». = Թրք. قارت kart.

Խառթա Վ. «աշխարհացոյց քարտէս. carte de géographie. 2. յատակագիծ. plan, levé».=արաբ. خریطه xarita.

Խառթալ կամ խառթալ խուշի «արծիւ. aigle». = Թրք. قرتال kartal.

Խառթօփի «ձիւնագունտ. boule de neige». = Թրք. قار طوپی kar topə.

Խառղա Ն. «ագռաւ. corbeau».=Թրք. قارغه karga.

Խա՛ռմախառըշ Ն., կա՛ռմակառիշ Վ. «խառնիխուռն. pêle-mêle».=Թրք. قارمهقاریش karmakarəš.

Խա՛ռճախսի Պ., կա՛ռճակսի, կա՛ռճակուսի Վ. «ձայնդ կտրի, ձայնդ մարի». անէծքի ձև է ձայնի համար. օր. Կ'ըսուի. խա՛ռճախսի, ձայնդ կտրէ կամ խառճախսի՛ մը

ձայնիղ.=*թրք.* karnaksə. *Այս բառը չունի Աբիկեան: Վենետիկի Աշխ.-Դրաբ. բառարանը Ա. տպագրութեան մէջ կը դնէ.* «խառնաղսի. *ճնճղի ցաւ է.=տոնախտութիւն»* *Նոյնը Բ. տիպ. քիչ մ'ուելի ուղղելով* «խառնաղսի *կամ* խարնարսի. (*թրք.*) զառնաֆսը. (*գրբ.*) *խիթք որովայնի, խոստուկ». Եթէ ուղիղ է այս նշանակութիւնը, թուրքերէն բառը կրնայ ծագած ըլլալ* قارن آغریسی karn aġrəsə *«փորի ցաւ, խիթք.* coliques» *ձևէն.*

Խաս Վ. Ն. Դ. *«զուտ (արծաթ, ոսկի ևլն.).* pure (or, argent, etc.). 2. *ազնիւ՝ անխառն տեսակ (մետաքս, ներկ, զգեստ ևլն.).* véritable, de bonne qualité».=*արաբ.* خاص xass.

Խասա Պ., խաս Դ. *«տեսակ մը կտաւ.* madapolan».=*թրք.* خاصه xasa.

Խասապ Ն., ղասաբ Դ., կասաբ Վ. *«մսավաճառ, մըսագործ.* boucher».=*արաբ.* قصاب kassab.

***Խասապա** Պ., կասաբա Վ. *«աւան, գիւղաքաղաք.* bourg, village».=*արաբ.* قصبه kasaba.

†**Խասապխանա** Պ., ղասաբխանա Դ., կասաբխանա Վ. *«մսավաճառի մեծ խանութ.* boucherie». *այժմ պարզապէս կը գործածուի* խասապի խանութ.=*պրս.* قصابخانه kassabxane.

***Խասավէթ** Պ. *կամ* խասէվէթ Պ. Ն., կոսոմեոթ Վ. *«հոգ, վիշտ, մտատանջութիւն.* souci, peine, chagrin, angoisse».=*արաբ.* قساوت kasavet.

***Խասըխ** *«աճուկ, ցայլք.* aine».=*թրք.* قاصق *կամ* قاصيق kasək.

Խասըմ *«աշունէն մինչև գարուն եղած ժամանակը.* l'automne et l'hiver».=*արաբ.* قاسم kasəm.

Խասխաթի ըլլալ Ն. *«նստիլ (անարգական լեզուով).* s'asseoir (terme de mépris)».=*կը թուի թրք.* قتى katə *«թանձր.* épais» *բառէն* قاص قتى kas katə *«բոլորովին թանձր.* très épais, tout épais» *գերադրականէն, երբ «չշարժուելու պայմանով նստիլ, արձանանալ, գետնին կպչիլ, թանձրացած*

մուլ» նշանակութեամբ։ Այս բառը չգտնուիր Աբիկեանի բառարանին մէջ։

Խասմիc ընել «հանդրիճել. trousser, retrousser». = Թրք. قاصمق kasmak.

Խա՛սպաաննէխ «բռնի պահանջելով, անպատճառ, անհրաժեշտաբար. par force, forcément». օր. աս բանը խա՛սպաաննէխ կ'ուզեմ. = Թրք. kasbaannek. չունի Աբիկեան։

Խավ Ն., ղավ Ղ., կավ Կ. «աբեթ. amadou». = Թրք. قاو kav. Ոճով կ'ըսուի խավ կ'ըլլանի «աբեթի նման է, շատ փխրուն է. c'est bien friable».

Խավ Կ. Ղ. «կերպասին վրայի աղուամազը, թաւութիւնը. poil fin, duvet».=պրս. خاو xav.

Խավալ Ն., կավալ Կ., ղավալ Ղ. «հովուական սրինգ. flûte», բայց նաև ղավալ Ղ. «փողահար. corneur». = Թրք. قوال kaval.

Խավալ-fիթ Պ., կավալ-fիթ Կ. «շատ մեծ և տգեղ քիթ ունեցող. qui a le nez gros et vilain», խավալ-fիթ Ն. «հարբուխէ բռնուած քիթ. nez enrhumé». = կը ծագի նախորդէն։

Խավախ «կաղամախ, բարտի. peuplier». = Թրք. قواق kavak.

Խավանօզ Պ., կավանօզ Կ. «ապակեայ կամ հողէ գլանաձև միջակ մեծութեամբ աման. pot de terre ou en verre».=Թրք. قوانوز kavanoz.

Խավի Պ., կավի Կ. «ամուր, զօրեղ, ուժեղ. fort, robuste, solide».=արաբ. قوى kavi.

†Խավլ Պ., կավլ Կ. «դաշինք, դաշնադրութիւն, պայման. convention». խավուլ գալ Ն. «գրաւ գալ. parier». = արաբ. قول kavl.

Խավլու «երեսսրբիչ, ղենջակ. serviette, touaille».=Թրք. خاولو xavlu.

Խավյար Կ., խայվար Ն. «ձկնկիթ. caviar». = Թրք. خاويار xavyar.

Խավուկ «*տեսակ մը արևելեան հաստ գլխարկ*. espèce de bonnet». խավուկսիս հանկցուր «*պարապ խօսք մտիկ չեմ ըներ*».=*Թրք*. قاوق kavuk.

Խավուկլու «*գլուխը* խավուկ *դրած*. coiffé de cavouc».=*Թրք*. قاوقلى kavuklə.

Խավուն Պ. «*սեխ*. melon», Ն. «*անխմար*. idiot». =*Թրք*. قاون kavun «*սեխ*. melon». *Նոր-Նախիջևանցոց տուած նշանակութիւնը փոխաբերական է*։

Խավուրմա Ն., ղավըրմա Ղ., կավուրմա Վ. «*տոճորակ, տհալ* (Ղ). *խորոված և իւղի մէջ պահուած միս*. viande torréfié».=*Թրք*. قاورمه kavurma.

Խավուրմիշ ընել Ն., կավուրմիշ անել Վ. «*բոհրել, խորովել*. fricasser, torréfier».=*Թրք*. قاورمق kavurmak.

Խավռա «*մեծ խառնաշփոթութիւն, խառնակութիւն, խառնափնդորութիւն*. confusion, désordre». =*Թրք*. خاوره xavra «*հրէական ժողովարան, Սինակօկա*. synagogue».

*__Խավռամիշ ընել__ «*խանձել, այրել*. fricasser, torréfier». =*Թրք*. قاورامق kavramak.

*__Խավռուլմիշ ըլլալ__ Պ., խավուռմիշ ըլալ Ն. «*խանձուիլ, այրուիլ*. être fricassé, brûlé».=*Թրք*. قاورلمق kavrulmak.

Խատայիֆ Պ., կադայիֆ Վ. «*թել թել խմորեղէն մը*. espèce de pâtisserie en forme de fils». =*Թրք*. قطايف katayəf, *որ կուգայ արաբ*. قطيفه katife «*թաւիշ*. velours» *բառին յոգնակի* قطائف kataif *ձևէն*։

Խատայիֆճի «խատայիֆ *շինող կամ ծախող*. marchand ou fabricant de cataïf».=*Թրք*. قطايفجى katayəfǰə.

Խատէխ Պ., կոդոխ Վ. «*բաժակ, գաւաթ*. verre, coupe».=*արաբ*. قدح kadeh.

Խատէմ Պ., «*բարի ոտք* (*ըստ նախապաշարմանց*). bon augure», կոդոմ Վ. «*ուժ, կարողութիւն*. force, puissance». =*արաբ*. قدم kadem.

Խատէմլի «*բարի ոտք ունեցող, բարի բերող* (*ըստ նախապաշարմանց*). de bon augure».=*Թրք*. قدملى kademli.

Խատէմսիզ Պ., կոդոմսըզ Վ. «*բարի ոտք չունեցող*,

չար բերող (ըստ նախապաշարմանց). de mauvais augure». =Թրք. قدمسز kademsiz.

Խատէր «նախասահմանութիւն, ճակատագիր. prédestinée, chance».=արաբ. قدر kader.

Խատըյօրուան «բանի մը մասին շատ տեղեկութիւններ հարցնող և մանրամասն քննող (ձանձրալի լինելու չափ). éplucheur ennuyeux».=Թրք. قاضی یوران kadə yoran, որ բուն կը նշանակէ «դատաւոր յոգնեցնող. qui fatigue le juge».

Խատի Պ., կադի Վ. «դատաւոր. juge».=արաբ. قاضی kadə.

Խատիֆէ Պ., խատիֆա Ն., կօդիֆօ, կօդիւֆօ Վ. «թաւիշ. velours».=արաբ. قطیفه katife.

Խատիֆէ չիչէյի Պ., կօդիւֆօ Վ. «թաւշածաղիկ, թաւրնջակ. passe-velours».=Թրք. قطیفه چیچکی katife čičeyi.

Խատր Պ., ղադր Ղ., կադր Վ. «յարգ, արժէք (բարոյական տեսակէտով). valeur, estime». օր. Ները մնաս նէ, իմին խատրս կ'իմանաս.=արաբ. قدر kadr.

Խարախայիշ «բոլորովին սև. tout noir». =Թրք. قره قایش kara kayəš, որուն բուն նշանակութիւնն է «սև կաշի. cuir noir».

Խարախօլ Պ., խարավուլ Ն., ղարավուլ, ղարաղուլ Ղ., կարակօլ Վ. «պահակ զինուոր. sentinelle». =Թրք. قراول karavul, قراغول կամ قره غول karaġol.

Խարակէօզ Պ. «Թուրքական խամաճիկով ներկայացում. représentation turque avec des poupées. 2. այս ներկայացման մէջ միմոս անձի մը անունն է. bouffon. 3. սևաչեայ. aux yeux noirs», ղարագյէօզ Ղ. «սևաչեայ. aux yeux noirs», կարագյէօզ Վ. «սևաչեայ. aux yeux noirs. 2. Թռչուն մը. espèce d'oiseau».=Թրք. قره كوز karagöz, որ բուն կը նշանակէ «սևաչեայ. aux yeux noirs», բայց ունի նաև պօլսականին միւս նշանակութիւնները։

Խարայէլ «հիւսիսային ցուրտ քամի. vent du Nord». =Թրք. قره یل kara yel, որ բուն կը նշանակէ «սև քամի. vent noir».

Խարապ Պ., խա՛րապ Դ., խորոպ Վ. «աւեր. ruiné». խարապ ընել «աւերել. ruiner».=արաբ. خراب xarab.

Խարապաթախ «Հողամաղ Թռչունը. plongeon».=Թրք. قره باتاق karabatak.

Խարապինա Պ., ղարաբինա Դ., կարաբինա Վ. «առկոստոր հրացան. carabine».=Թրք. قرابينه karabina=Իտալ. carabina.

Խարասեվտա Պ., կարասովդա Վ. «սեւամաղձութիւն. mélancolie. 2. սիրոյ հիւանդ. malade d'amour». =Թրք. قره سودا kara sevda «նոյն նշ. même sign.», կազմուած Թրք. قره kara «սև. noir» և արաբ. سودا sevda «սև. noir. 2. սև մաղձ. atrabile. 3. սէր. amour» բառերէն։

Խարար Պ., ղարար Դ., կորոր Վ. «հանգիստ, դադար. repos. 2. որոշում. décision. 3. վիճակ. état, condition». օր. խարար չունի «դադար, հանգիստ չունի. il n'a pas de repos». խարար տալ «որոշել. décider». մէկ խարարի վրայ «միեւնոյն վիճակին մէջ. dans le même état». մէ՛կ խարար «շարունակ. continuellement».=արաբ. قرار karar.

*Խարար Դ. «քուրձ. sac, gros sac».=Թրք. خرار xarar՝ որ աղաւաղեալ ձեւն է արաբ. غرار ġarar հոմանիշին։

*Խարարթը Պ., կարալթի Վ., խարալթի Ն. «խաւար, մթութիւն, մշուշ. obscurité, brouillard, brume», ղառալթու, ղըռըլթու Դ. «խաւարին մէջէն անորոշ կերպով նըշմարուող բան մը. chose indécise apperçue dans l'obscurité». =Թրք. قرارتی kararta «մթութիւն»։

*Խարարմիշ ըլլալ «մթննալ, Թխանալ, սեւանալ. s'obscurcir». օր. երկինքը, աչքերս խարարմիշ կ'ըլլան կոր. =Թրք. قرارمق kararmak.

Խարէզ Ն., ղարազ Դ. «վրէժ, ոխ, քէն. rancune, vengeance».=արաբ. غرض ġaraz.

Խարէր Ն., խայէր Ն., կորոր Վ. «հարկաւոր և խնայողական չափ, բանի մը ճիշտ յարմար ստորիճանը. économie, mesure convenable». օր. ջո՛ւրն ալ խարէրով պիտի խմենք։ Խարէրէն էվէլ ուտելը աղէկ չէ։ Երկու զաւաթ

գինին խարէր է.=արաբ. قرار karar «որոշում, հանգիստ, հաստատութիւն. décision, repos, stabilité», որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև այս նշանակութիւնը։ Վերի խարար բառին հետ նոյն է։

Խարէրսիզ Պ., խարէրսըզ, խայէրսըզ Ն., կարարսըզ Կ. «առանց խնայողութեան, չափի և յարմարը սահմանի. sans économie, sans mesure convenable». օր. խարէրսիզ ուտել. խարէրսիզ մարդ է.=Թրք. قرارسز kararsəz.

Խարիպ Պ., ղա'րիբ Ղ., կարիբ Կ. «պանդուխտ. étranger, émigré», խարիպ Ն. «աղքատ. pauvre».=արաբ. غريب ġarib.

Խարճ Ն., խարջ Ղ., խառջ Կ. «ծախք. dépense, frais. 2. նախնական նիւթ, որմէ բան մը կը պատրաստուի. matière première. 3. շաղախ, ծեփ. mortier. 4. մէկու մը կարենալ ընելիք բանը. quelque chose à la portée de quelqu'un». օր. ան բուկին խարճը չէ «դուն չես կարող ընել».=արաբ. خرج xarǰ.

Խարճել Ն., խա'րջիլ Ղ., խռջել Կ. «ծախսել. dépenser».=Թրք. خرجامق xarǰamak հոմանիշէն՝ հայաձև բայով։

Խարճլըխ կամ խաճլըխ Պ., ճաճլըխ կամ խաճլըխ Ն., խա'րճլըղ, խա'ճլըղ Ղ., խաճլըղ, խարճլըղ, խառջլըղ Կ. «մանր ծախքերու համար դրպանի դրամ. argent nécessaire pour des menues dépenses».=Թրք. خرجلق xarǰlək.

Խարշըլըխ «փոխարէն. en échange de, en retour. 2. փոխարինութիւն. compensation. 3. խօսքի մը դէմ պատասխան. réplique».=Թրք. قارشولق karšulək.

*Խափաթմիշ ընել Ն., կափաթմիշ անել Կ. «գոցել, փակել, ամանի մը խուփը դնել. fermer, mettre le couvercle».=Թրք. قپامق kapatmak.

Խափախ Ն., ղափաղ Ղ., կափաղ Կ. «կափարիչ, խուփ. couvercle».=Թրք. قپاق kapak.

Խափախլը Պ., ղափաղլու Ղ., կափաղլի Կ. «կափարիչ ունեցող. qui a un couvercle. 2. տեսակ մը հրացան. espèce de fusil».=Թրք. قپاقلى kapaklə.

Խափամա «տեսակ մը կերակուր (մսով եփուած տեսակ տեսակ կանաչիներ. ինչպէս՝ աղտաքեղ, կոտեմ, կանաչ սոխ եւն.). espèce de mets».=Թրք. قپامه kapama.

Խափան Պ., խափխան Ն. «ակնատ (մուկ եւն. բռնելու ծուղակ). souricière, ratière, trappe».=Թրք. قپان kapan.

*Խափանըխ «գոց, մթին (սենեակ, երկինք, օդ). fermé, obscur, sombre».=Թրք. قپانق kapanək.

Խափանճա «ակնատ. trappe, trébuchet».=Թրք. قپانجه kapanǰa.

Խափանմըշ ըլլալ «քանի մը վրայ հակիլ, ծռիլ բոլորովին. se courber, se pencher». օր. վրաս խափանմըշ մ'ըլլար.=Թրք. قپانمق kapanmak.

*Խափըշ խափըշի գալ «իրարու ձեռքէ խլել. s'arracher».=Թրք. قاپش قاپشه كلمك kapəš kapəša gelmek.

*Խափըշմըշ ընել «ձեռքէն խլել. arracher, enlever, ravir».=Թրք. قاپشمق kapəšmak.

*Խափըշտըրմըշ ընել «մէկուն ձեռքէն խլել տալ. faire arracher. 2. «թողուլ որ իր ձեռքէն խլեն. laisser arracher».=Թրք. قاپشدرمق kapəšdərmak.

Խափլամա «դրուագ, զարդեր. ornements, placage».=Թրք. قاپلامه kaplama.

Խափլամըշ ընել Պ., կափլըմըշ անել Վ. «ծածկել, պատել, շրջապատել, դրուագել. couvrir, envelopper, entourer, plaquer».=Թրք. قاپلامق kaplamak.

Խափլայել Ն. «ծածկել, պատել. couvrir, envelopper». օր. կուրծքս խափլայեր է «սաստիկ հազ ունիմ. je tousse toujours». Եօրղանը խափլայել «վերմակին երեսը անցընել և կարել. passer l'enveloppe d'une couverture de lit».=Նախորդ բառէն հայաձև ածանցմամբ։

Խափլան Պ., կափլան Վ. «ինձ (անասունը). tigre», ղափլան Ղ. «տեսակ մը շուն. espèce de chien», ասլան-խափլան Ն. «առիւծ. lion».=Թրք. قپلان kaplan «ինձ»։

*Խափմըշ ընել «խլել. arracher».=Թրք قاپمق kapmak.

Խափուճի «դռնապան. portier, concierge». = Թրք. قپوجی kapuǰə.

Խափուսխա Պ., կափուսկա Կ. «միսով և կաղամբով շինուած կերակուր մը. viande aux choux». = Թրք. قاپوسقه kapuska.

Խափտան «նաւապետ. capitain». = Թրք. قپودان kapudan = Իտալ. capitano.

Խափտըրմըգ ըթել «խլել տալ. faire arracher. 2. Թողուլ որ խլեն. laisser arracher». = Թրք. قاپدرمق kapdərmak.

Խաֆա Ն., կաֆա Կ. «գլուխ, գանկ. tête, crâne». = արաբ. قفا kafa «ծոծրակ. occiput», որ Թուրքերէնի մէջ առած է այս նշանակութիւնը։

Խաֆատար Պ., կաֆադար Կ. «համախոհ. adhérent. 2. մտերիմ. ami intime». = պրս. قفادار kafadar.

Խաֆաֆ Պ., կաֆաֆ Կ. «կօշկավաճառ. marchand de souliers etc.». = արաբ. خفاف xaffaf.

Խաֆէս Ն., կաֆէս Կ., ղաֆըզ Գ. «Թռչունի վանդակ. cage. 2. պատուհանի վանդակ. jalousie, grillage. 3. վանդակաձև հիւսուած (ած.). en forme de grille». = արաբ. قفس kafes.

Խաֆէսճի «վանդակ շինող կամ ծախող. fabricant ou marchand de cage». = Թրք. قفسجی kafesǰi.

Խաֆիլ «յանկարծ, մտադրաց, յանկարծակի. soudain, subitement, inopinément». = արաբ. غافل ġafil.

Խաֆիյէ Պ., խաֆիյա Կ. «ծպտեալ ոստիկան. agent de la police secrète. 2. լրտես. mouchard, espion». = արաբ. خفیه xafiyye.

†Խէյլ մը «շատ մը, խումբ մը. une foule de, quantité de». = արաբ. خیلی xayli «շատ. beaucoup». Թրք. بر خیلی bir xayli «շատ մը. beaucoup de».

Խէր Կ. Գ. «բարիք, բարութիւն. bonté, bienfaisance». Խէր է «լաւ է, գործը բարի, յաջող է. ça va bien, l'affaire va bien». Կտոր մը հաց տուր, խէր է։ Քեզմէ ի՞նչ խէր տեսանք որ։ Բարով-խէրով չգայիր. = արաբ. خیر xayr.

Խըզ *«ուժգնութիւն.* vigueur. 2. *արագութիւն.* vitesse. 3. *սէգանք (ինքզինքը ցոյց տալու համար).* étalage, -airs, faste». Խըզով *«ուժգնութեամբ, արագ.* vite, fort, fortement». Խը՛զդ որի՛ է *«իմ դէմս պէտի պարծենաս.* tu te vantes devant moi!»=*Թրք.* خيز xəz.

Խըզախ *«սահնակ.* traîneau».=*Թրք.* قزاق kəzak.

Խըզամուխ Ն. *«կարմրախտ.* rougeole». =*Թրք.* قزاموق kəzamuk.

Խըզարթմա Պ., Կըզառթմա Կ. *«իւղով կարմրցուցած միս.* rôti».=*Թրք.* قزارتمه kəzartma. *Հայերը կատակով բառս ստուգաբանելով* قيز آرتمه kəz, artma, *իբր հայերէն շինած են* աղջիկ-մ՚առնեմա։

*Խըզարթմիշ ընել Պ., Կըզառթմիշ անել Կ. *«միսը իւղի մէջ կարմրցնել, խորովել.* rôtir, frire».=*Թրք.* قزارتمق kəzartmak.

*Խըզարմիշ ըլլալ *«կարմրիլ, խորովուիլ (մսի համար).* être rôti, se rôtir. 2. *կարմրիլ (որ և իցէ բանի).* devenir rouge. 3. *շառագունիլ (ամօթէն).* rougir de honte».=*Թրք.* قزارمق kəzarmak. *Ասլանբէգի բարբառը ասկէ շինած է* ղըզարիլ *«արևէն մրկիլ, այրիլ.* être brûlé du soleil», *հայձև ածանցմամբ։*

Խըզըլ Պ., Կըզըլ Կ. *«շառագոյն կարմիր.* tout rouge, cramoisi. 2. *կարմրախտ.* scarlatine». =*Թրք.* قزل kəzəl, *որ ունի նոյն կրկին նշանակութիւնները։*

Խըզըլճըխ *«շուշ; հոն.* cornouille». = *Թրք.* قزلجق kəzəlǰək.

Խըզըլճըմ *կամ* խըվըլճըմ *«կրակի փոքր կայծ.* étincelle (de feu). 2. *հրդեհին մէջէն արձակուած հրավառ դամեր, բոցբոցուած տախտակի կտորներ ևլն.* étincelle (d'une incendie)». *Սոյն բառը առաջին նշանակութեամբ հայերէնէն աւելի քիչ գործածական է, բայց երկրորդ նշանակութիւնը հայերէն համանիշ չունի։*=*Թրք.* قغلجم kəğəlǰəm, *ա-ղաւ. Թրք.* kəvəlǰəm. *Հայ.* խըզըլճըմ *ձևին մէջ* զ *յառաջ եկած է ժողովրդական ստուգաբանութեամբ՝ նախորդ*

Խըզըլ «շառագոյն կարմիր. cramoisi» բառին համաբանութեամբ։

Խըզլը «արագ. vite, vivement. 2. ուժգին. fort, fortement. 3. իր զարդարանքը, պերճութիւնը եւն. ցոյց տալով. en étalant un luxe». օր. Քովէս խըզլը մը անցաւ։ Փէք խըզլը տղայ է.=Թրք. خیزلی xəzlə.

Խըզղըն ն., կըզկին վ. «ջեռեալ (անասնդաբար աղջկանց համար գործածուած և դէշ մտքով). qui est en chaleur».=Թրք. قزغين kəzġən կամ قيزغين kəzgən, որ կը ծագի kəzmak «կարմրիլ եւն.» բայէն։

Խըզմէթ ն., խըզմաթ վ. «տանիքին ծառայութիւն (աւլել, մաքրել, կերակուրները եփել եւն.). ménage, service».=արաբ. خدمت xədmet.

*Խըզմէթճի գ., խըզմաթջի վ. «սպասաւոր, ծառայ. serviteur, valet».=Թրք. خدمتجى xədmetǯi.

*Խըզմէթքեար ն. «սպասաւոր, ծառայ. serviteur, valet». =պրս. خدمتكار xədmetkyar.

*Խըզմիշ ըլլալ ն., ղիզմիշ ընիլ ղ., կըզմիշ վ. «կարմրիլ տաքէն (երկաթ, կաթսայ եւն.). rougir de la chaleur, s'échauffer. 2. բարկանալ, ցասնուլ. se fâcher, s'irriter. 3. ջեռնուլ (անասուններուն և անարդաբար՝ աղջիկներու համար). être en chaleur».=Թրք. قزمق կամ قيزمق kəzmak, նոյն նշ.։

*Խըզտըրմիշ ընել ն. «կարմրցնել (երկաթ եւն.). faire rougir. 2. բարկացնել, գրգռել. mettre en colère, exciter». =Թրք. قزدرمق կամ قيزدرمق kəzdərmak.

Խըթ ն. «հազուագիւտ. rare».=Թրք. قيت kət.

Խըթըխ «խծուծ. étoupe».=Թրք. قتيق kətək.

Խըթլըխ ն., կըթլըղ վ. «սով. famine». =Թրք. قيتلق kətlək. Ոճով կ'ըսուի խըթլը՞խն էնք, խըթլըխը չէնք «շատ կայ. il y en a beaucoup».

*Խըլ ն. «մազ (մարդու քթի, անդամներու և անասուններու). cheveu, poile, crin».=Թրք. قيل kəl.

Խըլավուզ գ., կլավուզ վ. «առաջնորդ, `ուղեցոյց.

conducteur, guide. 2. *հարսանեաց և նշանադրութեան միջնորդ.* intermédiaire (en mariage)». = *թրք.* قلاغوز kəlaġuz, *նոյն նշ.։*

*Խըլըխ գ., կըլըղ վ.. «*կերպարանք.* aspect. 2. *հագուստի ձև, տարազ, արտաքին կերպարանք.* tenue, mise, forme extérieure».=*թրք.* قلق *կամ* قیلیق kələk. *օր.* խըլըխը խըյաֆէթը նայէ։

*Խըլըխլը գ., կըլըղլի վ.. «*լաւ հագուած, արտաքին երևոյթով լաւ.* bien mise, en bonne tenue». խըլըխլը չափխըն «*պարկեշտ հագուստով որեկայ.* gamin en mise décente».=*թրք.* قلقلو kələklu.

Խըլըխսըզ գ., կըլըղսըզ վ.. «*խեղճ զգեստներով, արտաքին երևոյթով ոչ լաւ.* mal mise, dans mauvaise tenue». =*թրք.* قلقسز kələksəz.

Խըլըճ գ., կըլըչ վ.. «*սուր, թուր.* épée», խըլիճ ն. «*ճանճ, խաչ (խաղաթուղթի մէջ).* trèfle (dans les jeux de cartes)».=*թրք.* قلیج kələǰ «*սուր, թուր.* épée».

Խըլըճ *կամ* խըլըճ պալըխի «*թրաձուկ.* espadon». = *թրք.* قلیج kələǰ *կամ* قلیج بالغی kələǰ baləġə.

Խըլըճլամա «*կողմնակի և շեշտակի.* en écharpe». *օր.* խըլըճլամա զարնել. = *թրք.* قلیجلامه kələǰlama, *բուն նշ. թրաձև՝ նախորդ* kələǰ *բառէն։*

Խըլըճլը գ., կըլըչլի վ.. «*թրաւոր, սուր ունեցող.* qui porte une épée, armé d'une épée». = *թրք.* قلیجلی kələǰlə, *կազմուած նախորդ* kələǰ *բառէն։*

Խըլըճճի գ., կըլըճչի վ.. «*սուր շինող կամ ծախող.* fabricant ou marchand de sabres». = *թրք.* قلیججی kələǰǰə, *նոյն նշանակ.։*

*Խըլըֆ «*վերմակի, բարձի երես.* taie d'oreiller, enveloppe d'une couverture de lit». = *արաբ.* غلاف ġəlaf «*պատեան, ծածկոյթ (ընդհանուր առմամբ).* enveloppe, fourreau», *որ թուրքերէնի մէջ առած է* قلیف kələf *ձևը և միայն վերի նշանակութիւնը։*

*Խըլլը «թաւ, մազոտ. poilu, velu». = Թրք. قيللى kəllə «մազոտ, թաւ»։

*Խըմըլտաթմիշ ընել «շարժել, խախտել. mouvoir, remuer».=Թրք. قملداتمق kəməldatmak.

*Խըմըլտանմիշ ըլլալ «շարժիլ, խախտուիլ, երերալ. se mouvoir, se remuer».=Թրք. قملدانمق kəməldanmak «խլրտիլ, շարժիլ, երերալ»։

Խըմըշել կամ խըյմիշ ընել Պ., կըմիշել Վ. «չխնայել, չարգահատել. ne pas épargner, n'avoir pas de pitié», դիմից անել Դ., խըյմըշել Ն. «խնայել, մեղքնալ. épargner, avoir la pitié». օր. զարնելու չխմշեցի «մեղքցայ, խնայեցի, գութս շարժեցաւ և չկարողացայ զարնել»։ Ընտո՞ր ա կը խմըշես տէ, կը զարնես կոր «ինչպէս սիրտդ կը տանի, ինչպէս գութդ չի շարժիր և կը զարնես». = Թրք. قيمق kəymak «չխնայել. ne pas épargner».

Խըմխըմ Վ. Ն. «ռնգախօս. nasillard». = Թրք. خمخم xəmxəm.

Խըմպըլ «տգէտ, կոշտ ու կոպիտ. ignorant, grossier, rustique, rustre (կ'ըսուի գաւառացիներու միայն. մանաւորապէս Անատոլուի բնակիչներուն)». օր. վանցի խըմպըլ մըն է. դուրսեցի խըմպըլ կ'ըլմանիս. = Թրք. حنبل hənbəl.

Խըյախ «ուժգին, ուժեղ կերպով. fortement. 2. հետաքրքիր, զարմանալի. curieux, étonnant. 3. առաջնակարգ, ընտիր. excellent, exquis, de première qualité». օր. խըյախ մը զարկաւ «ուժգին կերպով, ուժեղ մը զարկաւ»։ Աս ի՞նչ խըյախ բան է «այդ ինչ հետաքրքիր, այդ ինչ զարմանալի բան է»։ Ասիկա շատ խըյախ մարդ է «այս մարդը շատ ընտիր, շնորհքով, առաջնակարգ կամ զարմանալի, հետաքրքիր մարդ է»։ Խըյախ փող է «նշանաւոր, ճարպիկ, ճարտար փող է»։ Խըյախ աղուորութիւն ունի «զարմանալի գեղեցկութիւն ունի, հիանալի կերպով գեղեցիկ է, շատ աղուոր է». = Թրք. قياق kəyak միևնոյն նշանակութիւններով։

Խըյամէթ Ն., կըյոմոթ Վ. «աղմուկ, շփոթութիւն, ժխոր. tumulte, confusion. 2. մեծ բազմութիւն, ամբոխ, իրարանցում։ grande foule, multitude, trouble». = արաբ. قيامت kəyamet, բուն նշանակութիւնն է «մեռելոց յարութիւն. résurrection des morts». Պոլսոյ բարբառով կ'ըսուի խըյամէթ ցուրս «սոսկալի ցուրտ. froid terrible», խըյամէթ հավա «անձրեւոտ, ձիւնով եւ հողմայոյզ օդ. très mauvais temps». Ըստ այսմ Ղարաբաղի բարբառով ալ ցուրս դըյոմոթ «սաստիկ ցուրտ. très froid».

*Խըյանէթ Պ., խըյոնոթ Վ. «չարասիրտ, չարարար. méchant, perfide». խըյանէթութին «չարասրտութիւն. méchanceté, perfidie». խային-խըյանէթ «շատ չարասիրտ. très méchant». = արաբ. خيانت xəyanet «չարութիւն, չար. méchanceté, méchant, perfide».

Խըյար Ն. Ղ., խիյար Վ. «վարունգ. concombre, cornichon. 2. բիրտ, կոշտ, երկայնահասակ, տարիքոտ եւ անմիտ. rude, grossier, de haute taille, agé, sot. 3. առնի անդամ։ membre viril». = պրս. خيار xəyar «վարունգ. concombre», որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաեւ միւս նշանակութիւնները։

Խըյարճըխ «ուռեակ մը հիւանդութիւն. bubon, poulain». = Թրք. خيارجق xəyarǰək, որ կը կազմուի նախորդ xəyar «վարունգ» ձեւէն, ǰək նուազական մասնիկով, իբր բուն նշանակութեամբ «փոքրիկ վարունգ»։

*Խըյաֆէթ Պ., կըյոֆոթ Վ. «կերպարանք, արտաքին երեւոյթ, հագուստի տարազ. tenue, mise, aspect extérieur». = արաբ. قيافت kəyafet.

*Խըյաֆէթլի Պ., կըյոֆոթլի Վ. «արտաքին երեւոյթով լաւ, մաքուր եւ լաւ հագուած. bien mise, en bonne tenue». = Թրք. قيافتلى kəyafetli.

Խըյաֆէթսիզ Պ., կըյոֆոթսըզ Վ. «արտաքին երեւոյթով գէշ, գէշ հագուած. mal mise, dans mauvaise tenue». = Թրք. قيافتسز kəyafetsiz.

*Խըյըզ «*կծծի.* chiche, avaricieux».=*Թրք.* kəyəz *կամ* həyəz.

†Խըյի «*Ջրի եզերք, ափ.* rive, rivage, bord».=*Թրք.* قيى kəyə.

†Խըյի սըրա «*ափին երկայնութեամբ.* le long de rivage». Խըյի սըրա տուներ շարուած են։ Խըյի սըրա եկանք.=*Թրք.* قيى صره kəyə səra.

Խըյմա Ն. «*ծեծած միս.* hachis». Խըյմա դարձնել «*բան մը շատ մանրել, ջարդել.* couper en petits morceaux».=*Թրք.* قيمه kəyma.

Խըյմա թախտասի *կամ* խըյմայի թախտակ «*վրան միս ծեծելու կոճղ.* hachoir».=*Թրք.* قيمه تختەسى kəyma taxtasə, *որ բուն կը նշանակէ «ծեծած մսի տախտակ»։*

Խըյմէթ Ն., ղըյմոթ Ղ., կիմոթ Կ. «*յարգ, արժանիք, արժէք.* valeur, estime».=*արաբ.* قيمت kəymet «*յարգ, արժանիք, արժէք*»։

Խըյմէթլի Պ., խըյմէթլը Ն., կիմոթլի Կ. «*յարգի, արժէքաւոր.* estimé, précieux, de prix».=*Թրք.* قيمتلى kəymetli *նոյն նշ.*։

Խըյմիշ ընել *տես* խըմըշել։

Խըն Պ., ղին Ղ., կըն Կ. «*պատեան (սուրի ևլն.).* fourreau, gaîne».=*Թրք.* قين kən.

Խընախընա Պ., կնակնա Կ. «*քինքինայ.* quinquina».=*Թրք.* قناقنا kənakəna =*որ կը ծագի փոխառութեամբ իտալ.* chinachina *հոմանիշէն և գործ չունի ֆրանս.* quinquina *բառին հետ*։

†Խընամիշ ընել «*պարսաւել, հեգնել, վար զարնել.* blâmer, railler».=*Թրք.* قنامق kənamak.

Խընճախընճ «*խուռն բազմութեամբ, հոծ.* en foule, nombreux, compact».=*արաբ.* خنجاخنج xənǰaxənǰ, *որ կազմուած է արաբ.* خنج xənǰ «*հոծ*», *օսմաներէնի մէջ առանձին անգործածական արմատին կրկնութեամբ և* | a *յօդակապով*։

*Խըննապ Գ., խընապ Ն. «առասան, լար. ficelle». = տաճ. قناب kənab.

Խըշըր «կիսահասուն (ձմերուկի համար միայն). peu mûr (ne se dit que des melons d'eau)».=Թրք. kəšər.

Խըշըրթը «խարշափիւն, սօսափիւն եւն. frémissement». =Թրք. خشردى xəšərdə.

Խըշլա Գ., կըշլա Կ. «զօրանոց. caserne».=Թրք. قيشله kəšla.

*Խըշլըխ Գ., կըշլըղ Կ. «ձմեռուան համար, ձմեռնային. hivernal».=Թրք. قيشلاق kəšlək.

Խըշմ Գ., խըշիմ Ն. կը գործածուի միայն Աստուծոյ խըշմին (խըշըմին) զաս, ինչպէս «Աստուծոյ բարկութիւնը, ցասմանը ենթակայ ըլլաս» անէծքին մէջ. = պրս. خشم xəšm «բարկութիւն, ցասում. colère».

*Խըչ «մարդու ետեւի կողմը, գաւակ. le derrière, croupe. 2. նաւու խելք. poupe».=Թրք. قيچ kəč.

*Խըռ «կռիւ, վէճ, պայքար. dispute, querelle». օր. Ըն-րէն իրառու նէs խըռ՛ռ հանեցիք «զմբձեալ իրարու հետ կռուեցաք, իրարու հետ աւրուեցաք». Ըսած տեղը խըռ կը հանէ «առանց պատճառի և կամ շատ ոչինչ բանի մը համար խռովութիւն կը ձգէ, կռիւ կը հանէ, վէճ կը բարձրացնէ».=Թրք. خر xər.

*Խըռ «բացատան, բացօթեայ տեղ. champ, campagne». =Թրք. قير kər.

Խըռաղի Ն., կռավա Կ. «եղեամն. gelée blanche». = Թրք. قراغى kəraġə.

*Խըռանթա Գ., կըռընթա Կ. «գորշ. gris». = Թրք. قرانته kəranta.

Խըռըլթը Գ., խըռըլթի Ն. «խորդիւն, խռկալու ձայն. ronflement. 2. կագ, կռիւ. dispute, querelle».=Թրք. خرلدى xəreldə.

Խըռըխճի Գ., կըռըղչի Կ. «ըեկաբոյժ, կոտրած ոսկորները բուժող, դարմանող, կապող. rebouteur». = Թրք. قيريقجى kərəkǰə.

Խըռթլախ Ն. «խռչափող. larynx».=Թրք. خرتلاق xərtlak նոյն նշ.։

Խըռթ մըռթ «փոքրիկ սնոտի բաներ. bagatelles». = Թրք. خرت مرت xərt mərt.

*Խըռթմիշ ընել Ն. Կ. «խուզել, կտրել. couper», Ղ. «յափշտակել. arracher, enlever, ravir». = Թրք. قرتمق kərtmak.

*Խըռլամիշ ընել «խորդալ, խռկալ. ronfler». = Թրք. خرلامق xərlamak.

Խըռլանղըճ «ծիծեռնակ. hirondelle». = Թրք. قرلانغج kərlanġəǰ.

Խըռլանղըճ կամ խըռլանղըճ պալըխի «ծիծեռնածուկ. տեսակ մը ձուկ է. hirondelle de mer».=Թրք. قرلانغج بالغى kərlanġəǰ baləġə.

Խըռխա Կ. «տեսակ մը բամբակեայ արևելեան վերարկու. manteau ouaté».=Արաբ. خرقه xerka.

Խըռխայախ Պ., կըռխայաղ Կ. «օձասանտր. mille-pieds».=Թրք. قرق آياق kərk ayak.

†Խըռղըն Պ., ղըռղըն Ղ. «կոտորած, ջարդ. massacre, carnage».=Թրք. قيرغين kərgən.

*Խըռմա Պ., կըռմա Կ. «զգեստի վրայ իբր զարդ յառակալէս շինուած ծալքեր. pli, plissage, froncis», ղըռմա Ղ. «Հրացանի գնտակ. dragée».=Թրք. قيرمه kərma.

*Խըռմիշ ընել Պ., կըռմիշ անել Կ. «կոտրել, զգեստի վրայ իբր զարդ ծալքեր շինել. froncer, faire des plis». = Թրք. قيرمق kərmak.

Խըռչըլ «անընտել, ամաչկոտ, մարդէ քաշուող. timide, sauvage».=Պրս. خرچين xərčən.

Խըռպա «ջուրի տիկ. outre à eau».=Արաբ. قربه kərba.

Խըռպաճ Պ., կըռբաչ Կ. «խարազան. fouet». = Թրք. قرباج kərbaǰ.

Խըռպաճի «խռպայով ջուր ծախող. qui vend de l'eau avec des outres».=Թրք. قرباجى kərbaǰə

*Խըռփըխ «խուզուած, ծայրերը կտրուած. tondu».

խըռփըխ պըյըխ «խուզուած պեխ ունեցող. aux moustaches tondues». =Թրք. قرپق kərpək.

*Խըռփմիշ ընել «խուզել, ծայրէն կտրել. tondre. 2. աչք քթթել, թարթել. clignoter. 3. աղջկան մը աչքով նշան ընել. faire signe des yeux».=Թրք. قرپمق kərpmak.

*Խըռճիլ Պ., խուճիլ Կ. «ցնդիլ, ծերութենէն ցնորիլ. être décrépit». խուծած «ցնորած, ցնդած. décrépit».=Արբ. خریف xerif «ցնդած, ցնորած ծեր. décrépit».

Խըսան Պ. «աքցան. tenailles», կըսկանչ Կ. «մազխիլ. pincettes».=Թրք. قیصاچ kəsaǰ.

Խըսըմ Ն., խըսմ Կ. «ազգական. parents». =Թրք. خصم xəsəm.

Խըսիր Կ. Ն., խասիլ Ղ. «փսիաթ. natte». =Արաբ. حصیر hasər.

*Խըսխանճ Պ., խըզղանճ Ն. «նախանձոտ. jaloux». խըսխանճութին «նախանձ, նախանձոտութիւն. jalousie». = Թրք. قصقانج kəskanǰ.

*Խըսխանմիշ ըլլալ Պ. «նախանձիլ. être jaloux», խըզղանմիշ ըլալ Ն. «խնայել. épargner».=Թրք. قصقانمق կամ قیصقانمق kəskanmak.

Խըսխըվրախ «ոլորուն, գալարուն. entortillé, tordu. 2. կրակէն բոլորովին խանձուած. fricassé, brûlé». = Թրք. قیص قیوراق kəs kəvrak.

*Խըսմէթ Ն., ղըսմաթ Ղ., կըսմաթ Կ. «բախտ. chance». =Արաբ. قسمت kəsmet.

Խըսրախ Պ., ղըսրաղ Ղ., կըսրախ Կ. «զամբիկ, մատակ ձի. jument, cavale».=Թրք. قصراق կամ قیصراق kəsrak.

Խըվըլճըմ տես խըզըլճըմ.

*Խըվըռ «ոլորեալ, գռուզ. tressé, crêpu». խըվըռ խըվըռ «ոլոր ոլոր. tortillé, tressé». խըվըռ մազեր «գռուզ մազեր. cheveux crêpus».=Թրք. قیور kəvər.

Խըվըռ զըվըռ «խարդախ, մէջէն գողցող, գող. filou, fripon».=Թրք. xəvər–zəvər. այս բառը չունի Աբիկեան.

Խըվըռճըխ Պ., կըվըռչըղ Կ. «գռուզ, գանգրաւոր

(մազեր)․ crêpu. 2. բարակ դմակով, գանգուր բրդով տեսակ մը ոչխար․ espèce de mouton à queue mince et à laine crêpue».=Թրք․ قیورجق kəvərǰək.

*Խըվըրումա «կոծկալ․ piqûre (d'étoffe)».=Թրք․ قیورمه kəvərma.

*Խըվըրումիգ ըննէլ «ոլորել, գալարել (մազեր եւն.)․ tresser, crêper».=Թրք․ قیورمق kəvərmak.

*Խըվըրըմ «ոլորք, ծալք․ pli, tresse»․ խըվըրըմ խըվըրըմ «ոլոր ոլոր, ծալ ի ծալ․ tressé, crêpu».=Թրք․ قیوريم kəvrəm.

*Խըվրագ «ոլորեալ, գալարուն․ entortillé, tordu».=Թրք․ قیوراق kəvrak.

*Խըվրըլմիգ ըլլալ «ոլորուիլ, գալարուիլ․ s'entortiller, se tordre».=Թրք․ قیورلمق kəvrəlmak.

*Խըսար Պ., խասար Ն., ղըդար Ղ., կանդար Վ. «չափ․ mesure, quantité»․ ա՛սխըսար, ա՛թխըսար, ա՛նխըսար «այսչափ, այդչափ, այնչափ․ tant, autant»․ հօրս խըսար «հօրս չափ, հօրս տարիքով․ tant que mon père, à l'âge de mon père»․ ի՛նչ խըսար «ինչչափ․ combien».=Արաբ․ قدر kadar.

Խըսրէլլէզ «գարնան սկիզբէն սկսեալ մինչև աշնան վերջը․ le printemps et l'été».=Արաբ․ خضر الیاس xəzər (կամ xədər) ül yas «ս. Գէորգի տօնը․ la fête de St. George».

Խըրս Պ., հէրս Վ. Ն., հիրս Ղ. «բարկութիւն, ցասում․ colère»․ խըրս էլլալ «բարկանալ․ se fâcher, se mettre en colère».=Արաբ․ حرص hərs.

*Խըրսլաթմիգ ըննէլ «բարկացնել․ fâcher».=Թրք․ حرصلتمق hərslatmak.

*Խըրսլաթտըրմիգ ըննէլ «բարկացնել տալ․ faire fâcher».=Թրք․ حرصلتدرمق hərslatdərmak.

*Խըրսլանմիգ ըլլալ Պ., հէրսլամիգ Վ., հիրսլըմիգ Ղ. «բարկանալ․ se fâcher, s'irriter».=Թրք․ حرصلنمق hərslanmak.

Խըրսլը Պ., հէրսլի Վ. «բարկացող, բարկացած․ irrascible, irrité».=Թրք․ حرصلی hərslə.

Խիւլասա Պ. «հոյզ, մուզ․ jus, extrait»․ օր․ սոմաթէզի

խիւլասա։ Ղարաբաղի բարբառով խիւլասա «վերջապէս, ի մի բան, կարճ ըսելով. enfin, en un mot». = արաբ. خلاصه xülasa երկու նշանակութիւններով ալ։

Խուզի Ն., կուզի Վ.. «գառնուկ. agneau». խո՛ւզիս «սիրելիս, տղաս, զաւակս. mon cher, mon enfant». = թրք. قوزى kuzə.

Խուզու խուլաղի «թրթնջուկ. oseille».=թրք. قوزى قولاغى kuzu kulaġə.

Խութի Ն., կութի Վ.. «տուփ. boîte», ղութի Ղ. «դագաղ, տուփ, արկղ. cercueil, boîte, coffre». = թրք. قوطى kutə «տուփ. boîte».

Խուլախթօզի «քունք. tempe». = թրք. قولاقطوزى kulak tozə.

†Խուլախլը «ունկերով տեսակ մը տափակ մետաղեայ աման. gamelle».=թրք. قولاقلى kulaklə.

*Խուլախսըզ «ականջը կտրած, ականջատ. qui a les oreilles coupées».=թրք. قولاقسز kulaksəz.

Խուլաճ Ն., ղուլաչ Ղ., կօլաչ Վ.. «գրկաչափ. brasse». =թրք. قولاج kulaǰ.

Խուլաճլամիշ ընել Ն.. «գրկով չափել. mesurer à la brasse».=թրք. قولاجلامق kulaǰlamak.

Խուլամպարա «մանկամոլ, արուագէտ. pédéraste». = պրս. غلامباره ġulambare.

Խուլէ Պ., կուլա Վ.. «աշտարակ. tour». = թրք. قوله kule, որ աղաւաղեալ ձեւն է արաբ. قله kulle հոմանիշին։

Խուլէլի «աշտարակ ունեցող. qui a une tour».=թրք. قولهلى kuleli.

Խուլլանմիշ ըլլալ Պ., խուլամիշ ըլալ Ն., կուլամիշ Վ.. «գործածել. s'en servir, employer». = թրք. قوللانمق kullanmak.

Խուլլուխ Պ. «պահականոց (զինուորի). corps de garde», ղուլլուղ Ղ. «ծառայութիւն. service»; խուլլուխութիճ Ն. «ծառայութիւն. service».=թրք. قوللق kullək.

*Խուլփ «անգղ, ունգ, ունկունք, կանթ. ance, man-

che». խուլփի թախմիշ ընել «սուտ պատճառ մը գտնել. inventer une cause».=*Թրք.* قولپ kulp.

Խուլփլու «*կանթ, ունկունք ունեցող.* à anse, à manche». =*Թրք.* قولپلى kulplu.

Խում Ն., ղում Գ. «*աւազ.* sable».=*Թրք.* قوم kum.

Խումանտա «*վարել, ղեկավարութիւն, կառավարութիւն.* direction, action de gouverner».=*Թրք.* قوماندا kumanda=*Իտալ.* comando.

Խումանտար Պ., կումանդար Կ. «*ղեկավարող, կառավարիչ.* gouverneur, chef».=*Թրք.* قوماندار kumandar=*Ֆրանս.* commandeur.

Խումաշ Ն., կումաշ Կ. «*կերպաս.* étoffe», ղումաշ Գ. «*բարակ, նուրբ (հասակի համար).* mince (taille)». = *Արաբ.* قماش kumaš «*կերպաս.* étoffe».

Խումաշճի «*կերպասագործ, կերպասավաճառ.* marchand d'étoffes».=*Թրք.* قماشجى kumašǰə.

Խումար Պ., ղումար Գ., կումար Կ. «*դրամով բախտի խաղ.* jeu de hasard avec de l'argent».=*Արաբ.* قمار kumar.

Խումարխանէ *կամ* խումարանէ Պ., կումարխանա Կ. «*խաղարան.* maison de jeu, tripot». = *Պրս.* قمارخانه kumarxane.

Խումարպազ Պ., ղումարբազ Գ., կումարբազ Կ. «*խաղամոլ.* joueur».=*Պրս.* قمارباز kumarbaz.

Խումլու «*աւազոտ.* sablonneux».=*Թրք.* قوملى kumlə.

Խումլուխ Պ., ղումլուղ Գ. «*աւազուտ.* lieu sablonneux».=*Թրք.* قوملق kumlək.

*Խումպառա Պ., կումբառա *կամ* կօմբառա Կ. «*փոքրիկ հողէ գանձանակ՝ մէջը դրամ հաւաքելու համար.* tirelire, esquipot. 2. *ռումբ.* bombe».=*Պրս.* خمبره xumbere.

Խումսալ «*աւազուտ ծովեզր.* grève». = *Թրք.* قومسال kumsal.

Խումրալ, խումրալի Պ., խումռալ Ն. «*շէկ.* blond».= *Թրք.* قومرال kumral.

Խումրի «*տատրակ.* tourterelle».=*Թրք.* قومرى kumrə.

†Խումփանյա Պ., կումփանյա Կ. «ընկերութիւն (շոգեկառքի, շոգենաւի ևլն.). compagnie, société». = Թրք. قومپانیه kumpanya = Իտալ. compagnia.

Խույ Կ. Ղ. Ն. «սովորութիւն. mauvaise habitude». = Պրս. خوی xuy.

†Խույլանմիշ ըլլալ «դաժանանալ, բարկացող դառնալ. prendre de l'humeur, se fâcher». = Թրք. خویلنمق xuylanmak.

†Խույլու «բարկացող, դէդ. revêche, intraitable». = Թրք. خویلی xuylə կամ خویلو xuylu.

Խույումճի Ն., կույումջի Կ. «ոսկերիչ. orfèvre». = Թրք. قیومجی kuyumǰə.

†Խույրուխ «պոչ. queue». = Թրք. قویروق kuyruk.

Խույրուխ յաղի «դմակի իւղ. graisse de queue de mouton». = Թրք. قویروق یاغی kuyruk yaġə.

*Խույրուխսուզ «անպոչ. sans queue». = Թրք. قویروقسز kuyruksəz.

Խունի Ն. «ձագար. entonnoir». = Թրք. خونی xuni = Յուն. χώνη.

Խունտախ Պ., ղոնդաղ Ղ., կոնդաղ Կ. «երեխայի խանձարուր. maillot, lange. 2. Հրդեհ ձգելու համար յատկապէս պատրաստուած դիւրավառ նիւթերու ծրար. matière incendiaire». = Թրք. قونداق kundak.

*Խունտուրա Պ., կունդուռա Կ. «կօշիկ. soulier». = Թրք. قوندوره kundura.

Խունտուրաճի Պ., կունդուռաջի Կ. «կօշկակար, կօշկավաճառ. cordonnier, marchand de souliers». = Թրք. قوندوره‌جی kunduraǰə.

Խուշ Ն., ղուշ Ղ., կուշ Կ. «թռչուն. oiseau». խո՛ւշըս «սիրելիս. mon cher, ma chère!» խուշիկ «թռչնիկ. petit oiseau». խուշիկս «թռչնիկս, սիրելիս, հոգեակս. mon âme, ma chérie». խուշ կը կոչուի նաև միայն ամանորին պատրաստուած տեսակ մը թռչնաձև հացը. espèce de pain en forme d'oiseau, qu'on prépare le jour de l'an». = Թրք. قوش kuš.

Խուշանմաք ըլլալ «զինուիլ, զէնքերը մէջքը կապել. s'armer, prendre ses armes».=Թրք. قوشانمق kušanmak.

Խուշ թիւյի Պ., կուշթույի Կ. «փետուրով շինուած. fait de plumes d'oiseaux». խուշ թիւյի տէօշէկ, բարձ. =Թրք. قوش تویی kuš tüyi.

Խուշղու «կիսարթուն, ձայնհաս (քունի համար). vigilant». օր. աս գիշեր խուշղու քնացէք, գող կայ եղեր. =Թրք. قوشقو kušku.

Խուշպազ «հաւորս, թռչնորս, որսորդ. oiseleur».=Թրք. قوشباز kušbaz.

Խուշտիլի «տեսակ մը ծածկալեզու. espèce d'argot». օր. ավարվէվէս=աղուէս, անառտուքու=առուտու.=Թրք. قوش دیلی kuš dili «թռչունի լեզու. langue d'oiseau».

Խուպուռ «արտաքնոցի ծակը և վար իջնող խողովակը. chausse d'aisances. 2. անարգական ածական է. terme de mépris».=Թրք. قبور կամ قوبور kubur.

Խուպպէ Պ., կուբբէ Կ. «գմբէթ. coupole, dôme».=Արաբ. قبه kubbe.

Խուռան Պ., ղուռան Ղ., կուռան Կ. «Մահմետի ղուրանը. Coran».=Արաբ. قران kuran.

Խուռատա Պ., կուռոդա Կ. «մանր մունր, հին ու մին, անպէտ բաներ. vieillerie».=Թրք. قوراده kurada.

Խուռմա «արմաւ. datte».=Պրս. خرما xurma.

Խուռմիշ ընել Ն., կուռմիշ անել Կ. «լարել (ժամացոյց). monter (une montre). 2. կազմել, յարդարել (մեքենայ). monter, dresser, élever (une machine). 3. կանգնել, տնկել (վրան). dresser une tente. 4. միտքը դնել, մտադրել. mettre à l'esprit. 5. նպատակի մը վրայ լաւ խոկալ. penser pour un but». պաղտաշ խուռմիշ ընել «ծալապատիկ նստիլ. s'asseoir en croisant les jambes». =Թրք. قورمق kurmak.

Խուռնա «բաղնիքի գուռ, աւազան. bassin». =Թրք. قورنه kurna.

Խուռնազ Պ., կուռնազ Վ. «խորագէտ, խորամանկ. fin, rusé».=Թրք. قورناز kurnaz.

Խուռնալը «աւազանաւոր, գուռ ունեցող. qui a un bassin».=Թրք. قورنەلى kurnalə.

Խուռշին Ն., ղուրղուշում Ղ., կուռկուշում Վ. «արճիճ, կապար. plomb. 2. հրացանի գնդակ. balle de fusil». խուռշի՛ն կարէ ականջդ «խլանաս բոլորովին». խուռշին կ'ըլմանի «շատ ծանր է. c'est très lourd». =Թրք. قورشون kuršun.

Խուռուլմիշ ըլլալ Պ., կուռուլմիշ Վ. «լարուիլ (ժամացոյցի). être monté (une montre). 2. կազմուիլ, յարդարուիլ (մեքենայի). être monté, élevé, dressé (une machine). 3. կանգնուիլ, տնկուիլ (վրանի). être dressé (une tente). 4. հպարտանալ, գոռոզանալ. prendre des airs, devenir fier».=Թրք. قورلمق kurulmak.

*Խուռում Ն. «ճանճախարիթ, մուր. suie». =Թրք. قوروم kurum.

†Խուռունթու «մտածութիւն, խոր մտածմունք, մտատանջութիւն. méditation, pensée, inquiétude».=Թրք. قورنتى kuruntə.

Խուռուշ Պ., կուռուշ Վ. «դահեկան, 40 փարա, ղրուշ, տաճկական դրամական միութիւնը. piastre».=Թրք. غروش ġuruš.

Խուռպաղի Պ., խուռպաղա Ն. «գորտ. grenouille», բէֆնէ խուռպաղա Ն. «կրեայ. tortue». =Թրք. قوربغا kurbaġa.

*Խուսուր Պ., կուսուր Վ. «թերի, թերատ. manqué, non achevé. 2. պակասութիւն, թերութիւն. défaut. 3. յանցանք. faute. 4. Մնացեալը. le reste».=Արաբ. قصور kusur.

*Խուվէթ Պ., ղվաթ Ղ., կուվոթ Վ. «ոյժ. force». =Արաբ. قوت kuvvet.

*Խուվէթլի Պ., կուվոթլի Վ. «ուժեղ. fort». =Թրք. قوتلى kuvvetli.

*Խուվէթսիզ Պ., կուվոթսըզ Կ. «տկար, վատոյժ, ան-
զօր. faible, sans force».=Թրք. قوتسز kuvvetsiz.

Խուտուզ Պ. «կատղած (շան համար). enragé (chien)».
=Թրք. قودوز կամ قدوز kuduz.

*Խուտուրմիշ ըլլալ Պ., խուտուռմիշ ըլալ Ն., ղուդուր-
միշ Ղ. «կատղիլ. s'enrager, être enragé. 2. վերին աստի-
ճանի անառականալ (կ'ըսուի տան մէջ անհանգարտ տղոց
համար). être très méchant».=Թրք. قودورمق kudurmak.

*Խուտրէթ «կարողութիւն, ոյժ. pouvoir, portée, force».
վրան խուտրէթ չմնաց.=արաբ. قدرت kudret.

Խուրապիյէ Պ., խուռապիյա Ն. «տեսակ մը քաղցր
խմորեղէն. espèce de pâtisserie».=արաբ. غرابيه ġurabiyye.

Խուրպան Պ., կուրբան Կ. «զոհ, մատաղ. offrande,
sacrifice».=արաբ. قربان kurban.

Խուրպան պայրամի Պ., կուրբան բայրամի Կ. «մահ-
մետական տօնական օր մ'է. fête des sacrifices (chez les
mahométans)».=Թրք. قربان بيرامى kurban bayramə.

Խուրպէթ կամ խուրպէթութին Պ., կուրբաթ Կ. «պան-
դխտութիւն. expatriation».=արաբ. غربت ġurbet.

Խուրսախ «կտնառք. jabot».=Թրք. قورصاق kursak.

Խուրտ «գայլ. loup».=Թրք. قورت kurt.

*Խուրտա, խուրտավաթ Պ., խուրդավաթ Ղ. Կ. «մանր
մունր, հին ու մին բաներ, մանրուք, երկաթի կտորտուք
ևլն. vieillerie, objet menu, menuaille, quincaille».=պրս. خرده
xurde, յոքնակին خردوات xurdevat.

Խուրտավաթճի «հնավաճառ, մանր երկաթեղէններ
ծախող. fripier, quincailler».=Թրք. خردواتجى xurdevatǰə.

*Խուրտուխաշ ընել, ճանել Ն. «ջախջախել, խորտակել
(ծեծի համար կ'ըսուի). casser, écraser, battre». խուրտու-
խաշ ըլլալ «ջարդուիլ, ջախջախուիլ, խորտակուիլ. être
cassé, écrasé, battu».=պրս. خردوخاش xurduxaš.

Խուփա Պ., ֆուփա Ն., կուփա Կ. «սիրտ (թղթա-
խաղի մէջ սրտի ձև կարմիր նշան ունեցող թղթերը). cœur

(en jeu de cartes)».=թրք. قوپه kupa «նոյն նշ. même sign.». =իտալ. coppa «բաժակ. coupe, verre, tasse».

Խօզ Գ., Կօզ Վ. «Թղթախաղի մէջ տակը բացուած թուղթը. atout». օր. այս խաղին մէջ խուփան խօզ է. = թրք. قوز koz.

Խօզա Գ., Կօզակ Վ. «Մետաքսի բժոժ. cocon».=թրք. قوزه koza.

Խօզալախ «Նոճիի պտուղ. pomme de cyprès». = թրք. قوزالاق kozalak.

Խօլ Գ. «Դռան նիգ. verrou. 2. պահնորդ զինուոր. sentinelle», Կօլ Վ. «դդումի թեւերը. branches de courge». = թրք. قول kol, որ բուն կը նշանակէ «թեւ, բազուկ. bras».

Խօլայ Ն., Կօլայ, Կօլայն Վ. «դիւրին. facile».=թրք. قولای kolay.

*Խօլայլաթմիշ ընել Ն. «դիւրացնել. faciliter». = թրք. قولایلاتمق kolaylatmak.

Խօլան Գ., Կօլան Վ. «ձիու մէջքի փոկը. sangle». = թրք. قولان kolan.

*Խօլթուխ Ն., Կօլթուխ Վ. «անութ. aisselle. 2. փոքր գինետուն. cabaret».=թրք. قولتوق koltuk.

*Խօլթուխլամիշ ընել Ն. «թեւը ղարնել, առնել. prendre par le bras».=թրք. قولتوقلامق koltuklamak.

Խօլթուխ սանտալյասի «Թիկնաթոռ. fauteuil».=թրք. قولتوق صندالیه‌سی koltuk sandalyasə.

*Խօլլամիշ ընել Գ., Կօլլամիշ անել Վ. «հսկել. guetter, veiller».=թրք. قوللامق kollamak.

Խօլճի Գ., Կօլջի Վ. «դէտ, պահակ. gardien, sentinelle».=թրք. قولجی kolǰə.

*Խօլչախ Գ. «Թեւնոց, բազպան. gantelet», Ն. «Թաթպան, ձեռնոց. gant».=թրք. قولچاق kolčak.

*Խօճա Գ. «մեծ. grand. 2. ծեր, տարիքոտ. vieux, âgé», Խօջա Վ. «հարուստ. riche. 2. տաճիկ վարժապետ. instituteur turc», Խօջա Ղ. «վաճառական. commerçant, négociant», Հօճա Ն, «զուարճախօս մարդ. homme amusant». =

Թրք. قوجه koǰa «մեծ. grand. 2. ծեր, տարիքոտ. vieux, âgé», որ կուգայ պրս. خواجه xaǰe կամ xoǰa «ուսուցիչ, վարժապետ. maître, instituteur» բառէն. Նոր-Նախիջևանցոց տուած նշանակութիւնը նշանաւոր զուարճախօս աւանդական Նասրէտտին-խօճային անունէն է. Տես նաև Խօճա.

Խօ՛ճաման Պ., կօ՛ջըմըն Կ. «մեծ, ահագին, խոշոր. gros, énorme».=Թրք. قودامان kodaman, բայց նախորդ koǰa հոմանիշին ազդեցութեամբ եղած է Թրք. koǰaman.

Խօյի Ն., կույի Կ. «թուխ. brun. 2. թանձր. épais».=Թրք. قويو koyu.

Խօյին «ոչխար. mouton».=Թրք. قويون կամ قيون koyun.

Խօնախ Պ. «ապարանք. palais», կօնախ Կ. «հիւր. hôte. 2. ապարանք. palais», ղօնաղ Ղ. «հիւր. hôte».=Թրք. قوناق konak.

Խօնճ Ն. «կօշկի անկարուրդ (փողը, վիզը). jambe de botte», կօնջա Կ. «ներբան կօշիկի. talon».=Թրք. قونج konǰ.

Խօնճա «կոկոն. bouton de fleur».=պրս. غنچه ġunče.

*Խօնմիշ ըլլալ «թառիլ (թռչունի). se percher».=Թրք. قونمق konmak.

*Խօնուշմիշ ըլլալ Պ., կօնուշմիշ Կ. «տեսակցիլ, խօսակցիլ. converser, s'entretenir», խօնուշմիշ ըլալ Ն. «տեղ մը գալ հաւաքուիլ. se réunir».=Թրք. قونشمق կամ قوكشمك konəšmak, կազմուած قونمق konmak «թառիլ, իջնել, իջեւանիլ. se poser sur, descendre, se loger» արմատէն.

Խօնչա տես Խօնճա.

Խօնչա «ծաղիկներով և միրգերով զարդարուած նուէր ուղարկելու խան, սեղան. plateau orné de fruits et de fleurs, pour envoyer comme cadeau», Ղ. «կերակուր բաժնելու ափսէ. plateau pour distribuer les plats (à la table)».=պրս. خوانچه xonče.

Խօշ Կ. Ղ. «հաճոյալի, ծիծաղաշարժ, զուարճալի. amusant, plaisant, comique».=պրս. خوش xoš. Խօշը բերել «հաճելի ընել, զուարճութիւն առթել. faire plaisir, causer du

plaisir à». խօշը կամ խօշին գալ «ծիծաղը չարժիլ, զուարճանալ, իրեն ուրախութիւն պատճառել. se réjouir, lui causer du plaisir». Վերջինը կատակի լեզուով կ'ըսուի նաև խօշամճին գալ (տես խօշամճ)։

խօշամճ Ն., խօշաբ Կ. «չամիչարակ, միրգերու չաքարախառն խաշու. compôte légère».=պրս. خوشاب xošab. Կատակով կ'ըսուի խօշամճին գալ՝ փոխանակ ըսելու խօշին գալ, զոր տես։

խօշնիս, խօշնուտ «գոհ. content, satisfait». = պրս. خشنود կամ خوشنود xošnud.

†խօշպէշ Կ. «սիրալիր տեսակցութիւն, մտերիմ խօսակցութիւն. conversation amicale, entrevue intime».=թրք. خوشبش xošbeš.

†խօշտուրմիշ ընել «լծել (ձին կառքին). atteler».=թրք. قوشدرمق košdərmak.

խօչ Պ., խօչխառ Ն., ղօչչ Ղ., կօչ Կ. «խոյ. bélier». = թրք. قوچ koč. Ն.—Նախիջևանցոց խօչխառը հայերէն ոչխար բառին նմանութեամբ կազմուած ըլլալու է։

խօռ «տգեղ, անհաճոյ. vilain, laid, qui ne plaît pas», =պրս. خوار xor «անարգ, հէգ. vil, méprisable, misérable». Պոլսոյ և Վանի բարբառով կ'ըսուի խօռ նայիլ «գաժան աչքերով, ծուռ ծուռ նայիլ. regarder de côté, de travers, de mauvais œil».

խօռթլախ Ն. «հոգեգէշ, մեռեալի ուրուական. revenant».=թրք. خورتلاق xortlak.

խօռթում «կնճիթն, պատիճ (փիղի կամ ջրհանի). trompe de l'éléphant, tuyau d'une pompe». = արաբ. خرطوم xortum.

խօռխուլուխ «խրտուիլակ. épouvantail». խօռխուլու՞խ ես, ի՞նչ ես աւսեղը «ինչու պարապ տեղը կեցած ես. pourquoi tu restes inutilement?»=թրք. قورقولق korkulək.

†խօռյադ «կոշտ, կոպիտ, շինական, տգեղ. grossier, rude, rustique, laid».=թրք. خوریاد xoryad=յուն. χωρίτης.

խօռուխ «աղոխ. raisin vert, verjus».=թրք. قوروق koruk.

Խօս խօճա «շատ մեծ. très grand, énorme. 2. շատ տարիքոտ. vieux, très âgé».=Թրք. قوس قوجه kos koǰa.

Խօվա «ջրի դոյլ. seau».=Թրք. قوغه koğa կամ قووه kova.

Խօվալամիշ ընել «հալածել, վանել, ետեւէն վազել. poursuivre, chasser».=Թրք. قوغالمق koğalamak կամ قووالمق kovalamak.

*Խօվան «մեղուի փեթակ. ruche d'abeilles».=Թրք. قوغان koğan կամ قوان kovan.

Խօվուխ «խոռոչ. creux. 2. խոռոչաւոր. concave».=Թրք. قوغوق koğuk կամ قووق kovuk.

Խօվուշ Պ., կավուշ Կ. «Ջրհանկիրներու կամ զինուորներու համար իբր բնակարան ծառայող մեծ սրահ. grande salle des pompiers ou de soldats».=Թրք. قوغوش կամ قغوش koğuš կամ قووش kovuš.

*Խօրաթա Ն. «խօսակցութիւն, խօսք. parole, conversation». խօրաթել «խօսիլ. parler, causer».=Թրք. خوراطه xorata «զուարճախօսութիւն. badinage, plaisanterie».=յուն.

Խօրասան Կ. «կղմինտրի ծեծած փոշի. poudre de brique».=Թրք. خراسان xorasan.

Խօրասանի «մութ կարմիր՝ կղմինտրի գոյն. rouge foncé».=Թրք. خراسانی xorasani.

Խօրուճի Պ., խօռըճի Ն., ղուրուղչի Ղ., կուրուղչի Կ. «այգիի պահապան. garde-champêtre».=Թրք. قوریجی korəǰə.

Խօրօզ Ն. «աքաղաղ. coq. 2. հրացանի շուն. chien de fusil».=պրս. خروس xoros, որ Թուրքերէնի մէջ առած է خوروز xoroz ձեւը.

Խօրօզլանմիշ ըլլալ «հպարտանալ, սիգալ. prendre un air arrogant».=Թրք. خوروزلنمق xorozlanmak.

Խօրօզպինա «տեսակ մը անպէտ ձուկ. espèce de poisson».=Թրք. خوروسپینه xorospina=յուն.

Կ.

Կազ Վ. «քարիւղ. pétrole».=Թրք. غاز gaz=Ֆրանս. gaz «ցնդական մարմին. gaz».

կազ «շղարշ. gaze».=Թրք. غاز gaz=Ֆրանս. gaze.

կազինօ Վ. «եւրոպական սրճարան, զբօսարան. casino, café à l'européen, club».=Թրք. قازينو kazino=Իտալ. casino «զբօսարան. maison de plaisance».

կալիպա, կալիպա ֆի «կարծեմ, թերեւս. je crois que, peut-être».=Թրք. galiba.

կալիպարտի «կարմիր թանաք և կարմիր թանաք պատրաստելու նիւթ. encre rouge, matière pour préparer l'encre rouge».=Թրք. kalibardi=Իտալ. ?

կակա «կտուց. bec d'oiseau».=Թրք. غاغه gaga.

կակալամաք ընել «կտցահարել. becqueter».=Թրք. غاغه‌لمق gagalamak.

կայտա «հովուական տիկ (նուագելու համար), պարկապզուկ. cornemuse».=Թրք. غايده gayda.

կառկառա Վ. «խաղաջ, կոկորդը ողողել դեղով. gargarisme».=Արաբ. غرغره gargara.

կառնապիթ Վ. «ծաղկակաղամբ. chou-fleur».=Թրք. قرنابيت karnabit.

կէզինթի «նախերգանք. prélude».=Թրք. كزنتى gezinti.

*կէզինմէք ըլլալ Պ., գյոզմէք Վ. «սքտալ, պտտկիլ, աստ անդ պտտիլ. se promener ça et là».=Թրք. كزمك gezmek «պտտիլ. se promener», كزنمك gezinmek «պտտկիլ. se promener ça et là».

կէլինճիկ «տեսակ մը հիւանդութիւն. nom d'une maladie». Աֆկէլինճիկ կամ կէլինճիկ չիչէյի «հարսնուկ, պըտուկկոտրուկ ծաղիկը. coquelicot».=Թրք. كلينجك gelinǰik, كلينجك چيچكى gelinǰik čičeyi.

կէլինճիքճի «կէլինճիկ կոչուած հիւանդութիւնը բըժշկող դրբաց».=Թրք. كلينجكجى gelinǰikǰi.

*կէլիշի կիւզէլ «ըստ պատահման. au hasard».=Թրք. كليشى كوزل geliši güzel.

կէլիր Պ., գյօլիւր Ղ. Վ. «մուտք, եկամուտ, հասոյթ. revenu».=Թրք. كلور gelur կամ كلير gelir.

*կէլպէրի Ն. «երկաթէ ճանկ. tirebraise».=Թրք. كلبرى gelberi.

կէճէլիկ Պ., գէջօլըղ Վ. «գիշերազգեստ. robe de nuit».=Թրք. كيجه لك giǰelik.

կէճէ խուշի Ն. «չղջիկ. chauve-souris».=Թրք. كيجه قوشى giǰe kušə.

կէճէ սէֆա Պ., կէճէխիֆա Ն., գէջօ սաֆասի Վ. «ցայգածաղիկ. belle-nuit».=Թրք. كيجه صفا giǰe sefa.

*կէմ Պ., գյօմ Վ. «սանձ. bride».=Թրք. كم gem.

կէմի Ն., գյօմի Վ. Ղ. «նաւ. navire, vaisseau».=Թրք. كمى gemi.

կէմիճի Պ., գյօմըչի Վ. Ղ. «նաւավար. matelot, marin».=Թրք. كميجى gemiǰi.

կէյիկ Պ. «եղջերու. cerf», կըյըկ Ն. «վայրենի. sauvage».=Թրք. كيك geyik «եղջերու»։

*կէյիրմիշ ըլլալ «ղգայոտիլ, քեքրոտալ, ձգոտալ. roter».=Թրք. گكرمك geyirmek.

կէնզ «քթի և թոքի ճանապարհը. arrière-narines».=Թրք. كنز genz.

*կէ՛նէ Ն., գինօ Վ. «դարձեալ, վերստին, նորէն, կրկին. de nouveau, encore une fois».=Թրք. ينه yine.

*կէնէ՛ Պ., գյօնօ Վ. «տիզ, չանաճանճ. tique».=Թրք. كنه gene.

կէնճ Ն., գյօնջ Վ. «երիտասարդ. jeune, jeune homme».=Թրք. كنج genǰ.

*կէչինմէ Պ., կէչիմէ Ն. «ապրուստ. entretien, du quoi vivre».=Թրք. كچنمه gečinme.

*կէչինմիշ ըլլալ Պ., կէչէլմիշ ըլլալ Ն., գէչմիշ Վ. «ապրուիլ, լաւ կամ գէշ կարողանալ ապրուստը հայթայ-

թել. vivre d'une manière assez satisfaisante».=*Թրք.* کچنمك gečinmek.

*Կէչինտիրմիշ ընել «*ապրեցնել, ուրիշին լաւ կամ գէշ ապրուստ մը հայթայթել.* entretenir d'une manière assez satisfaisante».=*Թրք.* کچندرمك gečindirmek.

*Կէչիտ «*անցք.* passage».=*Թրք.* کچيد gečid.

Կէռիլմիշ ըլլալ Գ., Կյէռըլմիշ ըլլալ Ն. «*ձգձգուիլ, ճապկուիլ (մարդու համար).* bâiller, avoir du ressort. 2. *ձգուիլ, լայնանալ (առարկաներու համար).* se tendre». = *Թրք.* کرلمك gerilmek.

Կէռմիշ ընել «*լաւ ձգել, պարզել, երկարել.* tendre». =*Թրք.* کرمك germek.

Կէռտան Գ., Կէրտան Ն. «*ծնօտին տակի միսը, խպիպ.* chair pendue sous le menton», Գյոռդան Դ. «*կրան.* buste, partie supérieure du corps».=*պրս.* كردن gerden «*վիզ.* cou», *որ Թուրքերէնի մէջ առած է* كردان gerdan *ձեւը վերի առաջին նշանակութեամբ։*

Կէռտանլըխ Ն., Գյոռդոնլըղ Վ. «*մանեակ.* collier». =*Թրք.* كردانلق gerdanlək.

Կէռտէլ «*ունկերով փայտեայ մեծ դոյլ.* cuveau, seau en bois».=*Թրք.* كردل gerdel.

Կէվէզէ Գ., Գյովոզո Վ. «*շատախօս.* bavard». = *Թրք.* كوزه geveze.

Կէվրէկ *տես* Կէօվրէկ։

Կէվրէճիկ «*շատ դիւրաբեկ, փուխր.* friable». = *Թրք.* كورەجك gevreǰik.

Կէրիզ «*արտաքնոցի ճանապարհ, կոյուղի.* egoût, cloaque».=*Թրք.* كريز geriz=*պրս.* كاريز gyariz.

Կէրկի «*ձիգ, ձգուած, երկարցուած.* tendu». = *Թրք.* كركى gergi.

*Կէօզէթմիշ ընել «*հսկել, պահպանել.* veiller, guetter». =*Թրք.* كوزتمك gözetmek.

*Կէօզ թաշի «*արջասպ.* vitriol». = *Թրք.* كوزطاشى göz tašə.

կէօզլիւկ Պ., կօզլիուկ Ն., կյէօզլիկ Վ. «ակնոց. lunettes, pince-nez».=Թրք. کوزلك gözlik.

կէօզ-կէօրէ «ակնյայտնի, բոլորովին յայտնի, բացէ ի բաց. ouvertement, à vue d'œil».=Թրք. کوزكوره göz göre.

կէօզպախըճի Պ. «'հռնաժու, կախարդ. sorcier». = Թրք. کوزباغيجى göz bağəǰə. տարբեր է Ղարաբաղի բարբառով գէօզբախչի «աչքի չափով. mesuré par l'œil» բառը, որ Թրք. کوزباقيجى göz bakəǰə ձևէ մը կը ծագի։

կէօթիւրիւ Պ., գէ՛օթիւրիւ Ղ. «ամբողջովին. entièrement». օր. տունը կէօթիւրիւ ծախեր վրան է.=Թրք. كوتورى götürü.

կէօթիւրիւ փազար «ամբողջ ապրանքը միասին գնելով. en achetant entièrement toutes les marchandises qu'un marchand vend».=Թրք. كوتورى بازار götürü bazar.

կէօլ Պ., գյէօլ Վ., գյօլ Ղ., կօլ Ն. «լիճ. lac». = Թրք. كول göl.

կէօմրիւկ Պ., գէօմրիւգյ Վ. «մաքս. droits de douane. 2. մաքսատուն. douane».=Թրք. كومروك կամ كمرك gömrük.

կէօմրիւքճի Պ., գէօմրիւքչի Վ. «մաքս առնող. douanier».=Թրք. كومروكجى gömrükǰi.

կէ՛օյա, կէ՛օյամ, կէ՛օյա քի Պ., գէօ՛յա Վ., կօ՛յա Ն. «իբր թէ. comme si».=պրս. كويا güya, كوياكه güya ki.

կէօյիւս «կուրծքի հիւանդութիւն. maladie de poitrine». կէօյիւս ելեր է.=Թրք. كوكس göks կամ göyüs.

կէօնտէրի «ուղեվիր, ճանապարհ դնող. qui met le voyageur en route». կէս ճանապարհէն ճամբայ կէօնտէրի գացին.=Թրք. كوندرى gönderi.

կէօչ Պ., քէօչ Վ. Ղ., կօչ Ն. «ամբողջ կարասիքը, աղխ. meubles, bagages». = Թրք. كوچ göč. կէօչ ընել «տեղափոխուիլ, չու առնել. déménager».

*կէօպէկ «պորտ. nombril, ombilic».=Թրք. كوبك göbek.

կէօպէք թաշի «բաղնիքին մէջտեղը յատկապէս շինուած քարէ բարձրութիւն, ուր լուացուողները կը հանգչին կամ կը քնանան. banc en pierre au milieu des bains,

sur lequel les baigneurs dorment ou se reposent». = Թրք. كوبك طاشی göbek tašə.

կէօստէրիշ Պ., գէօսթէրիշ Կ. «արտաքին երևոյթ. aspect extérieur».=Թրք. كوسترش gösteriš.

*կէօստէրիշլի Պ., գէօսթէրիշլի Կ. «գեղեցիկ, արտաքին երևոյթով լաւ. joli, beau, en bonne mise». = Թրք. كوسترشلی gösterišli.

*կէօվտէ Պ., կօվտա Ն., գյավդա, գյէօվդա Կ. «իրան, մարմին. buste, corps, tronc».=Թրք. كوده gövde.

*կէօվտէլի Պ., կօվտալը Ն., գյավդալի Կ. «գիրուկ, լիքը, անձնեայ. corpulent».=Թրք. كودهلی gövdeli.

*կէօվտէսիզ Պ., կօվտասըզ Ն., գյավդասըզ Կ. «նիհար, վտիտ. maigre».=Թրք. كودهسز gövdesiz.

կէօվրէկ «պաքսիմատ. biscuit, galette. 2. փխրուն, դիւրաբեկ. friable, cassant».=Թրք. كورك gövrek.

կէօտէրի «եղջերուի կամ այծի կաշի. cuir, peau de cerf ou de chamois».=Թրք. كودری güderi.

*կէօրէ Պ., կօրա Ն., գէօրա Կ. Ղ. «համեմատ. selon, d'après, suivant».=Թրք. كوره göre.

*կէօքս «կուրծք. poitrine».=Թրք. كوكس göks.

կըլապտան «ոսկեթելի նմանցուած արծաթի կամ պղնձի թել. fil d'argent ou de cuivre imité au fil d'or».= Թրք. كلابدان kəlabdan.

կըճըռ կըճըռ Կ. «կրճտիւն. grincement, bruit quelconque. 2. բոլորովին նոր. tout neuf», Ն. '«այրելու ձայն. pétillement». = Թրք. غجر gəǰər առաջին երկու նշանակութեամբ։

կըճըր «տեսակ մը նիւթ՝ որ ծամոնի մէջ դրուելով ատամներու տակ կրճտելու յատկութիւն կուտայ. matière qu'on met dans le mastic à mâcher».=Թրք. غجر gəǰər.

*կըճըրտամաք ընել «կրճտել. grincer, faire un bruit quelconque».=Թրք. غجردامق gəǰərdamak.

կըռլա «անընդհատ, միշտ. sans cesse, continuellement».=Թրք. غيرلا gərla.

կըusо «յարդարանք, արդուզարդ, զգեստի ևլն. գեղեցիկ ձև. ornements, forme, goût».=Թրք. gusto = իտալ. gusto «ճաշակ. goût».

կըusolը «ձևաւոր, շքեղ. chic».=Թրք. gustolə.

կիsի Ն. կամ ճա՛յ կ. sի, ճէ՛յ կիsի, ճէյ կիsի ճէյ Պ., գիդի Վ., ճայ գիդի Դ., սէ՛նի կիsի Պ. Կը գործածուին խօսակցութեան մէջ իբր բացագանչութիւն «ճ, ճհ, ճվ, վա՜յ» նշանակութեամբ և շատ սովորական և անմեղ ձևեր են. = Թրք. كدى gidi «կաւատ, անհաւատարիմ կին ունեցող մարդ. cocu».

կիrկիr «մտերմական. familier, intime». խըrչըլին հակառակն է.=Թրք. كيركين girgin.

*կիւլ Պ., գյիւլ Դ. «վարդ. rose».=պրս. كل gül.

կիւլէc Պ., գիւլmc Վ., կուռաc Ն. «ըմբշամարտութիւն. lutte, combat à la lutte».=Թրք. كورش güreš.

կիւլէcճի Պ., կուռacճի Ն., գիւլmcչի Վ. «ըմբիշ, ըմբշամարտող. lutteur».=Թրք. كورشجى güreǰi.

կիւլլաճ «օսլայի թերթերով շինուած և մահմետականներու յատուկ անուշեղէն մը. sorte de sucrerie de feuilles d'amidon et propre aux mahométans».=պրս. كلاج gülaǰ.

†կիւլլապ «վարդաջուր. eau de rose». = պրս. كلاب gülab.

կիւլճաքէմ «տուղտի ծաղիկ. guimauve». = պրս. كل خاتم gül-i-xatem.

†կիւլպէcէfէr «վարդի քաղցրաւենի. conserve de rose, confiture de rose».=պրս. كلبشكر gülbešeker.

· կիւլսույի Պ., գիւլսույի Վ. «վարդաջուր. eau de rose». =Թրք. كل صويى gül suyə.

կիւճէռչիլէ «բորակ. nitre, salpêtre». = պրս. كهرچله güherčele.

*կիւճէնմիc ըլլալ «վշտանալ, նեղանալ. s'affliger, se fâcher».=Թրք. كوجنمك güǰenmek.

*կիւճը գալ «դժուարը գալ, նեղանալ, վշտանալ, տը-

հաճ ըլլալ. se fâcher, être mécontent». =Թրք. کوجنه کلمك güǰine gelmek. Կ'ըսուի նաև կիւճը երթալ.

կիւճպէլա, կիւճպէլակիւճ «հազիւ հազ, դժուարաւ. à peine, avec grande difficulté».=Թրք. کوجبلا کوج güǰbelagüǰ.

կիւմպիւռ կիւմպիւռ «Թնդալով, որոտաձայն. en grand bruit».=Թրք. کمبور کمبور կամ کومبور کومبور gümbür gümbür.

†կիւմռահ Պ. «որոշ, յստակ. clair, net», գիւմռախ Վ. «ուրախ. gai, joyeux».=Պրս. کمراه gümrah «մոլորեալ. égaré?».

կիւյիւմ Պ., գիւգիւմ Վ. «պղնձէ կուժ. grande cruche de bronze».=Թրք. کوکوم güyüm.

*կիւնահ Պ., գիւնահ Ղ., գիւնախ Վ. «մեղք. péché. 2. ափսոս. quel dommage». կիւնահ է «ափսոս է, խղճմ. c'est dommage, il est à plaindre».=Պրս. کناه günah.

*կիւնտէլիկ Պ., գիւնդա̈լիգ Վ. «գործաւորի օրական վարձք. journée, ce qu'on gagne par jour».=Թրք. کوندهلك gündelik.

կիւնտէլիքճի «առօրեայ գործաւոր. journalier».=Թրք. کوندهلکجی gündelikǰi.

կիւպրէ Պ., գիւբրա̈ Վ., կուպուրա Ն. «անասնոց աղբ. fumier».=Թրք. کوبره gübre=յուն. κόπρος.

կիւռիւլթի Պ., գյուռուլթու Վ. «աղմուկ, ժխոր. bruit, tapage».=Թրք. کورلدی gürüldi.

կիւռիւլ կիւռիւլ «որոտալով, Թնդմամբ. avec grand bruit».=Թրք. کورل کورل gürül gürül.

*կիւլլէ Պ., գիւլիւլա̈ Վ. «ռումբ. bombe».=Թրք. کله gülle.

*կիւռլէմիշ ընել Պ., կուռուլտէմիշ անել Ն. «գոռալ (ամպի). tonner, gronder».=Թրք. کورلمك gürlemek, کورلدهمك gürüldemek.

կիւվէ Պ., ֆույա Ն. «ցեց. teigne».=Թրք. کوکه güye.

կիւվէզ «սին (պտուղը). corme, sorbe».=Թրք. کوکز güyez.

*կիւվէճ «կճուճ. vase de terre».=Թրք. کوکج gügeǰ.

կիւվէնմիշ ըլլալ Պ., գիւվա̈նմիշ Վ. Ղ. «վստահիլ. confier».=Թրք. کوکنمك güyenmek կամ کونمك güvenmek.

կիւվէրթէ «նաւի տախտակամած, կամուրջ, ծածք. pont de navire».=Թրք. کوکرته gügerte.

*կիւվէրճին «աղաւնի. pigeon».=Թրք. کوکرجین gügerǰin կամ کوورجین güverǰin.

*կիւվէրճինլիխ «աղաւնետուն, աղաւնոց. colombier».=Թրք. کوکرجینلك gügerǰinlik կամ کوورجینلك güverǰinlik.

կիւրիւհ կիւրիւհ «խումբ խումբ. en foule».=պրս. کروه کروه giruh giruh.

կուլիպէ «խրճիթ. cabane, chaumière, hutte».=պրս. کلبه külbe.

կուռկուռ ն. «ամպի որոտում. tonnerre. 2. որովայնի գռգռալը. borborygme».=Թրք. غورغور gurgur.

կօլիվա «մեռելոյ հոգւոյն համար. չինուած հատիկ (շաքարախառն խաշած ցորենով չինուած քաղցրեղէն). colybes». Կօլիվան յատուկ է միայն յոյներուն.=Թրք. قوليوه koliva=յուն. κόλυβα.

կօլօչկա «թուխս. couve. 2. թխսամայր. couveuse».=Թրք. قولوچقه կամ قاوچقه koločka.

կօճիկ «հովուի վերարկու. manteau de berger, cape».=Թրք. غوجوق goǰuk.

կօմէլասթիկ Պ., ֆօմէլաստիկ Վ. «ռետին (գրուածը ջնջելու համար). gomme».=Թրք. komelastik=ֆրանս. gomme élastique.

կօչան ն. «կուրծ. կաղամբի, հազարի ևն. կարծր ցօղունը. trognon».=Թրք. قوچان kočan.

*կօփճա Պ., կօփչա Վ. «կոճակ. bouton», կօփճակ ն. «անիւ. roue».=Թրք. قوپچه kopča.

Հ.

Հազ ընել Գ., ճօզ անել Վ. Ղ. «ախորժել. se plaire à, aimer».=արաբ. حظ hazz.

Հազըր Ղ., ճազիր Ն., ճօզըր Վ. «պատրաստ. prêt». =արաբ. حاضر hazər.

Հազըրլըխ «պատրաստութիւն. préparation, préparatif». ճազըրլըխդ սէնիր «պատրաստուէ. fais tes préparatifs».=Թրք. حاضرلق hazərlək.

Հազըրլօփ «պատրաստ բան մը առանց աշխատանքի վայելելով. en jouissant le travail d'autrui». ճազըրլօփ կ'ուտէ'ս.=Թրք. حاضرلوپ hazərlop.

Հազըրլօփճի «պատրաստ բան մը առանց աշխատանքի վայելել սիրող. qui jouit du travail d'autrui». = Թրք. حاضرلوپجی hazərlopǰə.

Հազըրճի «պատրաստ զգեստ ծախող. marchand d'habits».=Թրք. خاضرجی hazərǰə.

Հազըրճօղապ «պատրաստաբան. prompt à la repartie». =արաբ. حاضرجواب hazər ǰevab.

*Հազմը ընել «մարսել. digérer».=արաբ. هضم hazm.

†Հաթա «սխալ, յանցանք. faute».=արաբ. خطا xata.

Հաթէմ չիչէյի «տուղտի ծաղիկ. guimauve (fleur)».=Թրք. حاتم چیچکی hatem čičeyi.

*Հաթտա «մինչև իսկ, մինչև անգամ. même».=արաբ. حتى hatta.

Հալ Ն., ճօլ Վ. Ղ. «վիճակ. état, situatien». = արաբ. حال hal.

Հալա «Հօրաքոյր. tente paternelle».=Թրք. خاله xala «նոյն նշ. même sign.», որ աղաւաղեալ ձեւն է արաբ. خاله xale «Մօրաքոյր. tente maternelle» բառին.

Հալաճ «բուրդ գզող. cardeur».=արաբ. حلاج hallaǰ.

Հալաթ «Մալուխ, հաստ չուան. câble, grosse corde». =Թրք. حلات halat կամ خلات xalat.

†Հալէ «արտաքնոց. commodités». = արաբ. هاله hale «բակ. cour». Հմմտ. Ագուլիսի բարբառով բօկ «արտաք-նոց», ծագած հայ բակ բառէն։

*Հալիմ «հեզ, խոնարհ, հնազանդ. doux, affable». = արաբ. حليم halim.

Հալիս Ն., խալիս Վ. Ղ. «զուտ, անխառն, ոչ կեղծ. pur, véritable, non mêlé».=արաբ. خالص xalis.

Հախ Ն. Ղ., հmխ Վ.. «իրաւունք. raison, droit. 2. ճըշ-մարիտ. vrai, juste. 3. վարձք (աշխատութեան մը փոխա-րէն մէկուն տանելիք գումարը). salaire».=արաբ. حق hakk.

†Հաճաթճէր (միշտ այսպէս յոգնակի գործածուած) «գործիքներ. outillage». = արաբ. حاجات haǰat «պէտքեր. besoins, nécessités», որ յոգնակին է حاجت haǰet բառին։

Հաճամաթ Պ., հըջըմաթ Ղ. «մարմինը ճեղքոտելով արիւն առնել. scarification».=արաբ. حجامت haǰamet.

Հաճի Ն., հmջի Վ., հա՛ջի Ղ. «մահտեսի, Երուսաղէմ ուխտի գացած. qui a fait le pèlerinage de Jérusalem».= արաբ. حاجى haǰi.

Համալ Վ., համբալ Ղ. «բեռնակիր. portefaix». = ա-րաբ. حمال hammal.

*Համամճի Վ. «բաղնեպան. maître baigneur». = թրք. حمامجى hammamǰə.

Համարաթ Պ., համարաթլը, համարաթով Ն., mմm-rmթ, mմmrmթլի Վ. [«աշխատասէր, ժրաջան. laborieux». =թրք. حمارات hamarat.

*Հայա, հայաճէր «ամորձիք. testicules, génitoires». = պրս. خايه xaye.

†Հայթա «սրիկայ. polisson».=թրք. هايطه hayta.

*Հայլազ «սրիկայ. polisson».=թրք. حيلاز haylaz.

Հա՛յպէհասըլ «անտէր-անօգնական, լքեալ, երեսի վը-րայ ձգուած. abandonné, délaissé».=թրք. haybe-hasəl.

Հայվաճ Վ. Ղ. Ն. «անասուն. animal. 2. անմիտ, ան-բան. idiot, sot, bêta».=արաբ. حيوان heyvan.

Հա՛յտէ Վ., հա՛յտա Ն., հm՛յդm Ղ. «ճն, արի. va! vite!

dépêche-toi», յոգնակին հա՛յտեցէք «ճն, արէք դուք. allons dépêchez-vous».=Թրք. هایدی haydi, յք. هایدین haydiyin.

Հայտուտ Վ. «վիթխարի, աւազակաբարոյ. colossal, gigantesque, géant».=Թրք. حیدود haydud.=ըստ Bianchi, էջ 725 հունգարերէն| բառ մ'է, որ բուն հունգարերէնի մէջ կը նշանակէ «հետեւակ զինուոր», բայց Թուրքերէնի մէջ առած է «աւազակ, յելուզակ. brigand» նշանակութիւնը։

Հայրան Պ., հէյրան Վ. «զմայլած, հիացած. étonné, enchanté».=արաբ. حیران hayran.

Հանըմ Պ., խանըմ Վ. Ղ. «տիկին. dame, madame».=Թրք. خانم xanəm.

Հանթալ «անհեթեթ, մեծ և տգեղ, անճոռնի. monstrueux, bizarre, grotesque».=Թրք. حنطال hantal.

†Հաշարի Պ., հօշօրի Ղ., աշարի Վ. «անառակ. հանդարտ չկեցող. malin, espiègle, méchant».=արաբ. حشری hašeri.

*Հա՛չան «երբոր. quand, lorsque».=Թրք. هاچان hačan կամ قاچان kačan.

Հապ Պ., հափ Ն., հօբ Ղ., օբ Վ. «դեղահատ. pillule».=արաբ. حب habb.

Հա՛պըռէ «միշտ, անընդհատ. toujours, sans cesse, continuellement».=Թրք. هابره habəre.

Հառամ Ղ. Ն., խօռօմ Վ. «ապօրինի և անարդար. prohibé, illicite, injuste».=արաբ. حرام haram.

*Հառըպ «այծեղջիւրի օշարակ. sirop de caroube».=արաբ. خروب xarrub «այծեղջիւր. caroube».

Հառման Ն., խարման Վ. «կալ. aire».=պրս. خرمن xərmen, որ Թուրքերէնի մէջ առած է خرمان xarman և حرمان harman ձեւերը։

†Հառմանա պէկիրի «անառակ, անհանդարտ, խեռ. indocile, rétif, rebelle». օր. հառմանա պէկիրիի պէս ի՛նչ չորս դին կը վազվռտես կոր.=Թրք. حرمان بیکری harman begiri «կալի ձի»։

Հառմանի «շուրջառի ձևով վերարկու. manteau circulaire».=Թրք. حروانی harvani.

Հառտալ Ն., խոռդոլ Կ. «մանանեխ. moutarde». = արաբ. خردل xardel, որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև خردال xardal ձևը։

Հասաս «բարապան. huissier». օր. հասասի պէս կայնիլ «միշտ ոտքի վրայ կանգնած մնալ. rester toujours debout».=Թրք. hasas.

*Հասըլ Պ., հոսլ Կ. «յառաջ գալ. provenir». հասըլ ըլլալ, գալ.=արաբ. حاصل hasəl.

*Հա՛սըլը Պ., հոսլի Կ. «վերջապէս. enfin». = արաբ. حاصلی hasələ.

*Հաստաանէ Պ., խաստախանա Կ. «հիւանդանոց. hôpital».=պրս. خاستهخانه xastexane.

*Հասրէթ Պ., հասրաթ Ն., հոսրոթ Դ., խասրաթ Կ. «կարօտ (ած. և գոյ.). envie, désir, envieux, désireux». հասրէթ մնացինք. հասրէթս առի.=արաբ. حسرت hasret.

Հավա Ն. Դ., հովո Կ. «օդ, մթնոլորտ, կլիմայ. air, atmosphère, climat. 2. նուագի եղանակ. air musical». հավայի մավի «երկնագոյն կապոյտ. bleu azuré». հավան ելլալ «ամէն ջանք ի գործ դնել. faire de très grands efforts». =պրս. هوا heva.

Հավա թէպտիլի Պ., հովոթթովդիլի Կ. «օդափոխութիւն. changement d'air».=Թրք. هوا تبدیلی heva tebdili.

Հավաճիվա «շեկխարի. orcanète». = պրս. هواجیوه hevaǰive.

Հավան Պ., խավան Կ., հավանկ Ն., հովոնգյ Դ. «սանդ. mortier».=պրս. هاون haven.

Հավատիս «աւետիս. bonne nouvelle».=արաբ. حوادث havadis «դէպքեր, լուրեր. événements, nouvelles», որ Թուրքերէնի մէջ առած է սոյն նշանակութիւնը։

Հավա ֆիշէնկի Պ., հովոֆշոնֆի Կ. «հրթ՛ռ. fusée volante».=Թրք. هوافیشنکی heva fišengi.

*Հավէս Ն., հովոս Գ., խավաս Վ. «փափաք. désir, envie», հավասիլ «փափաքել. désirer».=պրս. هوس heves.

*Հավլամիշ ընել «հաջել. aboyer». = Թրք. حاولامق havlamak.

Հավուզ Պ., հօվուզ Գ., ավուզ Վ. «աւազան. bassin». =արաբ. حوض havz.

Հավուճ «ստեպղին. carotte».=Թրք. هاوج havuǰ.

†Հավռօզ՝ անարգական ածական. terme de mépris. = آبریز abriz կամ آوریز avriz «արտաքնոց. commodités» բառէն։ Այս բառը ժողովրդական բարբառին մէջ երկու ձեւ առած է. ավարըզ եւ հավռօզ. առաջինը կը նշանակէ «արտաքնոցի խողովակ. chausse d'aisances», իսկ երկրորդը միայն իբր նախատական ածական կը գործածուի, առանց որոշ նշանակութեան։

Հատըմ «ներքինի. ennuque».=արաբ. خادم xadim.

Հատտ ունենալ «համարձակիլ, յանդգնիլ. avoir l'audace, oser». ի՞նչ հատտ ունի «ինչպէս կը համարձակի նա. comment ose-t-il?»=արաբ. حد hadd «սահման. limite, terme, borne», Թրք. ne haddə var «ի՛նչ հատտ ունի»։

Հատտսըզ հիսապսըզ Ն. «անթիւ անհամար. innombrable, incalculable».=Թրք. حدسز حسابسز haddsəz hisabsəz.

*Հարարէթ Պ., հըրըրըթ Վ. Գ. «տապ, մարմնի բարձր ջերմութիւն, ծարաւ, պասուք. chaleur, fièvre, soif brûlante».=արաբ. حرارت hararet.

*Հարարէթլէնմիշ ըլլալ «տապիլ, խիստ բարձր ջերմութիւն ունենալ, ծարաւիլ. s'échauffer, être altéré de soif». լեզուս հարարէթլէնմիշ եղաւ. = Թրք. حرارتلنمك heraretlenmek.

Հարէ «վէտվէտում. կերպասի վրայի պաղպաջը. ondulation de moire». = պրս. خاره xare, որ Թրքերէնի մէջ առած է حاره hare ձեւը։

Հարէմ «կանանոց. gynécée».=արաբ. حرم harem.

Հարէմլիխ Պ., հըրըմլըղ Վ. «կանանոց. gynécée». = Թրք. حرملك haremlik.

Հարճ «անուանարկիչ խօսք. paroles injurieuses». = արաբ. حرف harf.

Հափը՛ս Պ., հոփս Վ., հափս, հափսաճա Ն. «բանտ. prison. 2. բանտարկեալ. prisonnier, emprisonné». = արաբ. حبس habs. վերջինը պրս. حبسخانه habsxane ձեւէ մըն է.

Հաֆէճճի «կեղծ մաստնի, ապարանջան և այլ այսպիսի աժան զարդարանքներ ծախող շրջուն վաճառական. bric-à-brac».=Թրք. حقيقجى hakikǰi.

*Հաճիսէ «ճառ. ձեղունէն կախուած բազմաթիւ ճրագներով զարդարուած ջահ. lustre».=պրս. آويزه avize.

*Հաճիճ Պ., խոճիճ Վ. «Թեթև. léger». = արաբ. خفيف xafif.

*Հաճտայըխ Պ., հոճքոյըղ Վ. «շաբաթական վարձք. semaine, ce qu'on gagne par semaine». = Թրք. هفتهلق haftalək.

Հէլալ Ն., հալալ Ղ., խալալ Վ. «անխարդախ, արդար, օրինաւոր. juste, légal, légitime». հէլալ վաստակ է. = արաբ. حلال halal.

Հէլալլաշմիշ ըլլալ «իրարու ներել և հաշտուիլ, հաշտները հաշտ կերպով վերջացնել. se pardonner mutuellement, se reconcilier».=Թրք. حلاللاشمق halallašmak.

Հէլալըխ «ներողութիւն. pardon». = Թրք. حلاللق halallək.

Հէլէ Պ., հոլո Վ. Ղ. «տակաւին, դեռ. encore». հէլէ հէլէ «հազիւ հազ, գոնէ վերջապէս. difficilement, enfin!» =արաբ. هلا hala.

Հէլաք Պ., հէլաք Ն. «ուժասպառ ըլլալ, խիստ շատ յոգնիլ, պարտասիլ. se lasser, être harassé, s'épuiser». = արաբ. هلاك helak.

Հէ՛լպէթ Ն., հէ՛լպէթսէ, հէ՛լպէթսէնէ Պ., ոլբոթ Վ., հոլբոթ Վ. Ղ. «անշուշտ, ի հարկէ. certainement».=արաբ. البت elbett, البتّه elbette.

Հէլվա Պ., հալվա Վ. Ն. Ղ. «հրուշակ. խաղով, ալիւ-

րով և շաքարով շինուած քաղցրեղէն. pâte sucrée». = արաբ. حلوى կամ حلوا halva.

Հէլվաճի Պ., հալվաջի Վ., հալվաճի Ն. «Հրուշակավաճառ, հրուշակագործ. vendeur ou fabricant de pâte sucrée».=Թրք. حلواجى halvaǰə.

Հէմ Ն., համ Ղ., հըմ Վ. «Թէ, և՛, նաև. et, aussi», հէ՛մ աս, հէ՛մ ան «Թէ այս, Թէ այն. tous les deux». = պրս. هم hem.

Հէմէն Պ., համան Վ. Ն. «անմիջապէս. aussitôt, tout de suite», հըմըն Ղ. «իսկ և իսկ».=պրս. همان heman.

Հէմշէրի Պ., հըմշըրի, ըմշըրի Վ. «քաղաքակից, հայրենակից. concitoyen, compatriote». հըմշըրի՝ Ղարաբաղի բարբառով Թուրքերուն համար գործածուած կոչական է.=պրս. همشهری hemšehri.

Հէ՛յ Վ. Ղ. Ն. «ո՜վ, ո՜. o! he!»=պրս. هی hey.

Հէյալ Պ., խիյալ Վ. «աչքի երևցած ուրուական, երևակայութիւն. spectre, imagination. 2. խամաճիկներով արևելեան-տաճկական ներկայացում. scène de marionnettes».=արաբ. خيال xayal.

Հէյպէ Պ., հըյբը, ըյբը Վ., հէպկէ Ն. «ձիու Թամբի վրայ կապուած երկաչեայ քրձեղէն պայուսակ. besace».= Թրք. هکبه heybe.

Հէնտէկ Ն., խընդըկ Վ. Ղ. «խրամ, փոս. fossé, tranchée».=Թրք. هندك hendek=արաբ. خندق xandek.

Հէռկէլէ Ն., խըռգյըլը Վ. պահուած միայն հէռկէլէի պէս վազել և այլ նման ասացուածներու մէջ. բայց առանձինն անգործածական և իմաստն անյայտ. = Թրք. خركله xergele «անվարժ ձի, տրմուղ. cheval non dressé. 2. անվարժ ձիերու երամակ. troupeau des chevaux non dressés».

Հէվալէ Պ., հավալա Վ. «փոխանցել (պարտք, գործք, վաճառականական Թուղթ). transfert». = արաբ. حواله havale.

Հէվալէ «ահագին, շատ խոշոր բան. gros, énorme». =արաբ. حوالى havali «շրջակայք. alentours?»

Հէտիյէ Պ., հտդիյտ, տդիյտ Կ. «Նուէր. cadeau, présent».=արաբ. هديه hediyye.

*Հէրարէք տես հարարէք.

Հէրիֆ Պ., հորիֆ Կ., հորիփ Ղ. «տխմար, անարժէք մարդ. bonhomme, homme sans mérite. 2. որևիցէ մէկը. un certain homme, quelqu'un». = արաբ. حريف harif, բուն նշ. «արհեստակից. compagnon de métier».

Հէրյան տես հայրան.

Հէրֆանէ «ծախքը ընկերաբար, համգամանակութեամբ հողացուած. par cotisation». հէրֆանէով ֆէֆ մը ըրինք, ամմէն մէկուս երկու խուրուշ ինկաւ.=պրս. حريفانه harifane.

Հէքիմ Ն., խէքիմ Կ., հոքյիմ Ղ. «բժիշկ. médecin». հէքիմութիւն «բժշկութիւն. médecine». = արաբ. حكيم hakim «գիտուն, փիլիսոփայ, բժիշկ. savant, philosophe, médecin».

Հէքիմ պաշի Պ., խէքիմ բաշի Կ. «բժշկապետ. chef-médecin».=Թրք. حكيم باشى hakim bašə.

Հէօճէք «կալուածագիր. titre de propriété». = արաբ. حجت hujjet.

Հէօնկիւր հէօնկիւր Պ., ընքյուռ ընքյուռ Կ., իւքիւռ իւքիւռ Պ., օքուռ օքուռ Ն. «դառն, ուղխօրէն, հեղեղի պէս (լալու համար միայն կ'ըսուի). (pleurer) amèrement».= Թրք. هونكور هونكور höngür höngür, նոյնպէս միայն լալ բառին հետ գործածուած.

Հէօտիւկ «բիրտ, անոպայ, կոշտ. grossier, rude, brut». =Թրք. هودوك hödük.

Հէօքմ Ղ., հիւքմ Կ. «վճիռ, հրաման. ordre, cammandement, sentence». հէօքմ ընել «վճռել, հրամայել. ordonner, rendre une sentence».=արաբ. حكم hükm.

†Հիլալ «ատամի կամ ականջի քչփորիկ. cure-dent, cure-oreille».=արաբ. هلال hilal.

Հիլէ Պ., հիլա Կ. «նենգութիւն, խաբեբայութիւն, կեղծելը. fraude, artifice, falsification».=արաբ. حيله hile.

†Հիլլէթ Պ., իլաթ Կ. «ախտ, դէշ՝ ամօթալի հիւան-

դութիւն (օր. դաղղիական ախտը). maladie qui fait honte (p. ex. syphilis)».=արաբ. علّت əllet, illet.

†Հիլլէթլի պ., իլլէթլի վ. «ախտաւոր. vicieux, infirme». =Թրք. علّتلی illetli.

*Հիլլէլի պ., ճիլալու, ճիլալի վ. «խարդախեալ, նենգեալ. falsifié, fraudé».=Թրք. حیله‌لی hileli.

Հիլլէսիզ «անխարդախ, աննենգ. exempt de fraude, non falsifié».=Թրք. حیله‌سز hilesiz.

*Հիլլէքյար պ., ճիլաքյար վ. «խարդախ, խաբեբայ. fourbe, trompeur».=պրս. حیله‌کار hilekyar.

*Հիյէթ «կերպարանք, տարազ, արտաքին երեւոյթ. forme, mise, aspect extérieur».=արաբ, هیئت heyet.

Հինա ն., խինա վ. Դ. «հինայ. henné». = արաբ. حنا həna.

Հինտ թավուխի «հնդկահաւ. dinde, dindon». = Թրք. هند طاووغی hind tavuğə.

Հինտի «հնդկահաւ. dindon, dinde».=պրս. هندی hindi.

Հինտիպա «եղերդ. endive, laitue sauvage». = արաբ. هندبا hindiba.

Հինտիստան ճէվիզի ն. «հնդկընկոյզ. coco». = Թրք. هندستان جوزی hindistan ǰevizi.

Հիչ վ., ճէչ վ. Դ. ն. «բնաւ, ամենեւին, երբեք. jamais, point, pas du tout».=պրս. هیچ hič.

Հիսապ պ., ճէսապ ն., ճէսաբ Դ., խէսաբ, ճիսաբ վ. «հաշիւ. calcul, compte».=արաբ. حساب hisab.

Հիսապսըզ պ., ճէսաբսըզ, խէսաբսըզ վ., ճէսապսըզ ն. «անհաշիւ. sans calculer. 2. անհամար. innombrable». =Թրք. حسابسز hisabsəz.

Հիսապ քիթապ պ., ճէսապ քիթապ ն., խէսաբ քիթաբ վ. «երկար եւ մանրամասն հաշիւ. longue calculation». =արաբ. حساب کتاب hisab-kitab.

*Հիսար «բերդ, պարիսպ. muraille».=արաբ. حصار hisar.

Հիսէ ն., խիսէ, ճէսէ վ. «բաժին (մանաւանդ ժառանգութեան մէջ). part».=արաբ. حصه həsse.

Հիսէsur «բաժնեկից, ժառանգակից. cohéritier». = պրս. حصه‌دار həssedar.

Հիsէ «փշաւ. chalef».=Թրք. ایکده iyde.

Հիssէթ «բարկութիւն, ցասում. colère».=արաբ. حدت hiddet.

*Հիssէթլէնմէc ըլլալ «բարկանալ. se fâcher, s'irriter». =Թրք. حدتلنمك hiddetlenmek.

Հիssէթլի «բարկացոտ, ցասկոտ. irascible, irrité». = Թրք. حدتلى hiddetli.

*Հիւճիւմ Պ., ճիւջիւմ Վ., ճուճում Ն., ճիւջում Ղ. «յարձակիլ. assailler, attaquer».=արաբ. هجوم hüǰum.

Հիւճիւրէ «պատի մէջ խորշ-դարակ. niche». =արաբ. حجره hüǰre.

Հիւմմա Պ., ճումա Վ. «ժանտատենդ. typhus». = արաբ. حما կամ حمی humma.

*Հիւնէr Պ., ճիւնmr Ղ., ճունար Ն., խունար Վ. «ճարտարամտութիւն, հնարիմացութիւն, խելք. habilité, génie, art».=պրս. هنر hüner.

*Հիւնէrլի Պ., ճիւնmrլու Ղ., խունարլի Վ. «ճարտարամիտ, հնարիմաց, խելացի. habile, ingénieux». = Թրք. هنرلى hünerli.

Հիւննապ «յունապ. jujube».=արաբ. عناب ünnab.

Հիւնքյար պէյէնտի «խորոված պատինճան. aubergine rôtie». = Թրք. حنکار بکندی hünkyar beyendi, որ բուն կը թարգմանուի «Թագաւորը հաւնեցաւ».

*Հօճա «տաճիկ փաթթոցաւոր վարժապետ. instituteur turc». = պրս. خواجه xaǰe, աղաւ. Թրք. حوجه hoǰa. Տես նաև խօճա.

Հօճա յէմիշի «մաթուզ (տեսակ մը վայրի պտուղ). arbouse».=Թրք. خوجه يميشى xoǰa yemiši.

Հօշ Պ., խօշ Վ. «խօմ, արդէն. donc». օր. qurկ ըսիճf ճէ, ճօշ մեռցուr չըսիճf.=պրս. خوش xoš.

Հօ'շունտուք «լաւ, թող այնպէս ըլլայ, բայց մի մոռնար, ուրիշ անգամ վրէժը կը հանեմ».=Թրք. hošunduk.

Հoռա «պար․ danse»․=Թրք․ خورا xora=յուն․ χορεία.

Հoվառsա Պ., խուվoրդo, խoվoրդo Վ. «մսխող, ծախսող, զեղխ․ libertin, débauché»․=Թրք․ خوارده xovarda.

Ճ.

Ճաhիլ Պ., ջmհիլ Ղ., ջահէլ Վ. «երիտասարդ, պատանի․ jeune homme»․ = արաբ․ جاهل ǰahil «անփորձ, տգէտ», որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև վերի իմաստը։

ճաhs Պ., ջmխs Վ., ջmհs Ղ. «ջանք, ջանադրութիւն․ effort»=արաբ․ جهد ǰehd.

ճամ Ն., ջամ Վ. «ապակի․ vitre. 2. պատուհան․ fenêtre», ջամ Ղ. «ջուր խմելու աման․ vase pour boire de l'eau»․=պրս․ جام ǰam.

ճամէfյան Պ., ջամաfյան Վ., ճամէյfա Ն. «ապակեփեղկ․ cloison vitrée. 2. գրքերու դարան․ bibliothèque vitrée»․=պրս․ جامكان ǰamekyan.

ճամի Վ. «մզկիթ․ mosquée»․=արաբ․ جامع ǰami.

ճամճի «ապակեգործ կամ ապակեվաճառ․ vitrier»․=Թրք․ جامجى ǰamǰə.

ճամպազ Ն. «լարախաղաց․ acrobate», ճամպազ Պ., ջmմբmզ Վ. «ձիու վաճառական․ maquignon, marchand de chevaux»․=պրս․ جانباز ǰanbaz.

ճայիր ճայիր «ճարճատմամբ, սաստիկ․ avec craquement, en pétillant»․=Թրք․ جاير جاير ǰayir ǰayir.

*ճայմիշ ըլլալ «միտքը փոխել, գաղափարէ մը հրաժարիլ․ changer de résolution»․=Թրք․ جايمق ǰaymak.

*ճայsըրմիշ ընել «միտքը փոխել տալ, գաղափարէ մը հրաժարցնել․ faire changer de résolution»․ = Թրք․ جايدرمق ǰaydərmak.

ճանավար Ն., ջmնmվար Ղ., ջmնmվmր Վ. «գազան, ահեղ անասուն․ bête féroce»․=պրս․ جانور ǰanver.

ճա՛նըմ Ն. Վ. Ղ. «եղբայրս, հոգիս․ mon âme, mon

frère!» կը գործածուի խօսակցութեան մէջ՝ խօսակցին ուղղելով. հիները կը գործածեն հայերէն Թարգմանութեամբ հո՛գի.=Թրք. جانم janəm «հոգիս. mon âme!»

*ճանըմա միննէթ «ես մեծ յօժարութեամբ, ուզածս ալ այդ էր, ինձ համար աւելի լաւ. tant mieux pour moi», ճանընա միննէթ «դու կամ նա մեծ յօժարութեամբ ևլն. tant mieux pour toi ou pour lui».=Թրք. جانمه منت janəma minnet, جانكه منت janəna minnet, جاننه منت janena minnet.

*ճանլանմիշ ըլլալ «հոգի առնել, աշխուժութիւնը գտնել, կենդանանալ. s'animer, se ranimer».=Թրք. جانلنمق janlanmak.

*ճանլանտըրմիշ ընել «աշխուժութիւն, ոգևորութիւն, կենդանութիւն տալ. vivifier».=Թրք. جانلندرمق janlandərmak.

ճանկը՛լ ճունկո՛ւլ Գ., ճանկը՛լ ճընկը՛լ Ն. «աղմուկով (զանգակի, բօժօժի և այլ նման բաներու ձայնին համար). à cor et à cri, bruyant».=Թրք. جانغل جونغول jangəl jungul.

ճանսըզ Վ. Ղ. «վատոյժ, տկար. faible».=Թրք. جانسز jansəz.

ճանտարմա, ճանտըրմա Գ., ջանդարմա Վ. «ոստիկան, քաղաքապահ զօրական. gendarme».=գրական Թրք. ژاندارمه žandarma, ժողովրդական Թրք. jandarma. առաջինը նոր փոխառութիւն է ֆրանս. gendarme բառէն. երկրորդը՝ որ ծագում տուած է մեր ձևին, ոչ թէ žandarma բառին աղաւաղեալն է, ինչպէս կը կարծուի, այլ կուգայ իտալ. gendarme ձևէն և աւելի հին է քան գրականը։

ճանֆէս Գ., ջանֆաս Վ. «սնդուս. taffetas».=Թրք. جانفس janfes.

ճա՛պա Գ., ջոբա Վ. «ձրի բաշխել (որ և իցէ առարկայ մը). gratis. 2. յանցանք մը ներել. pardonner une faute». օր. սա ըրածդ քեզի ճա՛պա, ամա մէյ մըն ալ չընե՛ս ճա՛.=Թրք. جبا jaba.

ճառք «մեծաժխոր (բան մը պատռելու կամ փուքսի

համար). bruyant, à grand bruit». օր. ճա՛ռթ ըրաւ պատռեց.=Թրք. جارت ǰart.

ճառթ ճուռթ «մեծաբանութիւն, մեծ մեծ ջարդել. hâblerie, boursouflage, grand mot. 2. մեծաժխոր. bruyant, à grand bruit». նախորդ բառին կրկնականն է. =Թրք. جارت جورت ǰart ǰurt.

ճառթ տիի «մեծաժխոր կերպով (բան մը պատռելու կամ փուքսի համար). à grand bruit». օր. ճա՛ռթ տիի պատռեց.=Թրք. جارت ديو ǰart deyu.

ճատը Գ., ճատու, ճատուհի Ն., ջադի, ջադու Վ., ջա՛դու Ղ.. «անպիտան պառաւ կին (անարգական ոճով). vieille mégère».=պրս. جادو ǰadu «կախարդ. sorcière».

ճատտէ Գ., ջադդա Վ. «մեծ փողոց. grande rue». = արաբ. جاده ǰadde.

ճաֆճաֆլը «շքեղ, պերճ, խիստ շատ զարդարուն. pompeux, très orné».=Թրք. جافجافلى ǰafǰaflə.

ճէզա Գ., ջազա Վ. «տուգանք. amende». = արաբ. جزا ǰeza.

ճէզվէ Գ., ջազվա Վ. «սուրճ եփելու աման. սրճաման. cafetière».=Թրք. جزوه ǰezve.

†ճէթվէլ Գ., ջաթվալ Վ. «քանոն (գիծ քաշելու համար). règle».=արաբ. جدول ǰedvel. այս հին ձեւին տեղ այժմ կը գործածուի հայ. fաճակ.

†ճէլէպ «խաշներու եւ արջառի վաճառական. marchand de bestiaux».=արաբ. جلاب ǰellab.

ճէլլատ Ն., ջաննադ, ջալլադ Ղ., ջալադ Վ. «դահիճ. bourreau».=արաբ. جلاد ǰellad.

ճէհէզ Ն., ջըհէզ Վ. «օժիտ. dot».=արաբ. جهاز ǰihaz.

*ճէհէննէմ Գ., ջանդամ, ջայհննամ Վ., ջըհանդամ, ջըհաննամ Ղ., ճահաննամ Ն. «դժոխք. enfer». = արաբ. جهنم ǰehennem. ճէհէննէմ եղիր «կորիր, կորսուէ. va-t-en!»

†ճէմ Ն., ջամ Վ. «գումար (թուաբանական բառ). addition», ճէմ ընել «գումարել. additionner». = արաբ. جمع ǰem.

ճէյլան Պ., չէյճրան Վ., չէյրան Ղ. «վիթ. gazelle». ճէյլան կ'ըլմանի «գեղեցիկ, հաստակագեղ և կայտառ է (աղջիկներու համար կ'ըսուի). d'une belle et haute taille». = Թրք. جيران ǰeyran.

ճէնապէթ Պ., ճունապէտ Ն., ջոնոբոթ Վ. «կեղտոտ, լղրճուկ. sale, malpropre». = արաբ. جنابت ǰenabet «օրէնքական անմաքրութիւն. impureté légale. 2. գինջացեալ, պիղծ. pollué, impur, profané».

*ճէնկ Ն. «պատերազմ. guerre, bataille, combat», ճէնկի էլլալ «կռուի սկսիլ. se mettre à se battre».=պրս. جنك ǰeng.

*ճէնկլէշմիշ ըլլալ Ն. «իրարու հետ կռուիլ. combattre, se battre».=Թրք. جنكلشمك ǰenglešmek.

ճէպ Ն., ջէօբ Վ., ջուբ Ղ. «գրպան. poche». = արաբ. جيب ǰeyb.

*ճէպի տէլիկ «դրամ չունեցող, անկուտի (կատակի լեզուով). pauvre, qui n'a pas le sou». = Թրք. جيبى دليك ǰeybi delik «գրպանը ծակ. la poche trouée».

ճէռահ Պ., ջռռահ Վ. Ղ. «վիրաբոյժ. chirurgien». = արաբ. جراح ǰerrah.

*ճէսարէթ Պ., ջըսարէթ Վ. «համարձակութիւն. audace, hardiesse, franchise».=արաբ. جسارت ǰesaret.

*ճէսարէթլի Պ., ջըսարէթլի Վ. «համարձակ, խիզախ, կորիճ. hardi, franc».=Թրք. جسارتلى ǰesaretli.

*ճէսուր «համարձակ, կորիճ, խիզախ. hardi, audacieux, franc».=արաբ. جسور ǰesur.

ճէվահիր Պ., ջավահիր Վ. Ղ. «գոհար, ակնեղէն. bijou, pierre précieuse».=արաբ. جواهر ǰevahir = պրս. گوهر güher.

ճէվահիրճի Պ., ջավահիրջի Վ. «ակնավաճառ, ակնագործ. bijoutier».=Թրք. جواهرجى ǰevahirǰi.

ճէվիզ «ընկոյզ. noix».=արաբ. جوز ǰevz.

ճէվիզ իչի «ընկոյզի միջուկ. կեղեւած և մաքրած ընկոյզ. noix épluchée».=Թրք. جوز ايچى ǰeviz iči.

ճէվիզլիխ «ընկուզաստան. forêt de noyers». = Թրք. جوزلك ǰevizlik.

ճէվիզճի «ընկուզավաճառ. marchand de noix».=Թրք. جوزجى ǰevizǰi.

*ճէրահաթ Պ., ջռռահաթ Վ. «Թարախ, շարաւ. pus, humeur, sanie».=արաբ. جراحات ǰirahat.

ճէրիմէ Ն., ջռումռ Վ. «տուգանք. amende».=արաբ. جريمه ǰerime.

ճէօմէրդ Պ., ճէմէրդ Ն., ջէօմռդ Վ. «առատաձեռն. généreux, libéral». = Թրք. جومرد ǰömerd = պրս. جوانمرد ǰivanmerd.

ճըզըռթը «ձայն (գրելու կամ այրելու). pétillement ou bruit que la plume fait».=Թրք. جزرتى ǰəzərtə.

ճըզըռ ճըզըռ Վ. «միշտ, անընդհատ, սաստիկ (այրելու և գրելու համար գործածուած). sans cesse, continuellement (écrire, brûler)».=Թրք. جزير جزير ǰəzər ǰəzər.

ճըզդան Պ., ջըզդան Վ. «Թղթապանակ, դրամապանակ. porte-monnaie».=պրս. جزدان ǰüzdan.

ճըլըզ Պ., ճըլըզ Ն., ջըլուզ Վ. «ճղճիմ; խեղճ, ճըղղած. chétif, pauvre, grêle».=Թրք. جليز ǰələz.

*ճըլխ «հոտած (ձու). gâté, couvi (œuf)». ճըլխ ելաւ «պարապ ելաւ, չյաջողեցաւ (կ'ըսուի որ և իցէ գործի համար). ça n'a pas réussi».=Թրք. جلق ǰəlk.

ճըլօմփ Ն., չլօմփ Ղ., ջլօփ Վ. «Ջուրի մէջ ընկնելու ձայն է, ճողփիւն. bruit des ondes».=Թրք. جلومپ ǰəlomp.

ճըմնասթիկ «մարմնամարզութիւն. gymnastique». = Թրք. ژيمناستيق žimnastik կամ جيمناستيق ǰimnastik, առաջինը նոր փոխառութիւն է ֆրանս. gymnastique բառէն, երկրորդը՝ որմէ փոխառեալ է մեր ձևը, կը ծագի անգլիերէն gymnastic կամ իտալ. ginnastico ձևէն։

ճըմպըզ Վ., ճըմպըզթըրա Պ. «մազխիլ. pincettes». = Թրք. جنبز ǰənbəz, جنبستره ǰənbəstəra.

*ճընկըռաթախ «զանգակ. cloche».=Թրք. چنغراق čengərak.

ճըռճըռ «ճպուռ. grillon. 2. շատախօս. bavard». = Թրք. جرجر ǰərǰər.

ճըռճըռ պէօճէյի «ճպուռ. grillon».=Թրք. جرجر بوجكى ǰərǰər böǰeyi.

ճիզմէ Պ., չըզմտ Կ. «ռնակօշիկ, մոյկ. botte».=Թրք. چزمه čizme.

ճիզմէճի Պ., չըզմտջի Կ. «ռնակօշիկ շինող կամ ծախող. fabricant ou marchand de bottes». = Թրք. چزمه جى čizmeǰi.

ճիզվիթ Կ. «յիսուսեան կրօնաւոր. jésuite. 2. կեղծաւոր, նենգամիտ և խորամանկ. hypocrite, rusé, fourbe». =Թրք. جيزويت ǰizvit=իտալ. gesuita.

ճիլա Պ., ջիլտ Կ. «փայլ, յղկում. éclat, lustre». = արաբ. جلا ǰila.

ճիլալամիշ ընել Պ., ջիլտլամիշ անել Կ. «փայլեցնել, յղկել. polir, brunir».=Թրք. جلالمق ǰilalamak.

ճիլալը Պ., ջիլտլի, ջիլտլուն Կ. «արծնեալ, փայլեցուած. poli, lustré».=Թրք. جلالى ǰilalə.

ճիլաճի «արծնիչ (արհեստաւոր). brunisseur». = Թրք. جلاجى ǰilaǰə.

ճիլվէ Պ., ջիլվտ Կ. «աղջիկներու պչրելը, կոտրտուիլը, նազ, սիգանք ևլն. coquetterie, manières». = արաբ. جلوه ǰilve.

ճիլվէլի Պ., ջիլվտլի Կ. «պչրող, կոտրտուող, նազող. coquet, minaudier». օր. ճռռմիճ աղջիկները ճիլվէլի կ'ըլլան.=Թրք. جلوه لى ǰilveli.

ճիկարա Պ., չճարա, չիւճարա Կ., (ջիգար Ն.) «սիկառ, գլանիկ. cigarette».=Թրք. چيغاره čəğara=իտալ. cigaro.

ճիկարալըխ «ծխափող. cigarettière, pipe à cigarette». =Թրք. چيغاره لق čəğaralək.

ճիճի Ն. «գեղեցիկ, սիրուն. joli, gentil. 2. երեխայական փոքրիկ զարդեղէններ. ornements et joujoux des enfants» (մանկական լեզուի բառ է).=Թրք. جيجى ǰiǰi.

ճիճիլի կամ ճիճիլի պիճիլի կամ ճիճի պիճի «զար-

զարդուն, պճնազարդ. orné, paré». =Թրք. جیجیلی ǰiǰili, جیجی بیجی ǰiǰi biǰi, جیجیلی بیجیلی ǰiǰili biǰili.

*ճիճօզ «փախուստ. fuite. 2. փախաւ (իբր բացագանչութիւն). le voilà qui se sauve!» ճիճօզը դճել «փախչիլ. s'enfuir».=Թրք. جیجوز ǰəǰoz.

ճիյէր Պ., ճիկար Ն., չիգյար Վ., չըգյար Ղ. «թոք, լեարդ. foie, poumon». սեւ ճիյէր «լեարդ. foie», ճերմակ ճիյէր «թոք. poumon».=պրս. جگر ǰiger.

ճիյէրճի «թոք, լեարդ ծախող. marchand de foies et de poumons».=Թրք. جگرجی ǰigerǰi.

*ճին Ն. «դեւ, սատանայ. diable. 2. ոգի, պարիկ. fée. 3. չարաճճի, խորամանկ. malin, fin, rusé», չին Վ. Ղ. «բարկութիւն. colère».=արաբ. جن ǰinn.

ճինիվիզ Պ., ճընըվը՛զ Վ. «շատ ճարպիկ. très habile. 2. առասպելական ազգ մը՝ որոնց կը վերագրուի ամէն մեծ, հին, աւանդական, հսկայ գործ. nation fabuleuse, à la quelle on attribue toutes les œuvres antiques, superbes et grandes». =Թրք. جنویز ǰiniviz «նոյն նշ. même sign.».=իտալ. genovese «ճենովացի, ճենովական. Génois».

ճինկօ Պ., չինգօ Վ. «զինկ. zinc». =Թրք. چینقو činko =իտալ. zinco.

ճինս, ճընս Պ., չինս, չընս Վ. «տեսակ, ցեղ. sorte, espèce».=արաբ. جنس ǰins.

†ճիպիլլիյէթ Պ., չըբըլյութ Վ. «բնութիւն, մարդու էութիւնը. nature».=արաբ. جبلت ǰebillet.

ճիպրէ «չանչ, խաղողի չիր, քամուած կեղեւները. marc de raisin».=Թրք. جبره ǰibre.

ճիվա Պ., ժիվա Ն. «սնդիկ. mercure».=պրս. جیوه ǰive.

ճիվան Վ. Ղ. «երիտասարդ. jeune homme». =պրս. جوان ǰivan.

ճիվար Վ. «շրջակայք, մերձակայք. les environs».=արաբ. جوار ǰivar.

ճիրիտ Պ., չրիտ Վ. «մականախաղ. tournoi, carrousel». =արաբ. جرید ǰerid.

Ճիւճէ Պ., ջիւջտ Կ. «գաճաճ. nain».=թրք. جوجه ǰüǰe.

Ճիւմպիւշ Պ., ջմբիւշ Կ. «խնճոյք, հանդէս, խրախճան. festin, banquet».=պրս. جنبش ǰünbiš.

Ճիւպպէ Պ., ջիւբտ Կ. «երկայն ասիական վերարկու. manteau long».=արաբ. جبه ǰübbe.

†Ճիֆրա «գրչածայր. plume. 2. Նօտրագիր. cursif».=թրք. جفره ǰifre=իտալ. cifra.

*Ճուղապ տես Ճօղապ։

†Ճումպա «սարաւանդ, դուրս ցայտած մաս. saillie, projecture».=թրք. جومبه ǰumba.

Ճուռճինա «խայտառակութիւն, խեղկատակութիւն. bouffonnerie, turpitude».=թրք. جورجونه ǰurǰuna.

Ճուռնալ Կ. «ոստիկանական տեղեկագիր. rapport».=թրք. ژورنال žurnal=ֆրանս. journal. Մեր բառը կուգայ ժողովրդական թրք. ǰurnal ձևէն, որ փոխառութիւն է իտալ. giornale բառէն։

Ճուվալ Ն., չուվալ Ն., չվալ Ղ., ջվտլ Կ. «քուրձ, քուրձէ պարկ. sac».=թրք. چوال čuval=պրս. جوال ǰüval.

Ճուվալտըզ «մախաթ. aiguille d'emballage».=պրս. چوالدوز čuvalduz.

*Ճօղապ Պ., Ճուղապ Ն. Պ., ջիւյտբ, ջիւղտբ Կ., ջօղաբ Ղ. «պատասխան. réponse».=արաբ. جواب ǰevab.

Ճօւմիշ ըլլալ Կ. «զեղուլ. affluer, se déborder. 2. յուզուած գեղգեղել. chanter avec euthousiasme», Ն. «ուրախանալ. se réjouir».=թրք. جوشمق ǰošmak.

Մ.

Մազի «գլխտոր. galle, noix de galle».=թրք. مازى mazə.

Մազլըմ Պ., մազլում Կ. «հեզ, խոնարհ. doux, modeste, affable».=արաբ. مظلوم mazlum.

†Մաթահ Պ., մաթախ Կ. «իր, բան, նիւթ. chose».==արաբ. متاع meta «վաճառք, ապրանք. marchandise».

Մաթխապ Ղ. «շաղափ, ծակիչ. trépan, foret».=արաբ. مثقب miskab.

†Մաթյա «շարաւ, թարախ, թարախալից վէրք. pus, sanie, fistule».=թրք. ماتيه matya.

Մաթուֆ «ադեղ մեծ, խոշոր և բիրտ. gros et laid, énorme et grossier». = արաբ. معطوف matuf «դարձուած, վերագրուած, շաղկապուած. tourné, attribué, lié par une conjonction»?

*Մալ Կ. «ապրանք. marchandise», Ղ. «ապրանք. marchandise. 2. արջառ. bestiaux». մալտէր «ապրանքի տէր, հարուստ. qui a beaucoup de marchandises, riche».=արաբ. مال mal.

Մալա Ղ., մոլո Կ. «որմնադրի ծեփիչ. truelle de maçon».=պրս. ماله mala.

Մալէզ Պ. «տրորուած խիւս. purée», Ն. «տեսակ մը կերակուր. espèce de mets». = թրք. ملز melez «խառնակ. mêlé».=արաբ. ملس meles «խառնածին. mulâtre».

Մալթա «տեսակ մը կակուղ քար. espèce de pierre». =թրք. مالطه malta=իտալ. malta.

Մախաթ «բազմոցի երես, պաստառ. couverture de divan».=թրք. مقاط makat.

*Մախամ «եղանակ, նուագ. air, musique».=թրք. مقام makam.

Մախառա Պ., մաքառա Ն., մախառնա (շփոթելով յաջորդ բառին հետ՝ ձայնական նմանութեան պատճառաւ) Կ. «ճախարակ, լիսեռ. poulie. 2. կարի թել փաթթելու կոճ. bobine».=թրք. مقره makara.

Մախառնա Կ., (մաքառինա Ն.) «դդմաճ. macaroni». =թրք. مقارنه makarna=իտալ. maccheroni.

Մախաս Պ., մախկազ Կ. «մկրատ. ciseaux», մախաս Ն. «մկրատաձև ունելի. tenailles». = թրք. مقاص makas = արաբ. مقص mikass.

Մախասլամա «խաչաձև իրար կտրած. entrelacé». = Թրք. مقاصلمه makaslama.

Մախասլամիշ ընել «մկրատել, մկրատով կտրտել. découper avec des ciseaux».=Թրք. مقاصلامق makaslamak.

Մախպուլ «ընդունելի. admissible». = արաբ. مقبول makbul.

Մախսէն Պ., մախսան Կ. «նկուղ. cave». = արաբ. مخزن maxzen.

Մախսըմ Պ., մախսում Կ. Ն. «անմեղ, փոքր մանուկ. petit enfant, mioche».=արաբ. معصوم masum.

Մախսուս Կ. «յատուկ. propre, spécifique, particulier. 2. դիտմամբ. exprès».=արաբ. مخصوص maxsus.

Մահալլէ Պ., մահալա Ն., մոհլը, մոյհլը Կ. «թաղ. quartier», իսկ Ղարաբաղի բարբառով մոհլը «թաղ. quartier», մհալ «գաւառ. province».=արաբ. محل mahal «տեղ. lieu, place», محله mahalle «թաղ. quartier».

Մահալլէպի «բրինձի ալիւրով, կաթով և շաքարով շինուած դոնդողական փափուկ քաղցրեղէն. blanc. manger fait de farine de riz, de lait et de sucre». = արաբ. محلبى mahallebi.

Մահալլէպիճի «մահալլէպի շինող կամ ծախող. qui fait ou qui vend du blanc».=Թրք. محلبيجى mahallebiǰi.

Մահանա Ն., մըհանա Ղ., մոհոնը Կ. «պատրուակ, սուտ պատճառ. prétexte. 2. իբր պատրուակ բռնելու համար թեթև պակասութիւն. faute légère qui sert de prétexte». օր. ամմէն ըրածիս մէջ մո՛ւթլախա մահանա մը կը գտնայ.=պրս. بهانه behane.

Մահանաճի Ն., մոհոնոջի Կ. «միշտ թեթև պակասութիւն մը, կեղծ պատրուակ մը գտնելով բանի մը չհաւանող. qui trouve toujours des prétextes et rien bon».=Թրք. بهانه جى behaneǰi.

†Մահրըմա Պ. «թաշկինակ. mouchoir», մոյհրմըմ Կ., մըհրա՛մա, մահրամա Ղ. «անձեռոց, երեսսրբիչ. serviette, touaille».=Թրք. مقرمه makrama.

Մահկէմէ Գ., մոհֆյոմո, մորֆյոմո Կ. «դատարան. tribunal. 2. դատ. jugement, procédure». = արաբ. محکمه mahkeme.

*Մահճուպ «ամօթահար. couvert de honte, honteux». = արաբ. محجوب mahǰub.

Մահմուզ «կօշիկի կամ աքաղաղի ոտքի խթան. éperon, érgot de coq». = թրք. ماهموز mahmuz = արաբ. مهماز mihmaz.

Մահմուռ Գ., մախմուռ Կ. «քնէն նոր արթնցած. assoupi». = արաբ. مخمور maxmur.

Մահրում Ն. Ղ., մոյհրիում Կ. «զուրկ, զրկուած. privé, dépourvu». = արաբ. محروم mahrum.

Մաղազա Ղ. Կ., մաղազի Ն. «մթերանոց, մեծ վաճառատուն. magasin. 2. նկուղ. cave». = թրք. مغازه maġaza = իտալ. magazzino կամ ֆրանս. magasin.

Մաղարա Ն. Կ. «այր, քարայր. grotte, caverne». = արաբ. مغاره maġara.

Մաճառ իւզիւմի «հաղարջի նման պտուղ մը՝ որմէ քաղցրեղէն կը պատրաստուի միայն. ribes». = թրք. مجار اوزومی maǰar üzümi՝ բառացի «հունգարական խաղող. raisin de Hongrie».

Մաճուն Գ., մոջոն (կարդա՛ մէաջուօ՛ն) Կ. «շաղախուած խմոր այլ և այլ բաղադրութիւններու. խիւս. pâte. 2. դեղերով պատրաստուած խիւս. pâte de médicaments. 3. ապակեգործի խմորանման մածուցիկ նիւթ. lut, mastic. 4. խիւսի նման շաքարեղէն մը. électuaire». = արաբ. معجون maǰun.

*Մաճունլամիշ ընել «մածուցիկ նիւթ քսել՝ կպցնելու համար. luter». = թրք. معجونلامق maǰunlamak.

Մաճունճի «մաճուն կոչուած շաքարեղէնը շինող կամ ծախող. fabricant ou marchant d'électuaire». = թրք. معجونجی maǰunǰə.

Մայա Կ. Ղ. Ն. «խմոր (հացի, պանիրի, գինիի). ferment, levain». = պրս. مایه maye.

Մայալանմիշ ըլլալ Պ., մայալէմիշ ըլալ Ն. *«խմորիլ.* fermenter».=*Թրք.* مایەلنمق mayalanmak.

Մայալը Պ., մայալի Կ. *«խմորեալ, խմորուն.* fermenté».=*Թրք.* مایەلی mayalə.

Մայասըզ Կ. *«առանց խմորի, անխմոր.* azyme».=*Թրք.* مایەسز mayasəz.

Մայասըլ Պ., մայասիլ Ն., մայասուլ Կ. *«արիւներ-թութիւն.* hémorrhoïdes».=*Թրք.* مایاسیل mayasəl.

Մայասըլլը *«արիւներթութիւն ունեցող, տեռատես.* hémorroïsse».=*Թրք.* مایاسیللی mayasəllə.

Մայթապ *«ծաղր, հեգնութիւն.* moquerie. 2. *ծաղրի առարկայ.* objet de raillerie. 3. *գունաւոր լոյս տուող լուցկի.* allumette colorée».=*պրս.* ماهتاب mahtab.

Մայիլ ըլլալ Պ., մայիլ մնալ, մէճիլ տալ Կ., մայիլ Ն. Ղ. *«սքանչանալ, բանի մը վրայ հիացած մնալ.* admirer, s'émerveiller, être enchanté».=*արաբ.* مائل mail.

*Մայխոշ Ն., մարխոշ Կ. *«թթուաշ.* aigrelet».=*պրս.* میخوش meyxoš.

Մայմուն Պ., մէյմուն Կ. Ղ., մէմուն Ղ., մայմուս Ն. *«կապիկ.* singe».=*պրս.* میمون maymun.

Մայնա Կ. *«դադրիլ և ցրուիլ.* être cessé et dispersé». կռիւը մայնա եղաւ.=*Թրք.* مایna mayna *«նոյն նշ.* même sign.».=*Իտալ.* mainò *«այլ ևս ոչ, ոչ ընաւ.* point du tout, pas plus» *ձևէն։*

Մայտանօս *կամ* մաղտանօս Պ., մայդանօզ Կ., մաղտանօս Ն. *«ազատքեղ.* persil».=*Թրք.* مغدانوس mağdanos *«ազատքեղ»։*

Մանավ *«մրգավաճառ.* marchand de fruits».=*Թրք.* مناو manav.

Մանթար Պ., մանթառ Ն. Կ. *«սունկ.* champignon. 2. *խցան.* bouchon. 3. *սուտ.* faux, fausse».=*Թրք.* منطار *կամ* مانطار mantar.

*Մանթարճի *«ստախօս.* menteur».=*Թրք.* منطارجی mantarǰə.

*Մանի «արգելք. empêchement».=արաբ. مانع mani.

*Մանի Պ., մոնի Վ. «խաղ, արեւելեան երգ. chanson orientale».=թրք. مانى mani.

*Մանխաֆա Պ., մանկաֆա Վ. «ըթամիտ, հաստագըլուխ. idiot, sot, qui a la tête dure».=թրք. مانقفا mankafa.

Մանղալ Պ., մաղալ Ղ., մանգալ Վ. «կրակարան. foyer».=թրք. مانغال mangal.

†Մանղըր «պղինձ դրամ. pièce de monnaie en cuivre».=թրք. مانغر mangər.

†Մանճա «կերակուր. mets».=թրք. مانجه manǰa=իտալ. mangiare «ուտել. manger».

†Մանսուպ «աստիճան, պաշտօն, մեծ պաշտօն. degré, grade, haute fonction».=արաբ. منصب mansəb.

Մանտա «գոմէշ. buffle».=թրք. مانده manda.

Մանտալ «փականակ. loquet».=թրք. مندال կամ ماندال mandal=յուն. μάνδαλος.

Մանտիլ Պ., մոնդիլ Վ. «թաշկինակ. mouchoir».=արաբ. منديل mendil.

†Մանտրա «գոմ; փարախ. étable, écurie».=թրք. ماندره mandra=իտալ. mandra.

Մաշա Վ. Ղ. Ն. «ունելի. pincettes».=թրք. ماشه maša.

†Մաշալա Պ., մաշալլա՛հ Ղ. «ջահ. flambeau».=արաբ. مشعله mešale.

Մաշալլահ Վ. Ղ., մաշալա Ն. «կեցցէս. bravo! vive!».=արաբ. ماشاالله ma ša Allah.

Մաչա Վ., մաքէս Ն. «ագռաւ, թղթախաղի մէջ տանձաձեւ սեւ նշանը կրող թուղթ. pique».=թրք. ماچه mača.

Մառանկօզ Վ. «ատաղձագործ. menuisier».=թրք. مرانغوز marangoz=իտալ. marangone.

Մառթի «ճայ թռչունը. mouette».=թրք. مارتى martə.

Մառուլ Վ. «հազար բոյսը. laitue, romaine».=թրք. مارول marul.

Մառուլճի «հազար ծախող. marchand de laitue».=թրք. مارولجى marulǰə.

*Մասա Վ. «սեղան. table».=Թրք. ماصه masa = Լատ. mensa.

Մասաթ Վ. «յեսան, սրոց (մասի ձեւով). fusil (à aiguiser)», Ն. «հրահան. briquet». = Թրք. مصاد masad «սրոց. fusil».

Մասալ Գ., մասալ Վ. Ղ. «հէքիաթ, վիպակ. conte». =Արաբ. مثل mesel «առակ. fabble, parabole». մասալ կարդալ, գլխուն մասալ կարդալ «անմիտ բաներ ըսել. dire des balivernes, des sornettes».

Մասարիֆ Վ. «ծախք. dépense».=Արաբ. مصارف mesarif.

†Մասլախ «մշտահոս աղբիւր, գուռ, աւազան. fontaine qui coule toujours, abreuvoir, bassin».=Թրք. مصلاق maslak.

Մասլահաթ Գ., մասլահաթ Վ., մըսլահաթ Ղ. «գործ, գործի էական մասը, խնդիր. œuvre, affaire, question, partie essentielle d'une affaire. 2. առնական ամբողջ ամօթոյք. parties honteuses d'homme. 3. երկար խօսակցութիւն. longue conversation». Ղարաբաղի ձեը միայն վերջի իմաստով է. =Արաբ. مصلحت maslahat «գործ. œuvre, affaire».

Մասխալա Գ., մասկալա Վ. «յղկիչ գործիք. polissoire».=Արաբ. مصقله məskale.

Մասխալաճի Գ., մասկալաջի Վ. «յղկիչ (արհեստաւոր). polisseur».=Թրք. مصقلەجی məskaleǰi.

Մասխառա Ղ. Ն., մասխառաթ Վ. «ծաղր. moquerie, raillerie. 2. ծաղրածու. moqueur. 3. ծաղրի առարկայ. objet de raillerie», մասխառկութիւն «խայտառակութիւն. turpitude».=Արաբ. مسخره masxare.

Մասխառաճի Ն., մասխառաչի Վ. «ծաղրածու, խեղկատակ. bouffon, mime».=Թրք. مسخرەجی masxareǰi.

Մասկի «բարեկենդանի դիմակ, դիմակաւոր. masque, masqué».=Թրք. maske=Փրանս. masque, Իտալ. maschera.

Մասուրա Գ., մասուրա Վ. «մաքոքի մէջի մասը. navette. 2. ջրի չափ մը. mesure d'eau».=Թրք. ماصوره masura.

Մաստար «կարկինին Թանաքով գիծ քաշող ոտքը. tire-ligne».=Արաբ. مسطر mistar «քանոն. règle».

Մաստէլա «*փայտեայ մեծ դոյլ.* grand seau en bois». =*թրք.* ماستله mastela=*իտալ.* mastello.

Մաստիքա Պ., մաստիկա Վ. «*մաղտաք.* mastic à mâcher. 2. *մաղտաքով խառն օղի.* eau de vie chargée de mastic». =*թրք.* ماستيقه mastika=*իտալ.* mastico *կամ յուն.* μαστίχη.

Մասրաֆ Պ., մօսրօֆ Ղ., մասրուֆ Պ. Վ. «*ծախք.* dépense, frais».=*արաբ.* مصرف masraf, مصروف masruf.

Մավի «*կապոյտ.* bleu».=*թրք.* ماوى mavi=*իտալ.* mavi «*բաց կապոյտ*», *և ոչ թէ*=*արաբ.* مائى mai.

Մավունա «*բեռնաբարձ նաւակ.* gabare».=*թրք.* ماعونه mauna=*իտալ.* maona.

Մատամփօլ «*տեսակ մը աստառ.* madapolam». =*թրք.* madampol=*ֆր. իտալ.* madapolam.

Մատէն Պ., մօդօն Վ. Ղ., մատէմ Ն. «*հանք.* mine». =*արաբ.* معدن maden.

Մատէնճի «*հանքահան, հանքագործ.* mineur». =*թրք.* معدنجى madenǰi.

Մատրապազ Պ., մօդրօբազ Վ., մաթրապազ Ն. «*աժան առնող և խիստ սուղ ծախող վաճառական.* revendeur». =*թրք.* مطراباز matrabaz «*նոյն նշ.*». =*պրս.* مطراقباز matrakbaz «*սրախաղաց.* escrimeur».

†Մուարազ միւսիւպէթ Պ. «*բծախնդիր և կռուարար.* chicaneur».=*արաբ.* معارض muarəz «*հակառակող.* adversaire» *և* միւսիւպէթ *ձևերէն.*

*Մուարազա Վ.. «*կռիւ.* querelle, dispute». =*արաբ.* معارضه muaraza.

*Մարթավալ «*պոչով սուտ.* grand mensonge». =*արաբ.* مرطوال martaval.

Մարիֆէթ Ն., մօրիֆօթ Վ., մարիփօթ Ղ. «*հնարիմացութիւն, արուեստ.* habileté, adresse, industrie, art». =*արաբ.* معرفت marifet.

Մարիֆէթլի Պ., մօրիֆօթլի Վ., մարիֆէթլը Ն. «*հնարիմաց.* industrieux».=*թրք.* معرفتلى marifetli.

Մարիֆէթսիզ Պ., մօրիֆօթսըզ Վ., մարիֆէթսըզ Ն.

«անհնարիմաց, անարուեստ. maladroit, inhabile». = Թրք. معرفتسز marifetsiz.

Մարյա «էգ ոչխար. brebis».=Թրք. ماریه marya.

Մարս Կ. Ղ. «նարտի խաղի մէջ կրկին յաղթութիւն. double gain (en jeu de trictrac)».=Թրք. مارس mars.

Մարսըխ Պ., մարսըղ Կ. «մխացող ածուխ. fumeron». =Թրք. مارصیق marsək.

Մարփուճ Պ., մարփուճչ Կ. «կլկլակի երկայն խողովակ. long tuyau de narguilé».=Թրք. ماریوچ marpuč=պրս. ماریوش marpuš.

Մաhբըս Պ., մաhբս Կ. «բանտ. prison. 2. բանտարկեալ. prisonnier».=արաբ. محبس mahbes.

Մաքինա Կ. «մեքենայ. machine».=Թրք. ماکنه makina =իտալ. macchina.

Մաքինաճի Պ., մաքինաջի Կ. «մեքենայով կար կարող գործաւոր. couturier».=Թրք. ماکنهجی makinaǰə.

Մաքինիստ «մեքենագործ, մեքենավար. machiniste».= Թրք. ماکنیست makinist=իտալ. macchinista.

Մաֆազա «պահել, պահպանել. garder, préserver».= Թրք. mahfaza=արաբ. محافظه muhafaza.

Մաֆազալը «լաւ պահպանեալ, չորս դին փակ (սենեակ ևլն.). bien gardé, fermé».=Թրք. محافظهلی muhafazalə, աղաւ. mahfazalə.

Մէզաթ Պ., մըզաթ Կ. «աճուրդ. adjudication». = արաբ. مزایده müzayede.

*Մէզառ «գերեզման. tombeau». հայհոյութեանց մէջ միայն կը գործածուի.=արաբ. مزار mezar.

Մէզէ Պ., մըզը Կ. Ղ. «գինիի կամ օղիի հետ ուտելիք աղանդեր. hors-d'œuvre».=Թրք. مزه meze.

Մէթալիկ Պ., մըթալիկ Կ. «արծաթապատ պղինձ դրամ. monnaie de cuivre couvert d'argent».=Թրք. متالك metalik=ֆրանս. métallique.

†Մէթաճէթ «գովել, բարձրացնել. louer, faire des éloges».

մէթանէթ տալ. = արաբ. متانت metanet «հաստատութիւն, ամրութիւն. fermeté».

†Մէթէրիզ «պատնէշ, միջնորմ. rempart, cloison». = արաբ. مترس meteris.

*Մէթին «գեղեցիկ, չքնաղ. joli, beau». = արաբ. متين metin «ամուր, ամրակուռ. fort, ferme».

Մէթրօ «մեթր. mètre». = թրք. مترو metro = իտալ. metro.

†Մէքթուպ «նամակ. lettre». այժմ հայերէնն է միայն գործածական. = արաբ. مكتوب mektub.

Մէխանա գ., մէյխանա վ., միհանա ն. «գինետուն. cabaret». = պրս. ميخانه meyxane.

Մէխանաճի գ., մէյխանաջի վ., միհանաճի ն. «գինեպան. cabarétier». = թրք. ميخانه‌جى meyxaneǰi.

Մէհէնկ թաշի գ., մըհօգյ վ. «փորձաքար. pierre de touche». = թրք. مهنك طاشى mehenk tašə = արաբ. محك mehakk.

Մէհլէմ ն., մօհլօմ վ. ղ. «սպեղանի. onguent». = արաբ. مرهم merhem.

†Մէհման «ուժաթափ, ոգեսպառ, խիստ յոգնած. lassé, épuisé». = ?

*Մէճիտիյէ գ., մօջիդիյօ վ. «20 ղրուշնոց արծաթ դրամ. pièce de vingt piastres». = արաբ. مجيديه meǰidiyye.

†Մէճլիս գ., մօջլիս վ., մէժլիս, մօժլիս ղ. «ժողովք. assemblée, conseil». = արաբ. مجلس meǰlis.

*Մէճպուր «ստիպեալ, հարկադրեալ. forcé, obligé, contraint». = արաբ. مجبور meǰbur.

*Մէճպուրի «ստիպեալ, բռնադատեալ կերպով. forcément, obligé». = արաբ. مجبوری meǰburi.

*Մէմէ գ. «ծիծ, ստինք. mamelle. 2. Հրացանի փամփուշտին կրակ առնելու տեղը». մօմօ վ. «միայն երկրորդն.». = թրք. ممه meme.

Մէյէր գ., մօյօր, մօնգյօր վ., մէկէր ն. «միթէ. est-ce que? 2. արդարև. il est vrai que». օր. խմ'նք իմ

մէյէր «մի՞թէ յիմա՞ր եմ. est-ce que je suis fou?» խե՛նթ է եղեր մէյէր «յիմար է եղեր իրաք, չգիտէի. c'est vrai qu'il est fou».=թրք. مكر meger.

Մէյտան «հրապարակ. place. 2. ժամանակ, միջոց. délai, temps». մէյտան բէրել «գոյացնել. produire», մէյտան հանել «երեւան հանել. mettre au jour», մէյտան ելլալ, գալ «ասպարէզ ելլել. se montrer», մէյտան տալ «ժամանակ տալ, միջոց թողուլ. laisser le temps, permettre». Նոր-Նախիջեւանի բարբառով կայ միայն մէյտան, իսկ Վ. Դ. մէյդան, երկքն ալ «հրապարակ. place» նշանակութեամբ.=արաբ. ميدان meydan «հրապարակ. place», որ թուրքերէնի մէջ ստացած է նաեւ «միջոց. délai, temps» նշանակութիւնը։

†Մէնզիլ Պ., մօնզիլ Վ. Դ. «տեղ, վայր. lieu, place, endroit. 2. իջեւան. auberge. 3. մէկ կայարանէ մինչեւ միւսը գտնուած միջոցը, մէկ օրուան ճամբայ. etape».=արաբ. منزل menzil.

Մէնէքշէ «մանիշակ. violette».=թրք. منكشه menekše = պրս. بنفشه benefše.

°Մէնթէշէ Ն., մօնթօշօ Վ. «ծղխնի. gond».=թրք. منتشا menteše.

Մէնկէնէ Պ., մօնգյօնօ Վ. Դ. «մամուլ. presse».=թրք. منكنه mengene.

Մէնշուր կամ մէշուր «հիանալի, սքանչելի, չքնաղ. admirable, excellent». կաթոլիկ հայերու մէջ աւելի գործածական է այս բառը.=արաբ. مشهور mešhur «հռչակաւոր. célèbre, fameux».

Մէշէ Պ. «կաղնի. chêne. 2. անտառ. forêt. 3. մեծ քարեգնդակ (երեխաներու՝ խաղի համար). grosse bille». մէշօ Վ. «անտառ. forêt».=թրք. میشه miše.

Մէշէլիկ «կաղնեստան. forêt de chênes».=թրք. میشه‌لك mišelik.

*Մէշէ օտունի «թթամիտ, կոշտ, բիրտ. fort rude, grossier».=թրք. میشه اوطونی miše odunu «կաղնեփայտ. bois de chêne».

Մէcին Ն. Կ., մէcուն Ղ. «կօշիկի կաշի. cuir de soulier».=պրս. میشین mišin.

Մէcիննի «կօշկի կաշի ծախող. maroquinier». =թրք. میشینجی mišinǰi.

*Մէcվէrէթ Պ., մmcվmrmթ Կ. «խորհրդակցութիւն. consultation, délibération».=արաբ. مشورت mešveret.

Մէռաf Պ., մmռmխ Կ. «հետաքրքրութիւն. curiosité. 2. մտատանջութիւն. inquiétude. 3. մելամաղձութիւն, ախոնդամնոտութիւն. mélancolie, hypocondrie».=արաբ. مراق merak.

Մէռաfլը Պ., մmռmխլի Կ. «հետաքրքրուող. curieux. 2. մտատանջութիւն ունեցող. inquiet. 3. մելամաղձոտ, ախոնդամնոտ. hypocondre, mélancolique». =թրք. مراقلی me-raklə.

Մէռմէռ Ն., մէռմէռ-fառ Պ., մmռմmռ Ղ., մmrմmr Կ. «մարմարիոն. marbre».=թրք. مرمر mermer.

Մէ՛սէլա Պ., մm՛սmլmն Ղ. «զոր օրինակ. par exemple». =արաբ. مثلا mésela.

Մէus «տաճկական կիսակօշիկ. brodequin». =թրք. مست mest.

Մէմլէfէթ Պ., մmմլmfյmթ Կ. «երկիր, հայրենիք. pays, patrie».=արաբ. مملکت memleket.

Մէsէ Պ., մmդm Կ. «ախորժակ. appétit». մէsէն կ'ուզէ «սիրտը կ'ուզէ, կ'ախորժի, կը ցանկայ. il désire». = արաբ. معده mide «ստամոքս»

*Մէ՛sէթ Ն., մmդmթ Կ. «վա՜յ (բացագանչութիւն). ah! o!» աս ի՛նչ համով, գէc, զօռ բան է, մէ՛sէ՛թ. = արաբ. مدد meded «օգնութիւն. aide, secours».

*Մէrամ Պ., մmrmմ Կ. «նպատակ. but, intention». = արաբ. مرام meram.

Մէrամէթ Պ., մmrmմmթ Կ. «նորոգութիւն. réparation».=թրք. مرامت meramet=արաբ. مرمت meremmet.

Մէrաս Պ., միrաq Կ. «ժառանգութիւն. héritage».=արաբ. میراث miras.

Մէrասյէsի Գ., միrազյէsի Կ. «*ժառանգութիւն ըստացած*. héritier, qui a hérité». *փոխաբերաբար* «*չռայլ, ղեղխ*».=*թրք*. میراث یدی miras–yedi.

Մէrɦամէթ Գ., մօrɦօմօթ Կ. «*գթութիւն*. pitié». = *արաբ*. مرحمت merhamet.

Մէrɦամէթլի Գ., մօrɦօմօթլի Կ. «*գթոտ, գթասիրտ*. compatissant».=*թրք*. مرحمتلى merhametli.

Մէrɦամէթսիզ «*անգութ*. sans pitié, cruel». = *թրք*. مرحمتسز merhametsiz.

Մէrճան Գ., մօռչօն Դ., մըռչօն Կ. «*բուստ*. corail». =*արաբ*. مرجان merǰan.

Մէrճիմէկ «*ոսպ*. lentille».=*արաբ*. مرجمك merǰumek.

Մէքիք Գ., մօ՛ւքօւք Դ., մըքյիւքյ Կ. «*կկոց, բարաբ*. navette».=*թրք*. مكيك mekik.

Մէօɦիւr Կ. Դ., մէօɦr Կ. «*կնիք*. sceau». = *պրս*. مهر mühr, möhr, möhür.

Մէօɦիւrլէմիc ընել Գ., մէօɦիւrլօմիc անել Կ., մէօɦrել, մօɦrել Գ. «*կնիք զարնել, կնքել*. cacheter». = *թրք*. مهرلمك möhürlemek.

Մէօɦլէթ Ն., մէօɦլօթ Դ., մէօյɦլօթ Կ. «*պայմանաժամ, ժամանակամիջոց*. délai». մէօɦլէթ sալ «*ժամանակ տալ*. donner le délai».=*արաբ*. مهلت mühlet.

†Մէֆշա «*արտաքնոց*. commodités».=*արաբ*. ممشا memša.

Մըզըrախ Ն., մըզrաղ Կ. «*նիզակ*. pique, lance». = *արաբ*. مزراق məzrak.

Մըզմըզ Գ. «*դանդաղ, տնտնացող*. lambin», Կ. «*կծծի*. avare». մըզմըզալ Գ. «*դանդաղիլ, տնտնալ, բան մը կամաց ընել*. lambiner».=*թրք*. مزمز məzməz.

Մըխլայըճի «*մատանիի ակը գամող արհեստաւոր–ոսկերիչ*. orfèvre qui fixe le chaton».=*թրք*. ميخلاييجى məxlayəǰə.

Մըխլաsըզ Գ., միդլաsուզ Կ. «*մագնիս*. aimant». = *թրք*. مقناطيس məknatəs=*յուն*. μαγνήτης.

Մըխsաr Գ., մուխթաr Կ. «*թաղապետ*. préposé de quartier».=*արաբ*. مختار muxtar.

Մընտըռել Պ., մռտռել Ն., մունտռել Վ. «*կեղտոտել*. salir». մնտռութին «*կեղտոտութիւն*. saleté. 2. (*քաղաքավար լեզուով*) *կղկղանք*. merde».=*պրս*. مردار mürdar.

Մըսխալ Վ. Ղ. «1 1/2 *դրամ*, *ծանրութեան չափ*. une dirhem et demie».=*արաբ*. مثقال məskal.

Մի՝ *աւելորդ մասնիկ որ կը դրուի հարցական բայերու ծայրը*. suffixe d'interrogation. *օր*. ըսի՛ր մի. չե՞մ մի բերեր. կ'ուտէ՞ր կոր մի.=*թրք*. می mə, mi.

Միթյա Պ., մուդյա Վ. «*ոլականջ*. moule».=*թրք*. مديه midya=*յուն*.

Միլ «*առանցք*. axe» Պ., «*մղոն*. mille, lieue» Պ., «*երկաթեայ հաստ ասեղ*. aiguille à passer» Վ. Ղ. Ն.=*արաբ*. ميل mil.

*Միլայիմ Վ. «*մեղմ*, *կակուղ բնութեամբ*. doux, mou». *օր*. միլայիմ մարդ է. *փոխաբերաբար* փորս միլայիմ է.=*արաբ*. ملايم mülayim.

Միլլէթ Ն., միլլոթ Ղ., միլոթ Վ. «*ազգ*. nation».=*արաբ*. ملت millet.

Միճազ «*առողջութիւն*. santé».=*արաբ*. مزاج mizaǰ.

Միճազսըզ «*վատառողջ*, *տկար*, *հիւանդ*. indisposé, faible».=*թրք*. مزاجسز mizaǰsəz.

Միյանճի «*միջնորդ*. courtier, négociateur».=*թրք*. ميانجى miyanǰə.

Միյան քէօքի «*մատուտակ*. réglisse».=*թրք*. ميان كوكى miyan köki=*պրս*. بيان biyan.

Միյավ Ն., մա՛ու Վ., միա՛վու Ղ. «*կատուի մլաւիւն*. miaulement de chat».=*թրք*. مياو miyav=*իտալ*. miau.

†Մինասիպէթ «*վերաբերութիւն*. rapport. 2. *յարաբերութիւն*. relation. 3. *պատշաճութիւն*. convenance». *օր*. ինծի ի՞նչ մինասիպէթ «*ինձ ի՞նչ վերաբերութիւն ունի*, *իմ գործս չէ*. cela ne me regarde pas». գայդ մինասիպէթ եղաւ.=*արաբ*. مناسبت münasebet.

*Մինասիպէթսիզ «*անպատշաճ*, *անպատեհ*, *գէշ*. in-

convenant, inopportun, mauvais». = *Թրք.* مناسبتسز münasebetsiz.

Մինարէ Պ., մինարա Վ. *«մզկիթի աշտարակ.* minaret».=*արաբ.* منارە minare.

Մինէ Պ., մինը Վ. *«կիտուածանկար.* émail». = *Թրք.* مینه mine=*պրս.* مینا mina.

Մինէլի Պ., մինըլի Վ. *«կիտուածններով նկարուն, զարդարուած.* émaillé».=*Թրք.* مینه‌لی mineli.

Մինէճի Պ., մինըճի Վ. *«կիտուածններով նկարող արհեստաւոր.* émailleur».=*Թրք.* مینه‌جی mineǰi.

†**Մինէճճիմ** *«աստղաբաշխ.* astrologue, astronome». = *արաբ.* منجم müneǰǰim.

Մինթան Պ., մինթանա Վ. *«տեսակ մը երկար զգեստ.* manteau long».=*Թրք.* منتان mintan=*պրս.* نیمتن nimten.

Մինի մինի *«փոքր, մանտրտիկ, սիրուն.* mignon, petit».=*Թրք.* مینی مینی mini mini.

Միննէթ Ն., միննըթ Ղ., մունըթ Վ. *«երախտիք.* bienfait».=*արաբ.* منت minnet.

Մինտէր Պ., մինտար Ն., մինդըր Վ. *«տապաստակ. ակումբ մաշկեայ. լաթէ կարուած տափակ և բարակ բարձ՝ վրան նստելու համար.* matelas».=*Թրք.* مندر minder.

*Միչօ *«գլխնեպանի ևլն. քով ծառայող մանչ.* mousse». =*Թրք.* میچو mičo=*իտալ.* mozzo.

Միսաֆիր Ն., մսաֆըր Վ. *«հիւր.* hôte».=*արաբ.* مسافر müsafir.

Միսիր *«եգիպտացորեն.* maïs, blé de Turquie». = *արաբ.* مصر məsər *«Եգիպտոս.* Egypte», *որ Թրքերէնի մէջ առած է նաև այս նշանակութիւնը։*

Միսիր պույտայ Պ., մըսիր պուղտա Ն. *«խորված եգիպտացորեն.* maïs rôti».=*Թրք.* مصر بغدایی məsər buġdayə՝ *բառացի «Եգիպտոսի ցորեն.* blé d'Egypte».

Միսկ *«մուշկ.* musc».=*արաբ.* مسك misk = *պրս.* مشك müšk.

Միսկէթ *«մշկահոտ խաղող.* muscat».=*Թրք.* مسکت misket.

Միսկին *«անպիտան, կեղտոտ.* sal, malpropre, dégoûtant».=*արաբ.* مسكين miskin.

Միտէ Պ., միդm Վ. *«ստամոքս.* estomac».=*արաբ.* معده mide.

Միտիրլի *«տեսակ մը փոքրակազմ ձի.* bidet». =*Թրք.* مدللى midilli.

*Միւզէվիր *«զրպարտիչ, քսու, խօսք խառնող.* calomniateur».=*արաբ.* مزور müzevvir.

*Միւթալիխ *«կախեալ, վերաբերեալ, յարմար.* dépendant, relatif, convenant, concernant». Քէզի միւթալիխ բան չէ.=*արաբ.* متعلق müteallik.

†Միւթէվէլլի *«հոգաբարձու.* administrateur». *ամիրայական ժամանակի բառ է, որ Ազգային Սահմանադրութեան հաստատութեամբ փոխանակուած է* հոգաբարձու *ձեւով.=արաբ.* متولى mütevelli.

Միւժտէ Պ., մուժդm Վ. *«աւետիս.* bonne nouvelle». =*պրս.* مژده müžde.

Միւժտէլիխ Պ., մուժդmլըղ Վ. *«աւետիս մը առաջին անգամ բերողին տրուած վարձք.* récompense donnée au porteur d'une bonne nouvelle».=*Թրք.* مژدەلك müždelik.

*Միւխտաճ Պ., մուխթաջ Վ., միւճտmջ Ղ. *«կարօտ.* nécessiteux».=*արաբ.* محتاج muhtaǰ.

Միւճէնտիս Պ., մmճmնդիզ, մmրmնդիզ Վ. *«երկրաչափ.* ingénieur».=*արաբ.* مهندس mühendis.

*Միւճլիւզ Պ., մըֆլիւզ Վ. *«սնանկ.* banqueroutier». =*արաբ.* مفلس müflis.

*Միւճէֆէր *«գոհար, ակնեղէն.* bijouterie». = *արաբ.* مجوهر müǰevher.

*Միւմքիւն Պ., միւքյիւն Վ. *«կարելիութիւն.* possibilité». =*արաբ.* ممكن mümkin *«կարելի»:*

*Միւշէվէշ *«երկմիտ, խառնակ, շփոթ.* embrouillé, confus, incertain, irrésolu».=*արաբ.* مشوش müševeš.

*Միւշտէրի Պ., մուշթmրի Վ., միւշտmրի Ղ., մուշտէրի Ն. *«յաճախորդ.* client».=*արաբ.* مشترى müšteri.

Միւսաապէթ «քաղցր և մտերմական խօսակցութիւն, ընկերակցութիւն. compagnie, conversation amicale». = արաբ. مصاحبت müsahabet.

Միւսիւպէթ Պ., միւսիւբոթ Կ. «անպիտան, չար. méchant, mauvais».=արաբ. مصيبت musibet «փորձանք. malheur, adversité», որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև այս նշանակութիւնը։

Միւsիւr Կ.. «տեսուչ. directeur».=արաբ. مدير müdir.

†Միւrէկկէպ Պ., մուrոffյոբ Կ. Ղ., միrէfէպ, միւrէfէպ Ն. «Թանաք. encre».=արաբ. مركب mürekkeb.

Միւrվէr «Թանթրուենի. sureau».=Թրք. مرور mürver.

Միւrsիւմ «տեսակ մը սև և մանր սալոր. espèce de petite prune noire».=Թրք. مردوم mürdüm.

Մուզիfա Ն., մուզիկա Կ. «նուագածութիւն. musique». = արաբ. موسيقه musika = արաբացեալ իտալ. musica ձևէն։

Մո՛ւթլախ Կ., մո՛ւթլախա Պ., մըթլախ Ն. «անպատճառ. en tous cas».=արաբ. مطلق mutlak «բացարձակ. absolu. 2. (Թրքական գործածութեամբ) անպատճառ. en tous cas», مطلقا mutlaka «անպատճառ. en tous cas».

Մութվախ Պ., մութբոխ Կ. «խոհանոց. cuisine».=արաբ. مطبخ matbax.

Մուխալլիs «խեղկատակ, հոպլիտ. bouffon». = արաբ. مقلد mukallid.

Մուխայէթ Պ., մուխայթ Ն., մույոթ Կ. «հոգածու, ուշադիր. soigneux, attentif». մուխայէթ կենալ «զգուշանալ. se méfier». =արաբ. مقيد mukayyed.

Մուխայէթլի Պ., մուխայթլը Ն. «հոգածու, ուշադիր. soigneux, attentif».=Թրք. مقيدلى mukayyedli.

Մուխայէթսիզ Պ., մուխայթսըզ Ն. «անհոգ, անուշադիր. inattentif».=Թրք. مقيدسز mukayyedsiz.

Մուխավա Պ., մուկավա Կ. «խաւաքարտ. carton».=Թրք. مقوا mukava=արաբ. مقوى mukavva.

Մուխուճճի «հետամուտ, հետաքննին, հետախոյզ. curieux».=Թրք. وقوفجی vukuf͡ʃə.

Մուհակկէմէ «դատարան. tribunal. 2. հարցաքննութիւն դատարանի մէջ. interrogatoire».=արաբ. محاكمه muhakeme «դատ, դատաստան. jugement», محكمه mahkeme «դատարան. tribunal».

*Մուհապպէթ Ն. «սէր, բարեկամութիւն. bonne amitié».=արաբ. محبت mehabbet.

*Մուհապպէթլի Ն. «իրարու հետ սիրով, բարեկամ. ami, intime».=Թրք. محبتلی mehabbetli.

*Մուհապպէթսիզ «իրարու հետ ոչ սիրով. ennemi».=Թրք. محبتسز mehabbetsiz.

Մունտառ Պ., մունդոռ Կ., մուրդառ Ղ., մուռտառ Ն. «կեղտոտ, աղտոտ. sale, malpropre».=պրս. مردار mürdar.

Մուշամպա Կ. «մոմլաթ, մոմշոր. toile cirée».=արաբ. مشمع müšemma.

Մուշմուլա Պ., մշմօլա Ն. «զկեռ. nèfle».=Թրք. موشموله mušmula=յուն. μέσπιλον.

Մուշտա Պ., մուշտի Ղ. «կռուփ, բռունցք. poing, coup de poing».=Թրք. موشته mušta=պրս. مشت müšt.

Մուչինա «բարեկենդանի դիմակաւոր. masqué. 2. դիմակ. masque».=Թրք. mučina=իտալ.?

Մուսանտարա Պ., մուսանդոռա Կ. «սենեակի մէջ դուրս ելած անշարժ պահարաններու վերևի բաց մասը». պահուած է միայն մուսանտարան հանել ոճին մէջ՝ որ համանիշ է ծանօթ եզը դանակին ֆով տանիլ առածին, այսինքն «դիւրին բան մը խիստ դժուարացնել».=Թրք. موصندره musandara «մեծ պահարան. grande armoire».

Մուսաֆֆա Պ. «կերակուր մըն է. ծեծած միսով պատինճան. espèce de mets».

Մուսլուխ Պ., մուսլուղ Կ. «ծորակ. robinet».=արաբ. موصلوق musluk.

Մուստահակ «արժանաւոր, արժանի. digne». մուստահակ էր աս պատիժին.=արաբ. مستحق müstehakk.

°Մուտարա «կեղծաւոր, նենգաւոր· fourbe, rusé».=արաբ. مدارا müdara «կեղծաւորութիւն· dissimulation».

Մուրատ Ն., մուրազ, մուրադ Կ. Ղ. «մտադրութիւն, իղձ, նպատակ· but, intention, vœu, désir». = արաբ. مراد mürad.

†Մուրթատ «դաժան, բռնաբարոյ· farouche, cruel».= արաբ. مرتد mürtedd «կրօնափոխ· renégat, apostat».

Մօլա «մի քիչ հանգիստ առնել՝ յետոյ գործը շարունակելու համար (մանաւանդ բեռնակիրներու լեզուով)· se reposer un peu».=թրք. موله mola=իտալ. mollare «հանգչիլ, դադրիլ· se reposer, cesser».

Մօլա թաշի «այն մեծ քարը՝ որուն վրայ բեռնակիրն իր բեռը դնելով յոգնութիւն կ'առնէ. հանգստաքար· reposoir».=թրք. موله طاشی mola tašə.

Մօլլա Ղ., մէօլա Կ. «մահմետական սպիտակ փաթթոցով կրօնաւոր· prêtre turc, curé». = թրք. منلا monla = արաբ. مولا կամ مولى mevla, müvella.

Մօլօզ Կ. «փլատակի մնացորդ քարի կտորներ· décombres».=թրք. مولوز moloz.

Մօմիա Պ., մումյա Կ. «զմռսեալ դի· momie».=արաբ. موميا mumya.

†Մօմտան Պ., մումդան Կ. «աշտանակ· chandelle». = պրս. مومدان mumdan.

Մօռ Կ. «մութ կապոյտ, մանիշակագոյն· livide, bleu foncé».=թրք. مور mor.

Մօռարթը «մթննալ, բալ, մշուշ· assombrissement, brouillard, pâleté».=թրք. مورارتی morartə.

*Մօռարմըգ ըլլալ «կապուտնալ· devenir bleu. 2. մթննալ, նսեմանալ· s'assombrir».=թրք. مورارمق morarmak.

Մօռշուփա Պ., մուշուրպա Կ. «ըմպանակ, ջուր խմելու թիթեղեայ աման· gobelet».=արաբ. مشربه mešrebe.

Մօստրա, մօստռա Պ., մուստուռա Կ. «նմոյշ (փոքրի համար ի ցոյց դրուած կամ տրուած նիւթ)· échantillon». =թրք. موستره mostra=իտալ. mostra.

Մօտա Պ., մօդա Վ. (Ղ., մօտ Ն.) «նորաձևութիւն. mode».=Թրք. موده moda=Իտալ. moda.

Մօտիստրա «կանանց զգեստներու դերձակուհի. modiste».=Թրք. modistra=Իտալ. modista.

Յ.

Յա Ն. Վ. Ղ. «կամ. ou. 2. Թէ որ. si, quand». Յա ասանկ է, յա անանկ «կամ այսպէս է, կամ այնպէս».=Թրք. یا ya.

*Յա, յամ Վ. «հարկա՛. certes».=Թրք. یا ya.

†Յազըխ «մե՜ղք, ափսո՜ս. hélas!»=Թրք. یازیق կամ یازق yazək.

*Յազըճի Պ., յաժջի Վ. «դրագիր, քարտուղար. secrétaire».=Թրք. یازیجی yazəǰə.

Յազլըխ «ամառնային. d'été. 2. ամարանոց. habitation d'été».=Թրք. یازلق yazlək.

Յազմա Վ. «ծաղկանկար վարշամակ. toile peinte».=Թրք. یازمه yazma.

†Յաթախ Ն., յաթա՛ղ Ղ. Վ. «անկողին. lit». այժմ գործածական է միայն հոմանիշ Թրք. սէօշէկ ձևը.=Թրք. یاتاق կամ یتاق yatak.

†Յալախ Ն. «գուռ. անասուններու համար ջուր խմելու աւազան. abreuvoir, bassin».=Թրք. یالاق yalak.

*Յալապ յալապ «փայլ ի փայլ, շողշողուն. brillant».=Թրք. یالاب یالاب yalab yalab.

Յալը «ծովեզր. bord de mer. 2. ծովեզրեայ տուն. maison au bord de mer».=Թրք. یالی yalə.

Յալընխաթ «պարզ, մէկ տակ ունեցող (կօշիկ, ծաղիկ ևլն). simple».=Թրք. یالیقات yalənkat.

Յալվար ըլլալ Վ. Ղ., յալվարմիշ ըլլալ Վ. Պ., յալվար յախսար ըլլալ Պ., յալվար յէխա ինիլ Ղ. «աղաչել, պա-

ղատիլ. supplier».=Թրք. يالوارمق yalvarmak, ياقارمق yakarmak «աղաչել, պաղատիլ».

Յալտըզ Ն., յալդուզ Կ. «ոսկի կամ արծաթ դրուագ. dorure».=Թրք. يالديز yaldəz.

Յալտըզլը Ն., յալդուզլի Կ. «ոսկի կամ արծաթ դըրուագներով զարդարուած. doré».=Թրք. يالديزلى yaldəzlə.

Յալտըզճը Պ., յալդուզջի Կ. «ոսկի կամ արծաթ դըրուագներով զարդարող. doreur».=Թրք. يالديزجى yaldəzǰə.

Յախա Ն. Կ., յէխա Դ. «օձիք. collet».=Թրք. ياقه yaka.

Յախալամըշ ընել Ն. Կ., յէխալամիշ անել Դ. «օձիքէն բռնել. saisir, attraper».=Թրք. ياقه‌لمق yakalamak.

Յախը Պ., յախու Կ. Դ., յախի Ն. «խարան. cautère».=Թրք. ياقى yakə.

*Յախըշըխ «վայել, վայելչութիւն. convenance, convenable».=Թրք. ياقيشق yakešək.

*Յախըշըխլը «վայելուչ, բարեձև, գեղեցիկ. gracieux, beau».=Թրք. ياقيشقلى yakešəklə.

*Յախըշըխսըզ «անվայել, տգեղ, գէշ հագուած. inconvenent, mal mise».=Թրք. ياقيشقسز yakešəksəz.

Յախութ Պ., յաղութ Կ. Դ. «յակինթ քար. rubis».=պրս. ياقوت yakut.

Յախօտ Պ., յախօդ Կ. «կամ թէ. ou bien».=պրս. ياخود yaxod.

Յածծը Պ., յասի Կ. «արևմայրէն 2 ժամ յետոյ մըզկիթի վրայ կարդացուած աղօթքը. appel à la prière de nuit».=Թրք. ياتسو yatsu, ياتسى yatsə.

Յախնի Ն., յախնի Դ. Կ. «խարկած սոխով և ձէթով եփած լուբիա. haricot à l'oignon et à l'huile».=պրս. يخنى yaxni «մսախառն կերակուր. ragoût».

*Յաղ «իւղ (ձէթ, ճարպ ևն.). huile, graisse».=Թրք. ياغ yağ. Թուրքերէն բառը փոխառեալ է հայերէն եղ ձևէն և յետոյ իր փոխուած ձևով վերադարձած է հայերէնին.

Յաղըր Ն. «կեղ. կաշին քերթուած վէրք. ulcère, plaie».=Թրք. ياغر կամ ياغير yağər.

*Ցաղլը Պ., յաղլի Կ. «իւղալից, իւղով եփած. plein d'huile ou de beurre. 2. իւղոտ, իւղոտած, կեղտոտ. sal, malpropre», յաղլը Ն. «բլիթ. gâteau».=Թրք. یاغلی yağlə.

†Ցաղլըխ Ն., յայլըէխ, աղլուխ Պ., այնախ Կ. «Թաշկինակ. mouchoir». Նոր-Նախիջեւանի բարբառով կը նշանակէ «Հարսանեաց թաշկինակ. mouchoir de noces». Իսկ Պոլիս այժմ ունի միայն մանտիլ.=Թրք. یاغلق yağlək.

*Ցաղլըշ Պ., յայնըշ Ն., յայնիշ Կ. «սխալ (գոյ. եւ ած.). faux, erreur».=Թրք. یاكلش yanləš.

Ցաղճի «իւղ կամ ձէթ ծախող. marchand d'huile».=Թրք. یاغجی yağǰə.

Ցաղմա Կ. «աւար. pillage, butin».=Արբ. یغما yağma.

Ցաղմուրլուխ Պ., յամուրլուղ Կ. «անձրեւնոց (զգեստը). manteau pour la pluie».=Թրք. یغمورلق yağmurluk.

Ցաղ-սէլ կրկնականն է վերի յաղ բառին եւ կուգայ Թրք. یاغ yaġ «իւղ» եւ արաբ. سيل sel «հեղեղ» բառերէն. օր. աս կերակուրին յաղը-սէ՛լը վուր է։

*Ցամա «կարկատան. raccommodage».=Թրք. یامه yama.

†Ցամախ «օգնական. aide».=Թրք. یماق yamak.

*Ցամփուրի «ծուռ, խոտորնակ. de côté».=Թրք. یانپوری yanpuri.

Ցայ Ն. Կ. «աղեղ. arc».=Թրք. یای yay.

*Ցայան Ն. Կ. «հետիոտն. à pied».=Թրք. یایان yayan.

*Ցայըլմիշ ըլլալ «տարածուիլ. se propager, être étendu».=Թրք. یایلمق yayəlmak.

Ցայըն «ծածան ձուկը. espèce de poisson».=Թրք. yayən.

Ցայլա Պ., յէյլաղ Ղ. «արօտավայր, ագարակ. pâturage, ferme». փոխաբերաբար «մեծ, լայն, ընդարձակ. large, vaste». օր. յայլա սուֆա մը ունի.=Թրք. یایلا yayla.

Ցայլը «զսպանակաւոր. à ressort».=Թրք. یایلی yaylə.

Ցայղառա Պ., հայկարա Կ. «աղաղակ, գոչիւն. criaillerie, cri».=Թրք. یایغره yayġara.

Ցայղառաճի Պ., հայկարաջի Կ. «միշտ աղաղակող, ճչող. criard».=Թրք. یایغره‌جی yayġaraǰə.

Յայմաճի «մանրավաճառ. brocanteur».=Թրք. یایمه‌جی yaymaǰə.

*Յայմիշ ընել «տարածել. étendre». = Թրք. یایمق yaymak.

*Յանախ «այտ. joue».=Թրք. یکاق yanak.

†Յանաշմա Գ. «մանչ, պարտիզպանի ծառայ. domestique d'un jardinier», Ն. «քովը. à côté de». = Թրք. یناشمه yanašma.

*Յանաշմիշ ըլլալ Կ. Ն. «մօտենալ (մանաւանդ շոգենաւին՝ նաւամատոյցին մօտենալը). aborder».=Թրք. یناشمق yanašmak.

Յանըխ «սրտակեղ, սիրտն այրած, վշտագին. qui a le cœur brisé, navré. 2. սրտակեղ, սիրտ այրող, մելամաղձ (ձայնի և եղանակի համար կ'ըսուի). (voix) qui navre, mélancolique».=Թրք. یانیق yanək.

*Յանի Գ., յենի Կ. Ղ. «այսինքն. c'est-à-dire».=Արաբ. یعنی yani.

†Յանկուճ յանկուճ «ծուռ ծուռ (քալելու համար). qui marche à travers».=Թրք. یانغابوج yangabuǰ.

Յա՛նքէսէճի Գ., յանքյեսըչի Կ. «քսակահատ. coupe-bourse». = Թրք. یان کسیجی yan kesiǰi, որ կ'ստուգաբանուի «կողը (կողի գրպանը) կտրող. qui coupe le côté», բայց ժողովրդական ստուգաբանութեամբ համարուած է քէսէ «քսակ. bourse» բառէն և ըստ այնմ վերածուած է յանքէսէճի ձևին։

†Յաշա «կեցցէ. bravo! vive!»=Թրք. یشا կամ یاشا yaša.

Յաշմախ Գ., յաշմաղ Կ. «տաճիկ կանանց երեսի քողը. voile de femmes turques».=Թրք. یاشماق yašmak.

Յապան «ամայի, անմարդաբնակ տեղ. désert, lieu inhabité. 2. վայրի (գոյականներու հետ). sauvage». օր. յապանը չենք «լեռը չենք». յապան արմուտի «վայրի տանձ». յապան էշէյի «ցիռ, վայրի էշ».=Պրս. یبان yaban.

Յապանի Ն. Կ. «վայրենի. sauvage». = Պրս. یبانی yabani.

*Յապանճի «օտար. étranger».=Թրք. يبانجى yabanǰə.

*Յառամազ Վ. «անառակ, անհանդարտ (տղայ). méchant, malin».=Թրք. يرامز yaramaz.

*Յառըլմըc ըլլալ «ճեղքուիլ. se fendre, être coupé en deux».=Թրք. يارلمق yarəlmak.

*Յառըխ «ճեղքուած, պատռուած. fendu, coupé en deux».=Թրք. ياريق yarək.

Յառմա «մէջտեղէն ճեղքուող (դեղձ). pêche qui se fend facilement en deux».=Թրք. يارمه yarma.

*Յառմըc ընել «ճեղքել. fendre, couper en deux».=Թրք. يارمق yarmak.

Յասախ Պ., յասաղ Վ. «արգիլեալ. défendu». յասախ է «արգիլեալ է. il est défendu».=Թրք. يساغ yasaġ կամ ياساق և يساق yasak.

Յասախճի «բարապան. huissier».=Թրք. يساقجى yasakǰə.

Յասէմի «յասմիկ. jasmin».=պրս. ياسمين yasemin.

Յասը «տափակ. plat».=Թրք. ياصى yasə.

*Յասլանմըc ըլլալ Պ., յաստամըc ըլալ Ն. «կռթնիլ, յենուլ. s'appuyer».=Թրք. ياصدالمق yasdanmak.

*Յավան «անիւղ. ճարպ չունեցած. maigre. 2. անհամ. fade». յավան միս, կէrակուr.=Թրք. ياوان yavan.

*Յավաc «նորահնար տեսակ մը թեթև ծխախոտ. espèce de tabac». բառս աւելի գործածական է Ղարաբաղի, Վանի բարբառներուն մէջ և այլուր, ուր պահած է նաև իր իսկական «մեղմ, կամաց, հանդարտ. doux, doucement» նշանակութիւնը.=Թրք. يواش կամ ياواش yavaš «մեղմ, կամաց, հանդարտ. doux, doucement, lentement».

Յավուտի Պ., յահուդի Վ. «հրեայ. juif».=արաբ. يهودى yehudi.

*Յավրի, յավրու Վ. «ձագ. petit d'un animal». յավրիս, յավրուս, յավրում, յավրիմ «զաւակս, սիրելիս, քնքոյշս. mon petit, mon cher, mon enfant».=Թրք. ياورو yavru «ձագ. petit d'un animal».

Յատէս Պ., յատէզ Ն. «հաւքաշ, ջնաղ. fourchette (os). 2. ասով բռնուած գրաւը. pari fait avec la fourchette d'une poule».=Թրք. یادس yades=պրս. یادست yadest.

Յար Վ. Ղ. «սիրուհի. amante». Պօլսոյ բարբառին մէջ գործածական չէ.=պրս. یار yar.

Յարա Ն. Վ. Ղ. «վէրք. blessure, plaie». = Թրք. یاره yara.

Յարալամիշ ընել Վ. «վիրաւորել, վէրք բանալ. blesser».=Թրք. یارەلمق yaralamak.

Յարալը Պ., յարալու Ղ. Վ. «վիրաւորեալ. blessé». = Թրք. یارەلو yaralu կամ یارەلی yaralə.

Յարամիշ ըլլալ Վ. «օգտակար ըլլալ, բանի պէտք գալ. être utile, servir à».=Թրք. یارامق yaramak.

†Յարան «ընկեր, մտերիմ. ami, camarade, compagnon».=Թրք. یاران yaran.

Յարար Վ. «օգտակար, պիտանացու. utile». բանի յարա՛ր բան է.=Թրք. یرار yarar.

Յարափէրէ Պ., յարափօրօ Վ., յարալը-փէրէլի Պ. «բոլորովին լի վէրքերով. tout blessé».=Թրք. یاره پاره yara pere.

Յարըշ «մրցում. rivalité, concours».=Թրք. یاریش yarəš.

†Յարտախ Պ., յարտաղ Վ. «օգնական. assistant, aide».=Թրք. یارداق yardak.

Յարտըմ Ն., յարդում Վ. «օգնութիւն. aide, secours».=Թրք. یاردم yardəm.

Յարտըմճի Ն., յարդումջի Վ. «օգնական. aide, assistant».=Թրք. یاردمجی yardəmǰə.

†Յափաղի Ն. «բուրդ, գեղմ. laine».=Թրք. یاپاغی կամ یپاغی yapaġə.

Յափըշխան Ն. «կպչուն խոտ մը. պատկերխոտ. pariétaire», Ղ. «սոսինձ. colle forte».=Թրք. یاپشقان yapəškan.

*Յափըշմիշ ըլլալ «կպչիլ. se coller». = Թրք. یاپشمق yapəšmak.

*Յափըշտըրմիշ ընել «կպցնել. coller».=Թրք. یاپشدرمق yapəšdərmak.

*Յափմա Վ.. «շինծու, կեղծ. artificiel, faux. 2. սուտ. faux».=Թրք. ياپمه yapma.

Յափու Վ.. «շէնքի շինութիւն, construction. 2. Նորոգութիւն. réparation. 3. կիսաշէն շէնք. bâtiment en train de construire».=Թրք. ياپو yapu.

*Յափունճա Վ., յափունջի Ղ.. «Երինճաղ. այծի մազով շինուած տեսակ մը վերարկու. caban».=Թրք. ياپنجه yapənǰa.

Յափրախ Ն., ափրաղ Վ.. «տերև. feuille. 2. խաղողի տերև. feuille de vigne».=Թրք. يپراق կամ ياپراق yaprak.

Յափրախլանմիշ ըլլալ «տերև արձակել. pousser des feuilles».=Թրք. ياپراقلنمق yapraklanmak.

*Յէթիկ «հասուկ, հասուն (տարիքի համար). majeur».=Թրք. يتيك yetik.

†Յէթիմ Վ.. Ղ.. «որբ. orphelin».=արաբ. يتيم yetim.

†Յէթիշիր «բաւական է. assez, c'est assez».=Թրք. يتشور yetišur.

Յէթմիշ Վ.. Ն. «եօթանասուն. soixante-dix». = Թրք. يتمش yetmiš.

Յէլ «յօդացաւ. rhumatisme».=Թրք. يل yel.

Յէլէկ Պ., յէլոգյ Վ.. «տակի բաճկոնակ. gilet».=Թրք. يلك yelek.

Յէլ խօվան Պ., յէլկավան Վ.. «ժամացոյցի սլաք. aiguille d'horloge».=Թրք. يل قوانى yel kovanə.

Յէլ տէյիրմէնի «հողմաղաց. moulin à vent». = Թրք. يل دكرمنى yel deyirmeni.

Յէլքէն Պ., յէլքյոն Վ.. «առագաստ. voile de vaisseaux». =Թրք. يلكن yelken.

Յէլքէնլի Պ., յէլքյոնլի Վ.. «առագաստաւոր. à voiles». =Թրք. يلكنلى yelkenli.

*Յէկէն Պ., յէգյոն Վ.. «եղբօրորդի, քեռորդի. neveu». =Թրք. يكن yegen.

*Յէմ Ն. Վ. Ղ. «Թռչունի, անասունի կեր, ուտելիք. nourriture d'un animal. 2. ճկան խայծ. abait». = Թրք. يم yem.

*Յէմէնի Պ., յոմոնի Կ. «Հողաթափ. soulier».= Թրք. يمنى yemeni.

Յէմիc Ն. Կ. «պտուղ. fruit», Ղ. «սեխ. melon», յէմcէղէն Ղ. «մրգեղէն. fruits».= Թրք. يمش yemiš «պտուղ. fruit».

Յէմիcճի «պտղավաճառ. fruitier».= Թրք. يمشجى yemišǰi.

Յէմլիխ «մսուր. mangeoir».= Թրք. يملك yemlik.

Յէմ յէրի «միշտ օգուտ քաղելու մարդ. personne à profiter».= Թրք. يم يرى yem yeri.

Յէնկէ Պ., յանկա Ն. «եղբօր կին, հօրեղբօր կին. femme de l'oncle».= Թրք. ينكه yenge.

Յէնմիc ըլլալ «յաղթուիլ, խաղի մէջ տարուիլ. perdre le jeu».= Թրք. يكمك yenmek.

*Յէռլէcմիc ըլլալ «տեղաւորուիլ. s'installer».= Թրք. يرلشمك yerlešmek.

*Յէռլէcտիrմիc ընել «տեղաւորել. installer. 2. զարնել. frapper, donner un coup».= Թրք. يرلشدرمق yerlešdirmek.

Յէռլի «հաստատուն. fixe. 2. բնիկ. indigène».= Թրք. يرلى yerli կամ يرلو yerlu.

Յէսիr Կ. Ղ., յէսըr Ն. «գերի. captif, esclave».= արաբ. اسير esir.

Յէտէկ Ն., յէդոfյ Կ. «պահեստի բան. chose gardée comme en réserve».= Թրք. يدك yedek.

Յէտէկ fաcել «նաւակը ցամաքին վրայէն չուանով քաշելով ուժեղ հոսանքէն անցընել. remorque».= Թրք. يدك yedek.

Յէտէfճի «նաւաքարշ, եռէկ քաշող արհեստաւոր. remorqueur».= Թրք. يدكجى yedekǰi.

Յէ՛r էլմասի Պ., յէrայմասի Ն. «գետնախնձոր. pomme de terre».= Թրք. يرالماسى yer elmasə.

Յէ՛r սըչանի «խլուրդ. taupe».= Թրք. يرسيچانى yer səčanə.

Յըլանխավի «օձապտոյտ, մանուածապատ. serpenté, tortueux».= Թրք. يلانقوى yəlankavi.

Ցըլանճըխ Ն. «օձացաւ. érésipèle», յըլանճըխճի «օձացաւը դարմանող կախարդ-բժիշկ».=Թրք. یلانجق yəlanǰək, یلانجقجی yəlanǰəkǰə.

†Ցըլլըխ «տարեկան. annuel».=Թրք. یللق yəllək.

*Ցըլլըխճի «սպասաւոր, սպասուհի. serviteur, servante». =Թրք. یللقجی yelləkǰə.

*Ցըլտըզ Պ. «աստղ. étoile, astre», Պ. Կ. «զարդի մէջ աստղ. étoile en ornements».=Թրք. یلدیز yəldəz.

Ցըլտըրըմ Պ. «կայծակ. foudre», ըլտըրըմ Դ. «կայծակ. foudre. 2. ճարպիկ. habile». = Թրք. یلدیرم yəldərəm «կայծակ. foudre».

Ցըղըն Ն. «դէզ. tas».=Թրք. يغين yəġən.

Ցըղընթը «դէզ. tas».=Թրք. يغنتى yəġəntə.

Ցըղնել «դիզել. entasser». = Թրք. يغمق yəġmak բառէն՝ հայաձեւ ածանցմամբ։

Ցըպրըխ Պ., իբրեղ Կ. «շռնիճ. aiguière». = Արաբ. ابريق əbrək.

Ցըռթման Պ. «շդեստի վրայ յառկապէս շինուած ճեղք. օր. վզին եանը, տափատին առջեւը եւն. fente d'une chemise etc.», յէրթմաչ Կ. «նոյն նշ. même sign.», յորման Ն. «վարտիքին առջեւի ճեղքը. fente de caleçon». = Թրք. يرتماج yərtmaǰ.

*Ցիւզի խօյի «բերանսիվայր, երեսի վրայ. renversé».= Թրք. يوزی قويى yüzi koyu.

Ցիւզմիշ ըլլալ «լողալ. nager».=Թրք. يوزمك yüzmek.

*Ցիւզպաշի Կ. «հարիւրապետ. capitaine». = Թրք. يوزباشى yüz bašə.

Ցիւնիփէյի Պ., յունիփոգյի Կ. «բրդէ գունաւոր հաստ թել. fil de laine coloré».=Թրք. يوك ايپكى yün ipeyi.

*Ցիւրէկ «ոչխարի սիրտ. cœur du mouton». օր. թախըմ մը ճիյէր առի, յիւրէկը վրան. = Թրք. يورك yürek «սիրտ»։

Ցիւք Պ., յուք Ն. «բեռ. fardeau. 2. անկողիններու պահարան. armoire de lits».=Թրք. يوك yük.

Յիւքլէթմիշ ընել «բեռնաւորել. charger». = Թրք. یوكلتمك yükletmek.

Յիւքլէնմիշ ըլլալ «բեռնաւորուիլ. se charger».=Թրք. یوكلنمك yüklenmek.

*Յութտուրմիշ ընել «կլլեցնել. faire avaler. 2. սուտ մը իբր ճշմարիտ ընդունիլ տալ, հաւատացնել. faire croire, accroire».=Թրք. یوتدرمق yutdurmak.

Յուլար Կ. «սանձ. bride».=Թրք. یولار yular.

Յուլաֆ Գ., ուլաֆ Ն. «վարսակ. avoine».=Թրք. یولاف yulaf.

Յուհա «վա՜յ քեզ, չե՛ս ամչնար. huée!»=Թրք. یوها yuha.

*Յումախ «կծիկ. peleton».=Թրք. یوماق yumak.

Յումուռճախ անէծքի մէջ կը գործածուի, առանց իմաստը հասկնալու. terme de malédiction, dont on ne connaît pas le sens. = Թրք. یومروجق yumruǰak «ժանտախտ. peste».

Յումռուխ Գ., յումուռուխ Ն., յումբռուղ Ղ., գյումյուղ Կ. «կռուփ, բռունցք. poing».=Թրք. یومروق yumruk.

Յուվա «բոյն. nid».=Թրք. یوا yuva.

*Յուվառլախ «կլոր, բոլորակ. rond, circulaire».=Թրք. یوارلاق yuvarlak.

*Յուվառլամիշ ընել «գլորել. rouler». = Թրք. یوارلمق yuvarlamak.

*Յուվառլանմիշ ըլլալ «գլորուիլ. se rouler». = Թրք. یوارلنمق yuvarlanmak.

Յուտում «ումպ. gorgée».=Թրք. یوتوم yutum.

†Յուֆ «զուր, փուճ. en vain, pour rien». յուֆ ըլլալ «զուր տեղը փճանալ. être réduit en rien».=Թրք. یوف yuf.

Յուֆխա «Թերթ թերթ խմորեղէն մը. pâte feuilletée». =Թրք. یوفقه yuıka.

*Յոլ «ձեւ, կերպ, միջոց, եղանակ. manière, forme, moyen». = Թրք. یول yol «ճանապարհ. chemin, route. 2. կերպ, միջոց. moyen, manière».

*Յօլսուզ Պ., յօլսըզ Վ. Ն. «*անկարգ, անկանոն.* irrégulier, déréglé».=*Թրք.* یولسز yolsəz.

Յօլտաշ Ն. «*ընկեր, ընկերակից.* compagnon, camarade». =*Թրք.* یولداش yoldaš.

Յօխ ընել Ն. Ղ. «*չարաչար վատնել, փճացնել.* dépenser en vain».=*Թրք.* یوق yok «*ոչ, ոչնչութիւն.* non, néant».

*Յօխլամըշ ընել Վ. «*խուզարկել, ձեռքով զննել, հետազօտել.* tâter, rechercher, fouiller». = *Թրք.* یوقلامق yoklamak.

Յօխուշ Վ. Ղ. «*զառիվայր.* pente».=*Թրք.* یوقوش yokuš.

*Յօխսամ «*թէ ոչ.* si non, dans le cas contraire». = *Թրք.* یوقسه yoksa.

Յօղուրթճի «*մածուն շինող կամ ծախող.* marchand ou fabricant de lait caillé».=*Թրք.* یوغورتجی yoġurtǰə.

Յօղուրթ «*մածուն.* lait caillé».=*Թրք.* یوغورت yoġurt.

Յօնճա Պ., յէօնջա, գէօնջա Ղ. «*առուոյտ.* trèfle». = *Թրք.* یونجه yonǰa.

Յօնօզ *կամ* յօնօզ պալըխը «*դելփին.* delphine». = *արաբ.* یونس yonus *կամ* *Թրք.* یونس بالغى yonus baləġə.

Յօռղան Ն. Վ. Ղ. «*վերմակ.* couverture de lit».=*Թրք.* یورغان yorgan.

Յօռղանճի «*վերմակ շինող կամ ծախող.* marchand ou fabricant de couvertures de lit».=*Թրք.* یورغانجى yorganǰə.

†Յօսմա «*շնորհալի, սիրուն, վայելչագեղ.* gracieux, charmant, joli».=*Թրք.* یوصمه yosma.

Յօսուն «*մամուռ.* mousse».=*Թրք.* یوصون yosun.

Ն.

Նա «ահաւասիկ. voilà, voici».=Թրք. نا na.

Նազար ն., Նըզըր վ. «չար աչք. mauvaise œil».=արաբ. نظر nazar.

Նազիկ ն., Նըզիւքյ ղ., Նազիւքյ վ. «փափուկ. tendre, mou, délicat. 2. ազնիւ, շնորհալի. gracieux, gentil».=պրս. نازك nazik.

Նազլանմիշ ըլլալ պ., Նազլէմիշ ըլալ ն. «չուզել ձեւացնել, նազ ընել. faire des façons». = Թրք. نازلنمق nazlanmak.

Նազլը ն. «նազելի, նազող. mignard». = Թրք. نازلى nazlə.

Նազտիզ պ., Նազդուզ վ., Նազքուզ ն. «չուզել ձեւացնել. faire des façons».=Թրք. nazdiz.

†Նաթուրա «մարդկային բնութիւն, մարմնի կազմ. nature».=Թրք. ناطوره. natura=լատ. natura.

Նալ ն. վ. ղ. «պայտ. fer à cheval».=արաբ. نعل nal.

Նալլամիշ ընել պ., Նալել ղ. վ. ն. «պայտ գամել. ferrer».=Թրք. نعللمق nallamak.

Նալէթ պ., Նալէթ ն., Նըլըթ վ., Նըհլըթ ղ. «անիծեալ, նզովեալ. maudit».=արաբ. لعنت lanet.

Նալչա ն. «լուսնաձեւ երկաթ կօշկին ներքանին գամելու. fer des bottes».=պրս. نعلچه nalče.

Նալպանտ պ., Նըլբընդ վ. ղ. «պայտար. maréchal ferrant».=պրս. نعلبند nalbend.

Նախաշ «նկարիչ, զարդանկարիչ. décorateur». = արաբ. نقاش nakkaš.

Նախըշ ղ., Նաշխ ն., Նախկաշ վ. «զարդանկար. décorations». Նախշել կամ Նաշխել «զարդանկարել. décorer». =արաբ. نقش nakš.

Նախըս պ., Նըխս վ. «անհամբոյր, դժնէաբարոյ. difficile, de mauvaise humeur».=արաբ. ناقص nakəs.

*Նախլ Պ., Նաղլ Ն. Վ. «պատմել. raconter». = արաբ. نقل nakl.

Նախսընա Պ., Նօխսընօ Վ. «ի հեճուկս, հակառա-կութեամբ. en dépit de».=պրս. ناقصانه nakəsane.

†Նահախ Պ., Նըհախ Ն., Նըհօղ Վ. «անիրաւաբար, ի զուր. injustement, en vain».=պրս. ناحق nahakk.

Նաղարա Վ. «երկարատև գոչիւն, աղաղակ. cri», Ն. «թմբուկ. tambour».=արաբ. نعره naare.

Նամազ Վ. Ն. «տաճկի աղօթք. prière (des mahométans)».=արաբ. نماز nemaz.

Նամէհրամ Պ. «մահմետական կանանց ծածկուիլը այ-րերէն. action de se cacher des femmes turques, pour ne pas être vues par des hommes», Նօմօյհրօմ Վ. «խանգարուած նամազ. prière dérangée (selon les mahométans)». = պրս. نامحرم namahrem.

Նամուս Ն. Վ. Ն. «անձնական պատիւ, պատուոյ ըզ-գացում. amour propre».=արաբ. ناموس namus.

Նամքյոր Վ. «ապերախտ. ingrat».=պրս. نانكور nankör.

Նանէ Ն., Նօնօ Ն., Նանա Վ. «անանուխ. menthe». =թրք. نانه nane=արաբ. պրս. نعنع nana.

*Նաչարի Պ., Նաչար Վ. «յակամայս. à contre-cœur», Նաչար Ն. «չորցած, նիհար. maigre». = պրս. ناچار načar «հիւանդ, տկար. malade, faible», ناچاری načari «յակամայս. forcément, à contre-cœur».

Նառկիլէ Ն., Նարգիլյօ Վ. «կլկլակ. narguilé».=թրք. نارگله nargile.

†Նառտէնկ Պ., Նօրդօնգյ Վ. «նռան օշարակ. sirop de grenade».=թրք. ناردنك nardeng.

*Նա՛սըլ «ինչպէս. comment».=թրք. نصل nasəl.

Նասըր Պ., Նա՛սր Վ. «ոտքի, ձեռքի կոշտ. cor, durillon».=արաբ. ناسور կամ ناصور nasur.

Նասըրլը՛ «ըռտացած, կոշտերով լի. plein de cors».= թրք. ناصورلى nasurlə.

Նավզ Պ., Ընմզ Վ. «բազկերակ. pouls».=արաբ. نبض nebz.

†Նավլուն Պ., Նավլու Վ. «նաւի վարձք. nolis».=Թրք. ناولون navlun=արաբ. نول nevl կամ իտալ. nolo.

†Նադիմ «զղջացած և ամօթահար. repenti et honteux».=արաբ. نادم nadim.

*Նադիդէ «չքնաղագիւտ, չտեսնուած, անգտանելի. introuvable, magnifique».=պրս. نادیده nadide.

*Նարին «նուրբ, բարակ. fin, mince».=պրս. نارین narin.

Նաֆիլէ Ն., Ընֆիլը Վ. «ի զուր. en vain». = արաբ. نافله nafile «շնորհ. grâce», որ Թուրքական գործածութեան մէջ առած է նաև այս նշանակութիւնը.

Նէմ Պ., Նամ Դ., Ընմ Վ. «խոնաւ. humide. 2. խոնաւութիւն. humidité».=պրս. نم nem.

Նէմնակ «խոնաւ. humide».=պրս. نمناك nemnak.

Նէմլէնմէք ըլլալ «խոնաւանալ. devenir humide». = Թրք. نملنمك nemlenmek.

Նէյ «տէրվիշի սրինգ. flûte».=պրս. نای nay.

*Նէննի Պ., Նանի, Նինի Դ. «օրօր. berceuse». = Թրք. ننی nenni=պրս. نانو nanu.

Նէշաթ, Նէշէ «ուրախ տրամադրութիւն, ախորժակ հոգւոյ. joie, bonne humeur».=արաբ. نشاط nešat, نشئه neše.

Նէշէլէնմէք ըլլալ «ուրախ տրամադրութիւն ստանալ. devenir gai. 2. գինիով քիչ մը զուարթանալ. s'enivrer légérement».=Թրք. نشئه‌لنمك nešelenmek.

Նէշթէր Պ., Նէշդէր Դ., Ընշդէրդ Վ., Լէշթէր Ն. «նշտրակ. bistouri».=պրս. نشتر nešter.

*Նէչէ «քանի. combien». Նէչէ՞ սէֆա «քանի՞ անգամ».=Թրք. نیچه niče.

*Նէչէպիր «քանի քանի անգամ. combien de fois». = Թրք. نیچه بر niče bir.

Նէվազիլ Պ., Ընվըզիլ Վ. «հարբուխ. rhume». = արաբ. نوازل nevazil.

*Նէքէս Պ., Ընքյըս Վ. «ժլատ, ագահ, կծծի. avare, chiche».=պրս. ناکس nakes.

Նէֆէս Ն., Նոֆոս Կ., Նոփոս Ղ. «շունչ. souffle, haleine».=արաբ. نفس nefes.

°Նէֆսանիյէթ «ատելութիւն, հակառակութիւն. contrariété, inimitié».=արաբ. نفسانيت nefsaniyyet.

Նէֆտ Պ. «նաւթ. naphte», Նօթ Ղ. «քարիւղ. pétrole».=պրս. نفت neft.

*Նիյէթ Ն. «դիտաւորութիւն, նպատակ. but, intention».=արաբ. نيت niyyet.

*Նինէ Պ., Նէնէ Ն. «մեծ մայր, մամ. grand' mère».=թրք. ننه nine.

Նիշան «նշան. signe. 2. հետք. piste. 3. պատուանշան. décoration. 4. նշանադրութիւն. fiançailles. 5. խօսքկապ. cadeau de fiançailles. 6. հրացանով նշանառութիւն. tir à la cible».=պրս. نشان nišan.

°Նիշանլամիշ ընել «նշանել (աղջիկ մը). fiancer».=թրք. نشانلامق nišanlamak.

Նիշաստա Պ., Նշաստա Ն., Նշոստո Կ. «նշայ. amidon».=պրս. نشاسته nišaste.

Նիշատիր Պ., Նշատիր Ն., Նշատըր Կ., Նոշոդիր, Նըշոդիր Ղ. «անուշադր. ammoniac».=թրք. نشادر nəšadər.

Նիսպէթ «հակառակութիւն, ի հեճուկս. contrariété, dépit, en dépit de».=արաբ. نسبت nisbet.

Նիսպէթինէ «հակառակութեամբ, ի հեճուկս. en dépit de, pour contrarier».=թրք. نسبتينه nisbetine.

Նիսպէթճի «հակառակասէր. prompte à dépiter».=թրք. نسبتجى nisbetǰi.

Նութխ «խօսելու կարողութիւն. faculté de parler».=արաբ. نطق nutk.

Նուսխա Պ., Մուսկա Կ. «հմայեակ, հմայական պահպանակ. amulette».=արաբ. نسخه nusxe.

Նօխտա Պ., Նօխթա Կ. «միջակէտ. un point. 2. պահակ զինուոր. sentinelle», Նօխտա Ն. «ձիու գլխանոց. têtière».=արաբ. نقطه nokta, nukta՝ առաջին երկու նշանակութիւններով։

Նօխտալամիշ ընել «կէտադրել. ponctuer». = Թրք. نقطه‌لمق noktalamak.

Նօհուտ Պ., Նօխուդ Կ. Ղ. «սիսեռ. pois».=Թրք. نخود noxud.

Նօմէռա Պ., (Նումէռ Ն.), Նէօմռռմ Կ. «Թիւ, Թուանշան. numéro».=Թրք. نومرو nomero=Իտալ. numero.

Նօմէռալը «Թուագրեալ, Թուանշան կրող. numéroté». =Թրք. نومرولی nomerolə.

Շ.

Շալ Կ. Ղ. Ն. «ցփսի, շալ. châle». = Թրք. شال šal=Ֆրանս. châle.

Շալղամ «շողգամ. navet».=Թրք. شلغم šalgam.

Շալվար Ն., չըլվար Կ. «անդրավարտիք. culotte, bouffant», Ղ. «տաբատ. pantalon». = Թրք. شالوار = Պրս. شلوار šalvar.

Շախա Ն., չախկա Կ. «կատակ. plaisanterie».=Թրք. شاقه šaka.

Շախաճի Ն., չախկաջի Կ. «կատակասէր. plaisant, qui aime à plaisanter».=Թրք. شاقه‌جی šakaǰə.

Շախաշէնլիկ Ն., չախկաշէյլինգյ Կ. «զուարթ, կատակասէր. joyeux, gai, plaisant». = Թրք. شاقه شنلك šaka šenlik.

Շախըռ չախըռ Ն. կամ չախըռ չուխուռ Պ. «որոտընդոստ, շառաչելով (անձրև, աղբիւր, ծեծ ևլն.). en grand bruit». = Թրք. شاقر شاقر šakər šakər կամ شاقر شقور šakər šukur.

Շախռէմ չախռէմ «բոլորովին ճաթռտած. tout gercé». =Թրք. شخرم šaxrem.

Շախտամար «շնչերակ. artère». = Թրք. شاه طمر šah damar.

Շահատ, շահիտ Պ., շահադ Կ. Դ., շըհիդ Կ. «վկայ. témoin».=արաբ. شاهد šahid.

Շամա Պ., շամ Դ. «տեսակ մը մոմ. espèce de bougie».=արաբ. شمع šema.

Շամաթա Ն. Կ. «աղմուկ, ժխոր. bruit, alarme».=արաբ. شماته šemata.

Շամաթալը Ն. «աղմկալից. tumultueux».=Թրք. شماته‌لی šematalə.

Շամանտուրա «խարսխանշան. bouée».=Թրք. شماندوره šamandura=իտալ.

Շամառ Ն. Կ. «սուլոակ. sifflet».=Թրք. شمار šamar.

Շամտան Պ., շամդան Կ. Դ. «աշտանակ. chandelle».=պրս. شمعدان šemdan.

Շամֆըստըխի կամ շանֆըստըխի «տեսակ մը պիստակ. espèce de pistache».=Թրք. شام فستغی šam fəstəğə «Դամասկոսեան պիստակ. pistache de Damas».

Շայախ Պ., շայաղ Կ. «տեսակ մը ասուեղէն. espèce d'étoffe en laine».=Թրք. شایاق šayak.

Շահնիշին «պատշգամ. balcon».=պրս. شاهنشین šahnišin.

Շաշըրթտըրմախ ընել Պ., շաշըրտտըրմախ անել Ն. «շփոթեցնել. étourdir, dérouter».=Թրք. شاشرتدرمق šašərtdərmak.

Շաշըրթմա «շփոթեցուցիչ ձեւով, մանուածապատ. détourné, en zigzag».=Թրք. شاشرتمه šašərtma.

Շաշըրթմախ ընել Կ. «շփոթեցնել. étourdir, dérouter».=Թրք. شاشرتمق šašərtmak.

Շաշըրմախ ընել Ն., չաշմախ ինիլ Դ. «շփոթիլ, սխալիլ. se confondre, se tromper».=Թրք. شاشرمق šašərmak.

Շաշի Պ., շաշ Կ. «շիլ. louche».=Թրք. شاشی šašə.

Շաշխըն Ն. «ապուշ, տխմար. idiot, sot».=Թրք. شاشقین šaškən.

Շաշմախ ըլլալ Կ. «զարմանալ, ապշած մնալ. être surpris, s'étonner».=Թրք. شاشمق šašmak.

†Շաշուս «լրտես. mouchard».=արաբ. جاسوس ǰasus.

Շապ Գ., շիպ Ն., շըբ Կ., շիբլէղ Ղ. *«պաղլեղ.* alun». *=թրք.* شاب šab.

Շառըլթը Գ., շառըլթի Ն. *«առատահոս ջրի ձայն.* bruit d'eau».*=թրք.* شارلدى šarəldə.

Շառըլ շառըլ Ն. *«խոխոջալով (առատօրէն հոսող ջրի համար).* avec bruit (en parlant d'eau)».*=թրք.* شارل شارل šarəl šarəl.

*Շակուլ Գ., շուղուլ Ղ. *«ուղղալար.* fil à plomb».*=արաբ.* شاقول šakul.

*Շարքի *«արեւելեան եղանակով երգ.* chanson orientale». *=արաբ.* شرقى šarkə *«արեւելեան.* oriental», *որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաեւ այս նշանակութիւնը։*

Շափալախ Գ., չըմփալաղ Ղ., չmփmլm Կ. *«ապտակ, հարուած.* sifflet, coup».*=թրք.* شپلاق šapalak.

Շափխա Գ., շափկա Կ. *«եւրոպական գլխարկ.* chapeau européen».*=թրք.* شاپقه šapka.

*Շափշալ *«թափթփած զգեստներով.* nonchalant».*=թրք.* شاپشال šapšal.

Շաֆախ Գ. *«արշալոյս.* aube».*=արաբ.* شفق šafak.

*Շաֆխ Գ., շափաղ Ղ. *«ճշոյլ, լոյսի ցոլացում.* reflet, éclat». *=արաբ.* شوق ševk *«խանդ, եռանդ.* ardeur, zèle», *որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաեւ այս իմաստը։*

Շէրպէթ Գ., շէրպէթ Ն., շmrբmթ Կ. Ղ. *«օշարակ.* sirop».*=արաբ.* شربت šerbet.

Շէխ Գ., շեխ Կ. *«մահմետական շէյխ, վանահայր.* cheïk».*=արաբ.* شيخ šeyx.

Շէխպօյ Գ., շmբo Կ. *«շահոքրամ.* œillet».*=պրս.* شببوى šebbuy.

†Շէճէրէլի *«զարմանալի.* surprenant, étonnant».*=թրք.* شجره لى šeǰereli.

Շէմշիյէ Գ., շmմշի Կ. *«հովանոց.* parapluie, parasol».*=արաբ.* شمسيه šemsiyye.

Շէյրիյէ Գ., շէհրի Ն. *«թելահայս.* vermicelle».*=թրք.* شهريه šehriye*=արաբ.* شعريه šaariyye.

Շէնլիք Ն., շէյլինգյ Կ. *«ուրախութիւն, հանդէս.* festin, fête. 2. *ուրախ, զուարթ (մարդ, տեղ).* joyeux, gai». = *Թրք.* شنلك šenlik. *Թուրք բառը կը ծագի հայ.* շէն *բառէն, իսկ* lik *ածանցական մասնիկ է։*

Շէշիտ Ղ., չէշիտ Պ. Ն., չէշիդ Կ., քէշիդ Կ. *«տեսակ.* espèce, sorte».=*Թրք.* چشيد češid.

Շէշպէշ Պ., շաշբէշ Կ. *«ծուռ-մուռ (աչքի, տեսողութեան համար).* à travers, oblique».=*Թրք.* ششبش šešbeš, *բուն նշանակութիւնն է պրս. «վեց-հինգ.* six-cinq».

Շէպէկ *«երկայնապոչ կապիկ մը.* cercopithèque». = *Թրք.* شبك šebek.

*Շէրահաթ Պ., շարյաթ Կ. *«օրէնք, արդարութիւն.* justice, loi».=*արաբ.* شريعت šeriat.

Շէրիտ Պ., շրիդ Կ. *«նեղ ժապաւէն, երիզ.* soutache». =*Թրք.* شريت šerit *կամ* شريد šerid=*արաբ.* شريط šerit.

Շէքէր Պ., շաքյար Կ. Ղ. *«շաքար.* sucre». = *պրս.* شكر šeker.

Շէքէրլէմէ Պ., շաքյարլամա Կ. *«քաղցրաւենի.* sucrerie, confitures».=*Թրք.* شكرلمه šekerleme.

Շէքէրլէնմիշ ըլլալ *«շաքարականալ.* se saccharifier». = *Թրք.* شكرلنمق šekerlenmek.

Շէքէրլի Պ., շաքյարլի Կ. *«քաղցր, մէջը շաքար դրուած.* sucré, doux».=*Թրք.* شكرلى šekerli.

Շէքէր խամիշի *«շաքարեղէգ.* canne à sucre».=*Թրք.* شكر قامشى šeker kaməšə.

Շէքէրճի Պ., շաքյարջի Կ. *«շաքարավաճառ.* confiseur». =*Թրք.* شكرجى šekerǰi.

†Շէքէրտան Ղ. *«շաքարաման.* sucrier». = *պրս.* شكردان šekerdan.

Շէօհրէթ Պ., շօյրէթ Ն. *կը գործածուին միայն* շէօհրէթ տիյի, շէօհրէթի համար Պ., շօյրէթի, շօյրէթի համար Ն. *ձեւերուն մէջ՝ «պարապ տեղը, լոկ ցոյցի համար, ի զուր.* en vain» *նշանակութեամբ.* = *արաբ.* شهرت šöhret *«հռչակ, անուն.* renommée».

Շէֆտալի՛ Ն., շաֆթալի, շըֆթէօլուգ, շմթէօլագ, շըմթէլուկ Ղ., շաղդաղուկ Վ. «դեղձ. pêche». = պրս. شفتالو šeftalu.

Շըմէնտիֆէր կամ շիմէնտիֆէր Պ., շըմընդըֆէռ Վ., †շըմէնտուրա Պ., «շոգեկառք. chemin de fer, train de chemin de fer». = Թրք. شمندفر šəmendefer = Ֆրանս. chemin-de-fer.

*Շըռլաղան «շիրիկի ձէթ. huile de sésame». = Թրք. شيرلغان կամ شرلاغان šərlaġan.

Շըռտէն Պ., շռտան Ն., շրդան Վ. «աղիքի մի մասը. gros intestin. 2. ասոլ պատրաստուած կերակուր. intestin gros farci». = պրս. شيردان širdan, شردان šərdan, شردن šər-den «ստամոքս. estomac».

*Շիլթէ Պ., շլթա Վ. Ղ. «անկողնի բարձ. oreiller, coussin». = Թրք. شلته šilte.

Շիլինկա Պ., շիրինգա Վ. «գրիչ. clystère». = Թրք. شرينغه širinga կամ شرنقه širinka = Իտալ. sciringa.

Շիմշիր Պ., շմշիր Վ., շիմշա՛տ Ղ. «տօսախ. buis». = Թրք. šimšir = պրս. شمشاد šimšad.

†Շիմտիլիխ կամ շինտիլիխ Պ., շինտըխ Ն. «այժմ, առ այժմ. maintenant, pour le moment». = Թրք. شمدى šimdi, شمديك šimdik, شمديلك šimdilik.

Շիշ Վ. Ն. «շամփուր. broche. 2. ուռուցք. tumeur». = Թրք. شيش šiš.

Շիշէ Պ., շիշա Ն. «շիշ. bouteille», շուշա Ղ. Վ. «ապակի. vitre. 2. շիշ. bouteille». = Թրք. شيشه šiše.

Շիշէճի «շիշ շինող կամ ծախող. verrier». = Թրք. شيشه جى šišeǰi.

Շիշկօ «գէր, յոյր. gros, gras». = Թրք. شيشقو šiško.

Շիշման Պ., շշման Վ. «գէր. gras». = Թրք. شيشمان šišman.

*Շիշմիշ ըլլալ Վ. «ուռիլ, տկռիլ. s'enfler, se gonfler». = Թրք. شيشمك šišmek.

Շիշպօղազ «շատակեր, որկրամոլ. gourmand».=Թրք. شيشبوغاز šišboğaz.

Շիրա Վ., շիրը Գ. «խաղմուղ, խաղողի ջուր. moût», շիրա Ն. «ձմերուկի ջուրը. jus de melon d'eau».=Թրք. شيره šəra=պրս. شيره šire.

Շիրին Վ. «անուշ, քաղցր. joli, aimable».=պրս. شيرين širin.

Շիրինփէնչէ «կայծակ հիւանդութիւնը. anthrax».=պրս. شيرپنچه širpenče.

Շիւփէ Պ., շֆը Վ. «կասկած, տարակոյս. doute».=արաբ. شبهه šübhe.

Շիւփէլի Պ., շֆըլի Վ. «տարակուսելի, կասկածելի. douteux».=Թրք. شبهه‌لی šübheli.

Շիք «մաքուր և գեղեցիկ հագուած, նրբաճաշակ. chic, coquet».=Թրք. شيق šik=ֆրանս. chic.

*Շիքյայէթ Պ., շիքյըճըթ Գ., շիքյաթ Ն. «գանգատ. plainte».=արաբ. شكايت šikyayet.

†Շիքյար Վ. «հազուագիւտ. rare». ադ ալ շիքյար բա՛ն մըն է.=պրս. شكار šikyar «որս. chasse».

†Շուպառա «տեսակ մը գդակ. bonnet».=Թրք. شوباره šubara.

Շուռուպ Պ., շուռուբ Վ. «օշարակ. sirop».=Թրք. شروب šurub=արաբ. شرب šerb «խմել. boire» ձևէն։

Ու

Ուղուր Վ., օղուր Ն. «բարի ոտք. bon augure. 2. ի սէր, ի յարգանս. pour l'amour de».=Թրք. اغور կամ اوغور uğur.

Ուղուրլու Պ., ուղուրլի Վ., օղուրլու Ն. «բարի ոտք ունեցող. de bon augure».=Թրք. اغورلى uğurlu.

Ուղուրսուզ Վ., օղուրսուզ Ն. «անբարեբեր ոտք ունեցող. de mauvais augure».=Թրք. اغورسز uğursuz.

†Ումէտ *տես* ումուտ։

Ումմիշ ընել Ն. «*յուսալ, կարծել.* espérer, croire».= *Թրք.* اوممق ummak.

*Ումուռ ընել Ն. «*գործ մը դժկամակիլ կատարելու սուտ պատճառանքներով.* lambiner».=*արաբ.* امور umur «*գործեր, խնդիրներ.* œuvres, questions».

Ումուտ Կ., †ումէտ Պ. Ղ., ումմէտ Ն. «*յոյս.* espoir, espérance».=*պրս.* امید ümid.

*Ույղուն Ն. «*յարմար.* convenable».=*Թրք.* اويغون uyğun.

Ույղունսուզ «*անյարմար, անճահ.* inconvenable». = *Թրք.* اويغونسز uyğunsəz.

Ույմիշ ըլլալ Ն. Կ. «*յարմարիլ.* convenir. 2. *համաձայնիլ, համոզուիլ.* être de même avis». = *Թրք.* اويمق uymak.

Ույուզ Ն. «*քոսոտ, բորոտ.* lépreux. 2. *քոս, բորոտութիւն.* lèpre».=*Թրք.* اويوز uyuz.

°Ույուշտուրմիշ ընել «*թմրեցնել.* engourdir». = *Թրք.* اويوشدرمق uyušdurmak.

*Ույտուրմա Ն. «*կցկցուած, յարմարցուած, սուտ.* controuvé, artificiel».=*Թրք.* اويدرمه uydurma.

Ույտուրմասիօն՝ *նախորդ բառն է ծաղրական ձեւով և դպրոցականներու լեզուով.* սիօն՝ *ֆրանս.* -tion *մասնիկն է*։

Ույտուրմիշ ընել Ն. Կ. «*յարմարցնել.* accommoder, controuver».=*Թրք.* اويدرمق uydurmak.

*Ուշակ «*ծառայ, սպասաւոր.* domestique, serviteur».= *Թրք.* اوشاق ušak.

Ուշխուռ Պ., ուչխուռ Ն. «*խոնջան.* aiguillette des caleçons».=*Թրք.* اوچقور učkur.

Ուշխուռլուխ «*խոնջանի անցք.* coulisse». = *Թրք.* اوچقورلق učkurlək.

Ուչուրմա «*թռուցիկ.* cerf-volant». = *Թրք.* اوچورتمه učurtma.

Ուչուրում «դահավէժ. précipice». = Թրք. اوچورم učurum.

Ուռ «այտոյց, ուռեցք. tumeur».=Թրք. اور ur, հայերէն ուռիլ բառէն փոխ առնուած է և յետոյ այս ձևով վերադարձած մեզի։

†Ուռուխսաթ «արտօնութիւն, հրաման. permission». = արաբ. رخصت ruxsat.

Ուռուպ «¹/₄ արշին. le quart d'une archine». = արաբ. ربع rub.

Ուռուհ Ն. «ոգի, հիւթ, հոյզ. essence, extrait». = արաբ. روح ruh.

Ուսկուֆա «գիշերային գդակ. bonnet de nuit».=Թրք. اسقوفيه əskufya=յուն.

*Ուսուլ Կ. «կամաց. doucement. 2. եղանակ, կերպ. manière, façon». ուսուլիկ, ուսուլիկ մը Պ. «կամացուկ, կամացուկ մը. lentement», ուսուլով Պ., սուլով Ն., ուսուլքով Կ. «կամացուկ մը, մեղմօրէն. lentement, doucement», ուսո՛ւլլայըն Պ. «մեղմ կերպով, կամաց մը. lentement, doucement». = արաբ. اصول usul «եղանակ, դրութիւն, օրէնք. manière, système, loi», որ Թուրքերէնի մէջ առած է նաև այս նշանակութիւնը. Թրք. اصوللين usúllayən «մեղմօրէն. lentement».

*Ուստա Դ., ուսթա Կ. «վարպետ (գոյ.). maître, chef. 2. ճարտար, վարպետ (ած.). habile, industrieux. 3. կանանց բաղնիքի մէջ լոգցնող կին. baigneuse». = Թրք. اوستا usta=պրս. استاد üstad.

*Ուստալըխ Պ., ուստալըղ Դ. «վարպետութիւն, ճարտարութիւն, նրբութիւն. art, habilité, finesse». = Թրք. اوستالق ustalək.

Ուստուռա Պ., ուսթուռա Կ., ստուրա Ն. «ածելի. rasoir».=Թրք. اوستوره ustura=պրս. استره üstüre.

*Ուֆախ թէֆէխ «մանր մունր. menu».=Թրք. اوفاق تفك ufak tefek.

Չ.

Չաթ ն. «ղարնելու, կոտրելու, ճաթելու ևլն. ձայնը. craquement».=Թրք. چات čat.

Չաթալ ա. դ. ն. «երկճեղ. bifurqué. 2. պատառաքաղ. fourchette».=Թրք. چتال կամ چاتال čatal.

Չաթալլանմիշ ըլլալ «ճիւղաւորուիլ. se ramifier, se fourcher. 2. կնճռոտիլ. se compliquer». =Թրք. چتاللنمق čatallanmak.

Չաթը «տանիքին ծածք. toit, toiture».=Թրք. چاتی čatə.

Չաթըխ «յար, կից. joint, contigu». օր. չաթըխ իճկի «ունքախառն, կցայօն. aux sourcils joints». = Թրք. چاتق čatək.

Չաթըռ չաթըռ ն «կոտրելու, փառելու, կարծր բան մը ծամելու ձայն. avec fracas».=Թրք. چاتر چاتر čatər čatər.

Չաթըռտը ն. «ճարճատիւն. craquement».=Թրք. چاتردی čatərdə.

*Չաթլաթմիշ ընել «ճաթեցնել. faire crever». = Թրք. چاتلاتمق čatlatmak.

*Չաթլախ «ճաթած. fendu, crevé. 2. ճեղք. fente, crevasse».=Թրք. چاتلاق čatlak.

*Չաթլամիշ ըլլալ ա. ն. «ճեղքուիլ, ճաթիլ. se fendre, se crevasser», չաթլամիշ անել ն. «ճաթեցնել. fendre, crever».=Թրք. چاتلامق čatlamak.

Չաթմիշ ընել ա. ն. «ընդ-հարել. երկու բաներ ծայր ծայրի վրայ դնելով կանգնեցնել. dresser bout à bout». (օր. հրացանները, ածուխի կտորներ, երկու փայտի կտորներ, գերան ևլն.).=Թրք. چاتمق čatmak.

*Չաթփաթ ա. «երբեմն միայն. fort rarement». = Թրք. چاتپات čatpat.

*Չալար սաաթ «ժամերը զարնող ժամացոյց. pendule, horloge (qui sonne les heures)».=Թրք. چالار ساعت čalar saat.

*Չալել ա. ն. «նուագել. jouer d'un instrument de mu-

sique. 2. այս ինչ գոյնին մօտ գոյն մը ունենալ. tirer sur telle couleur». օր. կարմիրի կը չալէ.=Թրք. چالمق čalmak.

Չալը «մացառ, խուփ. buisson, broussailles». =Թրք. چالی čalə.

Չալըլըխ «մացառուտ տեղ. lieu buissonneux». =Թրք. چاليلق čalələk.

*Չալըխ Պ. «օդահար, օդէն դարձուած և կիսովին խակ մնացած (պտուղ)», Ն. «ձեռքը գօսացած. manchot», չալըղ Կ.. «կէս հարբած. soûl, ivre, gris».=Թրք. چالق čalək.

Չալըմ Կ. Ն. «ցոյց, ինքզինքը ծախել, սիգալ. faire parade, se pavaner».=Թրք. چالم čaləm.

Չալը չըրփը «մացառ, խուփ. buisson, broussailles».= Թրք. چالی چرپی čalə čərpə.

*Չալխալամիշ ընել «ցօղուել, ողողել (շիշը ևն.). rincer. 2. շարժել (ամանի մը մէջի հեղուկը). agiter, remuer». =Թրք. چالقالمق čalkalamak.

Չալխալանմիշ ըլլալ «շարժուիլ (ամանի մը մէջի հեղուկին համար). être agité, remué».=Թրք. چالقالنمق čalkalanmak.

Չալխանթը «ծփումն, շարժումն (ջուրի). agitation, action d'être remué».=Թրք. چالقانتی čalkantə.

Չալղը Պ., չալկի Կ. «նուագարան, instrument de musique. 2. նուագածութիւն. musique».=Թրք. چالغی čalġə.

Չալղըճի Պ., չալկըջի Կ.. «նուագածու. musicien». = Թրք. چالغيجی čalġəǰə.

*Չալմա Կ. Ղ. «գլխու տեսակ մը փաթթոց. turban». =Թրք. چالمه čalma.

†Չալփարտ «թափած-թափթփած, անմաքուր (մարդ). nonchalant, bohème». = պրս. چارپاره čarpare «քամբիռ. castagnette», որ թուրքերէնի մէջ առած է چالپاره čalpara ձևը. իսկ նշանակութեան փոփոխութիւնը հայոց մէջ է միայն:

Չախալ Պ., չաղալ Ղ. «շնագայլ. chacal».=Թրք. چقال čakal.

Չախալ Պ., չալաղա Վ. «դեղ-կապոյտ աչքերով. aux yeux glauques».=Թրք. چقال čakal.

Չախըլ կամ չախըլ թաշի Պ., չախկըլ Վ. «կոպիճ. caillou», չախիլ Ն. «փխրուն քար. pierre friable».=Թրք. چاقل čạkəl.

Չախըռ Պ. «խաժակն. aux yeux glauques», չախառ Ն. «շիլ, ծուռաչուի. louche».=Թրք. چاقر čakər.

Չախմախ Վ. Ղ. Ն. «հրահան, կայծքար. briquet, caillou, pierre à feu».=Թրք. چقماق čakmak.

*Չախմիշ ընել Պ. «կոնծել, մի քանի բաժակ օղի կամ գինի խմել (կատակի լեզուով). trinquer», Վ. «հրացանը քաշել. tirer un coup de fusil», Ն. «շարժել, ցնցել. secouer».=Թրք. چاقمق čakmak.

Չախու Վ. Ն. «զմելի, գրչահատ. canif».=Թրք. چاقى čakə.

Չախուճի Ն. «զմելի շինող կամ ծախող. marchand ou fabricant de canifs».=Թրք. چاقيجى čakəǰe.

Չախչախ Պ. «դրան ուռ, թակ. marteau de porte», Վ. «ջրաղացի ջխջխկացող փայտը».=Թրք. چاقچاق čakčak՝ առաջին նշանակութեամբ։

*Չաղ Պ. «տարիք, հասակ. âge». Կը գործածուի միայն իմ չաղս, քու չաղդ ևլն. ձևերուն մէջ՝ «ինձ տարեկից, քեզ տարեկից» ևլն. նշանակութեամբ. իսկ Ղարաբաղի բարբառով չաղ «գէր, լիքը. gros, gras».=Թրք. چاغ čaġ «տարիք. âge».

Չաղանօզ «խեչափառ. crabe».=Թրք. چاغلوس čaġanos.

Չաղըլ չաղըլ «ղուացուելու, ջուրի խոխոջելու ձայն. murmure, bruit d'eau».=Թրք. چاغل چاغل čaġəl čaġəl.

Չաղլա պատէմ Պ., չալաղա, չաղալա Վ. «կանաչ կեղևով նուշ. amande verte dans son brou».=Թրք. چاغلا čaġla.

Չամ Վ. Ն. «շոճի ծառ. pin».=Թրք. چام čam.

Չամաշըր Պ., չամաշուր Վ. «լուացք. blanchissage. 2. ճերմակեղէն, փոխնորդ. linge».=պրս. جامه‌شوى ǰamešūy

«լուացարար. blanchisseur», որ Թուրքերէնի մէջ առած է چماشير čamašər ձևը վերի իմաստներով.

Չամաշըրճի «լուացարար. blanchisseur».=Թրք. چماشيرجى čamašərǰə.

Չամուռ Վ. Ն. «տիղմ, ցեխ. boue, crotte. 2. շաղախ. mortier».=Թրք. چامور čamur.

Չամուռլուխ Պ., չամուռլուղ Վ. «տղմուտ տեղ. bourbier. 2. հեռկ, ոտնապան. guêtre».=Թրք. چامورلق čamurlək.

Չամ սախըզի Պ., չամ սախկըզ Վ. «ռետին. résine». =Թրք. چام ساقزى čam sakəzə.

Չայ Վ. Ղ. Ն. «թէյ. thé».=Թրք. چاى čay.

Չայիր Պ., չոյիր Վ. «մարգագետին, արօտ. prairie, herbage».=Թրք. چاير čayər.

Չայիրլիխ Պ., չոյիրլըղ Վ. «արօտավայր, մարգագետին. prairie, pâturage».=Թրք. چايرلق čayərlək.

Չայիր խուշի «արտոյտ. alouette». = Թրք. چاير قوشى čayər kušə.

Չայիր չիմէն Պ., չոյիր չիման Վ., չոյիր չիմոն Ղ. «մարգագետին, արօտավայր, կանաչութիւն. prairies». = Թրք. چاير čayər և պրս. چمن čemen «մարգ. prairie» համանիշ բառերէն բարդուած.

Չայլախ «ուրուր. milan». = Թրք. چايلاق կամ چيلاق čaylak.

Չանախ Պ., չանաղ Վ. Ղ. «հասարակ, կոշտ և խոր ամանակ. coupe, bol», չանախ Ն. «նստոյ տեղիի ոսկրը. l'os des fesses».=Թրք. چناق čanak.

Չանթա Վ. Ղ., ջանթիկ Վ. «պայուսակ. valise, havresac».=Թրք. چانطه čanta.

Չանչան «շատախօս. bavard».=Թրք. čančan.

Չապալանմիշ ըլլալ Ն., չապալամիշ ըլլալ Պ. Վ. «թապլտկել, ճգնել, մաքառել. faire des éfforts, lutter, se débattre».=Թրք. چبالنمق čabalanmak.

Չապուխ, չափուխ «շուտ. vite, vivement». = Թրք. چابق čabuk=պրս. چابك čabük.

Չապուճախ, չափուճախ «խիստ շուտ. bien vite, vivement».=Թրք. چابوجق čabuǰak.

Չառփըլմիշ ըլլալ Պ., չառփըլմիշ ըլալ Ն. «ծռմռուկիլ, տառուածային պատուհասով մը հարուածուելով խեղանդամ դառնալ. se contourner, être estropié par un fléau céleste».=Թրք. چارپلمق čarpəlmak.

*Չառփըխ Ն. «ծուռ, շեղ, խոտորնակ. contourné, courbé, travers, oblique».=Թրք. چارپق čarpək.

Չառփընթը «սրտի թրթռում (հիւանդութիւնը). palpitation de cœur».=Թրք. چارپنتی čarpəntə.

Չառփմիշ ընել Ն. «ուժով մը զարնել (կայծակի համար, տառուածային պատուհասի համար). frapper (en parlant de la foudre, d'un fléau céleste)».=Թրք. چارپمق čarpmak.

Չավ ընել Դ. «լուր մը ամէն կողմ տարածել, տարաձայնել. répendre un bruit».=Թրք. چاو čav.

Չավէլա «տեսակ մը տափակ կողով. espèce de corbeille».=Թրք. čavela=իտալ.?

Չավուշ Վ. «տասնապետ. sergent», չօվուշ Դ. «մունետիկ. crieur public».=Թրք. چاوش čavuš.

Չավտար «հաճար. seigle».=Թրք. چاودار կամ چودار čavdar.

Չատըր Ն., չոդըր Վ. «վրան. tente», չէդիր Դ. «թութ թափելու սփռոց. nappe dans laquelle on recueillit les mûres»; այս վերջին նշանակութիւնն ունի նաև Պօլսոյ ձևը.=Թրք. چادر čadər.

Չատըրճի «վրան շինող կամ ծախող. qui fait ou qui vend des tentes».=Թրք. چادرجی čadərǰə.

*Չարէ Պ., չարա Վ. «միջոց, ճար. moyen».=պրս. چاره čare.

Չարըխ Պ. Դ., չարուխ Վ., չարօխ Ն. «տրեխ. sandale, espèce de soulier de paysans».=Թրք. چارق čarək.

Չարխ Ն. Դ. Վ., չախր Վ. «ճախարակ. tour, poulie, bobine. 2. անիւ. roue. 3. բախտ. chance, fortune».=պրս.

چرخ čarx, որ Թուրքերէնի մէջ ստացած է աղաւաղեալ čark ձեւը։

Չարխիթէլէկ Գ., չալխրիթողոզյ Վ. «հրթիռներով պատրաստուած հրային ծաղիկներ. grenadile».=պրս. چرخ فلك čarxi felek.

*Չարնաչար «ուզէ չուզէ, ակամայ. bon gré mal gré».=պրս. چارناچار čarnačar.

Չարշաֆ Գ., չարշավ Ղ., չարսաֆ, չարսափ, շարշափ Վ. «սաւան. drap de lit».=Թրք. چارشاف čaršaf=պրս. جارشب ǰaršeb «վերմակ. couverture de lit».

Չարշի Վ. «շուկայ. marché».=Թրք. چارشو čaršu=պրս. چارسو čarsu.

Չարչափուխ «խիստ շուտ. promptement, bien vite».=Թրք. چارچابق čarčabuk.

Չարտախ Ն., չարդաղ Ղ. «փայտերով, ճիւղերով և տերևներով շինուած վրան. hutte».=Թրք. چارداق čardak=պրս. چارطاق čartak «տանիքի վրայ շինուած չորս կամարով վրան. guérite».

Չափա Գ. «փոցխ, մարկեղ. houe», Ն. «խոտ մաքրելու ուրագ».=Թրք. چاپه čapa=իտալ. zappa.

Չափալամիշ ընել Ն. «մարկեղով փորփորել. houer».=Թրք. چاپەلمق čapalamak.

*Չափախ «աչքի բիժ, ճիպռ. chassie».=Թրք. چاپاق čapak.

*Չափաչուլա «Թափած-Թափթփած, անկարգ, անկանոն (մարդ). homme déréglé, nonchalant».=Թրք. چاپاچول čapačul.

*Չափառըզ «խոտորնակ, ծուռ. pervers, oblique».=Թրք. چاپارز čaparəz.

Չափխընճ Գ., չափկընճ Վ. «որիկայ. polisson, gamin».=Թրք. چاپقين čapkən.

Չափուխ տես Չապուխ։

Չափուճախ տես Չապուճախ։

Չափուտ «ցնցոտի. haillon, chiffon. 2. պատռտած, բո-

լորովին անպէտք փապուճ. babouche très usée». =Թրք. چاپوت čaput.

Չափռասս Վ. Ն. «ուսընդանութ, խոտորնակ, խա-չաձև. en écharpe, en sautoir». օր. չափռասս սէյամ «ձեռ-քերը կուրծքին վրայ խաչաձև ծալլած և խոնարհութեամբ ու ծառայօրէն կանգնած».=պրս. چپراست čeprast, որ թուր-քերէն եղած է նաև چاپراز čapraz.

Չէթէլէ Պ. «հաշուեփայտ. taille», չաթալա Վ. «խա-ղողի թուփին տակ դնելու Y ձևով յեցակ. échalas de vignes».=Թրք. چتله četele «հաշուեփայտ. taille».

Չէթին Պ., չոթին Վ. «կարծր, կոկուծ, դիւրաւ չը-կոտրող (ընկոյզ ևլն.), դիւրաւ չլուծուող (խնդիր). dur, pénible, difficile».=Թրք. چتين četin.

Չէլիկ Պ., չոլիգյ Վ. «պողպատ. acier». =Թրք. چليك čelik.

*Չէլիկ չօմախ Պ., չէլիկ Ն. «Ջալուբէր խաղը. espèce de jeu d'enfants».=Թրք. چليك چوماق čelik čomak.

Չէլմէ «ոտքի կարթում, որով մէկը գետին կը գըլ-տորուի. croc-en-jambe».=Թրք. چلمه čelme.

Չէմէն «չաման. cumin».=Թրք. چمن čemen.

Չէմպէր Պ., չոմբոր Վ. «շրջանակ. cercle, cerceau». =պրս. چنبر čenber.

Չէյրէկ Պ., չարէք Ն. Ղ., չորէքյ Վ. «քառորդ (մանա-ւանդ ժամի և մէկ մէճիտիէի = 5 ղրուշ). un quart (sur-tout d'une heure, d'un médjidiyé)».=պրս. چاريك čaryek.

Չէնկէլ Ն., չոնգյոլ Վ. Ղ. «կեռ, ճանկ. croc». Իսկ Ղարաբաղի բարբառին մէջ կը նշանակէ «պատառաքաղ. fourchette». = պրս. چنگال čengyal «ճանկ. croc», որ թուր-քերէն առած է նաև چنكل čengel ձևը վերի նշանակու-թեամբ.

Չէնյէ Պ., չանկա Ն., չոնո Ղ., չանա Վ. «կզակ. menton». չէնյէիդ չիվլին փրթի կ'ըսուի շատախօսներուն. =Թրք. چكه čene.

Չէշմէ «աղբիւր. source, fontaine».=պրս. چشمه češme.

Չէշնիճի պաշի «*փշխանական խոհարարապետ՝ որ միայն կերակուրներու համը կը նայի*. chef-dégustateur». =*Թրք*. چشنیجی باشی češniǰi bašə.

Չէվիկ «*թեթևաշարժ, ճարպիկ, ժիր, փոյթ*. agile, actif, prompt».=*Թրք*. چویك čevik.

Չէվիրմէ «*տեսակ մը անուշեղէն*. espèce de confiture». *Կ'ըսուի նաև* չէվիրմէ անուշի.=*Թրք*. چویرمه čevirme.

Չէվրէ «*մեծ թաշկինակ*. grand mouchoir». = *պրս*. چوره čevre.

Չէվրիշ յաղի «*եղան ճարպ*. suif».=*Թրք*. چرویش یاغی červiš yağə.

Չէրէզ Պ., չարազ Վ. «*աղանդեր, չոր ուտելիքներ*. hors-d'œuvre», չmrmq Ղ. «*չոր միրգ*. fruit sec». = *պրս*. چرز čerez.

Չէրէզլէնմիշ ըլլալ «*մի քանի կտոր չոր բան ուտել*. manger des choses sèches».=*Թրք*. چرزلنمك čerezlenmek.

*Չէրկէ *կամ* չէրկի «*վրան, հիւղակ*. hutte, cabane».=*Թրք*. چرکه čerge.

*Չէրչի Պ., չmrչի Ղ. Վ. «*մանր մունր ապրանքներ վաճառող փերեզակ*. bric-à-brac, colporteur. 2. *խախուտ, անհաստատ (տուն)*. instable».=*Թրք*. چرچی čerči.

Չէրչիվէ Պ., չmrչվm Վ. Ղ. «*պատուհանի, դրան կամ պատկերի շրջանակ*. châssis de fenêtre, cadre».=*Թրք*. چرچیوه čerčive=*պրս*. چارچوبه čarčube.

Չէքի Պ., չmքիւ Վ. «*փայտ կշռելու ահագին կշիռ*. peson, stère. 2. *չափ մը* (180 *օխա*). 180 ocques». =*Թրք*. چکی čeki.

Չէքիճ Պ., չmքիւջ Ղ. Վ., չաքուճ Ն. «*մուրճ*. marteau». =*Թրք*. چکیج čekiǰ.

Չէքիճլէմիշ ընել Պ., չաքուճլէմիշ անել Ն. «*մուրճով ծեծել, կռանահարել*. marteler, battre avec le marteau».=*Թրք*. چکیجلمك čekiǰlemek.

*Չէքինմիշ ըլլալ «*քաշուիլ, ամչնալ, ակնածիլ, չհա-*

մարձակիլ. se retenir, se gêner, ne pas oser».=*Թրք.* چكنمك čekinmek.

Չէքիրկէ «*մարախ.* sauterelle».=*Թրք.* چكركه čekirge.

Չէքլէմպիճ «*բևեկնի պտուղը.* fruit de térébinthe». = *Թրք.* چتلنبك četelenbik.

Չէքմէճէ Ն., չոյճմոշտ Վ.. «*դարան, գզրոց.* tiroir». =*Թրք.* چكمجه čekmeǰe.

Չէքտիրմէ «*ցռկանաւ.* galère».=*Թրք.* چكدرمه čekdirme.

Չէօլ Դ.. Վ., չօլ Ն. «*անապատ.* désert».=*Թրք.* چول čöl.

***Չէօմլէկ** «*պտուկ.* pot de terre, marmite».=*Թրք.* چوملك čömlek.

Չէօմլէքճի «*բրուտ.* potier».=*Թրք.* چوملكجى čömlekǰi.

Չէօյէն Գ., չօղան Վ.. «*օճառախոտ.* saponaire».=*Թրք.* چوكن čöyen.

Չէօրէկ Գ., չօրակ Ն., չէօրմգյ Վ.. «*տեսակ մը խմո-րեղէն.* bioche».=*Թրք.* چورك čörek.

Չէօրէքճի Գ., չօրաքճի Ն. «չէօրէկ *շինող կամ ծախող.* qui fait ou qui vend des bioches».=*Թրք.* چوركجى čörekǰi.

Չէօփլիւկ Գ., չօփլուկ Ն. «*աղբանոց.* fumier. 2. *ան-պիտան, աղբանոցի յարմար.* vil, inutile, chose à jeter». =*Թրք.* چوپلك čöplik.

Չէօքմիշ ըլլալ Գ., չօքմիշ ըլալ Ն. «*փլիլ, ցածնալ, իջ-նել, մասամբ հողին տակը անցնիլ.* s'affaisser, s'écrouler, s'enfoncer».=*Թրք.* چوكمك čökmek.

Չըզըխ, չըզղը, չըզղի, ճըզղը Գ., ջիզ Վ., չըզ Ն. «*գիծ.* ligne».=*Թրք.* چيز čiz, چيزيق čəzək, چيزكى *կամ* چزكى čizgi.

Չըզըխլը Գ., ջըզկըճլի Վ.. «*գծաւոր.* rayé». = *Թրք.* چيزيقلى čəzəklə.

Չըզմիշ ընել Ն., ջզմիշ անել Վ.. «*գծել.* rayer, tracer une ligne. 2. *դանակով թեթև մը ճեղքել.* inciser».=*Թրք.* چيزمك *կամ* چزمك čizmek.

Չըզտըրմիշ ընել «*գծել տալ, ճեղքել տալ.* faire tracer, faire fendre».=*Թրք.* چيزدرمق čəzdərmak.

†**Չըթախ** «*փողոցային, լիրբ, ստորին, գռեհիկ, հաստա-*

րակ. impudent, vulgaire, bas, ordurier». = Թրք. چتاق čətak «պալքանցի Թուրք. Turcs des Balkans». աղքին անունը դարձած է ածական. Հմմտ. թիւրք, տիւրքի.

Չըլպախ Պ., չըպլախ Ն., չըփլախ Վ. «մերկ. nu». = Թրք. چپلاق čəplak.

†Չըլպուր Պ., չլբիւր Վ. «Հաւկիթով շինուած տեսակ մը կերակուր. espèce d'omelette».=Թրք. چلبور čəlbur.

*Չըլտըրմիշ ըլլել Վ. «խելագարիլ, յիմարանալ, խենթենալ. devenir fou».=Թրք. چلدرمق čəldərmak.

Չըխարթմա Պ., չըքարթմա Պ. Վ. «Թղթի վրայ կըպցուած և սոսնձային նիւթով շինուած պատկեր՝ որ երեխաները կը հանեն իրենց ուզած տեղը. հանելուկ».=Թրք. چیقارتمه čəkartma.

Չըխըն «փոքրիկ ծրար. petit paquet». = Թրք. چقین čəkən.

*Չըխըշ «սաստ, յանդիմանութիւն. réprimande». = Թրք. چیقش čəkəš.

Չըխմազ «անել փողոց. cul-de-sac, impasse». = Թրք. چیقماز čəkmaz.

†Չըխրըխ «ճախարակ. tour, rouet».=Թրք. چیقریق կամ چقرق čəkrək.

†Չըխրըխճի «ճախարակող գործաւոր. tourneur».=Թրք. چیقریقجی čəkrəkǰə.

*Չըղըրթմա «փոքրիկ սրինգ. petite flûte», Ղ. «կերակուր մը. espèce de mets». = Թրք. چیغرتمه čəğərtma «սրինգ. flûte».

Չընար Պ., չինար Վ., չինարի Ղ. «սօսի. platane».= Թրք. چنار čənar.

*Չընաքօպ «տեսակ մը ձուկ. espèce de poisson».=Թրք. چیناقوب čənakob.

Չըռօզ «չորցած փոքր թիւնոս. maquereau séché. 2. վտիտ, շատ նիհար. très maigre, sec».=Թրք. چیروز čəroz =յուն.

Չըրա «մայրի. bois résineux».=Թրք. چرا čəra.

*Չըրախ Պ., չըրաղ Կ. «աշկերտ (խանութի). apprenti». =Թրք. چراق čərak=պրս. چراغ čəraġ.

*Չըրփի Պ. «լարով քաշուած ուղիղ գիծ. ligne droite tracée par le cordeau. 2. չափ, սահման, կարգ, կանոն. limite, mesure, ordre». =Թրք. چرپی čərpə. ոճով կ'ըսուի չըրփիյէն դուրս ելլալ «անկարգանալ, կարգէ, կանոնէ դուրս ելլել. se dépraver». Վանի բարբառով չըրփի «մացառ. broussailles». որ Պօլսոյ բարբառին մէջ կայ միայն չալը-չըրփը «մացառ. buisson, broussailles» բարդին մէջ.= Թրք. چالی چرپی čalə čərpə.

*Չըրփմիշ ընել Ն. «կտրել. couper». =Թրք. چرپمق čərpmak.

Չըֆըս Պ., ճուճուս Ն., ջուճուս Ղ. «հրեայ (անարգական լեզուով). juif (terme de mépris)». չըֆսի կռաւնուն «վերին աստիճանի խառնակ, անկարգ, աղմկալի տեղ. place pleine de tumulte et de désordre». =Թրք. چفوت čəfut =արաբ. جهود ǰəhud «ուրացող (կ'ըսուի յատկապէս հրէաներու համար). apostat, renégat».

*Չիթ Պ. «ցանկապատ, ցանկ. haie», Պ. Ղ. Կ. «տեսակ մը նկարէն կերպաս. indienne».=Թրք. چيت čit.

Չիթի «լուացքի մէջ ճերմակեղէնի տրորում, շփում. frottement de linge en lavage».=Թրք. چيتى čiti.

Չիթիլէմիշ ընել «լուացքի մէջ ճերմակեղէնը տրորել, աճըռել. frotter le linge en lavage». =Թրք. چيتيلمك čitilemek.

Չիլ Կ. «նոր կոխուած, փայլուն (դրամ). (monnaie) nouvellement frappée».=Թրք. چيل čil.

Չիլէ Պ. «Թելի կարժ. écheveau. 2. քահանայի քառասունքը. quarantaine de prêtre. 3. զրկանք, տառապանք. privation, souffrance», չլա Կ. «արջի քառասունք. quarantaine d'ours», չիլլէ Ն. «ամառնային արձակուրդ. vacances d'été. 2. կարժ. écheveau».=պրս. چله կամ چلّه čile, čille՝ առաջին երկու նշանակութեամբ.

Չիլէնկ Պ., չիլագյ Կ. «ելակ. fraise».=Թրք. چيلك čilek.

Չիլէքճի «ելակավաճառ. marchand de fraises».=Թրք. چیلکجی čilekǰi.

Չիլինկիր Գ., չլընգիր Վ. «դարբին. serrurier».=Թրք. چلنکیر čilingir=պրս. جلانکر ǰilanger.

*Չիմա «շոգենաւը նաւամատոյցին կապելու չուան. amarre».=Թրք. چیما čima=իտալ.

*Չիմաճի «շոգենաւը նաւամատոյցին կապող գործաւոր. amarreur».=Թրք. چیماجی čimaǰə.

*Չիմէն Գ., չիման Վ., չիմոն Ն. «մարգ, մարգագետին. prairies».=պրս. چمن čemen.

Չիմէնթօ Գ., չմոնթօ Վ. «քարերը կպցնելու նիւթ մը. ciment».=Թրք. چمنتو čemento=իտալ. cimento.

Չիյ «ցօղ. rosée».=Թրք. چیك čiy.

*Չիյ «հում. crû».=Թրք. چیك čiy.

Չինի Ն. Վ. «յախճապակի. porcelaine. faïence».=պրս. چینی čini.

Չինկյանէ Գ., չինգյոնո Վ., ցինկանա Ն. «գնչու. bohémien. 2. մուրիկ, մուրացկանի բնութիւն ունեցող, կծծի, խիստ ագահ. grand avare, chiche».=Թրք. چنکانه čingyane.

*Չիշ «միզ, միզում. urine, action d'uriner».=Թրք. چیش čiš.

*Չիչէկ Գ. «ծաղիկ. fleur. 2. ծաղկախտ. petite vérole. 3. նկարի մէջ շինուած ծաղիկներ. fleurs en ornements. 4. անառակ, քարիծաղիկ. gredin, méchant», չիչակ Ն. «ծաղիկ. fleur», չիչոգյ Վ. «նկարի մէջ ծաղիկ. fleurs en ornements».=Թրք. چیچك čiček.

*Չիչէքլէնմէք ըլլալ «ծաղկիլ. fleurir».=Թրք. چیچکلنمك čičeklenmek.

Չիչէքլիք «ծաղկանոց. parterre de fleurs».=Թրք. چیچکلك čičeklik.

Չիչէքճի «ծաղկավաճառ. marchand de fleurs».=Թրք. چیچکجی čičekǰi.

*Չիչէք պօզուխի «չեչոտ երեսով, ծաղկախտի հետքե-

բով. marqué de petite vérole». = Թրք. چیچك بوزوغی čiček bozuǵə.

Չիպան Կ., չուբան Դ. «պալար. bouton, pustule». = Թրք. چبان čiban.

Չիվի Գ., չվի Կ. «գամ, բևեռ. clou, cheville», չիվի Ն. «փայտեայ սեպ. cheville de bois». Պօլսոյ բարբառով կ'ըսուի չիվիի պէս «շատ առողջ. très sain, bien portant». = Թրք. چیوی čivi.

*Չիվիլէմիշ ընել Ն., չվիլոմիշ անել Կ. «գամերով ամրացնել. clouer, fixer avec des clous». = Թրք. چیویلمك čivilemek.

Չիվիտ Գ., չվիթ Կ. «լեղակ. indigo». = Թրք. چیوید կամ چوید čivid.

Չիրիշ «շրէշ. asphodèle jaune, pâte d'asphodèle». = Թրք. چریش čiriš.

*Չիրիշլէմիշ ընել «շրէշ քսել. barbouiller avec la pâte d'asphodèle». = Թրք. چریشلمك čirišlemek.

Չիրիշճի «շրէշ ծախող. qui vend de l'asphodèle jaune». = Թրք. چریشجی čirišǰi.

Չիրքէֆ «կեղտոտ ջուր, լուացքի ջուր. «eau sale, eau de lessive». = պրս. چرکاب čirkyab, որ Թուրքերէն դարձած է چرکف čirkef.

Չիրքին Ն. «տգեղ. vilain, laid». = պրս. چرکین čirkin.

Չունքի Կ., չունքի Կ. «որովհետև. parce que, car». = պրս. چونکه čunki.

Չիւշ Գ., չօշ Կ. «գրաստները կեցնելու ձայն. cri d'arrêt (pour les bêtes de somme)». = Թրք. چوش čüš.

*Չիւրիւթմիշ ընել Կ. «փտեցնել. laisser pourrir, faire gâter. 2. դրամը ի զուր փառնել, կորսնցնել. dépenser pour rien, perdre». = Թրք. چورتمك čürütmek.

*Չիւրիւկ Գ., չիւրիւքյ Կ. «փտած. pourri, gâté, carié. 2. մէճիտը 20 ղրուշ հաշուելով դրամի մը արժէքը. en comptant 20 piastres le médjidié». = Թրք. چوروك čürük.

*Չիւրիւմէք ըլլալ Վ. «փտիլ, բորբոսիլ. se pourrir, se gâter».=Թրք. چورومك čürümek.

Չիֆթճի «հողագործ. laboureur».=Թրք. چفتجی čiftǰi.

Չիֆթլիկ «ագարակ. ferme».=Թրք. چفتلك čiftlik.

Չիֆտ Պ., չիւֆթ Վ., ճիֆտ, ճուֆթ Ն. «զոյգ. paire».=Թրք. چفت čift.

Չիֆտէ Պ., չիւփթա Վ. «զոյգ, երկու հատ. paire, deux, double. 2. կից, աքացի (անասուններու համար). ruade». չիֆտէ քուրնել, չիֆտէ նետել «աքացել, կից արձակել. donner des coups de pied».=Թրք. حفته čifte.

Չիֆտէլէմէ Պ., ճուֆթէլէմէ Ն. «զոյգ, կրկին. paire, double».=Թրք. چفته‌لمه čifteľeme.

Չիֆտլէշմէք ըլլալ «զուգաւորուիլ (անասնոց համար). s'accoupler».=Թրք. چفتلشمك čiftlešmek.

Չիֆտլէշտիրմէք ընել «զուգաւորել տալ (անասուններ). accoupler».=Թրք. چفتلشدرمك čiftlešdirmek.

Չուլ Ն., չիւլ Ղ., ջիւլ Վ. «քուրձ, խորգ. tissu de crin».=Թրք. چول čul=արաբ. جل ǰüll.

Չուլա կամ չուլհա «ոստայնանկ. tisserand».=Թրք. چولها čulha=պրս. جلاه ǰüllah.

*Չուլթարի «թափած թափթփած զգեստներով. nonchalant».=Թրք. چولتاری čultari «համետի ծածկոց».

*Չուլչափուտ «նոյն նշ. même sign.».=Թրք. چول چاپوت čul čaput.

Չուխաճի «չուխայ ծախող. marchand drapier, drapant».=Թրք. چوقه‌جی čukaǰə.

Չուխուր Վ. «փոս. fosse. 2. փոսացած. creux».=Թրք. چوقور կամ چقور čukur.

Չուչուր «տեսակ մը ձուկ. espèce de poisson».=Թրք. چوچور čučur.

Չուպուխ Ն., չուբուղ Ղ., չբուխ Վ. «բարակ գաւազան. baguette. 2. ծխափող. pipe».=Թրք. چبوق čəbuk կամ čubük.

Չուպուխլու Պ., չբուխլի Վ. «շերտ շերտ, գծաւոր (կերպաս). drap à raies».=Թրք. چبوقلو čubuklu.

*Չուստ «արագ, ժիր, փութկոտ, ճարպիկ. adroit, habile, prompt».=պրս. چست čüst.

Չուքալի «գիշերային աման. vase de nuit». = Թրք. چوقال čukal.

Չօլախ Ն. Վ. «ձախլիկ. gaucher», Դ. «ոտքը կամ ձեռքը վնասուած, ձախլիկ, կաղ. manchot, boiteux, estropié». = Թրք. چولاق čolak.

Չօլփա Ն. կամ չօլփազ Պ. «անյաջողակ, անճարպիկ. inhabile, maladroit».=Թրք. چولپا čolpa.

*Չօխլուխ «յաճախ, սոէպ. souvent». = Թրք. چوقلق čokluk.

*Չօճուխ «տղայ, երեխայ. enfant».=Թրք. چوجق čoǰuk.

Չօմառ «հովուի մեծ շուն. chien de berger, mâtin». =Թրք. چومار čomar.

Չօպան Ն. Վ. Դ. «հովիւ. berger».=պրս. چوبان čoban.

Չոռչօփ Ն. «աղբ, ժեխ, աւելուք. ordures. 2. դադա՛ր, կանգնեցէ՛ք (խաղի մէջ բացագանչութիւն. և ասէ հասարակ գործածութեան մէջ կատակի ձևով). halte !» = Թրք. چورچوپ čorčop.

Չոռպա Վ., cորվա Ն. «ապուր. soupe, bouillon». = Թրք. چوربا čorba=պրս. شوربا šorba.

Չոռպաճի Պ. «ապուր շինող, եփող, ծախող. qui vend de la soupe, du bouillon. 2. վարպետ, պարոն. maître, monsieur (այս տիտղոսը կուտային և այժմ երբեմն կուտան Թուրքերը քրիստոնեաներուն)». Վանի բարբառով corպաճի ունի միայն վերջի նշանակութիւնը.=Թրք. چورباجی čorbaǰə.

Չօռապ «գուլպայ. bas, chaussette».=Թրք. چوراب čorab.

Չօռապճի «գուլպայ շինող կամ ծախող. marchand de bas».=Թրք. چورابجی čorabǰə.

Չօփ Ն. Դ. «աղբ, ժեխ, աւելուք. ordures», չէօփ Վ.

«փայտի կտորուանք, խուխ ևլն. broussailles, broutilles». = *Թրք.* چوپ čöp.

Ձօփճի Պ. *«աղբ թափող, աւլող.* boueur, balayeur», չօփչի Ղ. *«երեխային կոկորդը մնացած նիւթ մը հանող»։* =*Թրք.* چوپجی čöpǰi *«աղբ թափող, աւլող.* boueur, balayeur».

Ձօքիլ Ն. Ղ., չէօքել Վ. *«ծնրադրել.* s'agenouiller». = *Թրք.* چوكمك čökmek.

Պ.

Պա՛ Վ. *«ի հարկէ.* certainement».=*Թրք.* با ba.

Պազ՝ *առանձինն գործածական չէ, այլ* սուղպազ *«բան մը սուղ գինով ծախող.* marchand qui vend cher» *բառին մէջ.*=*պրս.* باز baz.

Պա՛զի Պ., բօզի Վ. Ղ. *«մէկ քանի.* quelques-uns, certain. 2. *երբեմն.* quelquefois».=*արաբ.* بعض bázə.

Պազիսին Պ., բօզիսին Վ., բօզի Ղ. *«մէկ բանին.* quelques-uns».=*Թրք.* بعضیسی bázəsə.

Պազիրկյան Ն., բօզրգյօն Վ. *«հրեայ վաճառական.* marchand juif». *Ն.-Նախիջևանցոց բարբառով բառս կը նշանակէ միայն «զգեստի վաճառական.* marchand d'habits».=*պրս.* بازركان bazirgyan.

*Պաթալ Պ., բօթօլ Վ. *«փուճ, անպէտք, անգործածելի.* bon à rien, nul, inutile».=*արաբ.* بطال battal.

Պաթախ Ն., բաթլաղ Վ., պաթխախ Ն. *«ճահիճ.* bourbier. 2. *կորսուած.* perdu. 3. *պարտքը չվճարող.* débiteur fraudulent».=*Թրք.* بطاق *կամ* باتاق batak.

Պաթախճի Պ., բաթաղ, բաթաղչի Վ. *«պարտքը չվճարող մարդ.* débiteur fraudulent».=*Թրք.* باتاقجی *կամ* بطاقجی batakǰə.

Պաթըրմիշ ընել Վ. *«ընկղմել, մխել.* plonger, enfon-

cer. 2. *դրամը կորսնցնել, չքանիլ·* perdre son argent». = *Թրք.* باترمق batərmak.

Պաթմիշ ըլլալ Վ. Ղ. Ն. «*ընկղմիլ·* être submergé, couler à fond. 2. *սնանկանալ, հարստութիւնը կորսնցնել·* perdre sa richesse, faire faillite». = *Թրք.* باتمق batmak.

Պալ «*մեղր·* miel». = *Թրք.* بال bal.

†Պալա, պալամ «*զաւակս, որդեակս·* mon enfant!» = *արևել. Թրք.* بالا bala «*որդի·* fils», بالام balam «*որդեակս·* mon fils».

*Պալապան Ն. «*մեծ, խոշոր, շատ մեծ·* gros, énorme». = *Թրք.* بالابان balaban «*մեծագլուխ կենդանի·* animal à grosse tête».

Պալէնա «*կէտ ձուկ·* baleine. 2. *կէտի ոսկորներէ շինուած ձողիկներ·* baleine, os de baleine». = *Թրք.* بالنه balena = *Իտալ.* balena.

*Պալըխ «*ձուկ·* poisson». = *Թրք.* بالق balək.

Պալըխանա «*ձկան մաքսատուն, մեծ ձկնավաճառանոց·* douane de poisson, poissonnerie». = *Թրք.* بالقخانه balək-xane.

Պալըխճի Պ., բալըխչի Վ. «*ձկնավաճառ·* poissonnier. 2. *ձկնորս·* pêcheur». = *Թրք.* بالقجى balək̆ǰə.

Պալըխ յաղի «*ձկան իւղ·* huile de morue». = *Թրք.* بالق ياغى balək yaġə.

Պալըխ յումուրթասի «*ձկնկիթ·* caviar». = *Թրք.* بالق يمورطه‌سى balək yumurtasə.

Պալթա Ն. Վ. «*կացին·* hache». դրանը պալթա կախել «*քովէն չհեռանալ, բան մը միշտ պահանջել, նեղել·* gêner». = *Թրք.* بالطه balta.

Պալթալամիշ ընել «*կացինով զարնել·* frapper avec une hache». = *Թրք.* بالطه‌لمق baltalamak.

Պալթալը «*կացինով զինուած·* armé d'une hache. 2. *բանակին առջևէն գացող տապարաւոր զինուոր·* sapeur». = *Թրք.* بالطه‌لى baltalə.

Պալթաճի Վ. «*փայտահատ·* bûcheron. 2. *բանակին առ-*

ջևէն գացող տապարաւոր զինուոր. sapeur».=Թրք. بالطه‌جی baltaǰə.

Պալլանտըրմիք ընել «բանի մը մասին գովեստով խօսելով հաճելի երևցնել, շողոքորթել. flatter».=Թրք. باللاندرمق ballandərmak.

Պալղամ Ն., պաղլամ Ն., բլղամ Կ. «մաղաս, խուխ. flegme, pituite».=Արաբ. بلغم belġam.

Պալմոմի Ն. «մեղրամոմ. cire». = Թրք. بال مومی bal momə.

Պալյա «բեռան հակ. balle». = Թրք. باليه balya = Իտալ. balla.

Պալյէմէզ-թօփի «հսկայ մեծութեամբ թնդանօթ. énorme pièce d'artillerie». = Թրք. bal yemez topə նոյն նշ. Կուգայ Իտալ. balla e mezzo «մէկ և կէս հակ» և տճկ. top «թընդանօթ» բառերէն, իբր «մէկ ու կէս հակի ծանրութեամբ թնդանօթ». Բայց ժողովրդական լեզուին մէջ սխալ ըստուգաբանութեամբ փոփոխուած է, իբր տճկ. بال يمز bal yemez «մեղր չ'ուտեր»։

*Պալճըխ Ն. «կաւ, տիղմ. argile, boue». = Թրք. بالچق balčək.

Պալտըզ «քենի. belle-sœur; sœur de l'épouse». = Թրք. بالديز baldəz.

Պալտըր Ն., պալդուր (աւելի յոգնակի պըլդուրնէ) Դ. «աղդր, սրունք. mollet».=Թրք. بالدير baldər.

Պալտըրան «մոլեխինդ. cigüe».=Թրք. بالديران baldəran.

Պալտըրըչըլպախ «որիկայ. vaurien».=Թրք. بالديرى چبلاق baldərə čəblak.

Պալքօն Պ., բալկօն Դ., պալխօն Ն. «պատշգամ. balcon».=Թրք. بالقون balkon=Ֆրանս. balcon.

Պալօ Պ., պալ Ն. «պարահանդէս. bal». = Թրք. بالو balo=Իտալ. ballo.

Պալօն «օդապարիկ. ballon». = Թրք. بالون balon = Ֆրանս. ballon.

Պախալ Պ., բախկալ Կ. Դ., փախալ Ն. «նպարավա-

ճառ. épicier». = արաբ. بقال bakkal. Անկէ պախալի թէֆ-
տէր «կեղտոտ տետրակ. sal cahier».

Պախամ «կեղծ (ապրանք). contrefaçon, falsifié». =
=Թրք. بقام bakam «սուտ ներկ. fausse teinture».

Պախարkյor Պ., պախարkor Ն. «աչքը բաց կոյր.
aveugle aux yeux ouverts».=Թրք. باقار كور bakar kör.

Պախըճի «կախարդ. sorcier».=Թրք. باقيجى bakəǰə.

Պախըր Պ., փախըր Վ. Ն. «պղինձ. cuivre». = Թրք.
باقر bakər.

Պախըրճի Պ., փախըրճի Ն. Վ. «պղնձագործ. chau-
dronnier».=Թրք. باقرجى bakərǰə.

Պախճա, պախճէ Պ., բոխչո Վ., բախչա Դ. «պար-
տէզ. jardin».=պրս. باغچه bağče.

Պախճէպան Ն., բոխչոպան Վ. «պարտիզպան. jar-
dinier».=պրս. باغچه‌بان bağčeban.

Պախշել Պօլսոյ մէջ գործածական չէ. բաշխել Վ.,
բա՛խշիլ Դ. «պարգևել. faire cadeau, accorder». = պրս.
بخش baxš.

Պախշիշ Դ., պաշխիշ Վ., պախշըշ Ն. «պարգև,
նուէր. cadeau, présent».=պրս. بخشش baxšiš.

Պահար կամ յատկապէս առջի պահար Պ., պահէր Ն.
«գարուն. printemps». = պրս. بهار behar.

Պահար «համեմ. épice, aromate».=արաբ. بهار bahar.

Պաղ Դ. «այգի. vigne».=պրս. باغ bağ.

Պաղըշլամիշ ընել Պ., բաղըշլամիշ անել Վ. «պար-
գևել, շնորհել. accorder, faire cadeau».=Թրք. باغشلامق ba-
ğəšlamak=պրս. بخش baxš.

Պաղըրսախ «աղիք (մարդու կամ անասունի). intes-
tins, tripaille».=Թրք. باغرساق bağərsak.

Պաղըրտախ «օրօրոցի պնդակապ. lange».=Թրք. باغرداق
bağərdak.

Պաղճի Պ., բաղվանչի Դ. «այգեպան. vigneron». =
Թրք. باغجى bağǰə. Ղարաբաղցոց ձևը կազմուած է պրս.
باغوان bağvan բառէն, Թրք. جى ǰi մասնիկով:

Պաղ-պախճէ Պ., բողբոխչո Կ. «այգորայք, պարտէզներ. vignes, jardins».=պրս. باغ باغچه bağ bağče.

*Պաղ պօզումի «այգեկութ. vendange». =Թրք. باغ بوزومی bağ bozumə.

Պաղտաշ Պ., բողդոշի Կ. «ծալապատիկ (նստած). accroupi».=Թրք. باغداش bağdaš.

*Պաղր՝ միայն իչս պաղրս դուրս ելաւ «սաստիկ զանեցայ» ձևին մէջ.=Թրք. باغر bağər «լերդ, կուրծք, ընդերք. foie, poitrine, entrailles».

Պաճա «երդիք, ծխնելոյզ. lucarne, cheminée».=Թրք. باجه baǰa.

Պաճախ Ն., բաչաղ Կ. «սրունք. jambe. 2. Թղթախաղի մէջ մանչը. valet (en jeu de cartes)». =Թրք. جاق կամ باجاق baǰak.

Պաճախսըզ «դեռ փոքր, պզտիկ. petit, peu âgé» (նախատական լեզուով).=Թրք. باجاقسز baǰaksəz.

Պաճաճախ Ն., բաչաճաղ Կ. Դ. «քենեկալ. beau-frère, le mari de la sœur de l'épouse». =Թրք. باجاناق baǰa-nak=Թրք. باجیناق baǰənak ձևէն աղաւաղեալ։

Պաճպիպէր «մեծ կարմիր պղպեղ. poivre long rouge». =Թրք. باج بیر baǰ biber.

Պամյա Ն. Կ. «պամիա, կուտատուկ. gombo». =Թրք. بامیه bamya=յուն.

Պայաթ Ն. Կ. «օթեկ, քարթու. rassis, vieux». =Թրք. بیات bayat.

Պայաղի Կ. «հասարակ, ստորին. ordinaire, inférieur». =Թրք. بیاغی bayağə.

Պայթար Կ. «անասնաբոյժ. vétérinaire».=արաբ. بیطار beytar.

Պայիր «զառիվայր. coteau, pente».=Թրք. بایر bayər.

Պայխուշ Պ., բայղուշ Դ. «բու. hibou». =Թրք. بایقوش baykuš.

Պայրախ Ն., պայրախ Պ., բայրաղ Կ., բայդաղ Դ. «դրօշակ. drapeau».=Թրք. بایراق կամ بیراق bayrak.

Պայրախլը «դրօշակաւոր. qui porte un drapeau». = Թրք. بايراقلى bayraklə.

Պայրախտար «դրօշակակիր. porte-enseigne», բայրախտար Վ.. «դրօշակակիր. porte-enseigne. 2. անամօթ և լիրբ աղջիկ. jeune fille effrontée, impudente». = Թրք. بايراقدار bayrakdar՝ առաջին նշանակութեամբ։

Պանյօ Պ., բանյա Վ.. «լոգանք. bain».=Թրք. بانيو banyo=Իտալ. bagno.

Պանտամուզիքա «նուագախումբ. bande de musiciens». =Թրք. بانده موسيقا banda musika=Իտալ. banda a musica.

†Պանտիէրա «դրօշ. drapeau, bannière». = Թրք. بانديره bandiera=Իտալ. bandiera.

Պանքա կամ †փանքա Պ., (պանք Ն.) «դրամատուն. banque».=Թրք. بانقه banka=Իտալ. banca.

Պանքէր կամ †փանքէր «սեղանաւոր. banquier». = Թրք. بانكر banker=Իտալ. banchiere.

*Պաշ Ն. Վ.. «գլխաւոր, պետ. chef», Պ. «ոչխարի գլուխ. tête de mouton».=Թրք. باش baš.

Պաշաշաղը «գլխիվայր. la tête en bas». = Թրք. باش آشاغى baš ašaġə.

Պաշլամագ Վ. Ն. «սկսիլ. commencer». = Թրք. باشلامق bašlamak.

*Պաշլանկըճ «սկիզբ. commencement». = Թրք. باشلانغج bašlangəǰ.

Պաշլըխ Ն., բաշլըղ Վ. Ղ. «գլխանոց. capuchon. 2. պախուրց. têtière. 3. վարձանք, օժիտ. don nuptial».=Թրք. باشلق bašlək.

Պաշխա Ն., բաշկա Վ.. «ուրիշ. autre, divers».=Թրք. بشقه կամ باشقه baška.

Պաշճը «ոչխարի գլուխ ծախող. marchand de têtes de mouton».=Թրք. باشجى bašǰə.

°Պաշտան սավմա ընել «վանել, սուտ խօսքով մը հեռացնել և ձեռքէն ազատիլ. renvoyer, se débarrasser». = Թրք. باشدن صاومه bašdan savma.

*Պաշփարմաղի «բթամատ. pouce». = Թրք. باش پارمغى baš parmaġə, որ կազմուած է باش baš «գլխաւոր. chef» և پارمق «մատ. doigt» բառերէն։ Նոր-Նախիջևանցիք վերջի մասը թարգմանելով ունին պաշմատ։

Պապա «ընտիր, պատուական (մարդու համար). excellent. 2. սանդուխի բազրիքներու առաջինը՝ որ միւսներէն մեծ և հաստ կ'ըլլայ. la première rampe d'un escalier. 3. խափշիկներուն յատուկ տեսակ մը կատաղութիւն կամ լուսնոտութիւն. épilepsie ou folie des negres. 4. հայր. papa! (հին պոլսեցիք կը գործածէին իբր կոչական)». Վանեցոց բաբա ձևն ունի միայն առաջին նշանակութիւնը. իսկ Ն.-Նախիջևանցոց մէջ կայ պապա «հայր. père». = Թրք. بابا baba «հայր. père» (բուն նշ.), բայց ունի նաև միւս վերի նշանակութիւնները։

Պապա «գնդաձև խմորեղէն մը. baba». = Թրք. بابا baba, առնուած ֆրանսերէնէ։

†Պապալըխ «խորթ հայր. père adoptif, parâtre». = Թրք. بابالق babalək.

*Պապէթ «անգամ. fois». = Թրք. بابت babet.

Պառխաճ Պ., փառխաճ Ն., փառխաչ Վ. «ջրի մետաղեայ դոյլ. seau en métal». = Թրք. بقراج կամ باقراج bakraǰ.

Պասամախ Պ. «արտաքնոցի քարերը. marche de commodités», բասամաղ Վ. «սանդուխի աստիճան. degré d'un escalier», պասամախ Ն. «քարէ սանդուխ. escalier de pierre». = Թրք. باصامق basamak.

†Պասարաթ «կորովամտութիւն, արթնութիւն մտաց. perspicacité, présence d'esprit». = Արաբ. بصيرت basiret.

Պասխը «մամուլ, ճնշիչ գործիք. presse». = Թրք. باصقى baskə.

*Պասխընճ Պ., բասկըճ Վ. «գիշերային կամ յանկարծական յարձակում. attaque nocturne ou soudaine». = Թրք. باصقين baskən.

Պասմա Գ., Ն. «տպածոյ. տեսակ մը կտաւ. indienne, calicot».=Թրք. باصمه basma.

Պասմաճի Գ. «տպածոյավաճառ. marchand de calicot». =Թրք. باصمه‌جى basmaǰə.

*Պասուր «արիւնբերթութիւն. hémorrhoïdes». = արաբ. باسور basur.

*Պասպարապար Ն. «բոլորովին հաւասար. tout à fait égal».=պրս. برابر beraber «հաւասար. égal», Թրք. bas գերադրական նախամասնիկով:

Պասթը «մսախառն բանջարեղէն կերակուր. ragoût». =Թրք. باصدى basdə.

*Պասթըրմիշ ընել Ն. Վ. «գերազանցել. surpasser. 2. հրդեհը մարել. étouffer l'incendie». = Թրք. باصدرمق basdərmak.

Պաստօն Պ., բաստօն Վ. «գաւազան. bâton». = Թրք. باسطون baston=իտալ. bastone.

Պատանա Վ. «բուռ, ծեփ. badigeon». = Թրք. باداڼه badana.

Պարէ, պարէմ Վ. «գոնէ. du moins».=պրս. بارى bari.

*Պարընմիշ ըլլալ «պատսպարուիլ, լաւ կենակցիլ. s'abriter, vivre ensemble et en bon terme».=Թրք. بارنمق barənmak.

*Պարընտըրմիշ ընել «պատսպարել. abriter, mettre à l'abri».=Թրք. بارندرمق barəndərmak.

Պարըշմիշ ըլլալ Պ., բարիշմիշ Վ. «հաշտուիլ. se réconcilier». Ղարաբաղի բարբառով բարըշմիշ իլնիլ «գնի մասին հաշտութիւն գոյացնել. tomber d'accord du prix». =Թրք. بارشمق barəšmak.

Պարըշտըրմիշ ընել «հաշտեցնել. réconcilier». = Թրք. بارشدرمق barəšdərmak.

Պարիտ «նորաձեւութենէ ինկած. qui n'est pas en mode». =արաբ. بارد barid «ցուրտ, անհաճոյ. froid, désagréable».

Պարյախ, պարյախը, պարյախտար տես պայրախ եւն.

Պարյամ Պ., բայրամ Վ., Ն. «մահմետականներու եր-

կու մեծ տօնները· grande fête de mahométans».=Թրք. بايرام կամ بيرام bayram.

Պարութ Ն. Ղ., բարիւթ Կ. «վառօդ· poudre». = Թրք. باروت barut.

Պարութխանա Պ., բարութխանա Ղ., բարիւթխանա Կ. «վառօդարան· poudrerie».=Թրք. باروتخانه barutxane.

Պարութճի Պ., բարիւթչի Կ. «վառօդ շինող կամ ծախող· marchand ou fabricant de poudre». = Թրք. باروتجى barutǰə.

Պարպունյա «արքայաձուկ· rouget». = Թրք. باربونيه barbunya=Իտալ.

Պարտա էրիյի «տեսակ մը մեծ սալոր· espèce de prune». =Թրք. بارداغ اريكى bardaġ eriyi.

Պարտախ Պ., բարդաղ Կ. «գաւաթ, ջրի բաժակ· verre d'eau».=Թրք. بارداق bardak.

Պաֆօն «նիքէլ· տեսակ մը արծաթանմանն սպիտակ մետաղ· nickel. 2. կեղծ· contrefaçon».=Թրք. بافون bafon.

Պաֆօռ Պ., փաֆօռ Կ. «շոգենաւ· bateau à vapeur». =Թրք. واپور vapor=Իտալ. vapore.

Պէզազ Պ., բէզազ Կ. «մեծ կտաւավաճառ· marchand de toile».=Արաբ. بزاز bezzaz.

Պէզարիլ Կ. Ղ. «ձանձրանալ· s'ennuyer». Պօլսոյ մէջ գործածական չէ.=Թրք. بزمك bezmek.

Պէզէստէն Պ. «կտաւի վաճառանոց· marché aux toiles» (այժմ այս բառը կը գործածուի միայն երբ յատուկ անուն շուկայի Թանկագին իրերու յատուկ խիստ ապահով և ամուր մի մասին՝ որ ժամանակաւ կտաւավաճառներու շուկայ է եղեր). Ն. «կտորեղէն, կտաւեղէն· toiles».=Պրս. بزازستان bezzazistan.

Պէզիր կամ պէզիր յաղի «կտաւատի իւղ· huile de lin». = Արաբ. بذر bezr «կտաւատ· graine de lin», Թրք. بذر ياغى bezr yaġə «կտաւատի իւղ· huile de lin».

Պէզիրճի «կտաւատի իւղ շինող կամ ծախող· mar-

chand ou fabricant d'huile de lin».=Թրք. بذرجی bezrǰi կամ bezirǰi.

Պէզկին «ձանձրացած, զզուած. ennuyé». = Թրք. بزكين bezgin.

Պէզմէք ըլլալ Ն. «ձանձրանալ, զզուիլ. s'ennuyer». = Թրք. بزمك bezmek.

Պէզտիրմէք ընել «ձանձրացնել, զզուել տալ. ennuyer». =Թրք. بزدرمك bezdirmek.

Պէթ Վ.. «տգեղ, անհաճոյ. vilain, désagréable».=պրս. بد bed.

Պէթէր Ն., բոթոր Վ. «աւելի (գէշ բաներու համար միայն). plus que ...». օր. ասոր ձայնը անկէ պէթէր է (աւելի գէշ է. pire).=պրս. بدتر bedter «աւելի գէշ, վատթարագոյն. pire».

Պէլ Ն. «բահ. bêche».=Թրք. بل bel=պրս. بيل bil.

*Պէլա Ն., բոլա Վ. Դ. «փորձանք. malheur, calamité». =արաբ. بلا bela.

Պէլալը Ն., բոլալի Վ. «փորձանք բերող. fatal, funeste».=Թրք. بلالى belalə.

*Պէլլէթմէք ընել Ն. «միտքը պահել տալ. faire retenir, apprendre».=Թրք. بلّتمك belletmek.

*Պէլլէմէք ընել Պ., բոլլամէք անել Վ. «միտքը պահել. retenir, apprendre».=Թրք. بلّلمك bellemek.

Պէլլի Պ., բոլլու Վ., պէլլի Ն. «յայտնի. evident, connu, bien visible».=Թրք. بلّى belli.

Պէլլիսիզ Պ., բոլլըսըզ Վ., պէլլըսըզ Ն. «անյայտ, աննշմարելի. inperceptible. 2. աներևոյթ. invisible».=Թրք. بلليسز bellisiz.

*Պէլսօուգլուղի «սերմնակաթութիւն. blennorrhagie, chaude-pisse».=Թրք. بل صغوقلغى bel soğukləğə.

Պէլքի, պէլքիմ Պ., բոլքի Վ. Դ., պէլքիմ Ն. «թերևս, գուցէ. peut-être».=Թրք. بلكه belki, بلكم belkim.

Պէխապար Ն., բէխաբոր Վ., բէյխա'բար Դ. «անտեղեակ. ignorant, qui n'est pas informé».=պրս. بيخبر bixaber.

†Պէ.խorsur ըլլալ՝ *օրհնէնքի ձև.* terme de bénédiction. = *պրս.* برخوردار berxurdar «*երջանիկ, ճոխ.* heureux, riche».

Պէճէrիկ «*յաջողակութիւն, ձեռքէն բան գալը, ճարպիկութիւն.* adresse, habilité».=*Թրք.* بجرك beǰerik.

Պէճէrիքլի «*յաջողակ, ճարպիկ.* habile, adroit».=*Թրք.* بجركلى beǰerikli.

Պէճէrիքսիզ «*անյաջողակ, ապիկար.* incapable, inhabile».=*Թրք.* بجركسز beǰeriksiz.

Պէճէrմիշ ըննլ Վ. Ն., պէճէrնլ Պ., բէջmrիլ Ղ. «*յաջողիլ, կարենալ ի գլուխ հանել, կերպով մը յարմարցնել.* pouvoir mener à fin, réussir».=*Թրք.* بجرمك beǰermek.

Պէյ Պ., բէյ Վ. «*բէկ.* bey. 2. *Թղթախաղի մէջ միաւորը.* as», բmկ Ղ. «*բէկ.* bey».=*Թրք.* بك bey.

Պէյզա «*լայն և երկար պնակ.* assiette longue et ovale». =*արաբ.* بيضه beyza «*հաւկիթ.* œuf». *այս անունը տրուած է ձուածիր ձևին համար։*

Պէյզաsէ Պ., բէյզmդm Վ., բmյզադm, բէզզադm Ղ. «*ազնուածին, պէյի որդի.* noble, fils d'un bey». = *պրս.* بكزاده beyzade.

*Պէյիթ «*ոտանաւորի տուն.* verset».=*արաբ.* بيت beyt.

*ՊէյիՆ Վ., բէյՆ Ղ. «*ուղեղ.* cerveau».=*արաբ.* بين beyn.

†Պէյլէrպէյի «*պէյերու պէյ.* grand bey». = *Թրք.* بكلربكى beyler beyi.

Պէյլիկ Պ., բmյլիկ Ղ. «*արքունական.* royal. 2. *զինուորներու յատուկ հաց.* pain de soldats».=*Թրք.* بكلك beylik

*ՊէյՆ «*միտք, իմացականութիւն.* esprit, entendement». =*արաբ.* بين beyn.

†ՊէՆզ «*երեսի գոյն.* teint du visage». *կրկնութեամբ կ'ըսուի* պէՆզ-պէթ.=*Թրք.* بكز benz.

*ՊէՆզէթմիշ ըննլ Պ., բmՆզmթմիշ աՆնլ Վ. «*մէկու մը նմանցնել.* prendre quelqu'un pour un autre».=*Թրք.* بكزتمك benzetmek.

*Պէնզէմիշ ընել «քիչ մը նմանիլ. ressembler un peu».
=Թրք. بكزمك benzemek.

Պէնէնկ, պէնէք «կէտ կէտ կիտուած, պիսակ. madrure, tache».=Թրք. بنك benek.

Պէնէնքլի «պիսակաւոր, կիտուածաւոր. tacheté, madré».=Թրք. بنكلى benekli.

Պէնկ Ն. «խալ մարմնի վրայ. grain de beauté».=Թրք. بنك benk.

Պէնտ Պ., բընդ Կ. «ջրշեղջ, ջրի աւազան. réservoir d'eau, digue».=Պրս. بند bend.

Պէնքլի Պ., պէնկլը Ն. «խալ ունեցող. qui a des grains de beauté».=Թրք. بنكلى beṅkli.

Պէշիկ Ն. «օրօրոց. berceau».=Թրք. بشك կամ بشيك bešik.

Պէպէք Ն. «մանկիկ. bébé. 2. երեխայի տիկնիկ. poupée. 3. աչքի բիբ. prunelle».=Թրք. بيك bebek.

Պէռպէռ Պ., պէրպէր Ն., բորբոր Կ. «սափրիչ. barbier, coiffeur».=Թրք. بربر berber.

*Պէռռաք, պէռռախ «պայծառ, յստակ. clair, limpide».=Արաբ. براق berrak.

*Պէսլէթմիշ ընել Պ., պէսլէմիշ ընել Պ. Ն., բէսլոմիշ ընել Կ. «սնուցանել. nourrir, élever».=Թրք. بسلتمك besletmek, بسلمك beslemek.

*Պէսլէմէ Պ., բոսլոմա Կ. «սպասուհի. servante».=Թրք. بسلمه besleme.

Պէսլէնմիշ ըլլալ «պարարտանալ. s'engraisser».=Թրք. بسلنمك beslenmek.

Պէսպէլլի Պ., բոսբոլլու Կ. «ակն յայտնի. évident».=Թրք. بسبللى bes belli.

*Պէտէն Պ., բոդոն Հ. «մարմին, իրան. corps, buste».=Արաբ. بدن beden.

Պէտիհավա Ն., բէդյավա Կ. «ձրի. gratis».=Պրս. بادهوا badiheva.

*Պէտտուա Պ., բէդդուա Կ. «նզովք, անէծք. malédiction».=Պրս. بددعا beḍdua.

Պէրէքէթ Ն., բորոքյաթ Կ. Ղ. «օրհնաբերութիւն, լիութիւն, առատութիւն. bénédiction céleste, abondance». = արաբ. برکت bereket.

Պէրէքէթլի Պ., պէրէքէթլը Ն., բորոքյաթլի Կ. «օրհնեալ, առատ. béni du Ciel, abondant».=Թրք. برکتلی bereketli.

Պէրէքէթսիզ Պ., պէրէքէթսըզ Ն., բորոքյաթսըզ Կ. «չօրհնուած, քիչ, շուտ սպառող. qui n'est pas béni du Ciel, qui s'épuise vite, peu».=Թրք. برکتسز bereketsiz.

Պէրէքյաթ վէրսին կամ պէրէքյաթ վէրսին քի «բարեբախտաբար. heureusement». = Թրք. برکت ویرسون bereket versin.

Պէրի «ի վեր. depuis».=Թրք. برو beru կամ بری beri.

Պէրղամօթ «տեսակ մը անուշահոտ լեմոն. bergamote». =Թրք. برغموت bergamot=Ֆրանս. bergamote.

Պէրպատ Ն., բարբադ Ղ., բորբադ Կ.. «բոլորովին աւերեալ. tout à fait détruit. 2. բոլորովին աղտեղի. très sal, souillé».=պրս. برباد berbad.

Պէքլէթմէք ընել Պ., բոյքլյաթմիշ, բոյքլյամիշ անել Կ.. «սպասցնել. faire attendre».=Թրք. بکلتمك bekletmek.

Պէքլէյել «սպասել. attendre».=Թրք. بکلمك beklemek.

Պէքճի Պ., բոյքչի Կ. «պահապան. gardien». = Թրք. بکجی bekǰi.

*Պէքյար Պ., բէքյար Կ. «ամուրի, ազապ մարդ. célibataire», բէքյար Ղ. «անպէտք մարդ. homme bon à rien». = պրս. بیکار bikyar «անգործ. désœuvré, sans travail. 2. ազապ. célibataire».

Պէքրի «գինեմոլ. ivrogne, buveur», պէքրի-Մուստաֆա «շատ գինեմոլ. grand buveur».=Թրք. بکری bekri.

Պէօլիւք Պ., բէօլիւգյ Կ. «զինուորական գումարտակ. troupe», բէօլիուկ Ղ. «խումբ. groupe».=Թրք. بلوك bölük.

Պէօլմէ Պ., պէլմէ Ն. «միջնորմ. cloison».=Թրք. بولمه bölme.

*Պէօլմիշ ընել Պ., պէլմիշ անել Ն. «երկուքի բաժնել, զատել. diviser en deux, séparer».=Թրք. بولمك bölmek.

Պէօճէկ Պ., բէօջտգյ Կ. «ճճի, միջատ. insecte». = Թրք. بوجك böǰek.

*Պէօճէքլէճմիշ ըլլալ «որդնոտիլ. se vermouler». = Թրք. بوجكلنمك böǰeklenmek.

Պէօյիւզիւր Պ., բէհուզուր Կ. «անհանգիստ. indisposé». = պրս. بيحضور bihuzur.

*Պէօպիւռլէճմիշ ըլլալ Պ., բաբըռլամիշ Կ., պօյ-պուռլէմիշ ըլալ Ն. «գոռոզանալ. s'enorgueillir». = Թրք. بوبورلنمك böbürlenmek.

Պէօվրէկ «երիկամունք. rognon». = Թրք. بوبرك böbrek.

Պէօրէկ Պ., բէօյրտգյ Կ. «կարկանդակ, խմորեղէն մը. gâteau». = Թրք. بورك börek.

Պէօրէքճի «կարկանդակ շինող կամ ծախող. pâtissier, qui fait ou qui vend des gâteaux». = Թրք. بوركجى börekǰi.

Պէօրիւճէ «դդում. faséole». = Թրք. بوكرلجه böyrülǰe.

Պըզըխճի Ն., բօզուղջի Կ. «խաղադրուժ. tricheur, grec». = Թրք. بزقجى bəzəkǰə.

Պըլըշկըլ «վարակուիլ. s'infecter. 2. քսուիլ, շաղախ-ուիլ. être touché, souillé, barbouillé». = Թրք. بولاشمق bu-lašmak.

Պըլտըրճըն Ն. «լորամարգի. caille». = Թրք. بلدرجين bəldərǰən.

Պըխմիշ ըլլալ Ն. Կ. «զզուիլ, ձանձրանալ. s'ennuyer». = Թրք. بقمق bəkmak.

Պըխտըրմիշ ըճել «զզուեցնել. ennuyer». = Թրք. بقدرمق bəkdərmak.

Պըճըլղաճ «տեսակ մը պալար. espèce d'abcès». = Թրք. بجلغان bəǰəlġan.

Պըյըխ Ն. «պեխ. moustaches». = Թրք. بيق bəyək.

Պըյըխլը Ն. «պեխաւոր. qui a des moustaches». = Թրք. بيقلى bəyəklə.

Պըյըխսըզ Ն. «անպեխ. sans moustaches». = Թրք. بيقسز bəyəksəz.

Պըչխի Ն. «յաթաղ, կտրոց (մանաւանդ կօշկակարի). serpe, tranchet».=Թրք. بچقی bəčkə.

Պըռէ՛ «ա՜յ դու, հէյ (կ'ուղղուի Յունաց). hé, ohé, dis -donc (pour s'adresser aux Grecs)».=Թրք. بره bəre.

Պըռoc Ն. Վ. «կանանց կրծքի պռօշ. broche». = Թրք. بروش bəroš=Ֆրանս. broche.

Պըrծoլա Պ., բrqoլա Վ. «կասկարայի վրայ խորոված միս. կողիկ. côtelette».=Թրք. برزوله bərzola = Իտալ. braciuola.

Պիզ Ղ. Ն. «խայթոց. aiguillon».=Թրք. بیز biz.

Պիթէվի Պ., բի'թmվի Վ., բիթօվ Ղ. «ամբողջ. entier. 2. ամբողջովին. entièrement».=Թրք. بتوی bitevi.

*Պիթիcիխ «կից, յարեալ. attaché, contigu, joint». = Թրք. بتشك bitišik.

*Պիթիcմիc ըլլալ Ն. «կցիլ, յարիլ. s'attacher, se joindre».=Թրք. بتشمك bitišmek.

*Պիթիcsիrմիc ընել «կցել, յարել. attacher, joindre». =Թրք. بتشدرمك bitišdirmek.

*Պիթիrմիc ընել Պ., բիթըrմիc անել Վ. «վերին աստիճանի կատարելութեան հասնիլ. devenir érudit».=Թրք. بترمك bitirmek «հատցնել, սպառել. épuiser».

Պիլառso Վ. «գնդախաղ. jeu de billard».=Թրք. بیلاردو bilardo=Իտալ. bigliardo.

Պիլէ Ն., բիլm Վ. «մինչև անգամ. même». = Թրք. بیله bile.

Պիլէզիկ Պ., բլmզիւկ Վ. «ձեռքի ապարանջան. bracelet. 2. ջրհորի բերանի քար, եզնակ. margelle». = Թրք. بلازك bilazik.

*Պիլէթ Պ., բլէթ Վ., (պէլէթ Ն.) «տոմսակ. billet». = Թրք. بیلت bilet=Ֆրանս. billet կամ Իտալ. biglietto.

Պիլէկ Պ., բլmկ Վ. Ղ., պիլիկ Ն. «դաստակ. poignet». =Թրք. بیلك bilek.

*Պիլէմիc ընել «սրել. aiguiser».=Թրք. بیلهمك bilemek.

Պիլէյի «յեսան. pierre à aiguiser».=Թրք. بیلكو bileyu.

Պիլէյճի «զանակ սրող արհեստաւոր. aiguiseur». = Թրք. بيله‌يجى bileyiǰi.

*Պիլէ պիլէ Պ., բիլը բիլը Վ. Ն. «գիտնալով իսկ, կամաւ. par intention».=Թրք. بيله بيله bile bile.

*Պիլէքի Պ., բիլըքյի Վ. «թէկուզ, մինչև իսկ եթէ այդպէս ըլլայ. quand même, même si».=Թրք. بيله‌كه bileki.

Պիլլօռ Պ., պիլօռ Ն. «բիւրեղ. cristal». = արաբ. بلّور billur=Թրք. بللور billor.

Պիլմէճէ «հանելուկ. énigme».=Թրք. بيلمجه bilmeǰe.

*Պիլտիկ «ծանօթ, կէս բարեկամ. connaissance».=Թրք. بيلدك bildik.

Պինլիխ «հազար տրամ առնող մեծ շիշ. bouteille de la capacité de mille dirhems».=Թրք. بيكلك binlik.

*Պինպաշի Վ. «հազարապետ. colonel». = Թրք. بيكباشى binbašə.

*Պինտիրմիշ ընել «հեծցնել. faire monter». = Թրք. بندرمك bindirmek.

Պիչիմ Վ. Ն. «ձև, կերպ, տարազ. forme, figure». = Թրք. بچم bičim.

Պիչիմլի Պ., բիչըմլի Վ., պիչիմլը Ն. «ձևաւոր. bien fait».=Թրք. بچملو bičimlü.

Պիչիմսիզ Պ., բիչըմսըզ Վ., պիչիմսըզ Ն. «տձև. difforme».=Թրք. بچمسز bičimsiz.

*Պիչմիշ ընել Ն. «կտրել, ձևել, հնձել. couper, moissonner».=Թրք. بچمك bičmek.

Պիպէռ Պ., բիբըռ Վ. «պղպեղ. poivre».=Թրք. بير biber.

Պիրա «գարեջուր. bière». = Թրք. بيرا bira = իտալ. birra.

†Պիրէպիր «հաստու, ազդեցիկ. efficace, énergique». = Թրք. برهبر birebir.

Պիր բիւրլիւ «մի տեսակ. d'une manière quelconque. 2. վերջապէս. (երկրորդը միայն բացասականի հետ կը գործածուի. օր. պիր բիւրլիւ չճասկցար). enfin. 3. ոչ շատ լաւ. pas si bien».=Թրք. بر درلو bir dürlü.

Պիրինճի Գ. «առաջին, առաջնակարգ. premier, excellent».=Թրք. برنجى birinǰi.

Պիրլէշմէք ըլլալ «միաւորիլ, կցիլ, յարիլ. s'unir, se joindre».=Թրք. برلشمك birlešmek.

Պիրլէշտիրմէք ընել «միացնել. unir, joindre».=Թրք. برلشدرمك birlešdirmek.

Պիրտէնպիրէ Պ., բիրդընբիրը Գ., կամ պիրտէն Պ., բիրդըն Գ., բիւրդըն Դ. «յանկարծակի, մէկէն ի մէկ, մէկէն. soudain».=Թրք. بردن بره birden bire, بردن birden.

Պիրտիրպիր «տղայական խաղ մը. գւռ. մոմլեկ. saut de mouton, saute–mouton, cheval fondu».=Թրք. بردربر birdirbir.

*Պիւզիւլմէք ըլլալ «կծկուիլ, ճզմուիլ. se resserrer, se contracter».=Թրք. بوزلمك büzülmek.

Պիւլպիւլ Դ., բլբիւլ Գ., պիլպիլ Ն. «սոխակ. rossignol». =պրս. بلبل bülbül.

Պիւճիւկ «խրտուիլակ, ճիւաղ (երեխաները վախցնելու համար). épouvantail, croque–mitaine». =Թրք. بوجك büǰük.

Պիւյիւ «հմայք, դիւթութիւն. sorcellerie, enchantement».=Թրք. بوكو büyü.

Պիւյիւլէմէք ընել «կախարդել. enchanter». =Թրք. بوكولمك büyülemek.

Պիւյիւճիւ «կախարդ. sorcier».=Թրք. بوكوجى büyüǰü.

Պիւրիւնճիւկ Ն. «շղարշ, երեսի բեհեզեայ քող. voile». =Թրք. بورنجك bürünǰük.

Պիւքէճէք «իլ. quenouille».=Թրք. بوكەجك bükeǰek.

*Պիւքիւլմէք ըլլալ Պ. «գալարիլ, ոլորուիլ. s'entortiller», Դ. «օդէն ելն. նեղուիլ, անհանգիստ լինիլ. être gêné». = Թրք. بوكلمك bükülmek.

Պիւքիւճի «մանող. fileur».=Թրք. بوكوجى büküǰi.

*Պիւքլիւմ պիւքլիւմ «ոլոր ոլոր, գալարուն. entortillé». =Թրք. بوكلم بوكلم büklüm büklüm.

Պուզ Ն. «սառ. glace».=Թրք. بوز buz.

Պուլամա Պ. «խաղողի բանդակ. raisiné», Գ. «պղտոր.

trouble, qui n'est pas clair». = *Թրք.* بولامه bulama' *առաջին նշանակութեամբ։*

Պուլանըխ «*պղտոր* (*ջուր, գինի եւն.*). trouble, qui n'est pas clair. 2. *աղօտ* (*աչքի համար*). terne». = *Թրք.* بولانق bulanək.

Պուլանթը «*պղտորութիւն.* trouble». = *Թրք.* بولانتى bulantə.

Պուլանմիշ ըլլալ «*պղտորուիլ, սիրտը խառնուիլ.* avoir des nausées».=*Թրք.* بولانمق bulanmak.

Պուլանտըրմիշ ընել «*պղտորել.* troubler. 2. *սիրտը խառնել.* donner des nausées».=*Թրք.* بولاندرمق bulandərmak.

Պուլաշըխ Պ. «*վարակեալ.* infecté. 2. *կեղտոտ աման.* assiette sale», Ն. «*խառնակ.* mêlé, troublé», բուլաշըղ Կ. «*նոյն նշ.* même sign.».=*Թրք.* بولاشق bulašək.

Պուլաշմիշ ըլլալ Կ. Ն. «*վարակուիլ.* s'infecter. 2. *շաղախուիլ, կեղտոտուիլ.* se barbouiller, se souiller». = *Թրք.* بولاشمق bulašmak.

Պուլաշտըրմիշ ընել Կ. Ն. «*վարակել.* infecter. 2. *շաղախել, քսել, կեղտոտել.* barbouiller, souiller». = *Թրք.* بولاشدرمق bulašdərmak.

Պուլղուր Ն. «*ձաւար.* blé broyé».=*Թրք.* بلغور bulġur.

*Պուլուտ «*ամպ.* nuage».=*Թրք.* بلوط bulut.

Պուխուր «*համեմի եւն. ծուխ հոտ, խունկի բոյր, խունկ.* odeurs aromatiques, encens».=*արաբ.* بخور buxur.

†Պուխուրտան Պ., բուխուրդան Կ. «*խնկաման.* cassolette».=*պրս.* بخوردان buxurdan.

Պուղ̇ա Կ. Ն. «*ցուլ.* taureau».=*Թրք.* بوغا buġa.

Պուղու Պ., բուղ Կ. Լ., պուճ Ն. «*շոգի.* vapeur». = *Թրք.* بوغو buġu.

Պուճախ Ն., պուջախ Կ., պօճախ Լ. «*անկիւն.* coin, angle».=*Թրք.* بوجاق bujak.

Պումպար Ն., մունպար Կ. «*նախաղի.* boyau». = *Թրք.* بومبار bumbar=*պրս.* مونبار munbar *կամ* مبار mubar.

Պոյնուզ Ն. «*եղջիւր.* corne».=*Թրք.* بوينوز buynuz.

*Պույուռմաք ընել Վ. «հրամայել. ordonner» (ծառայական լեզուով).=Թրք. بيورمق ƀuyurmak.

*Պունալթմաք ընել «ցնդել, յիմարցնել. rendre fou».=Թրք. بوكالتمق ƀunaltmak.

*Պունամաք ըլլալ Ն. «ցնդիլ, յիմարանալ. tomber en enfance».=Թրք. بوكامق ƀunamak.

Պունճուխ «ուլունք. grain».=Թրք. بونجق կամ بونجوق ƀonǰuk.

*Պուչախճի Պ., փուչախչի Վ., բուչախչի Դ. «դանակ շինող կամ ծախող. coutelier. 2. մարդասպան, եղեռնագործ, դանակ քաշող. assassin, sicaire».=Թրք. بچاقجى ƀučakǰə.

†Պուչուխ Վ. «կէս. moitié».=Թրք. بچق ƀučuk.

Պուռղու Ն., բուռկուն Վ. «գայլիկոն, շաղափ. vrille».=Թրք. بورغو ƀurġu.

Պուռմա Ն. «ոլորեալ. entortillé. 2. տեսակ մը խմորեղէն. espèce de pâtisserie», Վ. «մէջը պանիր դրուած և ոլորուած հաց. petit rouleau de pain rempli de fromage».=Թրք. بورمه ƀurma.

*Պուռմաք ընել Ն. «ոլորել. tordre. 2. մալել. châtrer».=Թրք. بورمق ƀurmak.

Պուռնօթի Ն. Վ., բռնօթի Դ. «քթախոտ. tabac à priser». այս բառը Պօլսոյ մէջ անգործածական է.=Ատրպատականի թուրքերէնով برون اوتى ƀurun otə.

*Պուռուն «հրուանդան, գլուխ. promontoire, cap».=Թրք. برون ƀurun.

*Պուռունթու «խիթք. coliques».=Թրք. بورنتى ƀurəntə.

*Պուռունսուզ «պնչատ, քիթը կտրած. le nez coupé».=Թրք. برونسز ƀurunsəz.

*Պուռուշմաք ըլլալ Ն. «խորշոմիլ, կծկիլ, փոթոթիլ. être ridé, froncé».=Թրք. بورشمق ƀurušmak.

*Պուռուշտուրմաք ընել «խորշոմեցնել, փոթոթել, կըծկել. rider, froncer».=Թրք. بورشدرمق ƀurušdųrmak.

Պուտ Ն., բուդ Ղ., բիւդ Կ. «*ազդր, զիստ.* cuisse». = *Թրք.* بود bud *կամ* بوت but.

*Պուտալա Կ. «*անմիտ, յիմար.* idiot, fou», Ղ. «*միայն մի, միամօր որդի, հօրմէն մօրմէն որբ.* unique, orphelin de père et de mère».=*Թրք.* بوداله budala «*անմիտ.* idiot».

Պուտախ Պ. «*փայտի վրայի վարակները.* nœuds de bois», փութախ Ն. «*ճիւղ.* rameau».=*Թրք.* بوداق budak.

Պուտախլը Պ. «*վարակ ունեցող (փայտ).* plein de nœuds», փութախլը Ն. «*ճիւղաւոր.* qui a des rameaux». = *Թրք.* بوداقلى budaklə.

Պուտամիշ ընել «*յօտել.* argoter, ébrancher». = *Թրք.* بودامق budamak.

Պօզ Կ. Ղ. «*գորշ (ձիու համար).* cheval bai». = *Թրք.* بوز boz.

Պօզա Ն. «*կորեկաջուր. կորեկով շինուած ըմպելի մը.* bozan».=*Թրք.* بوزا boza.

Պօզաճի Ն. «*կորեկաջուր շինող կամ ծախող.* marchand ou fabricant de bozan».=*Թրք.* بوزاجى bozaǰə.

*Պօզարմիշ ըլլալ Կ. «*թուխ գոյն մ'առնել, թխանալ.* se brunir», Ն. «*լուսանալ սկսիլ.* commencer à être jour». = =*Թրք.* بوزارمق bozarmak.

Պօլ Ն., բէօլ Կ. «*առատ.* abondant. 2. *լայն.* large», բօլ Ղ. «*բաւական.* assez». = *Թրք.* بول bol *առաջին երկու նշանակութեամբ։*

Պօլլուխ Պ., բօլլուղ Ղ., պօլըխ Ն., բէօլութեն Կ., պօլութին Պ. «*առատութիւն, լիութիւն.* abondance». = *Թրք.* بوللق bolluk.

Պօլճա Ն. «*առատօրէն.* en abondance».=*Թրք.* بولجه bolǰa.

Պօխճա Ղ. Ն., բէօխչա Կ. «*ծրար.* paquet». = *պրս.* بوغچه boġče.

Պօխճալամիշ ընել Ն. «*ծրարել, ծրարի մէջ կապել.* envelopper, mettre en paquet».=*Թրք.* بوغچه‌لمق boġčalamak.

Պօխճաճի Ն. «*ծրար տանող բեռնակիր.* porteur des paquets».=*Թրք.* بوغچه‌جى boġčaǰə.

Պօղազ Ն. Վ. Ղ. «*կոկորդ.* gorge».=*Թրք.* بوغاز boğaz.

ʿՊօղազլամիշ ընել Ն. «*մորթել, խողխողել.* égorger», յըխը բօ՛ղազ ինիլ Ղ. «*կոկորդէն բռնել.* tenir par la gorge».=*Թրք.* بوغازلامق boğazlamak.

Պօղաչա «*կարկանդակ.* gâteau».=*Թրք.* بوغاچه boğača.

Պօղաչաճի «*կարկանդակ շինող կամ ծախող.* pâtissier».=*Թրք.* بوغاچه جى boğačaǰə.

Պօղասա «*ճերմակեղէնները մոխիրը կոխել.* mettre les linges dans de l'eau cendrée pour les blanchir».=*Թրք.* بوغادا boğada.

Պօճի «*ամանը գլխիվայր դարձնելով ամբողջ մէջը պարունակածը մէկ անգամէն թափել.* vider entièrement le contenu d'un vase».=*Թրք.* بوجى boǰi=*իտալ.* poggia.

Պօյ Ն. Վ. Ղ. «*հասակ.* taille. 2. *բարձրութիւն.* hauteur», պօյ ճաքել «*ապստամբիլ.* se révolter».=*Թրք.* بوى boy.

Պօյա Ն. Վ. «*ներկ.* couleur, teinture».=*Թրք.* بويا boya.

Պօյալամիշ ընել Ն. Վ. «*ներկել.* teindre».=*Թրք.* بويالمق boyalamak.

Պօյալը Ն., բօյալի, բօյալուն Վ. «*ներկուած.* teint, peint».=*Թրք.* بويالى boyalə.

Պօյախանա Վ. Ղ. «*ներկատուն.* teinturerie».=*Թրք.* بوياخانه boyaxane.

Պօյաճի Ն. Վ., բօյախչի Ղ. «*ներկարար.* teinturier».=*Թրք.* بوياجى boyaǰə.

Պօյամա Պ., բօյմաղ Վ. «*ներկուած բան.* chose teinte. 2. *տեսակ մը լաչակ.* espèce de toile pour couvrir la tête».=*Թրք.* بويامه boyama.

Պօյամիշ ընել Վ. «*ներկել.* teindre».=*Թրք.* بويامق boyamak.

Պօյանմիշ ըլլալ «*ներկուիլ.* être teint».=*Թրք.* بويانمق boyanmak.

*Պօյլամիշ ընել Ն. «*տեղի մը երկայնքը պտտիլ.* se promener le long d'un lieu», Ղ. «*գետինը երկարիլ պառկիլ.* se

coucher étendu par terre». =Թրք. بويلامق boylamak՝ առաջին նշ.։

Պօյլու Դ. Ն., բօյլի Կ. «բարձրահասակ. de haute taille». =Թրք. بويلو boylu.

Պօյլու պօսլու Պ., բօյլի բօսլի Կ. «հասակագեղ, վայելուչ. d'une belle taille».=Թրք. بويلو بوصلو boylu boslu.

Պօյնիկ «հովուական տիկ. cornemuse». =Թրք. بوينيك boynik.

Պօյունտուրախ «լուծ. joug». =Թրք. بويوندروق boyunduruk.

Պօյպօյ Ն. Կ. «այլեւայլ մեծութեամբ. de différentes grandeurs. 2. տեսակ տեսակ. de différentes espèces».=Թրք. بوى بوى boy boy.

Պօյպօս Ն. Կ. «վայելուչ հասակ. belle taille». =Թրք. بوى بوص boy bos.

Պօյտան Պ., պօյտաշ Ն. Պ. «հասակակից. de même âge».=Թրք. بويداش boydaš.

Պօշ Ն. Կ. Դ. «պարապ. vide. 2. անգործ. sans occupation».=Թրք. بوش boš.

*Պօշաթմիշ ընել «պարպել. vider».=Թրք. بوشاتمق bošatmak.

*Պօշանմիշ ըլլալ «պարպուիլ. être vidé, se vider». =Թրք. بوشانمق bošanmak.

Պօռա «փոթորիկ. tempête».=Թրք. بورا bora=յուն.

Պօռազան Պ., բօռուզան Կ., պօռազա Ն. «շեփոր. trompette, cor». =պրս. بوريزن borəzen «փողահար. trompette, corneur».

Պօռու Կ. «խողովակ. tuyau. 2. շեփոր. trompette». ==Թրք. بورو boru կամ بورى borə.

Պօռուճի Կ. «ջրհանի խողովակը կրող ջրհանիկը. pompier portant le tuyau de la pompe».=Թրք. بوروجى boruǰə.

Պօստան Պ., բօստան Կ., բօսթան Դ. «բանջարանոց. jardin potager», պօստան Ն. «ձմերուկ. melon d'eau».=պրս. بوستان bostan.

Պօստանճի Պ., բօստանչի Վ., բօսդանջի Ղ. «բանջարանոցապան. jardinier», պօստանճի Ն. «ձմերուկ մշակող. jardinier qui cultive des melons d'eau». = Թրք. بوستانجی bostanǰə.

Պօտուռ «կարճահասակ. courtaud, court de taille». = Թրք. بودور bodur.

Պօտուռում «նկուղ. cave». = Թրք. بودوروم bodurum՝ որ կը ծագի յն. ἱπποδρόμιον «կրկէս, ձիարձակարան» ձեւէն. ասկէ նաեւ նյն. πουδρούμι, μπουδρούμι, իտալ. ippodromo եւլն.։

Ս.

Սաաթ Պ., սահաթ Պ. Վ. Ղ. Ն. «ժամ. heure. 2. ժամացոյց. montre, horloge».=արաբ. ساعت saat.

Սաաթճի Պ., սահաթճի Պ. Ն., սահաչի Վ., սահաթսազ Ղ. «ժամագործ. horloger». = Թրք. ساعتجی saatǰə և պրս. ساعتساز saatsaz.

Սազ Պ. «կնիւն. jonc», Ն. «տիղմ (պղտոր ջուրի տակ). de la vase, boue».=Թրք. ساز կամ صاز saz «կնիւն. jonc».

Սազ Վ. Ն. «տեսակ մը նուագարան. espèce d'instrument de musique à cordes».=պրս. ساز saz.

Սազէնտէր Պ., սազանդար Վ. «նուագածու. musicien». =պրս. سازنده sazende.

Սազլըխ «կնիւններ բուսած տեղ. jonchaie». = Թրք. صازلق sazlək.

*Սաթաշմիշ ըլլալ Ն. Վ. Ղ. «մէկու մը հետ կռուելու սկսիլ. tomber sur quelqu'un». Ղարաբաղի բարբառով նաեւ «մէկը բռնաբարելու ձեռնարկել».=Թրք. صاتاشمق sataşmak.

Սաթըճի «փողոցի վաճառական. marchand ambulant». =Թրք. صاتيجى satəǰə.

Սաթըռ Պ., սաթըլ Վ., սաթր Ն. «լայն դանակ. couperet».=արաբ. ساطور satur.

Սաթլըճան Ն., սաթըլչըմ Կ., սաթըլչամ Դ. «կողա-ցաւ. pleurésie».=արաբ. ذات الجنب zat ül ǰenb, որ Թուրքե-րէնի մէջ صاتليجان satləǰan ձեւ է առած։

Սաթրանճ «ճատրակ. jeu d'échecs». = արաբ. شطرنج šatrenǰ, որ Թուրքերէնի մէջ سطرنج կամ ساطرنج satranǰ ձեւ է առած։

Սալ «լաստ. radeau».=Թրք. صال sal.

Սալաթա Կ., (սալաթ Ն.) «աղցան. salade». = Թրք. صلاطه salata=իտալ. salata.

Սալախանա Պ. Կ., սալախանէ Պ. «սպանդանոց. abat-toir. 2. անկարգ, կեղտոտ տեղ. lieu sale et en désordre». =պրս. سلخخانه selxxane=Թրքերէնի մէջ վերածուած سلخانه selaxane ձեւին։

Սալամուռա «աղջուր. saumure».=Թրք. سالاموره կամ صالاموره կամ صلاموره salamura = իտալ. salamoia (ֆրանս. saumure).

Սալէպ «տեսակ մը խոտ և անոր արմատէն պատ-րաստուած ըմպելի. salep, liqueur préparée au saleb». = արաբ. ثعلب saleb, որ Թուրքերէնի մէջ առած է سالپ saleb ձեւը։

Սալէպճի «սալէպ շինող կամ ծախող. qui vend la liqueur de saleb».=Թրք. سالپجی salepǰi կամ ثعلبجی salebǰi.

Սալըխ տալ Կ. «բացատրել (փողոց, տեղ). expliquer (une rue etc.)», Ն. «լուր տալ. informer».=Թրք. صالق ويرمق saląk virmek.

Սալընճախ Պ., սանճախ Ն. «յակուրջի, կախօրրան. escarpolette».=Թրք. صالنجاق salənǰak.

*Սալընմիշ ըլլալ Պ., սալմիշ ըլալ Ն. «տատանիլ, տա-տամսիլ. dandiner».=Թրք. صالنمق salənmak.

*Սալթ Կ., սալթը Ն. «միայն, լոկ. seul, seulement». = Թրք. صالت salt.

Սալթանաթ Կ. «շքեղութիւն, պերճութիւն. pompe, magnificence, luxe».=արաբ. سلطنت saltanat.

Սալթանաթլը Գ., սալթանաթլի Կ. «շքեղ, պերճաշուք. pompeux, fastueux».=Թրք. سلطنتلو saltanatlu.

*Սալթանաթսըզ Կ. «անշուք կերպով. sans luxe, simple». =Թրք. سلطنتسز saltanatsəz.

†Սալը «երեքշաբթի. mardi».=Թրք. صالى salə.

*Սալլաթմագ ընել «երերցնել, շարժել. remuer, agiter, balancer».=Թրք. صاللتمق sallatmak.

*Սալլաթտըրմագ ընել «երերցնել տալ. faire remuer, balancer».=Թրք. صاللاتدرمق sallatdərmak.

*Սալլանա պուլլանա Կ. «երերալով–տատանելով, դանդաղաբար. en lambinant, dandinant». = Թրք. صاللانه بوللانه sallana bullana.

*Սալլանմագ ըլլալ Գ., սալլանմագ ըլալ Ն. «երերալ, տատանիլ. se remuer, dandiner».=Թրք. صاللانمق sallanmak.

Սալլափաթի «յախուռն կերպով. brusquement».=Թրք. صاللاپاتى sallapati.

Սալգըմ «ողկոյզ. grappe».=Թրք. صالقم salkəm.

Սալգըմ սաչախ «բոլորովին կախ, թափթփած. négligé, mal mis».=Թրք. صالقم صاچاق salkəm sačak.

Սալմա Գ. «ձկնակաղնջով թանձր ապուր. soupe épaisse au riz et à la moule», Ն. «խմորեղէն մը. espèce de pâtisserie».=Թրք. صالمه salma.

*Սալմագ ընել «յարձակիլ. attaquer, assaillir». = Թրք. صالمق salmak.

*Սալյա «շողիք, լորձունք. salive, bave». = Թրք. ساليا կամ صاليا salya.

*Սալտըրմագ ընել «յարձակիլ տալ. laisser attaquer».= Թրք. صالدرمق saldərmak.

Սալցա «կերակուրի համեմանք՝ քացախով, ձուով ևն. շինուած. sauce». = Թրք. سالسه կամ صالسه salsa = Իտալ. salsa.

Սալօն Կ. «սրահ. salle, salon». = Թրք. صالون salon = Ֆրանս. salon.

Սախա Գ., սախաճի Ն. «ջրկիր. porteur d'eau». Ու–

րիշ են սախա Վ. «կաւէ սրնակ. vase d'argile», Ն. «տա-կառ. tonneau».=արաբ. سقا sakka «Ջրկիր. porteur d'eau».

Սախա կամ սախա խուշի Պ., սախախուշ Ն. «եկ-քանիկ թռչունը. chardonneret».=թրք. سقا قوشى saka kušə.

*Սախալ «մօրուք. barbe».=թրք. صقال sakal.

*Սախալլը «մօրուսաւոր. barbu».=թրք. صقاللو sakallu.

Սախաս Ն., սախկաս Վ. «խեղանդամ, հաշմանդամ. estropié, infirme», աչկը սախաս «վնասուած աչքով կամ քաղաքավար լեզուով կոյր. aveugle», սախտութին «հաշմու-թիւն. clochement», սախտել «հաշմել, խեղել. estropier», սախտիլ «հաշմիլ, խեղանդամ դառնալ, վնասուիլ. être estropié».=արաբ. سقط sakat.

Սախար «անպիտան, դէշ. bon à rien, mauvais». Ձիա-բուծական լեզուի բառ է.=թրք. صاقار sakar, որ բուն կը նշանակէ «սպիտակ նիշ ձիու ճակտին վրայ. etoile au front d'un cheval», որմէ ալ լայնաբար ընդհանուր իմաստ է ա-ռած և մարդոց համար ալ կը գործածուի։

Սախըզ «մաստակ, ծամոն. mastic à mâcher».=թրք. ساقز sakəz.

Սախըզլանմիշ ըլլալ «կպչուն դառնալ, կպչունի վե-րածուիլ. être visqueux».=թրք. ساقزلانمق sakəzlanmak.

Սախըզ խապախի Պ., սախկըզ կաբաղի Վ. «դդում (սովորական սպիտակ տեսակը). courge».=թրք. ساقز قباغى sakəz kabağə.

*Սախըն Ն., սախկըն Վ. «մի գուցէ, չը լինի որ. de peur que, je te défends», սախը՛ն հա «մի գուցէ. prends garde, je te défends».=թրք. صاقن կամ صاقين sakən.

Սախընմիշ ըլլալ Պ., սախըն կենալ Ն. «զգուշանալ. se méfier, se garder».=թրք. صاقنمق sakənmak.

Սախընտըրմիշ ընել «զգուշացնել. précautionner, pré-server».=թրք. صاقندرمق sakəndərmak.

*Սախսըղան «կաչաղակ. pie».=թրք. صقصغان saksəğan.

Սախսի Վ. «թաղար, ծաղկաման. pot à fleur», Ղ.

«Հողէ ամանն. vase de terre». = Թրք. ساقسی կամ صاقسی saksə «ծաղկամանն. pot à fleur».

Սախտիյան «տեսակ մը կաշի. maroquin».=պրս. سختيان saxtiyan.

Սանաք, Սանաքճի տես Սաաք, Սաաքճի։

Սահան Վ.. «մետաղեայ սկաւառակ. assiette en métal».=արաբ. صحن sahn, որ եղած է Թրք. صحان sahan.

Սահանլըխ «սանդուխին դլուխը դաւիթի նման փոքրիկ մասը. palier».=Թրք. صحانلق sahanlək.

Սաղ Ն. «ողջ. vivant. 2. աջ. droit», Վ.. Ղ. «ողջ. vivant».=Թրք. صاغ saġ՝ կրկին նշանակութեամբ։

Սաղանախ Ն. «տեղատարափ. averse, ondée».=Թրք. صاغناق saġanak.

Սաղլամ Վ.. «չվնասուած, ամբողջ. entier, intégral».=Թրք. صاغلام saġlam.

*Սաղ սէլամէթ Ն., սաղ սոլոմոթ Վ., սաղ սալամաթ Ղ.. «ողջ առողջ. sain et sauf». = Թրք. صاغ سلامت saġ selamet.

*Սաղ սէլիմ Վ.. «ողջ առողջ. sain et sauf».=Թրք. صاغ سليم saġ selim.

Սաճ Ն. Վ. Ղ. «երկաթի թիթեղ. tôle, plaque de fer».=Թրք. ساج saǰ.

Սաճայախ Ն., սաճայաղի Պ. Վ.. «խոհարանի եռոտանի, խաչերկաթ. trépied de cuisine». = Թրք. ساج آياق saǰ ayak.

°Սաճ յաղի Պ., զաջ յաղի Վ. «ծծմբական թթու. acide sulfurique».=Թրք. زاج ياغى zaǰ yaġə.

Սաման «յարդ. paille».=Թրք. صمان saman.

Սամանլը «յարդախառն, յարդոտ. mêlé de paille». = Թրք. صمانلى samanlə.

Սամանլըխ «յարդանոց. pailler, fenil». = Թրք. صمانلق samanlək.

Սամանճի «յարդավաճառ. marchand de paille».=Թրք. صمانجى samanǰə.

Սամյէլի «խորշակ. simoun».=Թրք. سام يلى samm yeli.

Սամուռ քիւրք «սամոյր մուշտակ. zibeline». = Թրք. سمور كورك semmur kürk.

Սամսար «կուղ անասունը. fouine». = Թրք. صكسار sansar.

*Սայա Գ. «կօշկի երեսը՝ դեռ չկարուած. empeigne». =Թրք. صايه saya.

Սա՛յաղի Պ. «տեսակ մը ճարպ. graisse».=Թրք. صياغى sayağə.

Սայէ Պ., սայտ Գ. «ի շնորհս, շնորհիւ. grâce, par la grâce», սայէէդ, սայէովդ Պ., սայօվդ Գ. «քու շնորհիւդ. grâce à toi».=պրս. سايه saye.

Սայըխլամիշ ընել «բանդագուշել. radoter, être en délire».=Թրք. صايقلامق sayəklamak.

*Սայի Պ. «համրանք (թղթախաղի մէջ). compte (dans jeu de cartes)», սայ անել Գ. «համրել. compter». = Թրք. صايى sayə «համրանք. compte», صايمق saymak «համրել. compter».

Սայլանկէօզ «խղունջ. limaçon». = Թրք. صاليانغوز salyangoz.

Սայղը Պ. «ակնածանք, զգուշաւորութիւն. égard, circonspection», սայըղ կենալ Ղ. «զգոյշ կենալ. être circonspect», սայըղլամիշ ընել Ղ. «զգուշանալ. se méfier, être circonspect».=Թրք. صايغى saygə.

*Սայմիշ ընել Ղ., սայ անել Գ. «թուել, համրել, վարկանել, համարել. compter, énumérer».=Թրք. صايمق saymak.

Սայպել տես սէպել:

Սանթուռ Ն. «քնար, ջնարակ. lyre, tympanon».=Թրք. سانطور santur.

Սանճախ «դրօշակ. drapeau. 2. գաւառակ. département», սանջախ Գ. «դրօշակ. bannière. 2. գաւառակ. département. 3. գնդասեղ. épingle».=Թրք. سنجاق կամ سالجاق կամ سنجاغ sanǰağ «դրօշակ. drapeau, étendard. 2. գաւառակ. département».

*Սանճի Ն., սանջիւ Կ., սանջու Ղ. «*խիթ.* coliques». =*Թրք.* سانجى *կամ* صانجى sanǰə.

*Սանճիլէմիշ ընել Ն., սանջիւլամիշ անել Կ. «*խիթ ունենալ, փորը ցաւիլ.* avoir des coliques».=*Թրք.* سانجيلامق sanǰəlamak.

Սանդալ Գ. «*նաւակ.* nacelle», Ն. «*երկաթագործի սալ.* enclume».=*Թրք.* صندال sandal «*նաւակ.* nacelle».

Սանդալճի «*նաւակավար.* canotier». =*Թրք.* صندالجى sandalǰə.

Սանդալյա Կ. «*աթոռ.* chaise», սընդըլյա՛ Ղ. «*աթոռակ.* tabouret».=*Թրք.* صنداليه sandalye.

Սանքի Գ., սանքիմ Գ. Ն., սոնքի Կ., սոքի Ղ. «*իբր թէ.* comme si».=*Թրք.* صانكه sanki.

Սաչախ Կ. «*ծոպ, վերջաւորք.* franges. 2. *տան քիւ.* auvent».=*Թրք.* صاچاق *կամ* صچاق sačak.

Սաչի «*հարսանեկան նուէր.* présent nuptial». =*Թրք.* صاچى sačə.

Սաչիխըպրըզ «*երկաթի ծծմբատ.* sulphate de fer». =*Թրք.* زاج قبريس zaǰi kəbrəz.

Սաչխըրան Գ., սաչղըրան Կ. «*հերաթափութիւն.* alopécie, pelade».=*Թրք.* صاچ قيران sač kəran.

Սաչմա Ն., սէչմօ Կ. «*կապարեայ գնտիկներ հրացանի համար.* dragée».=*Թրք.* صاچمه sačma.

*Սապահլային Գ., սաբախլայըն Կ., սապախտան կանուխի Ն. «*առաւօտ կանուխ, առաւօտանց.* de bon matin». =*Թրք.* صباحلين sabahlayən.

*Սապր Ն. Կ., սոբր Ղ. «*համբերութիւն.* patience». =*Արաբ.* صبر sabr.

Սապօն Ն., սապոն Կ., սապուն Ղ. «*օճառ.* savon». =*Թրք.* صابون sabun.

*Սապօնլամիշ ընել Գ., սապոնլամիշ անել Կ. «*օճառել.* savonner».=*Թրք.* صابونلامق sabunlamak.

*Սապօնլանմիշ ըլլալ «*օճառ քսուիլ.* se savonner». =*Թրք.* صابونلنمق sabunlanmak.

Սապօնճի Ն., սապոնջի Կ. «օճառ շինող կամ ծախող. savonnier».=Թրք. صابونجی sabunǰə.

Սառա «լուսնոտութիւն. épilepsie».=արաբ. صرعه sara.

Սառալը «լուսնոտ. épileptique».=Թրք. صرعه‌لی saralə.

Սառայ Պ., սարայ Ն., սառա Կ. «պալատ. palais».=պրս. سرای seray.

Սառայլը «պալատական (աւելի հեգնութեամբ). courtisan (se dit par plaisanterie)».=Թրք. سرایلی seraylə.

Սառաֆ Կ. «սեղանաւոր. changeur».=արաբ. صراف sarraf.

Սառաֆլըխ «սեղանաւորին տրուած վարձքը. change, agio».=Թրք. صرافلق sarraflək.

Սառմա «ոչխարի աղիք. intestins de mouton».=Թրք. صارمه sarma.

Սառնինճ Պ., սառինճ Կ. «ջրամբար. citerne».=արաբ. صهرنج səhrinǰ, որ Թրք. դարձած է صارنج sarnəǰ.

Սառտէլա «աղկեր. sardine».=Թրք. سارده‌لا sardela =իտալ. sardella.

Սառտէնյա «խորդենի. ծաղիկ մը. géranium».=Թրք. ساردلیه sardelya.

Սավախ «ապուշ, տխմար. sot, idiot».=Թրք. صاواق savak.

*Սավաշմիշ ըլլալ Պ., սավըշմիշ Կ. «մաքառիլ, կռուիլ. lutter».=Թրք. صاواشمق savašmak.

*Սատէ Ն., սադէ Կ. «միայն, միմիայն. seul, seulement. 2. անխառն, զուտ, պարզ. pur».=պրս. ساده sade.

*Սատըխանէ Պ., սատըխկանա Կ. «հաւատարիմ. fidèle. 2. հաւատարմաբար. fidèlement, avec fidélité».=պրս. صادقانه sadəkane.

*Սարարմիշ ըլել «դեղնիլ, տժգունիլ. jaunir, pâlir».=Թրք. صارارمق sararmak.

*Սարը «դեղին. jaune».=Թրք. صاری sarə.

Սարըլըխ «դալուկ, դեղնախտ. jaunisse, ictère».=Թրք. صاریلق sarələk.

*Սարըխ «տաճկի փաթթոց. turban».=Թրք. صارق sarək.

*Սարըխլը «փաթթոցաւոր. coiffé d'un turban». =Թրք. صارقلی sarəklə.

*Սարըմթըրաք «դեղլինկեկ, դեղնաւուն. jaunâtre». = Թրք. صارمتراق sarəmtərak.

Սարըսապըր «հալուէ. aloès». =Թրք. صاری صبر sarə sabər.

*Սարխըթմիշ ընել «ծայրը կախել. pendre le bout». = Թրք. صارقتمق sarkətmak.

*Սարխըլմիշ ըլլալ «ծայրը կախուիլ. se pendre, être pendu».=Թրք. صارقلمق sarkəlmak.

Սարմաշըխ Պ., սարմաշուղ Կ., շըրմըշու՛ղ Ղ. «բաղեղ. lierre».=Թրք. صارماشق sarmašək.

*Սարմիշ ընել Պ., սարմիշ անել Կ. «շրջապատել. entourer, envelopper».=Թրք. صارمق sarmak.

Սարսախ Ն. Կ., սարսաղ Ղ. «տխմար, ապուշ. idiot, sot».=Թրք. صارصاق sarsak.

*Սարսմիշ ընել «ցնցել, թօթուել. secouer». =Թրք. صارصمق sarsmak.

Սարփ «սեպացեալ, ափափայ, դժուարելանելի. escarpé, à pic».=Թրք. صارپ sarp կամ صارب sarb.

Սարֆ ընել Կ. «ծախսել, վատնել. dépenser».=Արաբ. صرف sarf.

Սափա «զարտուղի, խոտորնակ, անկանոն. écarté, irrégulier, dérouté».=Թրք. صاپه sape.

Սափան «պարսատիկ. fronde».=Թրք. صپان sapan.

*Սափարթա «սաստիկ յանդիմանութիւն. forte réprimande».=Թրք. صاپارطه saparta=Իտալ. ?

Սափառնա «բժշկական տունկ մըն է. salsepareille». =Թրք. سپارنه կամ صاپارنه կամ صپارنه saparna=Իտալ. salsa pariglia (Ֆրանս. salsepareille).

Սափըթմիշ ընել «խոտորեցնել. écarter, dévier. 2. խելագարիլ. être écervelé, devenir fou». = Թրք. صاپتمق sapətmak.

*Սափլաթմիշ կամ սափլամիշ ընել Ն. «մխել, խրել. enfoncer».=Թրք. صاپلامق saplamak, صاپلاتمق saplatmak.

*Սափլանմիշ ըլլալ «մխուիլ, խրուիլ. s'enfoncer». = Թրք. صاپلانمق saplanmak.

*Սափմիշ ըլլալ «խոտորիլ, շեղիլ. s'écarter, se dévier». օր. սա սօխախը սափմիշ եղիր «սա փողոցէն դարձիր. tournez cette rue».=Թրք. صاپمق sapmak.

Սափսաղլամ «բոլորովին առողջ, ամենևին չվնասուած. très sain, bien portant».=Թրք. صاپ صاغلام sap sağlam.

*Սաֆ «պարզամիտ. simple, bonhomme». = արաբ. صاف saf.

*Սաֆի Վ. «միայն. seul, seulement». օր. սա կերակուրը սաֆի ջուր է.=արաբ. صافی կամ صفی safi.

Սէզիկ «Թեթև նշան, ազդ. indice, signal». = Թրք. سزيك sezik.

*Սէզինթի «Թեթև նշան, ազդ. indice, signal».=Թրք. سزنتی sezinti.

*Սէզմիշ ընել Պ., սէօզմիշ անել Վ. «կռահել, իմանալ. deviner, s'appercevoir».=Թրք. سزمك sezmek.

*Սէզտիրմիշ ընել «կռահել տալ. laisser deviner, faire deviner».=Թրք. سزدرمك sezdirmek.

Սէթ «փոքր բարձրաւանդակ, տախտ. banc, divan».= արաբ. سد sedd.

Սէթրի Պ., սոթրի Վ. «վերարկու. redingote». = Թրք. ستری setri=արաբ. ستر setr «ծածկել. couvrir» բառէն։

Սէլ Ն. Ղ. «հեղեղ. torrent». = արաբ. سیل seyl, որ Թուրքերէնի մէջ առած է سل sel ձևը։

Սէլամէթ Ն., սալամաթ Ղ., սոլոմոթ Վ. «փրկութիւն, ապահովութիւն. sûreté, assurence, délivrance». օր. ճէլէ ճէլէ սէլամէթը եղանք «վերջապէս ազատեցանք. enfin nous sommes délivrés, enfin nous voilà délivrés». = արաբ. سلامت selamet.

Սէլամլըխ «առնանոց. appartement des hommes. 2. արքունական հանդէս՝ որ կը կատարուի ուրբաթ օրերը Սուլ-

թանին աղօթելու համար մզկիթ գացած ժամանակ. procession qui s'accomplit tous les vendredis à l'heure où le Sultan se rend à la mosquée pour y faire sa prière».=*Թրք.* سلاملق selamlək.

Սէլէ ն., սլա Վ. *«կողով.* corbeille».=*արաբ.* سله selle.

Սէճճատէ *«օթոց, գորգ.* tapis».=*արաբ.* سجاده seǰǰade.

Սէմէր Պ., սամար Վ. *«համետ.* selle». = *Թրք.* سمر semer.

Սէմէրլէմիշ ընել *«թամբել, ձիուն վրայ համետ դը-նել.* seller».=*Թրք.* سمرلمك semerlemek.

Սէմէրճի Պ., սամարջի Վ. *«համետագործ.* bâtier, sellier».=*Թրք.* سمرجی semerǰi.

Սէմթ Ն. *«թաղ, կողմ.* quartier, côté», սամթ Ղ. *«կողմ.* côté», սամթ Վ. *«եղանակ, ձև.* forme, modèle». = *արաբ.* سمت semt *«թաղ, կողմ.* quartier, côté».

Սէմիզ *«պարարտ.* gras». *Կ'ըսուի միայն անասուններու և մսի համար.*=*Թրք.* سمیز semiz.

Սէմիզօթ *«փրփրեմ.* pourpier».=*Թրք.* سمیز اوت semiz ot.

Սէյիս Վ. *«ձիապան.* palfrenier». = *արաբ.* سائس sais= *Թրք. դարձած* سیس seyis.

Սէյրէկ Պ., սէյրակ Ղ., սէյրագ Վ. *«ցանցառ, նօսր.* clair, peu serré, rare, peu dense». *օր.* սէյրէկ սաճտր.=*Թրք.* سیرك *կամ* سکرك seyrek.

Սէնէտ Պ., սանադ Վ. Ղ. *«մուրհակ.* cédule». = *արաբ.* سند sened.

Սէչմէ *«ընտրուած.* choisi».=*Թրք.* سچمه sečme.

Սէպէլ *կամ* սայպել *«համարել, կարծել, ենթադրել.* croire, supposer, prendre pour».=*ժողովր.; Թրք.* saib etmek.

Սէպէպ Ն., սապապ Վ. Ղ. *«պատճառ.* cause».=*արաբ.* سبب sebeb.

†**Սէպէպլի** *«յղի.* enceinte».=*Թրք.* سببلی sebebli.

Սէսմէզի գալ *«յանկարծակիի գալ.* être surpris». = *եկած պիտի լինի* *sesmez *«անձայն, առանց ձայն տալու, յանկարծ.* surpris, en surprenant, tout à coup» *ձևէ մը,*

բայց այսպիսի ձև մը գոնէ օսմաներէնի մէջ գոյութիւն չունի։

*Սէվապ «վարձք, աստուածահաճոյ գործ. œuvre rémunérante».=արաբ. ثواب sevab.

*Սէվինճ «ուրախութիւն, հրճուանք. joie». = թրք. سونج sevinǰ.

Սէվլի Պ., սօլվի Վ., սօլքի Ղ. «նոճի. cyprès».=պրս. سرو serv.

*Սէվտա Ն., սօվդա Վ. «սէր, ցանկութիւն, տենչ. désir, passion».=արաբ. سودا sevda.

*Սէվտալը Ն., սօվդալի Վ. «սիրահար, տենչ ունեցող. amoureux, désireux, passionné».=թրք. سودالی sevdalə.

Սէտէֆ Ն., սօդաֆ Վ., սօդափ Ղ. «սատափ. nacre». =թրք. سدف sedef=արաբ. صدف sadef.

Սէտիր Պ., սօդր Վ. «բազմոց, տիվան. divan».=թրք. سدير sedir=արաբ. صدر sadr.

Սէրասկէր Պ., սօրասքյար Վ. «սպարապետ. gérénal en chef».=պրս. سرعسكر serasker.

Սէրթ Ն., սօրթ Վ. Ղ. «կարծր, խիստ, բուռն (իր, ձայն, մարդ, ձի). dur, sévère, violent, âpre, revêche etc.». =թրք. سرت sert.

Սէրթլէնմիշ ըլլալ Պ., սօրթլամիշ Վ. «կարծրանալ, խստանալ. s'endurcir».=թրք. سرتلنمك sertlenmek.

Սէրին Պ., սօրին Վ. Ղ. «զով. frais, fraîche». = թրք. سرين serin.

Սէրկի «վաճառահանդէս, ցուցահանդէս. étalage, exposition. 2. բացօթեայ տախտակակերտ առժամանակեայ խանութ, ուր մրգեղէն, ձուկ և այլ նման բաներ ի վաճառ կը հանուին. échoppe».=թրք. سركى sergi.

Սէրմայէ Պ., սօրմայա Վ., մայա Ղ. «դրամագլուխ. capital, fonds».=պրս. مایه maye կամ سرمایه sermaye.

*Սէրմիշ ընել «փռել, տարածել. étendre». = թրք. سرمك sermek.

Սէրչէ «ճնճղուկ. moineau».=թրք. سرچه serče.

*Սէրպէստ Գ., սարբաստ Վ. «Համարձակ, ազատ. libre, franc».=պրս. سربست serbest.

Սէրսէմ Ն., սարսամ Վ. «Ապուշ, տխմար, ընդարմացեալ. sot, idiot, bonhomme».=Թրք. سرسم sersem.

*Սէրսէրի «Թափառական, դատարկաշրջիկ. errant». = Թրք. سرسری serseri.

Սէրփիլմիշ ըլլալ «Սրսկուիլ. être aspergé». = Թրք. سرپلمك serpilmek.

Սէրփինտի «Թեթեւ անձրեւ. pluie fine».=Թրք. سرپندی serpindi.

Սէրփմիշ ընել «Սրսկել, թեթեւ անձրեւ տեղալ. asperger, tomber en pluie fine».=Թրք. سرپمك serpmek.

Սէփէտ Ն. «Կողով. corbeille». = Թրք. سپت sepet կամ سپد seped.

Սէփէտճի Ն. «Կողով շինող կամ ծախող. qui fait ou qui vend des corbeilles».=Թրք. سپتجی sepetǰi.

Սէքսէն Ն., սայխսան Վ. «Ութսուն. quatre-vingt». = Թրք. سكسان seksen.

Սէօզիւմ յապանա «Խօսքս ամօթ, իբր թէ. soi-disant».=Թրք. سوزم يباله sözüm yabana.

Սէօզտէ Ն., սէօզդա Վ., սէօզտէմ Գ. «Իբր թէ. comme si».=Թրք. سوزده sözde.

Սէօյիւշ «Խաշած չոր միս. bouilli sec». = Թրք. سوكش söyüš.

Սէօյիւտ «Ուռի. saule».=Թրք. سكود söyüd կամ سوكود söyüt.

*Սէֆա Գ., սաֆա Վ. «Զուարճութիւն. agrément, plaisir».=Արաբ. صفا safa, sefa.

*Սէֆէր Ն., սաֆար Վ. «Անգամ, հեղ. fois». = Արաբ. سفر sefer.

†Սէֆիլ Վ. «Խեղճ, թշուառ. pauvre, misérable». = Արաբ. سفيل sefil.

†Սըզը «Ցաւ, յօդացաւ. douleur, rhumatisme». = Թրք. صزى səzə.

ՙՍըզընթը «*թեթեւ ցաւ*. douleur. 2. *ջրի թորում, կաթկթիլը*. suintement d'eau».=*Թրք*. صزندى sәzәndә.

*Սըզլամիc ընել «*կսկծալ, մորմոքիլ* éprouver une douleur aigüe, faire mal».=*Թրք*. صزلامق sәzlamak.

Սըզմիc ընել Պ., սէօզմիc անել Կ. «*ծորել, թորել*. suinter».=*Թրք*. صزمق sәzmak.

Սըթխ «*ջերմեռանդութիւն*. dévotion». = *Արաբ*. صدق sәdk.

Սըթմա «*ջերմ, տենդ*. fièvre».=*Թրք*. صتمه *կամ* صيتمه sәtma.

Սըթմալը «*ջերմոտ*. fiévreux».=*Թրք*. صيتمه‌لى sәtmalә.

†Սըթտին սէնէ «*խիստ երկար ժամանակ*. bien longtemps». = *Արաբ*. ستين سنه sәttin sene «*վաթսուն տարի*. soixante ans».

Սըխ Ն. Կ. Ղ. «*խիտ*. dense, compact».=*Թրք*. صيق sek.

Սըխը Պ., սըխի Կ. «*սեղմ, պինդ, ամուր*. fort, serré». =*Թրք*. صيقى sәkә.

*Սըխըլմիc ըլլալ Ն. Կ. «*նեղուիլ, ձանձրանալ*. être gêné, s'ennuyer».=*Թրք*. صيقلمق sәkәlmak.

*Սըխընթը Պ., սըխընթի Կ. «*ձանձրոյթ, սրտի նեղութիւն*. ennui, gêne, souffrance».=*Թրք*. صيقندى sәkәndә.

*Սըխըշմիc ըլլալ Ն. «*խռնիլ, սեղմուիլ*. se serrer, s'encombrer».=*Թրք*. صيقشمق sәkәšmak.

*Սըխըշտըրմիc ընել «*սեղմել, ստիպել, բռնի մուծանել*. serrer, presser, gêner, forcer, introduire forcément».= =*Թրք*. صيقشدرمق sәkәšdәrmak.

Սըխլէթ Ն. «*քիչ ժամանակի մէջ շուտ հասցնելու գործ. ստիպողական*. œuvre obligatoire». = *Արաբ*. ثقلت sәklet «*ծանրութիւն, նեղութիւն*. gêne, poids».

ՙՍըխճա «*ստէպ*. souvent».=*Թրք*. صيقجه sәkǰa.

Սըխմել Ն. «*սեղմել*. serrer».=*Թրք*. صيقمق sәkmak.

ՙՍըղ «*ծանծաղ*. bas-fond, endroit guéable». = *Թրք*. صيغ sәğ.

ՙՍըղըր «*եզ*. bœuf».=*Թրք*. صغر sәğәr.

Սըղըրցիլի *«եզնալեզու խոտը.* buglosse». = *Թրք.* صغر دیلی səğər dili.

Սըղմիլ *«պարունակուիլ.* se contenir». = *Թրք.* صغمق səğmak.

Սըմառլամա Գ., իսմառլամա Կ. *«ապսպրած.* recommandé». = *Թրք.* اصمارلامه əsmarlama.

*Սըմառլամիշ ընել *«ապսպրել.* recommander». = *Թրք.* اصمارلامق əsmarlamak.

*Սըմսար *«միջնորդ.* courtier». = *արաբ.* سمسار səmsar.

*Սըյըրմիշ ընել *«սկրթել, կեղեւել.* écorcher». = *Թրք.* صیرمق səyərmak.

*Սըյրըլմիշ ըլլալ *«սկրթուիլ, կեղեւուիլ.* être écorché». = *Թրք.* صیرلمق səyrəlmak.

†Սըյրըխ *«ուրիկայ.* polisson». = *Թրք.* صیرق səyrək.

Սըյօլի *«ջրմուղ.* conduit d'eau, aqueduc». = *Թրք.* صو یولی su yolə.

Սընըր *«ջիղ, նեարդ.* nerf, fibre. 2. *ջղացաւութիւն.* névralgie». = *Թրք.* سکیر *կամ* سیکیر sinir. *ժողովրդ. Թրք.* sənər.

Սընըրլը *«ջղուտ.* nerveux. 2. *ջղացաւ ունեցող.* névralgique. 3. *ցասկոտ.* irascible». = *Թրք.* سکیرلو sinirlu.

Սընճապ *«սկիւռ.* écureil». = *պրս.* سنجاب sənǰab.

Սըչան օթի Ն. *«մկնդեղ.* arsénic». = *Թրք.* صیچان اوتی səčan otə.

Սըռ Կ., սիր Ղ. *«գաղտնիք.* secret», սըռ ըլլալ Գ. *«անյայտանալ, աներեւոյթ ըլլալ.* être invisible». = *արաբ.* سر sərr.

Սըռ Կ. *«ապիկի, ջնարակ.* vernis». Այնայի սըռ *«հայելին ետեւը քսուած ապիկին.* tain de miroir». = *Թրք.* صر *կամ* سر sər.

Սըռաճա *«խոյլ (հիւանդութիւնը).* scrofules». = *Թրք.* صراجه səraǰa.

Սըռաճալը *«խոյլ ունեցող.* scrofuleux». = *Թրք.* صراجه لی səraǰalə.

Սըռըխ «ձող. perche». փոխաբերաբար կ'ըսուի սը-րըխի պէս «երկար, երկարահասակ (անարդական ձեւով)». =Թրք. صريق sərək.

Սըռըխ համալի «բեռնակիր. porte-faix».=Թրք. صريق حمالی sərək hammalə.

Սըռլամիշ ընել Վ. «ջնարակել. vernisser». = Թրք. سرلامق sərlamak.

Սըռչա «վանակն. cristal de roche».=Թրք. صرچه sərča.

*Սըռտաշ Վ. «մտերիմ, գաղտնեկից. confident, intime». =Թրք. سرداش sərdaš.

Սըսխա «վտիտ, հիւանդ. maigre, maladif». = Թրք. صيسقه səska.

Սըվա Պ., սվաղ Ղ. Վ. «ծեփ. enduit, crépi. 2. ծե-փումն. crépissage».=Թրք. صيوا səva.

Սըվալամիշ ընել «ծեփել. crépire, enduire». = Թրք. صيوالمق səvalamak.

Սըվալը «ծեփած. crépi».=Թրք. صيوالی səvalə.

Սըվաճի Պ., սվախչի Ղ. «ծեփող արհեստաւոր. cré-pisseur».=Թրք. صيواجى səvaǰə.

*Սըվարի Պ., սուվարի Վ. «հեծեալ (ոստիկան, զին-ուոր). cavalier».=պրս. سوارى süvari.

Սըրա Ն. Վ. «կարգ, շարք. rang, ordre». = Թրք. صره səra.

*Սըրա'վարտի Ն. Վ. «կարգով. en ordre, par rang». = Թրք. صره واردى səra vardə.

*Սըրըմ Պ., սիրիմ Վ. «կաշեայ թել. lanière». = Թրք. صريم sərəm.

Սըրմա Վ. «ոսկեթել (գոյ.). fil d'or».=Թրք. صرمه sərma.

Սըրմալը Պ., սըրմալի, սըրմալուն Վ. «ոսկեթել (ած.). en fil d'or».=Թրք. صرمه‌لی sərmalə.

Սըրմաքէշ «ոսկեթել շինող. tireur de fil d'or».=պրս. صرمه‌کش sərmakeš.

*Սըրսըխլամ «բոլորովին թրջած, խխուն. bien mou-illé».=Թրք. صيرصيقلام sər səklam.

Սըփա «մորուկ, քուռակ. ânon». = պրս. سپا sipa «եռոտանի. trépied», որ թրք. եղած է صپا səpa՝ «մորուկ, քուռակ. ânon» նշանակութեամբ։

*Սըփարըշ «յանձնարարութիւն. commission, commande».=պրս. سپارش siparəš.

*Սըֆաթ Պ., սուֆաթ Ն., սիւֆոթ Վ., սփոթ Ղ. «դէմք, կերպարանք. figure, visage». = արաբ. صفات səfat յոգնակի ձեւէն։

Սիթիլ Պ., սաթըլ Վ. «կերակուր կրելու համար թասի ձեւով մետաղեայ ամաններ՝ որոնք այնպէս յարմարցուած են որ կարելի է իրարու վրայ անցընել».=արաբ. ستيل sitil.

Սիլահ Պ., սիլախ Վ. «զէնք. arme». = արաբ. سلاح silah.

Սիլահլը Պ., սիլախլի Վ. «զինեալ. armé». = թրք. سلاحلى silahlə.

Սիլքմէ կամ սիլկմէ «տեսակ մը կերակուր. espèce de mets».=թրք. سيلكمه silkme.

*Սիլիկ Պ., սիւլիւգ Վ. «տառերը ջնջուած, մաշուած, սրբուած (դրամ). monnaie dont le coin va être effacé». = թրք. سيليك silik.

Սիլինտիր «գլան. cylindre». = թրք. سيلندر silindir = ֆրանս. cylindre.

Սիլլէ Պ., սիլլը Ղ. Վ., սիլլը բիլլը Ղ. «ապտակ. sifflet».=թրք. سله sille.

*Սիլմէ «բոլորովին լի. tout plein».=թրք. سيلمه silme.

Սիլկմէ տես Սիլքմէ։

Սիկուրթա «ապահովագրութիւն. assurence». = թրք. سيغورطه sigurta=իտալ. securità.

Սիճիմ Վ. «առասան, լար. ficelle». փոխաբերութեամբ կ'ըսուի սիճիմի պէս անձրեւ «առատ անձրեւ». = թրք. سجيم siǰim.

Սիմ Վ. «կեղծ ոսկի թել. imitation de fil d'or», Ղ. «կիթառի մետաքսեայ թել. corde en métal d'un instrument de musique». = պրս. سيم sim «արծաթ. argent», որ

թուրքերէնի մէջ առած է «կեղծ ոսկի թել. imitation de fil d'or» *իմաստը։*

*Սիմա *կամ* սիմաթ *«երես, կերպարանք.* figure, visage». *=արաբ.* سيما sima *«դէմք.* visage», سمات simat *«նըշաններ.* signes».

Սիմիթ *«բոկեղ, օղակաձև հացիկ.* gimblette». *=թրք.* سميد simid *կամ* سميت simit.

*Սի՛մսիյահ Ն. *«բոլորովին սև.* tout noir». *=թրք.* سيم سياه sim siyah.

*Սիյիլ *«կոծիծ.* verrue».*=թրք.* سكيل siyil.

Սիյիր *«ջիղ, նեարդ.* nerf, fibre».*=թրք.* سكير siyir.

Սիյիր Պ., սէյիր Ն. Պ., սէյր Ղ. Կ. *«տեսարան.* vue, spectacle». սէյիր ընել *«դիտել (տեսարան մը).* contempler». *=արաբ.* سير seyr.

Սիյիրճի Պ., սէյիրճի Ն., սէյրջի Կ. *«հանդիսատես.* spectateur».*=թրք.* سيرجى seyrǰi.

Սինամէքի Պ., սինըմմէքյի Կ. Ղ., սինամէքի Ն. *«աճառ. բժշկական խոտ մըն է.* séné». *=թրք.* سنامكى sinameki *=իտալ.* senna.

†Սինէ սինէ *«կամաց կամաց.* doucement, peu à peu». *=թրք.* سينه سينه sine sine.

Սինէքլիկ *«ճանճկան, քշոց.* chasse-mouches». *=թրք.* سينكلك sineklik.

*Սինի Կ. Ղ. *«սեղան.* table», Ն. *«ափսէ.* assiette». = *պրս* سينى sini.

Սինիպէզի *«սեղանի սփռոց.* nappe de table». *=թրք.* سينى بزى sini bezi.

Սինիր. *տես* Սընըր։

*Սինմիշ ըլլալ *«ցածնալ, իջնել, սմքիլ, մարսուիլ.* descendre, se digérer».*=թրք.* سينمك *կամ* سيكمك sinmek.

Սինսիլէ Պ., սըլսըլը Կ. *«ազգատոհմ, սերունդ, գերդաստան.* famille, race».*=արաբ.* سلسله selsele, silsile.

*Սինտիրմիշ ընել *«մարսել.* digérer». *=թրք.* سيندرمك *կամ* سيكدرمك sindirmek.

Սինօռ Գ., սնօռ Կ. «սահման. limite, frontière». = Թրք. سنور sinor.

Սիվիլճիկ «խաղաւարտ, բշտիկ. pustule».=Թրք. سيورلجه sivrilǰe.

*Սիվիշմիշ ըլլալ «խուսափիլ. s'enfuir».=Թրք. سيوشمك sivišmek.

*Սիվրի «սրածայր. aigu, pointu». = Թրք. سيفرى sifri կամ سيورى sivri.

Սիվրիսըչան «խլուրդ. taupe». = Թրք. سيورى صيچان sivri səčan.

Սիվրիսինէկ Գ., սիվրիսինօզյ Կ. «մժեղ. cousin, moustique».=Թրք. سيورى سڭك sivri sinek.

Սիտիք զօռի «միզարգելութիւն. strangurie». = Թրք. سديك زورى sidik zorə.

*Սիրքէ «քացախ. vinaigre».=պրս. سركه sirke.

Սիրքէճի «քացախ ծախող. marchand de vinaigre». = Թրք. سركەجى sirkeǰi.

Սիւզէնի Ն. «նուրբ ասեղնագործութիւն. broderie fine».=պրս. سوزلى süzeni.

*Սիւզիւլմիշ ըլլալ Գ., սիւզըլմիշ Կ. «քամուիլ, մը-զիլ. se filtrer. 2. նիհարնալ. maigrir, s'amaigrir». = Թրք. سوزلمك süzülmek.

Սիւզկէճ «պարզուած, քամոց. filtre, passeoir». = Թրք. سوزكج süzgeǰ.

*Սիւզմիշ ընել Կ. «պարզել, քամել. filtrer». = Թրք. سوزمق süzmek.

*Սիւթլաճ Գ., սիւթլի Կ. «կաթնապուր. riz au lait».= Թրք. سوتلاج sütlaǰ, سوتلى sütli.

Սիւթճի «կաթնավաճառ. laitier».=Թրք. سوتجى sütǰi.

Սիւլիւկ Ն. Կ., սի՛ւլիւկնը Հ. «տզրուկ. sangsue». փոխաբերաբար սիւլիւք կ'ըլլանի «վատ եւ նիհար է». = Թրք. سولوك sülük = պրս. زلو zelu, زلوك zeluk կամ زره züre, زروك züruk.

Սիւմիւքլիւ «լորտնուկ. տեսակ մը անխեցի խխունջ. limace».=Թրք. سوموکلو sümüklü.

Սիւնկէր Գ., սունգյօր Վ. «սպունգ. éponge».=Թրք. سونکر sünger=Յն. σφουγγάρι.

Սիւնկիւ Վ., սունկու Ն. «սուին. baïonnette».=Թրք. سونکو süngü կամ سونکی süngi.

Սիւննէթ Գ., սիւննօթ Վ., սիւնյօթ Ղ. «Թլփատութիւն. circoncision».=արաբ. سنت sünnet.

Սիւննէթլի «Թլփատեալ. circoncis».=Թրք. سنتلی sünnetli.

Սիւպէք «օրօրոցի մէջ շինուած միզաման. urinal des enfants au berceau».=Թրք. سوبك sübek.

Սիւս Վ. «զարդարանք. ornements, parures».=Թրք. سوس süs.

Սիւսլէնմէք ըլլալ Վ. «զարդարուիլ. se parer, faire sa toilette».=Թրք. سوسلنمك süslenmek.

*Սիւտ «կաթ. lait».=Թրք. سوت süt.

Սիւտանա «ստնտու. nourrice».=Թրք. سوتانا sütana.

Սիւրահի Վ. «սրուակ. carafe», սիւրահի Ղ. «գինիի շիշ. bouteille».=պրս. صراحی surahi.

Սիւրթիւկ «գատարկաշրջիկ. vagabond, rôdeur».=Թրք. سورتوك sürtük.

Սիւրիւ Ն. Վ., սիւրիու Ղ. «հօտ. troupeau».=Թրք. سوری sürü կամ süri.

Սիւրիւճիւ «ձիավար. écuyer».=Թրք. سوریجی sürüǰü կամ süriǰi..

*Սիւրիւնմէք ըլլալ Վ. «Թշուառ կեանք վարել. mener une vie misérable».=Թրք. سورنمك sürünmek.

*Սիւրիւնտիրմէք ընել «Թշուառացնել. réduire à la misère».=Թրք. سورندرمك süründirmek.

*Սիւրիւքլէմէք ընել «քաշելով և գետին քսելով տանիլ. traîner par terre».=Թրք. سورکلمك կամ سوروکلمك sürüklemek.

Սիւրկիւ «նիգ. verrou».=Թրք. سورکو sürgü.

Սիւրկիւլէմիք ընել «Նիգով փակել, գոցել. verrouiller».=Թրք. سورکولمك sürgülemek.

Սիւրկիւն Կ. «աքսոր. exil».=Թրք. سورکون sürgün.

Սիւրմէ Գ., սիւրմա Կ. «ծարիր. collyre, noire d'antimoine».=պրս. سرمه sürme.

Սիւրմէ Գ., սիւրմա Կ. «ծղխնի, նիգ. gond, verrou».=Թրք. سورمه sürme.

*Սիւրմիք ընել Կ. «քշել, տևել. pousser, durer».=Թրք. سورمك sürmek.

Սիւրսալ «արշաւակի, անկանոն կերպով վազելով, յախուռն. sans ordre, brusque, avec précipitation, à corps perdu».=Թրք. سورصال sürsal.

*Սիւփիւրկէ «աւել. balaie».=Թրք. سپورکه կամ سوپورکه süpürge.

*Սիւփրիւնթի «աւելածք. balayures. 2. անպէտք բան. chose inutile, bon à rien». = Թրք. سپورندی կամ سوپورندی süpürindi.

Սիփէր «պատսպարեալ, ապահով (տեղ). bien abrité, sûr, assûré».=պրս. سپر siper.

Սիփէրլէնմիք ըլլալ «պատսպարուիլ, պահուիլ. s'abriter, se cacher».=Թրք. سپرلنمك siperlenmek.

Սի'քտիր «կորսուէ. va-t-en». = Թրք. سيكدير sikdir, որուն բուն նշանակութիւնը տարբեր է։

Սիքքէ Գ., սիկկա Ղ., սըքյա Կ. «դրամին վրայի փորագրեալ տառերը և նշանները. coin de la monnaie». = արաբ. سكه sikke.

*Սիֆթաք տես Սըֆթաք։

Սիֆթահ Գ., սըֆթա, սըֆթախ Կ., սիֆթէ Ն., սփթա Ղ. «առաջին վաստակ, առաջին անգամ կերուած պտուղ ևլն. երախայրիք, նախան. étrenne, ce qu'on a gagné ou mangé le premier». = արաբ. استفتاح istiftah բառէն աղաւաղեալ سفتاح siftah ձևէն։

Սուլախ «ջրոտ, ջրաշատ, ջրարբի. arrosé d'eau. 2. ջուր սրսկելու ցնցուղ. arrosoir».=Թրք. صولاق sulak.

*Սուլամիշ ընել «ոռոգել, ջրել. arroser».=Թրք. صولامق sulamak.

*Սուլանմիշ ըլլալ «ջրոտիլ. se mouiller. 2. ոռոգուիլ. être arrosé».=Թրք. صولانمق sulanmak.

Սուլանտըրմիշ ընել «ջրոտել (վէրքը). mouiller».=Թրք. صولاندرمق sulandərmak.

Սուլու «ջրոտ. mouillé. 2. Թեթեւսօլիկ. galant».=Թրք. صولو sulu.

Սուլհ Պ., սիւլհ Վ. «հաշտութիւն, առնելիք տալիք չունենալ. conciliation, transaction».=Արաբ. صلح sulh.

Սուճի Պ., սուչի Վ. «ջրավաճառ. vendeur d'eau».=Թրք. صوجى suǰə.

Սուճուխ Պ., սուջուղ Վ. Ղ. «երշիկ. saucisse».=Թրք. صوجوق suǰuk.

Սուճուխճի «երշիկ շինող կամ ծախող. vendeur de saucisses».=Թրք. صوجوقجى suǰukǰə.

*Սուռաթ Ն. Վ. Ղ. «դէմք, կերպարանք, երես. figure, visage».=Արաբ. صورت suret որ Թուրքերէնի մէջ առած է صورات surat ձեւը.

*Սուռաթսըզ Վ. «աներես, լիրբ. effronté, impudent».=Թրք. صوراتسز suratsəz.

Սուս Վ. Ղ. Ն. «լռու, լռէ. st, tais-toi. 2. լուռ, լռ-ռիկ. silencieux». սուսիկ, սուսիկ փուսիկ, սուս փուս «լռիկ մնջիկ. silencieux».=Թրք. صوص sus.

Սուսամ «կնճիթ, շուշմայ. sésame».=Թրք. سوسام կամ صوصام susam.

Սուրուր Պ., սիւրիւր Վ. «սնդիկի սուլամծոյ. précipité de merçure».=Թրք. سرور surur.

Սուֆա Ն. «սրահ. salle».=Արաբ. صفه suffa=Թրք. صوفا sufa դարձած.

*Սուֆրա Վ., սուփրա Ղ. «ճաշի սեղան. table à manger».=Արաբ. سفره süfre=Թրք. դարձած صوفره sufra.

Սոլ Ն. «ձախ. gauche».=Թրք. صول sol.

Սօլախ Գ., սօլախի Հ., սօլաղայ Ն. «ձախլիկ. gaucher».=Թրք. صولاق solak.

*Սօլմիշ ըլլալ «գոյնը նետել, թառամիլ, աժգունիլ. pâlir, se faner, se décolorer».=Թրք. صولمق solmak.

Սօլուխ «շունչ. souffle, haleine».=Թրք. صولوق soluk.

†Սօլուխլուխ «օդ բանելու անցք. soupirail». = Թրք. صولوقلق solukluk.

*Սօլուճան «որդ, բոտոտ (մանաւանդ որովայնի). helminthe».=Թրք. صوغلجان soğəlǰan.

Սօլֆաթօ Գ., սուլֆաթօ Կ. «ծծմբատ քինքինայի. sulfate de quinine».=Թրք. سولفاتو կամ صولفاتو solfato=Իտալ. solfato.

Սօխախ Ն. «փողոց. rue». = Թրք. سوقاق կամ صوقاق sokak=Արաբ. زقاق zokak.

*Սօխուլմիշ ըլլալ «բոլորովին մօտենալ, մէջը մտնել. s'approcher, introduire».=Թրք. صوقلمق sokulmak.

*Սօղռա, սօղռամ Գ., սօռա Կ. «յետոյ. puis».=Թրք. صكره sonra.

Սօմին Գ., սօմուն Կ. «բոլորակ մեծ հաց. miche». = Թրք. صومون somun.

Սօյ Կ. Հ. «տեսակ, ցեղ. genre, espèce», Ն. «բարեկամ, ազգական. ami, parent».=Թրք. صوى soy.

Սօյթարի Գ., սօճթարի, սօղթարի Կ. «սրիկայ, անառակաբարոյ. polisson, effronté».=Արաբ. سعتری satiri «խեղկատակ, միմոս. comique, mime», որ Թրքերէնի մէջ առած է صويتاری soytari ձևը՝ նոյն նշանակութեամբ, միայն ժողովրդականին մէջ «սրիկայ. polisson» իմաստով.

*Սօյմիշ ընել Կ. «կողոպտել. dépouiller, piller».=Թրք. صويمق soymak.

*Սօյսուզ Կ. «սրիկայ, անպիտան. polisson, ignoble».=Թրք. صويسز soysəz.

*Սօյսօփ Ն. Կ. «ամբողջ գերդաստան. toute la famille». =Թրք. صوى صوپ soy sop.

*Սօն Կ. «վերջ. fin. 2. վերջին. dernier».=Թրք. صوك son.

*Սօ՛նէլվիտա «վերջին անգամը ըլլալով. pour la dernière fois».=Թրք. صوك الوداع son elveda «վերջին մնաք բարով». կազմուած Թրք. son և արաբ. elveda ձեւերէն։

Սօնպահար «աշուն. automne».=Թրք. صوك بهار son bahar.

*Սօփա Ն. «բիր. gourdin».=Թրք. صوپا կամ صوپه sopa.

Սօփալը Ն. «բրաղէն. armé de gourdin».=Թրք. صوپەلی sopalə.

Սօֆ «տասուեղէն պաստառ. camelot».=արաբ. صوف sof.

Սօֆու Գ., սօֆի Կ. «մոլեռանդ, ջերմեռանդ. fanatique, dévot».=արաբ. صوفی sofi.

Սօֆտա «տաճիկ կրօնաւոր. moine mahométan».=պրս. سخته soxta, որ Թրք. եղած է صوفته softa.

Վ.

*Վազ գալ, վազ անցնիլ Ն. Կ. «գործէ մը հրաժարիլ, թողուլ. renoncer à». = Թրք. واز كچمك vaz gečmek, واز كلمك vaz gelmek.

*Վախիթ, վախտ Գ., վախտ Ղ. Կ. Ն. «ժամանակ, պատեհութիւն. temps, opportunité».=արաբ. وقت vakt, vakət.

Վախիթսիզ Գ., վախըթսըզ Կ., վախսըզ Ղ. «անժամանակ, կանխահաս, անպատեհ ժամանակ. inopportun, prématuré».=Թրք. وقتسز vakətsəz.

*Վախտ տես Վախիթ։

Վակօն Ն. «երկաթուղիի կառք. wagon».=Թրք. واغون vagon=ֆրանս.=անգլ. wagon.

Վա՛յնաչար «կամայ ակամայ. bon gré mal gré, à contre cœur».=կազմուած وای vay «վա՜յ. oh!» բացագանչութենէն և պրս. ناچار načar «ակամայ. forcément, à contre cœur» բառէն։

Վաշախ «հասկ. épi».=Թրք. باشاق bašak.

*Վառտա «ճանապա՛րհ, մէկդի՛ կեցիր, ի բա՛ց. gare!» =Թրք. واردا varda =Իտալ. guarda. Իսկ Վանեցոց խա̈բա̈րդա̈, խա̈բա̈րդա̈ր կամ Ղարաբաղցոց խաբարդա, խաբարդար ևլն. =պրս. خبردار xaber dar «լուր ունեցիր, լսէ. entends!»

*Վասիյէթ Պ., վըսիյոթ Ղ. «կտակ. testament». =արաբ. وصيت vasəyyet.

*Վատէ Պ., վա̈դա̈ Ղ. «պայմանաժամ. délai, terme». =արաբ. وعده vade.

Վարախ Պ., վարաղ Վ., Ճարախ Ն. «գոյնզգոյն զարդերով նկարուած տեսակ մը թուղթ՝ գրքերու կամ տետրակներու կողքին կպցնելու համար. կճակերպ թուղթ. papier marbré». Իսկ վարաղ Ղ. «հայելիին ետևը քսուած նիւթը. tain de miroir». =արաբ. ورق varak «թերթ, թուղթ. papier, feuille de papier», իսկ Թրքերէնի մէջ առած է յատկապէս առաջին նշանակութիւնը։

*Վարիյէթ Պ., վարիյաթ Վ. «հարստութիւն. richesse». =Թրք. واريت variyet.

Վէզիր Ն., վա̈զիր Ղ. Վ. «եպարքոս. grand vizir». =արաբ. وزير vezir.

*Վէլվէլէ Պ., վա̈լվա̈լա̈ Վ. «աղմուկ, ժխոր. bruit, tumulte». =արաբ. ولوله velvele.

Վէլվէլէճի Պ., վա̈լվա̈լա̈ջի Վ. «աղմուկ հանող, ժխոր ձգող. alarmiste». =Թրք. ولوله جى velveleǰi.

Վէսէլամ Պ., վա̈սա̈լա̈մ Վ. «վերջապէս. enfin. 2. և ահա վերջացաւ. et c'est fini». =արաբ. والسلام vesselam.

*Վէրան Վ. «աւերակ (ած.). ruiné». =պրս. ويران viran.

Վէրանէ Պ., վէրանա Վ. «աւերակ (գոյ.). desert». =պրս. ويرانه virane.

Վէրէմ Պ., վա̈րա̈մ Վ. «թոքախտ. phtisie. 2. թոքախտաւոր. phtisique». =արաբ. ورم verem.

Վէրէմլի «թոքախտաւոր. phtisique». =Թրք. ورملى veremli.

վ,էրէսիյէ Պ., վէրասյա Վ. «ապառիկ. à crédit». = Թրք. ویرەسیە viresiye, veresiye.

վ,էրկի Վ. «հարկ. impôt, tribut». = Թրք. ویرکو virgü, vergü.

վ,էրտիվէն Պ., մտրդուվան, մըրդըվան Ղ., մէրտէվէն, մէրտիվէն Ն. «սանդուխ. escalier. 2. շարժական սանդուխ. échelle, rancher». = պրս. نردبان nerdüban.

վ,էքիլ Պ., վաքիլ Վ. Ղ. «փոխանորդ. remplaçant, vicaire». = արաբ. وکیل vekil.

վ,էքիլխարճ Պ., վաքըլխարջ Վ. «մատակարար. intendant». = պրս. وکیلخرج vekilxarǰ.

վ,ըզ գալ Ղ. «անօտի բան թուիլ. sembler sans importance». = Թրք. وز کلمك vəz gelmek.

վ,ըզըլթը «անօտի բան. sans importance». = Թրք. وزلتی vəzəltə.

վ,իզիթա Պ., վիզիթ Ն. «այցելութիւն. visite». = Թրք. ویزیته vizita = իտալ. visita.

*վ,իժտան «խղճմտանք, խիղճ. conscience». = արաբ. وجدان viǰdan.

վ,իլայէթ Պ., վիլայէթ Վ. «գաւառ, կուսակալութիւն. province». = արաբ. ولایت vilayet.

վ,իտա Պ., վիդա Վ., (վինթ Ն.) «պտուտակ. vis». = Թրք. ویده vida = իտալ. vite.

*վ,ի՛րա Ն. Վ. «միշտ, անընդհատ. toujours, sans cesse». = Թրք. ویرا vira.

*վ,ուճուտ «մարմին. corps, buste». = արաբ. وجود vüǰud.

վ,ուճուտլու «գէր, մարմնով լի. gros, corpulent». = Թրք. وجودلو vüǰudlu «մարմնեղ»։

Տ.

Տազ Պ., տազ Կ. «ճաղատ. chauve».=Թրք. طاز կամ داز daz.

Տալ Պ., տոլ Ղ. «ճիւղ. branche».=Թրք. دال dal.

Տալախ Ն., տալախ Կ. «փայծաղ. rate. 2. Ջրգողութիւն. hydropisie».=Թրք. طالاق dalak.

*Տալաշմիշ ըլլալ Պ., թալաշմիշ ըլալ Ն. «իրարու-հետ կռուիլ. faire querelle, lutter». = Թրք. طالاشمق dalašmak.

Տալլը «ճիւղալից. branchu, ramé».=Թրք. داللى dallə.

Տալխաւուխ «հացկատակ. parasite». = Թրք. طالقاوق dalkavuk.

Տալղա Պ., դալկա Կ., տօլղուն Ն. «ալիք. vague, flot, onde».=Թրք. طالغه dalga.

Տալղալաթմիշ ընել «ալիք հանել. agiter, faire flotter, ondoyer».=Թրք. طالغه‌لتمق dalgalatmak.

Տալղալանմիշ ըլլալ Պ., դալկալամիշ Կ. «ալեկոծուիլ. s'agiter, flotter».=Թրք. طالغه‌لنمق dalgalanmak.

Տալղալը Պ., դօլղունլու Ն. «ալեկոծ. agité, houleux». =Թրք. طالغه‌لى dalgalə.

Տալղըճ «սուզորդ. plongeur».=Թրք. طالغج dalgəǰ.

Տալղըն «մտախոհ, մտազբաղ. pensif. 2. ապուշ. bonhomme, idiot».=Թրք. طالغين dalgən.

Տալմիշ ըլլալ Պ., դալմիշ Կ. «ջրի տակ սուզիլ. se plonger. 2. մտախոհ լինիլ, զբաղիլ. être pensif, préoccupé». =Թրք. طالمق dalmak.

Տալյան «ձկնատեղան. pêcherie». = Թրք. طاليان կամ داليان dalyan.

Տալ պուտախ «բազմաթիւ ճիւղեր. branchage».=Թրք. دال‌بوداق dal budak.

*Տալտըրմիշ ընել «մխել, ջրին տակը խոթել. plonger»,

Ն. «կուժը դատարկել. vider la cruche». = Թրք. طالدرمق daldərmak «մխել. enfoncer».

Տահա Ն., դըհա Վ. «դեռ, տակաւին, այլ ևս, աւելի. encore, plus, pas plus».=Թրք. دها daha.

†Տաղել Ն., դաղել Ղ., դողել Վ. «խարանել. cautériser».=Թրք. داغلامق dağlamak.

Տաղըթմիշ ընել Ն., դաղըթմիշ անել Վ. «ցրուել. dissiper».=Թրք. طاغتمق dağətmak.

Տաղըլմիշ ըլլալ Ն., դաղըլմիշ Վ. «ցրուիլ. se dissiper, être dissipé».=Թրք. طاغلمق dağəlmak.

Տաղընըխ Ն. Ղ. «ցրուած. dissipé». = Թրք. طاغنق daġənək.

*Տաղտաղա «հոգ, նեղութիւն. embarras, occupation». =Թրք. دغدغه dağdağa.

Տամա Ն., տամա Վ. «խաղ մը. jeu de dames. 2. տիկին. dame, madame».=Թրք. دامه dama=Իտալ. dama.

*Տամաղ Պ., տամախ Ն., դամաղ Վ. Ղ. Ն. «քիմք. palais de la bouche». = Արաբ. دماغ dimaġ = Թրքերէնի մէջ առած طاماق damak ձևը։ Կը գործածուի անասուններու համար. մարդոց համար աւելի գործածական է քէրնի թավանը։

Տամար Ն., տամար Վ., դամար Ղ. «երակ. veine». = =Թրք. طمر damar.

Տամըզլըխ Պ., տամազլըղ Վ., դամըզլըղ Վ. «յովատակ. étalon».=Թրք. طامزلق daməzlək.

Տամլա Ն., տամբլա Վ. «կաթիլ. goutte. 2. կաթուած, կաթուածահարութիւն. apoplexie», տամլա իջնալ «կաթուածահար լինիլ. tomber en apoplexie». = Թրք. طامله կամ طاملا կամ طمله damla.

*Տամլայել «կաթկթել. dégoutter, tomber goutte à goutte».=Թրք. طاملامق damlamak.

Տամղա Պ., դամկա Վ., թամղա Ն. «դրոշմ. empreinte». =Թրք. طامغه կամ تمغا tamga.

Տամղալամիշ ընել Պ., դամկալամիշ անել Վ., թամ-

դա անել Ն. «դրոշմել. empreindre». = Թրք. طامغالامق damgalamak.

Տամղալանմիշ ըլլալ Պ., դամկալամիշ Վ., թամղա ըլալ Ն. «դրոշմուիլ. s'empreindre». = Թրք. طامغالانمق damgalanmak.

Տամղալը Պ., դամկալի Վ., թամղալը Ն. «դրոշմեալ. empreint, marqué».=Թրք. طامغالى damgalə.

Տամղաճի «դրոշմ դարնող. qui marque avec une empreinte».=Թրք. طامغاجى damgaǰə.

Տամղասըզ Պ., դամկասըզ Վ. «անդրոշմ. sans empreinte, sans marque».=Թրք. طامغاسز damgasəz.

Տամճանա «Հաղաղակ. dame-jeanne». = Թրք. داماجانه dameǰane=Իտալ. damigiana.

*Տայաթմիշ ընել Պ., դայաթմիշ անել Վ., տայամիշ անել Ն. «կրթնցնել. appuyer». = Թրք. طيانمق կամ طایاتمق dayatmak.

*Տայաթտըրմիշ ընել «կրթնցնել տալ. laisser appuyer». =Թրք. طیاتدرمق կամ طایاتدرمق dayatdərmak.

*Տայախ Ն., տայաղ, տայեղ Վ. «ծեծ. bastonnade. 2. Նեցուկ, յենարան. appui, étai», դայաղ Ղ. «յենարան. appui».=Թրք. طیاق կամ طایاق dayak.

*Տայանըկլը «դիմացկուն. durable, solide». = Թրք. طیانقلی կամ طایانقلی dayanəklə.

*Տայանմիշ ըլլալ «կրթնիլ. s'appuyer. 2. դիմանալ. résister, durer».=Թրք. طیانمق կամ طایانمق dayanmak.

Տայի Ն. Ղ. «մօրեղբայր. oncle maternel».=Թրք. دایی կամ طایی dayə.

*Տայմա Ն. «միշտ. toujours».=Արաբ. دائما daima.

*Տայրէ Ն., դաիրյա Վ. «Թաղապետական շրջանակ. cercle municipal. 2. դափ. tambour de basque». = Արաբ. دائره daire.

*Տանըշմիշ ըլլալ Պ., դանըշմիշ Վ. «խորհրդակցիլ. consulter».=Թրք. طانشمق danəšmak.

Տանկալախ Պ., տանգալաղ Վ., տանղալախ Ն. «բըթամիտ. nigaud».=Թրք. دانغالاق dangalak.

Տանտիկ «ծաղր. raillerie. 2. քնքշանք. mignardise».=Թրք. داندين dandin.

Տապան Ն., դաբան Վ. «ներբան, կրունկ. plante du pied».=Թրք. طابان կամ طبان daban.

Տապան ինճիրի «պաղատիտ, չոր թուզ. figue sèche».=Թրք. طبان الجيرى daban injiri.

Տապանճա Պ., տաբանջա Վ., թըփընչա Ղ. «ատրճանակ. pistolet».=Թրք. طبانجه tabanǰa.

†Տառ «հազիւ հազ. à peine».=Թրք. طار dar.

Տառա Պ., դտռտ Վ. «ապրայ. tare». ոճով կ'ըսուի տարան առնել «ինչ լինելը լաւ մը իմանալ. connaître parfaitement».=Թրք. طاره tara=իտալ. tara.

Տառը «կորեկ. millet».=Թրք. طارى կամ دارى darə.

Տառօս Ն. մէկու մը պատահած բանը ուրիշին մաղթելու ժամանակ կ'ըսուի տառօսը քեզի, տառօսը քու վըրադ կամ տառօսը ինծի, տառօսը անոր ևլն.։ Բառին ծագման համար հետևեալ մեկնութիւնը կը տրուի։ Հին ժամանակ սովորութիւն էր եղած հարսին և փեսին գըլխուն կորեկ ցանել. եթէ պատահէր որ ցանուած կորեկներէն ուրիշներու վրայ ալ ընկնէր, կը հաւատային թէ անոնք ալ շուտով պիտի ամուսնանային։ Ըստ այսմ տառօս =կը դըրուի Թրք. طاريسى կամ داريسى darəsə «անոր կորեկը» և Թրք. طاريسى باشنه darəsə bašəna «նոյնը քեզի կը մաղթեմ. je vous souhaite le même».

Տավա Պ., դտվտ Վ. «դատ. jugement, procès», դավա Ղ. «կռիւ. querelle, dispute».=արաբ. دعوى կամ دعوا dava «դատ. procès».

Տավաճի Պ., դտվտջի Վ. «դատախազ. plaidant», դավաջի Ղ. «կռուարար. querelleur».=Թրք. دعواجى davajə.

Տավէթ Պ., դտվտթ Վ. «հրաւէր. invitation».=արաբ. دعوت davet.

Տավէթճի «հրաւիրող. qui invite». =Թրք. دعوتجی davetǰi.

*Տավլումպազ «շոգենաւի անուի վրայի յարկը. tambour de roue».=Թրք. طاولمباز davulumbaz.

Տավուլ «Թմբուկ. tambour».=Թրք. طاول davul.

Տավուլճի «Թմբկահար. tambour, qui bat le tambour». =Թրք. طاولجی davulǰə.

*Տավռանմըշ ըլլալ Պ., դավռանմըշ Վ. «շարժիլ, երթալ, վարուիլ. agir, se comporter». =Թրք. طاورانمق davranmak.

Տատա «սնտու, մանկիկներու սպասուհի. nourrice». =Պրս. دادا dada.

Տատանմըշ ըլլալ Պ., տատամըշ ըլալ Ն. «միշտ յաճախել. hanter».=Թրք. دادانمق dadanmak «հրապուրիլ. être alléché».

*Տատանտըրմըշ ընել «յաճախել տալ. faire hanter».=Թրք. داداندرمق dadandərmak.

*Տա՛տը ճիհյա «Աստուած ազատէ, փորձանք բան է, վտանգաւոր բան է. c'est bien dangereux».=Պրս. داد و فریاد dad u feryad կազմուած dad «դատ, խնդիր, իրաւունք. procès, jugement, justice» և feryad «ողբ, կոծ. pleurs, lamentation» բառերէն։

*Տա՛րմատաղին Պ., դարմադաղըն Վ. «ցիրուցան. tout dispersé».=Թրք. طارماطاغین darmadağən.

Տարտըղնել «ցիրուցան ընել. disperser», տարտըղնիլ «ցրուիլ. se dissiper, se disperser». =Թրք. طار طغان dardağan «ցիրուցան. dispersé, dissipé».

Տէ՛, †տէ՛ինտի, †տէ՛ինտիք «է, հը, հը ուրեմն. eh bien!» =Թրք. ده de, ده امدی de imdi.

*Տէլիխանլը Ն., դըլիկանլի Վ. «երիտասարդ. jeune». =Թրք. دلی قانلی deli kanlə.

*Տէլի տօլու Պ., դըլիդօլու Վ. «էւել-պակաս, քիչ մը խենթուկ. toqué».=Թրք. دلی طولو deli dolu.

Տէմէթ Պ., դոմոթ Վ. «տրցակ. bouquet, botte». = Թրք. دمت demet.

*Տէմին «քիչ առաջ. tout à l'heure». = Թրք. دمين demin.

Տէմիր Պ. «երկաթ. fer. 2. Նաւի խարիսխ. ancre», դոմիւր Վ. «Նաւի խարիսխ. ancre». = Թրք. تيمور timur կամ دمير demir.

Տէմիրլէմիշ ընել «խարսխել. ancrer, mouiller». = Թրք. دميرلمك demirlemek.

Տէմիրճի Ն., դոմիրջի Վ., դոմիւրչի Ղ. «երկաթագործ. forgeron». = Թրք. تيمورجى timurǰə կամ دميرجى demirǰi.

*Տէյէր «յարգ, արժէք. estime, valeur». = Թրք. دكر deyer.

Տէյի Պ., դէյի Վ. «իբր, ասելով. comme si, en disant». = Թրք. ديو deyu.

Տէյիշ տօխուշ «փոխփոխակի. tour à tour». = Թրք. دكش طوقوش deyiš dokuš.

Տէյիրմէն «ջաղացք. moulin». = Թրք. دكرمن deyirmen, دكرمان deyirman.

Տէյիրմէնճի «ջաղացպան կամ ջաղացք շինող. meunier». = Թրք. دكرمنجى deyirmenǰi.

*Տէյիրմի «բոլորշի. rond, circulaire». = Թրք. دكرمى deyirmi.

*Տէյմա Պ., դոյմա Վ., տէկմէ Ն. «ամէն, որ և իցէ. tout, qui que ce soit». = Թրք. دكمه deyme.

Տէյմաճայով «հազիւ հազ (դրականի հետ). à peine, avec difficulté. 2. դիւրաւ (բացասականի հետ). facilement». օր. տէյմաճայով մարդու բան չիտուր. Տէյմաճայով առի ձեռքէն. = Թրք. دكمه حاله deyme halle (hal «վիճակ. état» բառին գործիականով և նախդրդ բառով կազմուած).

*Տէյմէտէ Պ., դոյմոդա Վ. «չեմ կարծեր, հաւանական չէ. je ne crois pas, ce n'est pas probable». = Թրք. دكمده deymede.

*Տէյնէկ Պ., դոգոնակ Վ., դըգյոնակ Ղ. «ցուպ. bâton». = Թրք. دكنك deynek.

*Տէյsիrմիc ընել Ն. «հասցնել, կրթնցնել, արժէքը կտրել տալ. faire parvenir, appuyer, apprécier». = Թրք. دكدرمك deydirmek.

*Տէնէմիc ընել «փորձել. éprouver, essayer». = Թրք. دنهمك denemek.

Տէնկ Պ., դոնգյ Վ. «հակ. balle, ballot. 2. հաւասարակշիռ. en équilibre».=Թրք. دنك denk.

Տէնկսիզ Ն. «համարձակ և առանց քաղաքավարական ձևերուն ուշադրութիւն դարձնելու երեսին բսող. franc».=Թրք. دكسز densiz «անխորհուրդ. inconsidéré».

†Տէպէcիr Պ., թոբոcիւr Վ. «կաւիճ. craie». = Թրք. تباشير tebašir.

Տէսsան «տաճկական բանաստեղծութեան տեսակ մը. espèce de poésie turque».=պրս. داستان dastan կամ دستان destan.

Տէսsէկ «նեցուկ, յենարան. appui, support». = պրս. دستك destek.

*Տէվամ «շարունակութիւն. suite».=արաբ. دوام devam.

Տէվէ Ն., դովո Դ. «ուղտ. chameau».=Թրք. دوه deve.

Տէվէ թիքէնի «ուղտափուշ. chardon».=Թրք. دوه دیكنی deve dikeni

Տէվէ խուcի Ն. «ջայլամ. autruche». = Թրք. دوهقوشی deve kušə.

Տէվէճի «ուղտապան. chamelier».=Թրք. دوهجی deveǰi.

*Տէվիrմիc ընել Պ., դովիւrմիc անել Վ., sէպէrմիc անել Ն. «շրջել, տապալել. renverser». = Թրք. دویرمك devirmek.

*Տէվrիլմիc ըլլալ «շրջուիլ, տապալիլ. se renverser, chavirer».=Թրք. دورلمك devrilmek.

Տէվrիc Ն., sէrվիc Պ., դովrէc, դոrվէc Վ., դոr-վիc, դէrվիc, դէօվrիc Դ. «մահմետական վանական. derviche, moine musulman».=պրս. درویش derviš.

*Տէsէ «մեծ հայր, պապ. grand père».=Թրք. دده dede.

†Տէsիrկին «վտարանդի, աստանդական. errant, banni». =Թրք. دیدركن dedirgin.

*Տէ՛րախապ «անմիջապէս. aussitôt». = պրս. درعقب der akab.

Տէրէ «գետ. ruisseau», դորտ Կ. Ղ., sէrէ Ն. «ձոր. vallée».=Թրք. دره dere.

Տէրէկ հայերէն դարակ «tiroir» բառն է. պօլսահայք կը համարեն թէ sէrէկ՝ դարակ-ին տաճկական ձևն է, բայց պարսիկ բառ մը չգիտէ Թուրք լեզուն, այլ միայն հայոց յարմարցուցածն է։

Տէրէճէ Պ., դորտջա Կ. «աստիճան. degré».=արաբ. درجه dereje.

Տէրէ՛պէյի «բռնաւոր, բռնակալ. tyran». = Թրք. دره بکی derebeyi.

*Տէրի Պ., դորի Կ. «կաշի, մորթ. cuir, peau».=Թրք. دری deri.

Տէրմանն Պ., դորմըն Կ. «դարման. remède». = պրս. درمان derman.

†Տէրմանսըզ «հիւանդ. malade». = Թրք. درمانسز der-mansəz.

*Տէրպէsէr Պ., դորբէդոր Կ. «Թափթփած. noncha-lant». = պրս. دربدر derbeder «Թափառական, մուրացկան. errant, mendiant».

Տէրվիշ տես Տէվրիշ։

Տէրվիշանէ Պ., դովրիշոնի Կ. «տէրվիշի նման, աղքատ, Թափած Թափթփած. pauvre, en bonhomme».=պրս. درویشانه dervišane.

*Տէrs Ն., դորդ Կ. Ղ. «ցաւ, վիշտ. mal, souffrance, affliction».=պրս. درد derd.

Տէrsլէշմիշ ըլլալ Պ., դորդլաշմիշ Կ. «իրարու վիշտերուն վրայ խօսակցիլ. converser sur des chagrins mutuels, se compatir».=Թրք. دردلشمك derdlešmek.

*Տէrsլի Պ., դորդլի, դորդլու Կ., sէrsլը Ն. «ցաւոտ, վշտահար. souffrant, accablé de chagrins».=Թրք. دردلى derdli.

*Տէrsսիզ Պ., sէrsսըզ Ն., դորդսըզ Կ. «անվիշտ, անհոգ. sans souci».=Թրք. دردسز derdsiz.

Տէփօ «մթերանոց. dépôt».=Թրք. دپو depo=Ֆրանս. dépôt.

Տէփօզիթօ Պ., դիփօզիթօ Վ. «մթերանոց. dépôt». = Թրք. دپوزيتو depozito=Իտալ. deposito.

Տէօնիւմ Պ. «արտավար (1600 քառ. արշըն). arpent, 1600 archins carrés. 2. Ջուրի չափ (մօտ 40 դոյլ). une charge d'eau, 40 seaux», Ղ. «անգամ, հեղ. fois». = Թրք. دونم dönüm առաջին երկու նշ.։

Տէօշ Պ., դէօշ Վ. «ոչխարին կամ եզան կուրծքի, կողերու, ուսի միսը. poitrail, carré», դէօշ Ղ. «կուրծք (առ. հասարակ). poitrine». = Թրք. دوش döš առաջին նշանակութեամբ, որ կուգայ պրս. دوش duš «ուս. épaule» բառէն։

Տէօշէթմիշ ընել «կահաւորել. ameubler». = Թրք. دوشتمك došetmek.

Տէօշէկ Պ., դէօշակ Վ. Ղ. «անկողին. lit». = Թրք. دوشك došek.

Տէօշէմէ Պ., դէօշամա Վ. «տախտակամած. plancher». =Թրք. دوشمه կամ دوشهمه döšeme.

Տէօշէնմիշ ըլլալ «կահաւորուիլ. être meublé».=Թրք. دوشنمك döšenmek.

*Տէօվլէթ Պ., տէվլէթ Ն., դէօվլաթ Վ. Ղ. «ճոխութիւն, երջանկութիւն, փարթամութիւն. luxe, bonheur, richesse». =Արաբ. دولت dövlet.

Տէօրթ յօլ աղզի «քառուղի. carrefour».=Թրք. درت يول آغزى dört yol ağzə.

Տէօրթնալ Պ., դէօրթնալ Վ. «արարշաւ, քառատրոփ ընթացք (ձիու). à toute bride, à bride abattue». = Թրք. درت نعل dört nal.

*Տէօրտիւնճի Պ., դէօրդընջի Վ. «չորրորդ. quatrième». =Թրք. دردنجى dördinǰi.

Տէօքիւմ «պտուղներու և բանջարեղէններու ամենառատ ժամանակը».=Թրք. دوكم döküm.

Տէօքմէ գ., թէօյճմը կ. «Թափծու. en fonte». =Թրք. دوكمه dökme.

Տէօքմէճի գ., թէօյճմըչի կ. «Ձուլարար. fondeur». =Թրք. دوكمه‌جی dökmeǰi.

*Տէֆ ընել գ., դըֆ անել կ. «Վանել. chasser, renvoyer», տէֆ ըլլալ «Դուրս կորսուիլ. s'en aller, disparaître». =Արաբ. دفع def.

Տըլլա «Ապուշ, տխմար. idiot, sot».=Թրք. dəlla.

Տըռըլթը գ., տըռըլթի ն., դըռըլթի կ. «Անօտի, դատարկ. inutile, bon à rien».=Թրք. دیرلتی dərəltə.

Տըռլիկ «Հանգիստ, միաբանութիւն. repos, conciliation, accord».=Թրք. دیرلك dirlik.

Տըրհամ գ., դըրհամ կ. «Տրամ (կշիռ). dirhem». =Պրս. درهم dirhem.

Տիզի «Շարք. rang, enfilade».=Թրք. دیزی dizi.

Տիզլիկ «Տեսակ մը ասիական տաբատ. espèce de culotte asiatique».=Թրք. دیزلك dizlik.

*Տիզխափախի «Ծնկան ոսկր. rotule». =Թրք. دیز قپاغی diz kapağə.

*Տիզկին ն., դիզգին կ. «Սանձ. bride». =Թրք. دیزکین dizgin.

*Տիզմիշ ընել «Շարել. ranger».=Թրք. دیزمك dizmek.

*Տիլէնճի գ., դիլընչի կ. «Մուրացկան. mendiant». =Թրք. دیلنجی dilenǰi.

Տիլիմ գ., դիլիմ կ. «Շերտ. tranche».=Թրք. دیلیم dilim.

Տիլսիզ «Համր. muet».=Թրք. دیلسز dilsiz.

Տիխաթ «Ուշադրութիւն. attention». = Արաբ. دقت dəkkat.

*Տիհա գ. «Ահաւասիկ. voilà».=Թրք. دها diha.

*Տիյէթ «Արժէք, գին. prix, valeur».=Արաբ. دیت diyet «արեան գին».

Տիյի գ., դիյը կ. «Իբր, թէ, ասելով. comme si, en disant que».=Թրք. دیو deyu.

Տինկիլ «Առանցք. axe».=Թրք. دنكل կամ دینكل dingil.

Տինճ Գ., դինջ Կ. «առողջ, առոյգ. bien portant, sain», Դ. «հանդարտ. tranquille».=Թրք. دنج կամ دينج dinǰ.

*Տիշ «սխտորի պճեղ. gousse d'ail».=Թրք. ديش diš.

*Տիշի Գ., թիշի Ն. «էգ, մատակ. femelle». = Թրք. ديشى diši.

*Տիշլէկ «ատամները թափած. brèche-dent, édenté».= =Թրք. ديشلك dišlek.

Տիշճի Գ., դիշջի Կ. «ատամնաբոյժ. dentiste».=Թրք. ديشجى dišǰi.

*Տիշպուտախ «հացի ծառ. frêne». = Թրք. ديش بوداق diš budak.

*Տիպ Գ., դիբ Կ. «տակը, յատակ. sous, fond».=Թրք. ديب dib.

*Տիպէկ «սանդի տոռն. pilon».=Թրք. ديبك dibek «մեծ սանդ. mortier large».

Տիպլօմա Ն., դիբլօմա Կ. «վկայագիր. certificat, diplôme».=Թրք. ديپلومه diploma=Լատ. diploma.

*Տիպճիկ «հրացանի կոթ. crosse de fusil». = Թրք. ديبجك dibǰik.

Տիվիթ Ն., դվիթ Կ. «հին ձեւով գրչաման, կաղամար. encrier».=Թրք. دويت divit=Արաբ. دوات devat.

Տիրէկ Գ., դիրագյ Կ. «գերան, սիւն. poutre, colonne». =Թրք. ديرك direk.

Տիրի Ն. «ողջ, առոյգ, կարծր. sain, bien portant, dur». =Թրք. ديرى diri.

*Տիրիլմիշ ըլլալ «կենդանանալ. s'animer, ressusciter. 2. կազդուրուիլ. se fortifier, prendre de la vigueur».=Թրք. ديرلمك dirilmek.

Տիրսէկ Գ., թիսէֆ Ն. «արմուկ. coude».=Թրք. ديرسك dirsek.

Տիւզ Գ., տուզ Ն., դիւզ Կ. Դ. «հարթ. plat. 2. ուղիղ. droit».=Թրք. دوز düz.

*Տիւզէթմիշ ընել Գ., դիւզաթմիշ անել Կ. «յարդարել. mettre en ordre».=Թրք. دوزتمك düzetmek.

Տիւզէն Ն., դիւզըն Կ. «արդուզարդ. toilette. 2. սըն-դոյր (Թուրք կիներու յատուկ). fard, rouge».=Թրք. دوزن düzen.

Տիւզէնմիշ ըլլալ Ն. «զարդարուիլ. se parer». = Թրք. دوزلمك düzenmek.

*Տիւզիլմիշ ըլլալ «յարդարուիլ, հարթուիլ. s'arranger, être arrangé, aplani».=Թրք. دوزلمك düzilmek.

Տիւզկիւն Ն., դիւզգիւն Կ. Ղ. «հարթ, յարդարեալ. arrangé, aplani».=Թրք. دوزكون düzgün.

Տիւզմիշ ընել Ն., դիւզմիշ անել Կ. «զարդարել, յարդարել. orner, parer, arranger».=Թրք. دوزمك düzmek.

Տիւլպիւն Պ., դիւրբիւն Ղ., դիլպի Ն., դէօլբինդ Կ. «հեռադիտակ. télescope, lunette».=պրս. دوربين durbin.

†Տիւման Պ., դուման Կ., թուման Ն. «մշուշ (աչքի, օդի). brouillard, opacité».=Թրք. دومان düman.

Տիւմէն Պ., դուման Կ. «ղեկ. gouvernail». = Թրք. دومن dümen=իտալ. timone կամ յուն. τίμον.

Տիւմէնճի «ղեկավար. timonier».=Թրք. دومنجى dümenǰi.

Տիւմպէլէկ «փոքր թմբուկ. tambourin». = Թրք. دمبلك dümbelek.

Տիւմտիւզ Պ., դիւմդիւզ Կ. «բոլորովին հարթ կամ ուղիղ. bien aplani, bien droit».=Թրք. دومدوز düm düz.

†Տիւյիւմ «հանգոյց. nœud».=Թրք. دوكوم düyüm.

*Տիւնյա Պ., դիւնյա Կ. «ամէն մարդ. tout le monde», Ղ. «աշխարհ. monde».=արաբ. دنيا dünya «աշխարհ»։

*Տիւշէշ Պ., դիւշըշ Կ., դուշէշ Ղ. «նարտախաղի մէջ զոյգ վեց. double six (en tric-trac). 2. յաջող բախտ. bonne chance».=պրս. دوشش düšeš.

*Տիւշիւնմիշ ըլլալ Պ., դիւշիւնմիշ Կ. «վարանելով մտածել. penser, réfléchir». = Թրք. دوشونمك կամ دشنمك düšünmek.

Տիւշման Պ., տուշման Ն., դիւշման Կ., դիւշմըն Ղ. «թշնամի. ennemi».=պրս. دشمن düšmen.

*Տիւպարա Պ., դուբարա Կ. Ղ. «նարտախաղի մէջ զոյգ

երկու. double deux (en tric–trac). 2. Նենգ, խաբեբայութիւն. mauvais tour, fraude».=պրս. دوباره dübara.

Տիւտիւկ Պ., դիւդիւգյ Ղ., դուդուկ Կ. «սուլիչ. sifflet». =Թրք. دودوك düdük.

*Տիւrզիւ Պ., դիւռզի Կ. «կաւատ. maquereau». =արաբ. درزی dürzi «Դրուզ, Լիբանանի ազգի անունը. Druze de Liban», որ Թուրքերէնի մէջ առած է այս նշանակութիւնն ալ. Հմմտ. չըմըռs, թիւrf, չըթախ։

*Տիւrթմիc ընել Ղ., թութմիc անել Ն. «խթել, մշտել. pousser, coudoyer».=Թրք. دورتمك dürtmek.

Տիւrկէr Պ., դիւլգյոr Ղ. «հիւսն. charpentier».=Թրք. دولكر dülger.

Տիf Պ., թիfյ Կ. «ուղղահայեաց ցցուած, կանգնած. perpendiculaire, droit, dressé».=Թրք. ديك dik.

Տուզինա Պ., դիւզին Կ., (տուժին Ղ.) «երկոտասնեակ. douzaine».=Թրք. دوزينه duzina=իտալ. dozzina.

Տույ «բնազդ. instinct».=Թրք. طوى duy.

Տույղու «զգացում. sens, sentiment». =Թրք. طويغو duygu, duyğu.

Տուպա «լաստի նման տափարակ նաւակ. ponton». = Թրք. دوبه duba.

Տուռղուն «հանդարտ, խաղաղ, անշարժ. stagnant, calme, paisible, tranquille».=Թրք. طورغون durgun.

Տուռուլմիc ըլլալ «մրուրը տակը իջնել. se clarifier, devenir limpide».=Թրք. طورولمق durulmak.

*Տուվա Պ., դուղա Կ. «աղօթք. prière». Ոճով կ'ըսուի տուվա ըrէ fի «բարեբախտաբար, ի շնորհս. heureusement, grâce à».=արաբ. دعا dua.

Տուվաrճի «պատ հիւսող, որմնադիր. maçon».=Թրք. ديوارجى divarǰə.

Տուտախ «շրթունք. lèvre». =Թրք. دوداق dudak.

Տուտուխուշի «թութակ. perroquet».=Թրք. طوطىقوشى tuti kušə.

Տուrպախ «ապուշ, տխմար. bonhomme». բուն կը նը-

շանակէ «կանգնէ նայէ» և ըստ այսմ կուգայ Թրք. طورباق dur-bak ձևէն. կ'ըսուի յատկապէս երեխաներու և Թուրք զինուորներու համար։

Տօլամա «մատնաշուրթն. panaris». =Թրք. طولامه dolama.

Տօլանտըրճի կամ տօլանտըրըճի Պ., դօլանդըրջի Կ. «խաբեբայութեամբ ուրիշներուն դրամն ուտող. escroqueur».=Թրք. طولاندیریجی dolandərəǰə.

Տօլանտըրմըշ ընել Պ., դօլանդըրմըշ անել Կ. «խաբեբայութեամբ ուրիշներուն դրամն ուտել. escroquer». =Թրք. طولاندرمق dolandərmak.

Տօլաշըխ Պ., դօլաշըղ Կ. «մանուածապատ, խառնակ. compliqué, zigzag».=Թրք. طولاشق dolašək.

*Տօլաշմըշ ըլլալ Պ., դօլաշմըշ Կ. «մանուածապատ ճամբաներով պտտիլ, շրջշրջել. circuler, faire des tours».=Թրք. طولاشمق dolašmak.

Տօլապ Ն., տօլապ Կ. «պահարան. armoire. 2. ջուր քաշելու անիւ. appareil pour puiser de l'eau. 3. խարդախութիւն, հնարք. ruse, intrigue, frauderie». = պրս. دولاب dolab.

*Տօլղուն Ն. «լի, ատոք. rempli, plein».=Թրք. طولغون dolġun.

Տօլմա Ն., դօլմա Կ. Դ. «լիցք (պատինճանի, դդումի, ձկնականջի, ձկան, հաւու, տերևի ևն.). farci». = Թրք. طولمه dolma.

*Տօլու «լի. plein».=Թրք. طولو dolu.

Տօնտուրմա Պ., դօնդուրմա Կ. «պաղպաղակ. glace».=Թրք. طوکدرمه dondurma.

Տօնտուրմաճի Պ., դօնդուրմաջի Կ. «պաղպաղակ շինող կամ ծախող. glacier».=Թրք. طوکدرمه‌جی dondurmaǰə.

Տօխումա «տեսակ մը հիւսուած լաթեղէն. tissu». = Թրք. طوقومه dokuma.

Տօխումաճի «տօխումա շինող կամ ծախող. tisserand». =Թրք. طوقومه‌جی dokumaǰə.

Տօքուշմաք ըլլալ «հաւկիթ կռուացնել».=Թրք. طوقوشمق dokušmak.

Տօխսան Ն., դօխսան Կ. «իննսուն. quatre-vingt-dix».=Թրք. طقسان doksan.

†Տօղուշ «ծնունդ. naissance. 2. բնութիւն. nature».=Թրք. طوغش կամ طوغوش doğuš.

*Տօղրամ տօղրամ «խիստ մանր ջարդած. coupé en menus morceaux».=Թրք. طوغرام طوغرام doğram doğram.

Տօղրամա Գ., դօղրամա Կ. «դռան փեղկ. volet». = Թրք. طوغرامه doğrama.

Տօղրամաճի «ատաղձագործ. menuisier». = Թրք. طوغرامه‌جی doğramaǰə.

†Տօն Պոլսոյ մէջ գործածական չէ առանձինն, այլ իչտօնի «վարտիք (բուն՝ ներքին վարտիք). caleçon» ձեւին մէջ. = Թրք. ایچ طونی ič donə. Վանի բարբառով դօն «վարտիք. caleçon».=Թրք. طون don.

Տօն «սառած. gelé». տօն կապել «սառիլ. geler». Ասլանբէգի բարբառով տանղը «սառ. gelée», տանղիլ «սառիլ. geler».=Թրք. طوك don.

Տօնաթմաք ընել «զարդարել. orner, parer. 2. սաստիկ յանդիմանել. réprimander». = Թրք. طوناتمق կամ دوناتمق donatmak.

Տօնանմա Գ., դօնանմա Կ. «լուսավառութիւն. illumination».=Թրք. طونانمه կամ دوننما donanma.

*Տօնուխ «աժգոյն. terne, pâle».=Թրք. طوكوق donuk.

Տօպաճ «հոլ. toupie».=Թրք. طوپاج topaǰ.

Տօռլախ Գ., թօռլախ Կ. «ծոյլ. paresseux». = Թրք. طورلاق dorlak «անվարժ, տրմուղ».

Տօռլախ տամարլը «ծոյլ. paresseux». = Թրք. طورلاق طمرلی dorlak damarlə.

*Տօստ Գ., դօստ Կ. Ն. «բարեկամ. ami». = Պրս. دوست dost.

*Տօստօղրու «շիփ շիտակ. bien droit, tout droit».=Թրք. طوس طوغری dos doğrə.

*Տօ՛փ տօլու «բոլորովին լի. tout plein», թօ՛փթայը Ն. «հաւաքուած. recueilli, rassemblé».=Թրք. طوپطولو dop dolu.

Տօքթօռ Պ., դօքթօռ Կ. «բժիշկ. médecin».=Թրք. دوقتور doktor=Ֆրանս. docteur.

Փ.

Փազար Պ., բազար Ղ., բօզառ Կ. «վաճառատուն. bazar».=Թրք. پازار pazar=Պրս. بازار bazar.

փազարլըխ Պ., բազարլըղ Ղ., բօզառլըղ Կ. «սակարկութիւն. marché, discussion de prix».=Թրք. پازارلق pazarlək=Պրս. بازارلق bazarlək.

փազի «բազուկ (խոտը). bette».=Թրք. پازی pazə.

փաթա Կ. «հաւասար, ոչ շահ ոչ վնաս. quitte à quitte».=Թրք. پاتا pata.

փաթաթէզ «գետնախնձոր. pomme de terre». = Թրք. پاتاتس patates=Յոյն. πατάτες.

*փաթալախ «ծեծ. bastonnade».=Թրք. پاتالاق patalak.

*փաթախ «ծեծ. bastonnade».=Թրք. پاتاق patak.

փաթըռտը Պ., փաթըռթի Կ. «աղմուկ, ժխոր. bruit, alarme».=Թրք. پاتردی patərdə.

փաթըռ փաթըռ Ն., փաթըռ ֆիւթիւռ Պ. Ն. «աղմուկով, ժխորով (վազելու համար ևլն.). en tumulte, avec grand bruit».=Թրք. پاترپاتر patər patər, پاتر كتور patər kütür.

փաթիսքա Պ., փաթիսկա Կ. «տեսակ մը բարակ կըտաւ. batiste».=Թրք. پاتسقه patiska=Իտալ. batista.

*փաթլաթմիշ ընել Պ., փաթլամիշ անել Ն. «պայթեցընել. faire éclater. 2. վերջին աստիճանի զայրացնել. irriter, rendre furieux».=Թրք. پاتلاتمق patlatmak.

փաթլախ Կ. Ն. «պատռած, պայթած. déchiré, éclaté», փաթլախ տալ «պակասութիւնը երևան գալ», փաթլախ աչք

«շատ մեծ և տգեղ աչք· des yeux gros et grands».=Թրք. پاتلاق patlak.

Փաթլամիշ ըլլալ ն. կ.. «պայթիլ· éclater. 2. ուտել (անարգական լեզուով)· manger (en terme de mépris). 3. սաստիկ բարկանալ· devenir furieux». = Թրք. پاتلامق patlamak.

Փաթլանկուճ «եգիպտացորենի խորված. maïs rôti». =Թրք. پاتلانج patlangəǰ.

Փաթլիճան ն. «պատլիճան, սմբուկ. aubergine». = Թրք. پاتليجان patləǰan.

Փաթլիճանճի ն. «պատլիճան ծախող· qui vend des aubergines».=Թրք. پاتليجانجى patləǰanǰə.

Փաթ տիյի «յանկարծ. soudain».=արևել. Թրք. بات bat կամ پات pat, տես էջ 55.

Փալազ «սագի ձագ oison».=Թրք. پالاز palaz.

Փալամուտ «Թինոս ձուկը· thon». = Թրք. پالاموط palamut.

*փալան կ.. Դ.. «համետ. selle».=Թրք. پالان palan.

Փալապըյըխ պ., փալաբեղ կ.. «լայն և երկայն պեխ ունեցող· aux moustaches larges et lougues». = Թրք. پالابيق palabəyək.

*Փալասկա «փամփշտակալ· ստիկաններու մէջքի գօտին. cartouchière, giberne».=Թրք. پالاسقه palaska=հունգ.

Փալթօ ն. կ., (պալտօն Դ.) «վերարկու. paletot». = Թրք. پالطو palto=ֆրանս. paletot.

Փախլա պ., բայճլա կ.. «բակլայ. fève». = արաբ. بقله bakla. Ոճով կ'ըսուի փախլա փախլա «մեծ մեծ (ուռեցքի, մանաւանդ մլուկի, ոջիլի ևլն. մեծութիւնը ցուցնելու համար). gros».

Փախլավա ն., փաքլավա կ.. «տեսակ մը խմորեղէն. espèce de pâtisserie en forme de losange. 2. տրամանկիւն. losange».=Թրք. بقلوا baklava.

Փախլավաճի ն., փաքլավաջի կ.. «փախլավա շինող կամ ծախող· qui vend du baklava».=Թրք. بقلواجى baklavaǰə.

փախտ պ., բախտ գ. «բախտ. chance».=պրս. بخت baxt.

փայ ն. գ. «մաս, բաժին. partie, part, portion. 2. խօսքով դիմադարձութիւն. contradiction, réplique».=թրք. پای pay. Իբր դերադրական կ'ըսուի փայ-բաժին։

*փայանտա «մայթ, նեցուկ. appui, support». = պրս. پاینده payende «հաստատուն. fixe, solide», որ թուրքերէնի մէջ առած է նաև այս նշանակութիւնը։

փայթախ «ոտքերը ծուռ. cagneux, rachitique».=թրք. پایتاق paytak.

փայթօն գ., ֆայթօն գ. ն. «եւրոպական կառք. phaéton».=թրք. فایطون fayton=ֆրանս. phaéton.

*փայլամիշ ընել ն. գ. «բաժանել. diviser, distribuer». =թրք. پایلامق paylamak.

*փայլաշմիշ ըլլալ ն. «մէջերնին բաժնել. se partager». =թրք. پایلاشمق paylašmak.

փայտօս պ., փօյդօսթ գ. «վերջ, բանթօղ. cessation de travail».=թրք. پایدوس paydos=յուն.

փանայիր «տօնավաճառ. foire».=թրք. پنایر կամ پانایر panayir=յուն. πανάγύρι.

փանզէհիր պ. «դեղթափ. contre-poison», փօնզօնիօր գ. «էշու ոսկոր՝ զոր օղիի մէջ տրորելով կը գործածեն իբր կոկորդի ցաւի դեղ. os d'âne qu'on met dans de l'eau de vie pour s'en servir contre les maux de gorge». = պրս. پادزهر padzehr «դեղթափ. contre-poison».

փանթօլ կամ փանթօլօն գ. «տափատ. pantalon». = թրք. پانطولون pantolon=ֆրանս. pantalon.

փանճար «ճակնդեղ. betterave».=թրք. پانجار panǰar.

փանճուր «լուսանցոյց. jalousie, persienne». = թրք. پانجور panǰur=ֆրանս. abat-jour.

փանտիսփանյա «հացի նման տեսակ մը կակուղ և փափուկ խմորեղէն. pain d'Espagne».=թրք. pandispanya= իտալ. pan di Spagna, որ բուն կը նշանակէ «սպանական հաց»։

փանտօմիմա «մնջկատակ. pantomime». = թրք. پاندومینا pandomina=իտալ. pantomima.

Փանջէռ *տես* Պանջէռ։

Փանօս *«լուսամփոփով մեծ ճրագ.* lampe avec abat-jour».=*Թրք.* فانوس fanos=*յուն.* φανός.

Փաշա Ն. Հ., փըշը Վ. *«փաշայ.* pacha». = *Թրք.* پاشا paša.

Փաշափօրթ Վ., (փաշփօռթ Ն., պաշպօրդ Հ.) *«անցագիր.* passe-port».=*Թրք.* پشاپورط pašaport=*իտալ.* passaporto.

Փաչա Վ. *«ոչխարի ոտք, խաշի համար.* pied de mouton. 2. *տապով պատրաստուած խաշ.* pied de mouton (mets). 3. *վարտիքին ոտքը.* partie inférieure d'un caleçon», Փաչա Հ. *«ցայլք, աճուկ.* aine».=*պրս.* پاچه pače *«տոտիկ.* peton, patte», *որ Թրք. առած է նաև առաջին երեք նշանակութիւնները։*

Փաչաճի Պ., փաչաջի Վ. *«ոչխարի ոտք ծախող.* vendeur de pieds de mouton».=*Թրք.* پاچه‌جی pačaǰə.

*Փաչավռա *կամ* Փաչառվա Պ., փըչըվռը Վ. *«ջնջոց, սրբիչ, ցնցոտի.* chiffon». = *Թրք.* پاچوره pačevra *կամ* پچاوره pačavra.

Փաչավռաճի *կամ* Փաչառվաճի *«ցնցոտիներ հաւաքող.* chiffonnier».=*Թրք.* پچاوره‌جی pačavraǰə.

Փապուճ Պ., Փափուջ Վ. Հ., պապուճ Ն. *«հողաթափ, չմուշկ.* babouche». *Ոճով կ՚ըսուի* բուրդ ու փապուճ փախչիլ *«մերկ և հապճեպով փախչիլ».* = *Թրք.* پابوج pabuǰ = *պրս.* پاپوش papuš.

Փապուճճի Պ., պապուճճի Ն. *«հողաթափ շինող կամ ծախող.* qui fait ou qui vend des babouches».=*Թրք.* پابوجی pabuǰǰə.

*Փառալամիշ ընել Ն. Վ. *«բզկտել, պատառոտել.* déchirer, mettre en lambeaux».=*Թրք.* پاره‌لمك parelemek.

*Փառափառա ընել, ըլլալ Վ. *«պատառ պատառ ընել, ըլլալ.* mettre en lambeaux, être déchiré». = *պրս.* پاره پاره pare pare.

*Փառափառչա Պ., Փառփառչա Վ. *«պատառ պատառ.* déchiré, mis en lambeaux».=*պրս.* پاره پارچه pare parče.

Փառըլթը «*փայլ, բոցափայլում.* éclat, lueur». =*Թրք.* پارلتى parəltə.

Փառըլ փառըլ Կ., Ճառըլ Ճառըլ Ն. «*փայլ ի փայլ.* avec éclat, luisant».=*Թրք.* پارل پارل parəl parəl.

*Փառլաթմիշ ընել Կ. «*փայլեցնել.* faire briller, donner de l'éclat».=*Թրք.* پارلتمق parlatmak.

Փառլախ Կ. «*փայլուն.* brillant. 2. *գեղեցկադէմ.* beau, d'une belle figure».=*Թրք.* پارلاق parlak.

*Փառլամիշ ըլլալ Կ. «*փայլիլ.* briller. 2. *բռնկիլ.* s'enflammer».=*Թրք.* پارلمق parlamak.

Փառմախլըխ Պ., Բարմաղլըղ Կ. «*վանդակապատ.* grille, balustrade».=*Թրք.* پارمقلق parmaklək.

†Փառոլա «*տարաձայնութիւն.* bruit répendu».=*Թրք.* پاروله parola=*Իտալ.* parola.

*Փառչա Ն. Կ. «*կտոր.* morceau, pièce».=*Թրք.* پارچه parča.

*Փառչալամիշ ընել Կ. «*պատառոտել, կտրտել.* mettre en lambeaux, déchirer».=*Թրք.* پارچهلمق parčalamak.

*Փառչալանմիշ ըլլալ Կ. «*կտոր կտոր ըլլալ.* être mis en lambeaux. 2. *պոռալ, պոռչտալ.* crier, alarmer».=*Թրք.* پارچهلنمق parčalanmak.

*Փառչալը «*հաստ, բարձրահասակ, խոշորակազմ (մարդ).* gros et de haute taille».=*Թրք.* پارچهلى parčalə.

*Փաս Պ., Փախս Կ., Փասը Ն. «*ժանգ.* rouille».=*Թրք.* پاس pas.

*Փասլաթմիշ ընել Ն. Կ. «*ժանգոտել.* rendre rouillé». =*Թրք.* پاسلاتمق paslatmak.

*Փասլանմիշ ըլլալ Ն. Կ. «*ժանգոտիլ.* rouiller».=*Թրք.* پاسلانمق paslanmak.

*Փասլը Ն. *կամ* Փասլու Պ. Ն. «*ժանգոտ.* rouillé». = *Թրք.* پاسلو paslu.

Փասթըրմա Պ., Պաստուրմա Կ., Բասթըրմա Դ. «*ապուխտ.* viande salée et séchée».=*Թրք.* باصدرمه basdərma.

Փասփառլախ «*բոլորովին փայլուն, խիստ փայլուն.* très brillant».=*Թրք.* پاصپارلاق pas parlak.

Փավլիքա *«գործարան.* fabrique». = *Թրք.* pavlika = *Իտալ.* fabbrica.

Փավուրյա *«տեսակ մը խեչափառ.* espèce de crabe». =*Թրք.* پاغوریه paġurya=*Յուն.* πάγουρος *կամ Իտալ.* paguro.

Փարա Գ., Փորո Կ. *«դրամ.* monnaie. 2. *ղրուշին* 1/40 *մասը.* para».=*Պրս.* پاره pare.

*Փափ *«կպցնելու նիւթ մը.* espèce de colle-forte». = *Թրք.* پاپ pap.

Փափա Ն. *«Հռոմի պապը.* le pape de Rome». = *Թրք.* پاپا papa=*Իտալ.* papa.

Փափազ *«ոտք սրբելու փսիաթ, մազոտ քուրձ.* paillasson».=*Թրք.* پاپاز papaz.

Փափաթյա *«երիցուկ խոտը.* camomille». = *Թրք.* پاپادیه papadiye=*Յուն.*

Փափախ Կ. Ղ. *«պարսկական գլխարկ.* bonnet persan». =*Թրք.* پاپاق papak.

Փափաղան *«թութակ.* perroquet». = *Թրք.* پاپاغان papaġan.

†Փափառա *«սաստիկ կշտամբանք.* forte réprimande». =*Թրք.* پاپاره papara=*Իտալ.* pappare.

*Փաֆտա *«փերթ, մեծ կտոր.* gros morceau». = *Թրք.* پافته pafta.

Փաֆփուֆ *«մեծաբանութիւն.* hâblerie».=*Թրք.* پافپوف pafpuf.

Փեզեվենկ Ն. *«կաւատ.* maquereau». = *Թրք.* پزونك pezevenk.

*Փելենկ Գ., Փոլոնգյ Ղ. *«ինձ, վագր.* tigre». = *Պրս.* پلنك peleng.

Փելթե *«շաքարով և օսլայով պատրաստուած դոնդողական քաղցրեղէն.* gelée d'amidon».=*Թրք.* پلته pelte=*Պրս.* پالوده palude.

Փելթեկ Գ., Փոլթոնգյ Ղ. *«թոթով.* bègue». = *Թրք.* پلتك peltek.

Փելին *«օշինդր.* absinthe».=*Թրք.* پلين pelin.

փէճ կամ փէյ գ., պէճ ն., պեխ վ. «կանխավճար. avance».=Թրք. پی pey.

փէմպէ գ., բոմբո վ. «վարդագոյն կարմիր. rose».=Թրք. پنبه penbe.

փէյլիվան գ., փօյլիվան վ., փօհլըվօն ղ., փէհլիվան ն. «ըմբիշ. lutteur».=պրս. پهلوان pehlevan.

*փէյտահ ընել, ըլլալ գ., փօյդօ վ., ճայտա ն. «յառաջ բերել, գալ. procurer, se procurer».=պրս. پیدا peyda.

փէյրիզ գ., փօյրէզ վ., փօհրիզ ղ. «բժշկի պատուէրով զգուշանալ այս և այն կերակուրէն. diète». = պրս. پرهيز perhiyz.

փէնճիրէ ն., փօնջօրօ, փէնջօրօ վ. «պատուհան. fenêtre», փօնջօրօ «լուսանցոյց. abat-jour». =Թրք. پنجره penčere.

*փէնչէ գ., փէնչօ վ. «մագիլ, ճանկ. griffe. 2. կօշկի տակ գամուած պայտ. fer à clouer sous les talons».=պրս. پنچه penče.

փէշ ն. վ., փէշք ղ. «քղանցք. pan».=պրս. پش peš.

փէշէքէր գ., փէշօքյօր ղ. «արուեստագէտ. bon artisan».=պրս. پیشه کر pišeger.

փէշին վ. «կանխիկ. au comptant».=պրս. پیشین pišin.

*փէշկէշ ն., փէշքէշ ղ., փէշքյօշ վ. «ընծայ, պարգև. cadeau, present».=պրս. پیشکش piškeš.

փէշկիր ն. վ. «անձեռոց. serviette, touaille». = պրս. پیشکیر pišgir.

փէշտիմալ գ., փէշտըմալ վ. ն. «բաղնիքի ջնջակ. linge de bain».=պրս. پشتمال püštmal.

*փէշրէվ «երգի նախերգանք. prélude». = պրս. پیشرو pišrev.

*փէչէթա «սեղանի անձեռոց. serviette». = Թրք. پچته pečeta=իտալ. pezzetta.

փէռչէմ գ., փէրչամ ն., բռչոմ վ. «մազերու վարսամ, ցցունք. touffe de cheveux au front ou au sommet».=պրս. پرچم perčem.

Փէռչին պ., փոռչին կ. «բեեռին ծայրը բթացնելը. action de river».=պրս. پرچین perčin.

Փէռչինլէմիշ ընել պ., փոռչինլամիշ անել կ. «բեեռին ծայրը բթացնել. river».=թրք. پرچینلمك perčinlemek.

Փէռչինլի պ., փոռչինլի կ. «ծայրը բթացած (բեեռ). rivé».=թրք. پرچینلی perčinli.

Փէստիլ պ., փոստիլ կ. «պաստեղ. pâte d'abricots ou de prunes. 2. շատ ծեծ կերած. battu cruellement».=թրք. پستیل pestil կամ پسدیل pesdil.

Փէրի պ., փորի կ. ղ. «պարիկ, ուրուական. fée». = պրս. پری peri.

Փէրկէլ պ., փրգյոլ կ., փորգյոր ղ. «կարկին. compas». =պրս. پرکار pergyar.

Փէրկէլլէմիշ ընել «կարկինով չափել. compasser». = թրք. پرکارلمق pergyarlamak, ազա. pergellemek.

Փէրուզէ ն., փէօրէօզը կ., փիւրիւզը ղ. «փիրուզակ քար. turquoise».=պրս. پیروزه piruze.

*Փէրուշան պ., փորիշան կ. «խեղճ, թշուառ. misérable».=պրս. پریشان perišan.

Փէրվազ պ., փորվազ կ. «շրջանակ, եզր (դռան ևն.). châssis».=թրք. پرواز pervaz.

Փէրտախ պ., փորդոխք կ. «փայլ, յղկում. polissage». =պրս. پرداخت perdaxt, թրք. եղած پرداح կամ پرداه perdah.

Փէրտախլը պ., փորդոխքլի կ. «յղկեալ. poli».=թրք. پرداهلی perdahlə.

Փէրտավսըզ «խոշորացոյց. loupe». = պրս. پرتوسز pertevsuz.

Փէրտէ ն., փորդը կ. ղ. «վարագոյր. rideau. 2. աչքի լուսն. cataracte, taie, albugo».=պրս. پرده perde.

*Փէք պ., փոքյ կ. «յոյժ, շատ, խիստ. trop, très. 2. փորը կարծր. constipé».=թրք. پك pek.

Փէքմէզ պ., բոքյմոզ ղ. «ռուպ. rob». = թրք. پکماز pekmaz, پکمز pekmez, بکمز bekmez.

Փէքսիմէթ Պ., բոքսիմոթ Վ., պէքսիմէթ Ն. «պաքսի-մաթ. galette».=Թրք. پكسماد peksimad.

Փէօստէքի «մորթ, կաշի, գզաթ. cuir, peau». = Թրք. پوستكی pösteki.

Փընթի Վ., փնթէ Ղ. «անպէտք, անարժէք, ախմար. idiot, sot, bon à rien». = Թրք. پنتی pinti «գծուծ, ժլատ. mesquin, sordide».

Փըռանկա «շղթայակապ բանտարկութիւն. chaîne, galère».=Թրք. پرانقه pranka=Իտալ. branca?

Փըռասա «պրաս. poireau». = Թրք. پراصه prasa = Յուն. πράσον.

Փըռթի Վ. «կահ կարասի. effets, bagages». = Թրք. پرتی pərtə.

Փըռլանթի Վ. «շողակն. brillant». = Թրք. پرلانته pər-lanta կամ پرلانتی pərlanti=Իտալ. brillante.

Փըռնալ «տեսակ մը կաղնի. yeuse, houx».=Թրք. پرنال pərnal կամ پرنار pərnar.

Փըռօթէստան Պ., փռօթիստան Ն., փռօդ Վ. «բողո-քական. protestant». = Թրք. پروتستان protestan = Ֆրանս. protestant.

Փըռօստէլա «գոգնոց, մանաւանդ եւրոպական ձեւով. tablier».=Թրք. prostela=Իտալ.?

Փըռօվա «փորձ. épreuve». = Թրք. pərova = Իտալ. prova.

Փիլաւ Պ., փիլավ Վ. Ղ. «եղինձ. pilau». = Թրք. پلاو pilav.

Փիլավճի «ըստ երեւոյթին միայն աշխատող, խաբող. qui fait semblant de travailler, paresseux». = Թրք. پلاوجی pilavǰə.

Փիլիճ Վ. «վառեակ. poulet».=Թրք. پلیج pilič.

Փիճ Ն. «պոռնկորդի. bâtard. 2. ծառի արմատի ըն-ձիւղ. talle».=Թրք. پیچ pič.

Փիյազ Վ. «մանր ջարդած կանաչ սոխ՝ իբր համե-մունք՝ կերակուրի համար. ciboule hachée», Ղ. «կանաչ

սոխ. ciboule». = պրս. پیاز piyaz «սոխ. oignon», որ Թրք. առացած է նաև առաջին նշանակութիւնը։

Փիյաքա «պնակ. assiette».=Թրք. پیاطه piata = իտալ. piatta.

Փիյանքօ Պ., փիյանգօ Կ. «վիճակահանութիւն. loterie».=Թրք. پیانقو piyanko=իտալ. biancho?

Փիյանօ Ն. Կ. «դաշնակ. piano». = Թրք. پیانو piyano =իտալ. piano.

Փիյատէ Պ., փիյոդո Կ., փիյադա Ղ. «հետևոտն. fantassin, à pied».=պրս. پیاده piyade.

Փիյացա Կ. «առևտրական հրապարակ. place de commerçants. 2. շրջագայութիւն. promenade». = Թրք. پیاصه piasa=իտալ. piazza. Մեր բառը ուղղակի իտալերէնէ է և ոչ Թրքականէն, ինչպէս կը ցուցնէ z = g ձայնը, տաճկերէնի ص-ին դէմ։

Փինթարի «շատ մաքուր. très propre».=Թրք. pintari.

*Փիշկին Պ., բիշկին Կ. «եփուն. bien cuit». = Թրք. پیشکین pišgin.

*Փիս Կ. Ղ. «կեղտոտ, աղտոտ. sale, malpropre».=Թրք. پیس pis.

Փիսի կամ փիսի պալըղի «կատուաձուկ. limande, raie».=Թրք. پسی بالغی pisi baləğə.

Փիստ Ն. Ղ., փըստ Կ. «կատու վանելու ձայն. cri pour chasser un chat».=Թրք. پیست pist.

Փիտէ Պ., փիդո Կ. «չօթ, լաւաշ. pain plat et sans croûte».=Թրք. پیده pide.

†Փիր «գլխաւոր, բանի մը մէջ հնացած. érudit».=պրս. پیر pir «ծեր»։

Փիրէ «լու. puce».=Թրք. پیره pire.

Փիրինճունի «բրինձի ալիւր. farine de riz». = Թրք. پرنج اونی pirinǰ unə.

†Փիրփաք «բոլորովին մաքուր. très propre». = պրս. پرپاک pürpak.

†Փիրփիրի Վ. «դձուձ, ողորմելի. misérable, pauvre».==Թրք. پیرپیری pirpiri.

Փիւթիւն Պ., Բիւթուն Վ., Բիւթիւն Ղ., Փիթուն Ն. «բոլոր, ամբողջ. tous les, entier».=Թրք. بتون bitun.

Փիւշման Պ., Փէօշման Վ., Փօշման Ն. Ղ. «զղջում. le repentir. 2. զղջացած. repenti».=պրս. پشیمان pešiman.

Փիւսկիւլ Ն., Փիւսկիւլ Վ. «ծոպ. frange». = Թրք. پوسكول püskül.

Փիւսկիւլլիւ Պ., Փիւսկիւլլի Վ. «ծոպաւոր. à franges». =Թրք. پوسكوللى püskülli.

*Փիւսկիւրմիշ ընել «ցրցնքել, ժայթքել. jaillir, asperger».=Թրք. پوسكورمك püskürmek.

Փիւսփիւթիւն Պ., Փիսփիթուն Ն., Բիսբիւթուն Վ. «բոլորովին. entièrement».=Թրք. بسبتون bisbitun.

Փիւրիւզ «թելի ծայրեր. effilochure».=Թրք. پوروز pürüz.

†Փիւրսիլահ Պ., Փիրսիլահ, Փիրսիլախ Վ. «բոլորովին զինուած. armé jusqu'aux dents».=պրս. پرسلاح pür silah.

Փիւֆ Վ., Փիւհ Ղ. «հոտէ մը պժգալու ձայն. pouah!» =Թրք. پوف püf.

†Փութփէրէզ «կռապաշտ. idolâtre». = պրս. بتپرست butperest.

Փուլ Վ. «նամակի թղթադրոշմ. timbre de poste. 2. ձկան թեփ. écaille de poisson. 3. փուլ, վահանակ, փոքրիկ դեղին կամ սպիտակ թիթեղեայ կլորներ իբր զարդ. paillette».=Թրք. پول pul.

Փուլլու Վ. «փուլերով զարդարուած. orné de paillettes». =Թրք. پوللو pullu.

Փուլլուխ կամ Փուլլուխ շիշէ «բարակ սրուակ. flacon».=Թրք. پوللق شیشه pulløk šiše.

Փուշտ «իգացեալ. bardache».=Թրք. پوشت pušt.

Փուս «մշուշ. brouillard».=Թրք. پوص կամ پوس pus.

Փուսուլա Վ. «տոմսակ, թուղթ, ցուցակ. carte, billet, liste. 2. կողմնացոյց. boussole».=Թրք. پوصله pusula=իտալ. bussola.

Փօթա Գ., **փիւթակ** Վ. *«հալոց, քուրայ.* creuset». = *Թրք.* پوته pota.

Փօթէկրաֆ Գ., **ֆօթօկրաֆ** Վ. Ն. *«լուսանկար.* photographie». = *Թրք.* فوطوغراف *կամ* فطوغراف fotograf = *Ֆրանս.* photographie.

Փօթին Վ., **փօթիկ** Ն. *«կօշիկ.* botte». = *Թրք.* پوتين potin = *Ֆրանս.* bottine.

Փօթուր *«տեսակ մը լայն տափատ.* pantalon large». = *Թրք.* پوتور potur.

Փօլիս Վ., (**փօլիցիա** Ն.) *«ոստիկան.* sergent de police». = *Թրք.* پوليس polis = *Ֆրանս.* police.

Փօլիցա Վ. *«փոխանակագիր.* lettre de change». = *Թրք.* پوليچه poliča = *Իտալ.* polizza.

Փօլիցաճի Վ. *«փոխանակագիր ծախող.* qui fait le change». = *Թրք.* پوليچه‌جى poličaǰə.

***Փօհփօհ** Գ., **փահփահ** Վ. *«շողոքորթութիւն.* flatterie, cajolerie». = *Թրք.* پوه پوه poh poh.

Փօնճ Գ., **փունչ** Վ. Ղ. *«ջերմօղի.* punch». = *Թրք.* پونچ ponč = *Անգլ.* punch.

***Փօստ** Վ. *«ոչխարի եւն. մորթ.* peau de mouton etc.». = *Պրս.* پوست post.

Փօստա Վ., (**փօչտ** Ղ. Ն.) *«թղթատարութիւն.* poste. 2. *նամակատուն.* bureau de poste». = *Թրք.* پوسته posta = *Իտալ.* posta.

Փօստալ *«վատաբարոյ կին.* femme dépravée». = *Թրք.* پوستال postal.

Փօստահանէ Գ., **փօստախանա** Վ. *«նամակատուն.* bureau de poste». = *Թրք.* پوستاخانه postaxane.

Փօրթուխալ Գ., **փօրթուքալ** Ն., **փօրթուկալ** Վ. *«նարինջ.* orange». = *Թրք.* پورتقال portukal *կամ* portokal = *Իտալ.* portogallo.

Փօրթուխալճի *«նարնջավաճառ.* marchand d'oranges». = *Թրք.* پورتقالجى portukalǰə.

Փօրյազ «Հիւսիսային քամի. vent du Nord». = Թրք. پویراز poyraz = յուն. βορέας.

Փօրյալըխ «կարծր գերանով յեցակ. étai». = Թրք. پویرالق poyralək.

Ք.

Քազմիր Պ., կազմիր Կ. «տեսակ մը կերպաս. casimir». = Թրք. قازمیر kazmir = ֆրանս. casimir.

Քալօշ Ն., կալօշ Կ. Դ. «կրկնակօշիկ, սառամուճակ. galoche». = Թրք. قالوش kaloš = ֆրանս. galoche.

Քախքահ «քարքրաճային ծիծաղ. grand éclat de rire». = արաբ. قهقهه kahkaha.

Քանափա Պ., ֆանէփի Ն., կանափա Կ. «բազմոց, տիվան, նստարան. canapé». = Թրք. قناپه կամ قاناپه kanapa = ֆրանս. canapé.

Քանկրէնա «փտախտ. cangrène, gangrène». = Թրք. قنغرنه kangrena = իտալ. cangrena.

Քանօն Պ., կանօն Կ. «տաւիղ. psaltérion». = արաբ. قانون kanun.

Քանօն Պ., կանօն Կ. «զինուորներու համար ոստիկան. sous-officier faisant la police pour les militaires». = արաբ. قانون kanun.

Քառյօլա «մահճակալ. lit de fer ou de bois». = Թրք. قاریوله karyola.

Քարանթինա Ն., կարանթինա Կ. «քառանթին. quarantaine». = Թրք. قارانتینه karantina = իտալ. quarantina. Այս բառը հին պօլսեցիք կը հնչեն խուռունթինա, միջին սերունդը խարանթինա, իսկ նորերը միայն ֆառանթինա:

Քարֆիչա Պ., կառպիցա Կ. «երկաթեայ թափծու գամ. clou en fer de fonte». = Թրք. قارفیچه karfiča = յուն.

Քասա Վ., (քասա Ն.) «դրամարկղ. caisse». = Թրք. قاصه kasa=Իտալ. cassa.

Քասաթուռա Պ., կասաբթուռա Վ. «լայն դաշոյն. sabre».=Թրք. kasatura=Իտալ.?

Քափսօլ Պ., կափսօլ Վ., (կափսիւլ Ղ.) «հրացանի գնդակի ծիծը. capsule. 2. փոքր, կլոր, ծակ կոճակ. capsule». = Թրք. قاپسول kapsol = Իտալ. capsula կամ Ֆրանս. capsule.

Քէզապ Պ., քէզաբ Վ. «ժանտաջուր, բորակածնական թթու. acide azotique». = Պրս. تیزآب tizab = Թրք. եղած كذاب kezab.

Քէթէն Պ., քաթան Ղ., քյոթոն Վ. «քթան. lin».=Արաբ. كتان ketan=Թրք. եղած كتن keten.

Քէթէն թօխումի «կտաւատ. graine de lin». = Թրք. كتان تخمی ketan toxmə.

Քէղ Ն., քյող Վ. «գոնջ. teigneux. 2. գոնջութիւն. teigne».=Պրս. كل kel.

Քէլէկ Պ., քյոլոգյ Վ. «տիկալաստ. radeau à outres. 2. տհաս սեխ. melon vert, non mûr». = Թրք. كلك ke-lek. Առաջին իմաստով Պօլսոյ մէջ գործածական չէ։

Քէլէշ Ն. «գոնջ. teigneux», քյոլոշ Վ. «կտրիճ. brave, belliqueux».=Թրք. كلش keleš «գոնջ. teigneux».

Քէլէփիր «շատ աժան գնուած. occasion, acheté en meilleur marché».=Թրք. كلهپير kelepir.

Քէլէփճէ Պ., քյոլոփչո Վ. «դայլ, ձեռնակապ. menotte».=Թրք. كلبچه kelebče.

*Քէլլէ Ն., քյոլլո Վ. Ղ. «գանկ. crâne. 2. շաքարի գլուխ. pain de sucre».=Պրս. كلّه kelle.

Քէլփէթին Ն., քյոլբոթին Վ., քյըլփըթիւն Ղ. «աքցան. tenailles». = Թրք. كلپتين kelpetin = Արաբ. كلبتان kelbetan.

Քէխիյա, քէխյա Պ., քյոհյո Վ., քյօխա, քյօխվա Ղ. «թաղապետ. préposé de quartier». Ոճով կ'ըսուի քէհիա քէխիյա՛ն ես «գործիս ի՞նչ կը խառնուիս, քե՞զ ինչ. est-ce

que cela te regarde?»=պրս. كتخدا ketxüda որ թրք. առած է كخيا kexya կամ كهيا kehya ձեւը.

Քէհրիպար ն., քյարբար վ., քահրըբար գ. «սաթ. ambre jaune, succin».=պրս. كهربا kehrüba.

*Քէմ «նուազ, պակաս. moins, peu». օր. ան ալ քէմ խենթը չէ.=պրս. كم kem.

Քէման գ., քյամանի վ. «ջութակ. violon». = պրս. كمان keman.

Քէմէնչէ ն., քյըմընչա վ. գ. «փոքր ջութակ. violoncelle, petit violon».=պրս. كمانچه kemanče.

Քէմէր ն., քյամար վ. գ., քամար գ. «կամար. arc, voûte. 2. մէջքի հաստ գօտի. ceinture».=պրս. كمر kemer.

Քէմէրլի գ., քյամարլի վ. «կամարակապ. en arc». = թրք. كمرلى kemerli.

Քէնար ն., քյանար վ. «եզերք. bord, rive». = պրս. كنار kenar.

Քէնէվիր գ., քյանավիր վ. «կանեփահատ. graine de chanvre».=թրք. كندير kendir կամ كنوير kenevir.

*Քէնէֆ «արտաքնոց. commodités. 2. դառնաբարոյ, դաժան. rude, de mauvaise hnmeur».=արաբ. كنف kenef.

Քէնէֆլէնմիշ ըլլալ «դառն ու դաժան բնութիւն մ'առնել. être de mauvaise humeur». = թրք. كنفلنمك keneflenmek.

Քէննայի «հակառակութեամբ, դէմ կերպով. en dépit de».=թրք. kennayi.

*Քէշիշլամա «հարաւ-արեւելեան քամի. vent de sud-est».=թրք. كشيشلمه kešišlame.

Քէշկէ ն., քէշկէմ գ., քյաշկէ վ. «երանի թէ, իցիւ. plût à Dieu! puisse que!»=պրս. كاشكه կամ كاشكى kyaški.

Քէշկէկ գ., քյաշկա վ. «հերիսայ. froment bouilli avec de la viande effilée».=թրք. كشكك kešgek.

Քէչէ գ., քէչա ն., քյէչա վ. գ. «կաճ, թաղիք. feutre«.=թրք. كچه keče.

*Քէչէլէնմիշ ըլլալ «ընդարմանալ. s'engourdir».=Թրք. کچه‌لنمك kečelenmek.

Քէչէլի «Թաղիքաւոր. en feutre, de feutre». = Թրք. کچه‌لی kečeli.

Քէչէճի Ն. «Թաղիք ծախող. marchand de feutre». = Թրք. کچه‌جی kečeǰi.

Քէչի Պ. «այծ. chèvre».=Թրք. کچی keči.

Քէչի՛պույնուզի Պ., ֆէչէպօյնո՛ւզ Ն. «այծեղջիւր պըտուղը. caroube».=Թրք. کچی بوینوزی keči buynuzə.

Քէպապ Ն., ֆյոբաբ Կ. Ղ. «խորոված. rôti». = պրս. کباب kebab.

Քէռաթա «կաւատ. cocu, maquereau». = Թրք. کراته kerata=յուն. κερατίας «եղջերաւոր. cornu».

*Քէռթէ «առիթ, ժամանակ. occasion, temps propos. 2. աստիճան. degré».=Թրք. کرته kerte.

Քէռթէնքէլէ «մողէս. lézard». = Թրք. کرتنکلر kertenkeler.

Քէռթիկ «վէտ վէտ փորուածք, կտրուածք. coche, entaille».=Թրք. کرتیك kertik.

*Քէռխանէ կամ ֆէռանէ «բոզանոց. bordel, maison de prostitution».=պրս. کارخانه kyarxane.

*Քէռխանէճի կամ ֆէռանէճի «բոզարած. maître d'une maison de prostitution. 2. անարգականածական մ'է. terme de mépris».=Թրք. کارخانه‌جی kyarxaneǰi.

Քէսատ Պ., ֆյոսատ Կ. Ղ. «առուտուրի դադարում. stagnation».=արաբ. کساد kesad.

Քէսէ Ն., ֆէսա Ն., ֆիսա Ղ., ֆյիսա Կ. «քսակ. bourse. 2. 500 ղրուշի գումար մը. une somme de 500 piastres».= պրս. کیسه kise.

Քէսէր «ուրագ. doloire».=Թրք. کسر keser.

*Քէսկին Պ., ֆյոսկին Կ. «խիստ, կծու. fort, âcre».==Թրք. کسکین kesgin.

Քէստանէ Պ., ֆաստանա Ն., ֆյոստոնօկ Կ. «շագանակ. châtaigne».=Թրք. کستانه kestane=յուն. κάστανον.

Քէստանէ ֆիշէնկի «տեսակ մը հրթիռ. espèce de fusée».=Թրք. کستانه فیشنکی kestane fišengi.

Քէվկիր Պ., ֆէպկիր Ն., ֆյովգիր Վ., ֆափկիր Ղ. «պարզուտ. écumoir». = պրս. کفکیر kefgiyr, որ Թրք. աղաւաղեալ է کوکیر kevgir.

Քէվրան Պ., ֆյորվան Վ. Ղ. «կարաւան. caravan». = պրս. کاروان kyarvan.

*Քէտէր Պ., ֆյոդոր Վ. «ցաւ, վիշտ. mal, douleur». = =արաբ. کدر keder.

Քէրէստէ Պ., ֆյոռոստո Վ. «տատաղձ. charpente». = =Թրք. کراسته keraste կամ کرسته kereste.

Քէրէստէճի Պ., ֆյոռոստոջի Վ. «տատաղձագործ. charpentier».=Թրք. کرستهجی kerestei̯i.

*Քէրէվէթ Պ., (կարավաթ Ղ.) «տախտ. divan».=Թրք. کروت kerevet=յուն. κράββατος.

Քէրէվիզ Պ., ֆյորովիզ Վ., ֆյորովիւզ Ղ. «կարոս, լախուր. céleri».=Թրք. کرویز kereviz.

Քէրկէֆ Պ., ֆյըրգյոխ Վ., ֆյորգյոհ Ղ., ֆէրկյահ Ն. «ասեղնագործելու կարկահ, սեղան. appareil sur lequel on fait de la broderie». = պրս. کارگاه kyargyah = Թրք. եղած کرگف kergef.

Քէրվան տես Քէվրան։

*Քէրփիճ Ն., ֆյորփիւչ Ղ. «անեփ աղիւս. brique non cuite».=Թրք. کرپیج kerpič.

Քէփազէ Պ., ֆյոփոզո Վ. «խայտառակ. infâme, ignoble». = պրս. کباده kebade «Թոյլ աղեղ որով նետաձգութեան կը վարժուին. arc léger dont on se sert pour s'exercer à tirer», որ Թրք. ստացած է کپازه kepaze ձեւը առաջին նշանակութեամբ (ըստ Սքիկեանի)։

Քէփէկ «ցորենի թեփ. son».=Թրք. کپك kepek.

Քէփէնէկ Պ., «թիթեռնիկ. papillon», Ղ. «փորի բոտոտ. ténia», կյոպոնոկ Վ. «ոչխարի որդ. ver de mouton. 2. հովուական եափունճա. caban». = Թրք. کپنك kepenek.

Քէփէնկ «փեղկ. trappe».=Թրք. كپنك kepenk.

Փէփճէ «շերեփ. grande cuillère».=պրս. كفچه kefče.

Քէքէ «կակազ, թոթով. bègue».=Թրք. ككه keke.

Քէքլիկ Պ., Քյաքլիքյ Ղ. «կաքաւ. perdrix». = Թրք. ككليك keklik.

*Քէօզ Վ. Ղ. «խարոյկ. braise».=Թրք. كوز köz.

*Քէօթէկ Պ., Քյօթէկ Ն., Քյէօթագյ Վ. Ղ. «ծեծ. bastonnade».=Թրք. كوتك kötek.

Քէօթրիւմ Պ., Քյէօթրիւմ Վ. «անդամալոյծ. paralytique».=Թրք. كوتروم kötrüm.

*Քէօլէ Պ., Քյէօլա Վ. «ստրուկ. esclave». = Թրք. كوله köle.

Քէօհյլան Պ., Քյէօհյլան Ղ., Քյահյլան Վ. «արագավազ ազնիւ ձի. chevale arabe».=պրս. كهيلان küheylan.

Քէօմիւր Վ. Ղ., Քօմուր Ն. «ածուխ. charbon».=Թրք. كمور կամ كومور kömür.

Քէօմիւրճիւ Վ., Քյէօմիւրճի Ղ. «ածխավաճառ, ածխագործ. charbonnier».=Թրք. كمورجى kömürǰi.

Քէօշէ Պ., Քէօշա Վ., Քօշա Ն. «անկիւն. angle, coin». Իբր ստորակական կ'ըսուի Քէօշէ–պուճախ.=պրս. كوشه küše.

Քէօշէլի Պ., Քէօշալի Վ. «անկիւնաւոր. angulaire». = Թրք. كوشلى küšeli.

Քէօշէ պուճախ Պ., Քօշա պուճախ Ն., Քէօշա բուջախ Վ. «այլեւայլ անկիւնները, ամէն տեղ. dans tous les coins».=Թրք. كوشه بوجاق köše buǰak.

Քէօշկ Վ. «զբօսարանոց, հովանոց. pavillon, kiosque».=պրս. كوشك kösg.

Քէօսէ Պ., Քյօսա Վ., Քօսէ Ն., Քօսակ Ղ. «քարց, անմօրուս. qui a la barbe claire».=պրս. كوسه köse.

Քէօսէլէ Պ., Քյէօսալա Վ. «սեկ, կաշի. semelle, cuir». =պրս. كاوساله gyavsale=Թրք. եղած كوسله kösele.

Քէօսէլէճի Պ., Քյէօսալաջի Վ. «սեկ ծախող. marchand de cuir».=Թրք. كوسله‌جى köseleǰi.

Քէօսsէկ Պ., fյէօսsտկ Կ. *«ժամացոյցի շղթայ.* chaîne de montre».=*Թրք.* كوستك köstek.

Քէօսsէպէկ *«խլուրդ.* taupe».=*Թրք.* كوستبك köstebek.

Քէօrիւկ Պ., fօrnւկ Ն. *«փքոց.* soufflet».=*Թրք.* كوروك körük.

*Քէօrկէ Պ., fյէօլգտ Կ. *«ստուերոտ.* ombrageux». = *Թրք.* كولكه gölge.

*Քէօrկէլի Պ., fյէօլգտլի Կ. *«ստուերոտ.* ombrageux». =*Թրք.* كولكەلى gölgeli.

*Քէօrփէ Պ., fյէօrփտ Ղ., fյօուփա Կ. *«մատղաշ.* tendre».=*Թրք.* كوريه körpe.

†Քէօփէկ Պ., fյէօփտգյ Կ. Ղ. *անարգական ածական է.* terme de mépris.=*Թրք.* كوپك köpek *«շուն.* chien».

Քէօփէf պալըխի *«շնաձուկ.* requin».=*Թրք.* كوپك بالغى köpek baləğə.

Քէօփիւկ Պ., fյէօփիւգյ Ղ., fօպուկ Ն. *«փրփուր.* écume».=*Թրք.* كوپوك köpük.

*Քէօփիւrմիc ըլլալ Պ., fօպուrմիc ըլալ Ն. *«փրփրել.* s'écumer».=*Թրք.* كوپرمك köpürmek.

*Քէօփօ՛օղլու՝ *անարգական ածական մըն է. շանորդի.* fils de chien, terme de mépris. = *Թրք.* كوپك اوغلى köpek oğlə.

Քէօփrիւ Պ., fօփnւr Ն., fյէօrփիւ Ղ. *«կամուրջ.* pont». =*Թրք.* كوپرى köprü, köpri.

Քէօf Պ., fօf Ն., fյէօfյ Կ. Ղ. *«արմատ.* racine».=*Թրք.* كوك kök.

Քէօfլէնմիc ըլլալ Պ., fօfլէմիc ըլալ Ն. *«արմատ բռնել.* s'enraciner».=*Թրք.* كوكلنمك köklenmek.

*Քէօf պօյասի *«տորոն.* garance». = *Թրք.* كوك بوياسى kök boyasə.

Քէօֆsէ Պ., fյիւֆթտ Կ. Ղ. *«ծեծած միս.* hachis». = *պրս.* كوفته küfte.

Քէօֆsէr *«խաղողի խիւս.* pâte de moût». = *Թրք.* كوفتر köfter

Քէֆ գ., **քաֆ** ն., **քափ** ղ., **քյոֆքյ** կ. *«փրփուր (կերակուրին երեսը)*· écume des mets».=*պրս.* کف kef.

Քէֆ ն., **քէփ** ղ., **քյէօֆ** կ. *«հաճոյք*· plaisir. 2. *կենաց ողջախոհութիւն*· état de santé. 3. *քիչ մը գինով*· un peu ivre, soûlé».=*արաբ.* کیف keyf.

Քէֆալ *կամ* **քէֆալ պալըխի** *«գլխան ձուկը*· muge, mulet».=*թրք.* کفال kefal=*յոյն.* κέφαλος.

Քէֆէ քիլի *«տեսակ մը կաւ*· espèce d'argile». = *թրք.* کفه کلی kefe kili.

*__Քէֆիլ__ գ., **քյոֆիլ** կ. *«երաշխաւոր*· caution, garant». =*արաբ.* کفیل kefil.

Քէֆլի գ., **քէֆլը** ն., **քյէօֆլի** կ. *«ուրախ, զուարթ*· gai, joyeux».=*թրք.* کیفلی keyfli.

*__Քէֆսիզ__ գ., **քէֆսըզ** ն., **քյէօֆսըզ** կ. *«տկար, քիչ մը հիւանդ*· faible, indisposé».=*թրք.* کیفسز keyfsiz.

*__Քը՛զըմ__ *«աղջիկս*· ma fille!»=*թրք.* قیزم kəzəm.

Քըֆրել գ., **քրֆել** գ. ն. *«հայհոյել*· faire des injures». =*արաբ.* کفر küfr *«հայհոյանք*· injures».

*__Քի__ ն. *«թէ, որ*· que, pour que».=*պրս.* *թրք.* كه ki.

Քիթապճի *«գրավաճառ*· libraire». = *թրք.* کتابجی kitabǰə.

Քիլէ գ., **քյիլօ** կ. *«քոռ, գրիւ*· boisseau». = *թրք.* کیله kile.

Քիլէր *«շտեմարան*· cave, cellier».=*պրս.* کیلار kilar.

Քիլէրճի *«մառանապետ*· cellerier». = *թրք.* کیلارجی kilarǰə.

Քիլէրմէնի *«հայկաւ*· bole d'Arménie». = *թրք.* کل ارمنی kil ermeni.

*__Քիլիմ__ ն. *«կարպետ*· tapis ras».=*պրս.* کلیم kilim.

Քիմյօն *«չամանի ծեծած*· poudre de cumin». = *թրք.* کمیون kimyon=*արաբ.* کمون kemmun.

Քինէթլէմէք ընել *«յօդել, զօդել (կոտրած ամանները)*· souder».=*թրք.* کینتلمك kinetlemek.

Քինէթլի «յօդեալ, կցուած (աման). soudé». = Թրք. كينتلى kinetli.

Քինէթճի «կոտրած ամանները զօդող արհեստաւոր. soudeur».=Թրք. كينتجى kinetǰi.

Քինէտ «ամաններու յօդ, զօդ. soudure». = Թրք. كينت kinet.

Քիշնիշ «գլինձ», քիշմիշ Վ. Ն. «չամիչ. raisin sec». = Թրք. كشنش kišniš.

Քիպար Պ., քյիբար Վ. «ազնուական ընութեամբ. d'une noble caractère».=Արաբ. كبار kibar.

*Քիպիր «հպարտ. fier».=Արաբ. كبر kibir.

Քիպրիթ Պ., քյըբրիթ Վ. «լուցկի. allumette». Ոճով կ'ըսուի քիպրիթի պէս չոր «շատ չոր. très sec». = Արաբ. كبريت kibrit.

*Քիսվէթ «դէմք, կերպարանք. figure, forme extérieure». =Արաբ. كسوت kisvet.

Քիրա Ն., քյըրա Վ., քրէճ Ղ. «վարձք. loyer».=Արաբ. كرا kira.

Քիրազ Պ., գիլազ Վ., գիւլոս, գիլոս Ղ. «կեռաս. cerise».=Թրք. كراز kiraz.

Քիրալամիշ ընել Վ. «վարձել. louer». = Թրք. كرالمق kiralamak.

Քիրաճի Ն., քյըրաջի Վ. «վարձակալ. locataire».=Թրք. كراجى kiraǰə.

Քիրէճ Պ., քիրաճ Ն., քյիրաջ Վ. «կիր. chaux».=Թրք. كيرج kireǰ.

Քիրէմիտ Պ., քյըրամիթ Վ., քյիրէմիտ Ղ., քիրամիտ Ն. «կղմինտր. tuile».=Թրք. كرميد kiremid=Յն. κεραμὶς, -ἱδος.

*Քիրիշ «աղի, լար. corde d'un instrument de musique». =Թրք. كريش kiriš.

Քիրիշլամա «գերանի շարք որու վրայ տախտակամածը կը շինուի. solive».=Թրք. كريشلمه kirišleme.

Քիրիշճի Պ., քրէշջի Վ. «աղեգործ. cordier, qui fait des cords d'instruments de musique».=Թրք. كريشجى kirišǰi.

Քիւթ «*բութ, դուլ*. émoussé».=*Թրք*. küt.

Քիւթիւկ Պ., **fյիւթիւգյ** Վ., **fյէօթուկ** Պ., **fութուկ** Ն. «*կոճղ*. tronc. 2. *արձանագրութեանց մայր-տումար*. régistre». = *Թրք*. كوتوك kütük. *Երկրորդ նշանակութիւնը միայն պօլսեցոց յատուկ է*։

Քիւթիւrsիւ «*աղմուկ, ժխոր*. tumulte, bruit». = *Թրք*. kütürdi, kütürdü.

Քիւթիւr fիւթիւr «*աղմուկով, ժխորով* (*եփելու, ծեծելու համար ևլն.*). en grand bruit». = *Թրք*. كوتر كوتر kütür kütür.

Քիւլախ Պ., **fյիւլmխ** Վ. «*գլխանոց*. froc, capuchon. 2. *խաբեբայութիւն*. ruse, fraude».=*պրս*. كلاه külah.

Քիւլախճի «*գլխանոց շինող կամ ծախող*. qui vend des capuchons. 2. *խաբեբայ*. fourbe, fraudeur».=*Թրք*. كلاهجى külahǰə.

Քիւլաճ *կամ* **fիւլճաճ** «*հնոց*. four, fournaise (pour chauffer les bains)». = *պրս*. كلخان külxan = *եղած Թրք*. كولحان külhan.

Քիւլա՛ճպէյի *կամ* **fիւլճաճպէյի** Պ., **fյիւլխաճբmյի** Վ. «*սրիկայ*. polisson, vaurien».=*Թրք*. كلخان بكى külxan beyi.

***Քիւլիւչէ** Պ., **fյիւլիչm** Վ. «*դուլձ, մեծ կտոր*. lingot». =*պրս*. كليچه küliče.

Քիւլպաստը Պ., **fյիւլբաստի** Վ. «*կասկարայի վրայ խորված միս*. viande grillée». = *Թրք*. كل باصدى kül basdə. *Կատակով իբր հայերէն թարգմանաբար պօլսեցիք շինած են «մոխրակոխեաց»*։

***Քիւմէ** «*խումբ*. troupe, groupe».=*Թրք*. كومه küme.

***Քիւմէս** Պ., **fօմէս** Ն. «*հաւնոց*. poulailler». **Քիւմէս կըլմաճի** «*շատ փոքր է* (*կ'ըսուի շինութեանց, սենեակի համար ևլն.*). c'est trop petit (se dit pour les bâtiments, chambres etc.)».=*Թրք*. كومس kümes.

Քիւմպէթ Պ., **fյումբէթ** Վ. «*գմբէթ*. coupole». = *պրս*. كنبد künbed.

Քիւնկ Պ., քունգ Ղ. «փողրակ. conduit, tuyau».=Թրք. کنك künk.

Քիւրէկ Պ., քյիւրագյ Կ. «Թի (հողի). pelle. 2. Թի (նաւու). rame».=Թրք. کورك kürek.

Քիւրք Պ., քյիւրքյ Կ., քյիւլքյ Ղ. «մուշտակ. fourrure».=Թրք. کورك kürk.

Քիւրքլիւ Պ., քյիւրքլի Կ. «մուշտակաւոր. en fourrure».=Թրք. کورکلی kürkli.

Քիւրքճի Պ., քյիւրքչի Կ. «մուշտակագործ, մուշտակավաճառ. fourreur».=Թրք. کورکجی kürkǰi.

Քիւփ «կարաս, Թակոյկ. jarre».=Թրք. کوپ küp.

Քիւքիւրտ Պ., քուքուրտ Ն., քյիւքյիւրտ Ղ., քյըրգիւթ Կ. «ծծումբ. souffre».=Թրք. کوکورد kükürd.

*Քիւֆ Ն. «մգլոտութիւն. moisissure».=Թրք. کوف küf.

Քիւֆէ «կողով. corbeille». = Թրք. کوفه küfe = յուն. κόφινος.

Քիւֆիւր Կ., քիֆիր Ն. «հայհոյութիւն. injure, jurement».=արաբ. کفر küfr.

Քիւֆիւրպազ «հայհոյող. jureur». = պրս. کفرباز küfürbaz.

*Քիւֆլէնմիշ ըլլալ Պ., քիւֆլէմիշ ըլալ Ն. «մգլոտիլ. se moisir».=Թրք. کوفلنمك küflenmek.

*Քիւֆլի «մգլած. moisi».=Թրք. کوفلی küfli.

Քիփրի Պ., քիրփի Ն. «ոզնի. hérisson». = Թրք. کرپی kirpi.

*Քիփրիկ Ն. «Թարթիչ. cils».=Թրք. کرپیك kirpik.

*Քյաթիպ Պ., քյաթըբ Կ. «քարտուղար. secrétaire». = արաբ. کاتب kyatib.

*Քյամիլ Ն., քյամիլ Կ. «չափահաս, կատարեալ մարդ. homme d'un âge mûr. 2. խելացի, քաղաքավար, կրթեալ. intelligent, poli, instruit».=արաբ. کامل kyamil.

Քյասէ Պ., քյասա Կ. «խոր հողէ աման. écuelle». = պրս. کاسه kyase.

Քյասիպ (Պոլսոյ մէջ գործածական չէ), քյասիբ Կ. Ղ.

«աղքատ. pauvre».=արաբ. کاسب kyasib «շահող, վաստկող. qui gagne».

*Քյավկիr «քարուկիր. construit en pierre». = հայերէն fաrnւկիr բառէն իբր պարսկացած کارکیر kyargir ձևէն, որուն աղաւ. թրք. ձևն է kyavgir (ըստ Մ. Աբիկեանի).

*Քյաr Վ. «շահ. gain, profit».=պրս. کار kyar.

Քյաfիւլ Պ., fյmfիւլ Ղ., fյաճզիւլ Վ. «խոպոպիք. boucles de cheveux».=արաբ. کاکل kyakül.

Քյաֆիrի Ն., fյmֆnւrի Վ. «քափուր. camphre».=պրս. کافور kyafur.

Քյօռ Վ., fօռ Ն. Ղ., fյէօռ Ղ. «կոյր. aveugle».=պրս. کور kör.

Քյօ՛ռfյօռըճա Պ., fյօռfյօռըճm Վ., fօռfօռըճա Ն. «կուրօրէն. aveuglément».=թրք. کورکورینه körkörine.

Քո՛ւզnւմ, ա՛ fnւզnւմ՝ խօսակցութեան մէջ կ'ուղղուի մեծէն փոքրին. = թրք. قوزوم kuzum «գառնուկս. mon agneau!»

Քnւfլա Պ. «պաճուճապատանք, խամաճիկ. poupée. 2. ծիծաղաշարժ, զուարճալի. plaisant, comique», կnւկլա Վ. «խայտառակ. ignominieux».=թրք. قوقله kukla.

Քnւfnւլէթա «կնգուղ, գլխանոց. capuchon». = թրք. قوقولته kukuleta=իտալ.?

Քօլէռա Պ., (խօլէռա Ն., խօլէռ Ղ.), կօռէլա Պ., կօռէլm, կօլէռm Վ. «ժանտախտ. choléra».=թրք. قولره kolera=ֆրանս. choléra կամ իտալ. colera.

Քօմէsյա «ծաղրաշարժ գործ. chose comique».=թրք. قومديا komedya=իտալ. comedia.

Քօնյակ Պ., fօնյաf Ն., կօնյակ Վ., (կանյակ Ղ.) «բարկօղի. cognac».=թրք. قونياق konyak=ֆրանս. cognac.

Քօնսnւլ Պ., fօնցօլ Ն., (կօնսnւլ Ղ.), կօմսօլ Վ. «հիւպատոս. consul».=թրք. قونسول konsol=ֆրանս. consul.

Քօնսօլ կամ fօնցօլ «հեշտադարան. commode». = ֆրանս. console.

Քօնցօլթօ «բժշկական խորհրդակցութիւն. consultation

de médecins». =Թրք. konsolto=Իտալ. consulto «Խորհրդակցութիւն. cousultation».

Քօռթէզան «կնամոլ. passionné pour les femmes». = Թրք. قورتزان kortezan=Ֆրանս. courtisan.

Քօռտէլա Պ., կօռտէլա Պ. Վ. «լայն ժապաւէն. ruban». =Թրք. قوردله kordela=Իտալ. cordella. Պօլսոյ մէջ կը նշանակէ նաև «քոստոս, փորի երէզ. ténia».

Քօռտօն Պ., կօռտօն Պ., կօռդօն Վ. «լար, ժամացոյցի շղթայ. chaîne de montre».=Թրք. قوردون kordon=Ֆրանս. cordon.

Քօփյա «ընդօրինակութիւն. copie».=Թրք. قوپيا kopya=Իտալ. copia.

*Քօքէթ «կոկիկ, շէք. chic, coquet». = Թրք. koket = Ֆրանս. coquet, -ette.

*Քօքօզ «անկուտի, դրամ չունեցող. qui n'a pas d'argent».=Թրք. قوقوز kokoz.

Քօքօնա «յոյն տիկին. dame grecque». = Թրք. قوقونه kokona=յուն.

Օ.

Օթախ Ն., օթաղ Ղ. «սենեակ. chambre».=Թրք. اوتاق otak «մեծ վրան. grande tente». Պօլսոյ մէջ գոյութիւն չունի բնաւ. ասոր տեղ կը գործածուի օտա՝ զոր տես վարը։

*Օթլաթմիշ ընել «արածեցնել. faire paître». = Թրք. اوتلاتمق otlatmak.

*Օթլախ «արօտավայր. pâturage».=Թրք. اوتلاق otlak.

*Օթլանմիշ ըլլալ «արածիլ, խոտ ճարակել. paître».= Թրք. اوتلانمق otlanmak.

†Օթուրախ «գիշերային աման. pot de chambre, vase de nuit».=Թրք. اوتوراق oturak.

Օլթա «կարթ ձկան. hameçon».=Թրք. اولطه olta.

Օլթա զարնել Պ., հօլթա անել Ն., բօլթա թակել, տալ Ղ., փօռթա զարնել Վ. «վեր վար պտտիլ. rôder». = Թրք. اولطه اورمق olta urmak (Թրք. urmak «զարնել. frapper)». = իտալ. volta. Պօլսոյ բարբառին մէջ կը գործածուի միայն նաւի համար՝ որ հովին հակառակ ուղղութեամբ երթալու համար բազմաթիւ կարճ զիկզակներ (bordée) կ'ընէ. փոխաբերաբար կ'ըսուի նաև մարդոց համար՝ «վեր վար պտտիլ, փոքր տեղ մը շրջագայիլ, երթալ-գալ» նշանակութեամբ. իսկ միւս բարբառներուն մէջ այս վերջին փոխաբերական իմաստով միայն կը գործածուի։

*Օլղուն «հասուն (պտուղ). mûr».=Թրք. اولغون olgun.

*Օլմիշ «հասած (պտուղ). mûr».=Թրք. اولمش olməš.

Օլուխ Ն. «խողովակ. tuyau».=Թրք. اولوق oluk.

Օլուխ չօճուխ կամ չօլուխ չօճուխ Վ. «երեխաներ, ճիժ ու բիժ. enfants».=Թրք. اولوق چوجوق oluk čoǰuk.

†Օլտըխճա «կարելի եղածին չափ. autant qu'il est possible».=Թրք. اولدقجه oldəkǰa.

Օլտու «թաքստի խաղ, պահուըստուք խաղը, թաքչելուկի. cache-cache, cligne-musette». առնուած է Թրք. اولدی oldə «եղաւ, վերջացաւ» ձևէն, բացագանչութիւն որ այս խաղին մէջ միշտ կ'արտասանուի։

Օխ Պ., օխյա Պ. Ն. «նետ. flèche».=Թրք. اوق ok.

†Օխքա «թանաքաման, կաղամար. encrier». = արաբ. حقه hokka.

Օխքա Ն., օխկա Վ. «քաշ, օխա (չափ ծանրութեան). oque».=Թրք. اوقه okka=արաբ. اوقيه okəyye. Զարմանալի է որ այս օխքա բառը Նոր-Նախիջևանցոց մէջ դեռ գործածական է, «ռուսական երեք գրուանքա» նշանակութեամբ։

†Օխքաքալէմ «գրիչ և կաղամար. plume et encrier».= արաբ. حقه قلم hokka-kalem.

Օխլավու Պ., օխլօվ Ն. «խմոր բանալու գլան. rouleau de pâtissier».=Թրք. اوقلاغو oklağu.

*Օխշամիշ ընել «փայփայել. caresser». = Թրք. اوخشامق oxšamak.

Օկկապազ «ձեռնածու, աճպարար. escamoteur». = պրս. حقه‌باز hokkabaz.

*Օ՛ղլում Վ. «որդեակս. mon fils!» = Թրք. اوغلم oğlum.

†Օ՛ղուլ Վ. «տղա՛յ, տղա՛ս. enfant, mon enfant!» = Թրք. اوغل oğəl, oğul. Նոր-Նախիջևանի բարբառով էմնէ օղլու «հօրեղբօրորդի. cousin, fils de l'oncle paternel».

*Օղուլլուխ «խորթ տղայ. fils adoptif». = Թրք. اوغللق oğulluk.

*Օղռամիշ ըլլալ Վ. «հանդիպել. rencontrer». = Թրք. اوغرامق oğramak, uğramak.

*Օղրաշմիշ ըլլալ Վ. «մաքառիլ, աշխատիլ, ջանալ. lutter, s'efforcer». = Թրք. اوغراشمق oğrašmak կամ uğrašmak.

Օճախ Ն., օջախ Վ., օջաղ Ղ. «վառարան. foyer. 2. հայրենի յարկ. maison paternelle». = Թրք. اوجاق oǰak.

Օճախճի «ծխան մաքրող. ramoneur». = Թրք. اوجاقجی oǰakǰə.

Օմուզ Ն. «ուս. épaule». = Թրք. اوموز omuz.

† Օմուզլամիշ ընել Պ., օմուզլէմիշ անել Ն. «ուսին վրայ առնել. prendre sur l'épaule». = Թրք. اوموزلمق omuzlamak.

Օյա Վ. «ժանեակ. dentelle». = Թրք. اویا oya.

*Օյին Ն. Վ. Ղ. «խաղ. jeu». = Թրք. اویون oyun.

*Օյինճախ Պ., օյինճաղ Վ. «խաղալիկ. joujou, jouet». = Թրք. اویونجق oyunǰak.

Օյինճախճի «խաղալիկներ ծախող. marchand de jouets». = Թրք. اویونجقجی oyunǰakǰə.

*Օյինճի Վ. «լաւ թուղթ խաղացող. bon joueur de carte». = Թրք. اویونجی oyunǰə.

Օյինպազ Պ., օյինբազ Վ. Ղ. «ծաղրածու. mime, bouffon». = Թրք. اویونباز oyunbaz.

*Օյմա Վ. «փորագրութիւն. gravure». = Թրք. اویمه oyma.

*Օյմալը Պ., օյմալի Վ. «փորագրեալ զարդերով. en gravure, gravé». = Թրք. اویمه‌لی oymalə.

*Օյմաճի «փորագրեալ զարդեր շինող, փորագրիչ. graveur».=Թրք. اویمه‌جی oymaǰə.

*Օյմըգ ընել Ն. «փորել. graver».=Թրք. اویمق oymak.

Օյնախ Պ. «յօդ (մարմնի). articulation», օյմախ Ն. «մատնոց. dé à coudre». = Թրք. اویناق oynak «յօդ. articulation».

*Օյում օյում «փորփորած. troué, creux, qui a des troux». =Թրք. اویوم اویوم oyum oyum.

*Օնպաշի Կ. «տասնապետ. caporal». = Թրք. اون باشی on bašə.

*Օնտալըխ «տասանորդ. dîme, un pour dix». = Թրք. اوندەلق ondalək.

Օշտ Կ. «շուն վանելու ձայն. cri pour chasser le chien». =Թրք. اوشت ošt.

*Օռախ Պ., օրախ Ն. «մանգաղ. faux». = Թրք. اوراق orak.

Օռման «անտառ. forêt».=Թրք. اورمان orman.

Օռմանլըխ «անտառոտ տեղ. pays boisé». = Թրք. اورمانلق ormanlək.

Օռտէկ Պ., էօռդէկ Կ. «բադ. canard». = Թրք. اوردك ördek.

Օռտու Պ., էօրդիւ Կ. «բանակ, բանակատեղի. armée, camp».=Թրք. اردو ordu.

Օռտուպօզան Պ., էօրդիւ բօզան Կ. «խռովարար. turbulent, factieux».=Թրք. اردو بوزان ordu bozan.

*Օռօսպու Ն. «բոզ. putin».=պրս. روسپی rospi.

Օսանմըգ ըլլալ Պ., օսալմըգ ըլալ Ն. «ձանձրանալ. s'ennuyer».=Թրք. اوصانمق osanmak.

Օսանտըրմըգ ընել «ձանձրացնել. ennuyer». = Թրք. اوصاندرمق osandərmak.

Օվա Կ. «դաշտ. plaine».=Թրք. اووه ova.

*Օվալամըգ ընել «շփել. frotter». =Թրք. اوغالمق oğalamak կամ اووالمق ovalamak.

Օտա Ն., էօդա Կ. «սենեակ. chambre», օդա Դ. «գօմի

քով ծառաներու յատուկ ննջասենեակ. chambre à coucher pour les garçons d'écurie».=Թրք. اوطه oda.

†Օտայըխ «Հարճ. concubine».=Թրք. اوطه لق odalək.

Օտաշըխ Գ., օդաշըղ Վ. «Նոյն սենեակը բնակող, սենեկակից. camarade de chambre, habitant la même chambre». =Թրք. اوطه شق odašək.

Օտապաշի Վ. «Սենեկապետ. maître d'hôtel». =Թրք. اوطه باشی oda bašə.

Օտունճի «Փայտահար. bûcheron». = Թրք. اوطونجی odunǰə.

*Օրթա Գ., օրտա Ն. «Մէջտեղ. le milieu, au milieu. 2. Միջակ. moyen».=Թրք. اورته orta.

*Օրթալամիշ ընել «Մէջտեղը առնել, շրջապատել. entourer. 2. Ծաղրի առնել. se moquer de». = Թրք. اورتالمق ortalamak.

Օրթալըխ Գ., օրթալըղ Վ., օրտալըխ Ն. «Մէջտեղը. au milieu. 2. Հրապարակը. sur la place». = Թրք. اورتالق ortalək.

*Օրթախ Գ., օրթաղ Վ., օրտախ, օրթախ Ն. «Ընկեր. camarade, compagnon».=Թրք. اورتاق ortak.

Օրթանճա Գ., օրթանճի Վ., օրտանճա Ն. «Միջին. moyen».=Թրք. اورتانجه ortanǰa.

Օրյա Վ., օրի Ն. «Սիրտ. Թղթախաղի մէջ քառակուսի կարմիր նշան. le signe de cœur (en jeu de carte). 2. Այս նշանը կրող թուղթ. cœur (carte marquée du signe de cœur)». =Թրք. اوريه orya=յուն. ?

*Օֆլամիշ ընել Ն. «Հառաչել. pousser des soupirs». = Թրք. اوفلامق oflamak.

Ֆ.

*Ֆազլա «աւելորդ. superflu».=արաբ. فضله fazla.

Ֆաքթուրա «կերպասեղէններու օրինակ, նմոյշ. facture».=Թրք. فاطوره fatura=իտալ. fattura.

Ֆալ Ն. Կ., փալ Ղ. «գուշակութիւն, հմայք. augure, divination».=արաբ. فال fal.

Ֆալախան Պ., ճալախա Ն., ճալախկա Կ., փալախկա Ղ. «փալախկայ և սամ ծեծ. appareil pour la bastonnade».=Թրք. فلقه falaka.

Ֆալճի Ն. Կ., փալչի Ղ. «գուշակ, հմայող. devin».=Թրք. فالجى falǰə.

*Ֆալցօ «թիւր, թերի. défectueux, défectif».=իտալ. falso «սխալ. faux».

†Ֆախըր Պ. «աղքատ. pauvre».=արաբ. فقير fakir. Բայց ուրիշ է Ղարաբաղի բարբառով փախըր՝ որ կը նշանակէ «անօթը վրայէն ելած (պղինձի համար)» և կուգայ Թրք. باقر bakər «պղինձ. cuivre» բառէն. Կ'ըսուի օրինակ՝ պըղինձը փա՛խըր է, այսինքն «կալթսայի անօթը թափած է»:

*Ֆամիլյա Պ. «ընտանիք. famille. 2. ամուսին, կինը. femme, épouse», (ճամիլյա Ն., փամիլյա Ղ. «ազգանուն. nom de famille)».=Թրք. فامليا familya «ընտանիք».=իտալ. famiglia.

Ֆայիզ Կ. «տոկոս. intérêt, taux».=արաբ. فائض fayiz.

Ֆայտա Ն., ճոյդո Կ., փէյդո Ղ. «օգուտ. utilité, avantage».=արաբ. فائده faide.

Ֆայտալը Ն., ճոյդոլի Կ. «օգտակար. utile».=Թրք. فائدهلى faideli.

Ֆայտասըզ Ն., ճոյդոսըզ Կ. «անօգուտ. inutile».=Թրք. فائدهسز faidesiz.

Ֆանէլա Կ., (ճնանէլ Ն.) «ասուեակ. flanelle».=Թրք. فانله fanela=իտալ. flanella.

Ֆաբրիքա Ն. Կ., (փաբրիք Ղ.) «գործատուն. fabrique». =Թրք. فابريقه fabrica=Իտալ. fabbrica.

Ֆառաշ Պ., Ճառաշխանա Կ. «ժեխնոց. pelle aux bordures».=Թրք. فاراش faraš.

Ֆառշ «սալայատակ. pavé». Պոլիս գործածական չէ. բայց շատ գործածական է Ռուսահայոց մէջ. Հմմտ. փռռշ Ղ..=Արաբ. فرش ferš.

Ֆասէթա «ադամանդի երեսները. facettes de diamant». =Թրք. فاسته faseta=Իտալ. faccetta կամ Ֆրանս. facette.

*Ֆասլա Ճասլա «փերթ փերթ, կտոր կտոր. morceau par morceau».=Արաբ. فاصله fasəle.

Ֆասուլյա Կ. «լուբիա. haricot».=Թրք. فصوليه fasulya =Յուն. φάσηλος (Հմմտ. Իտալ. fagiuolo, Ֆրանս. faséole).

*Ֆառազա Պ., Ճռռազա Կ. «ենթադրենք թէ, զոր օրինակ. supposons que, par exemple».=Արաբ. فرضا faraza.

*Ֆառզ ընել «ենթադրել. supposer».=Արաբ. فرض farz.

Ֆառխ Պ., Ճառղ Ն., Ճռռկ Կ. «տարբերութիւն. différence».=Արաբ. فرق fark.

Ֆառխլը Պ., Ճռռկլի Կ. «տարբերութիւն ունեցող. différent, qui a une différence».=Թրք. فرقلى farklə.

Ֆառխսըզ Պ., Ճռռկսըզ Կ. «տարբերութիւն չունեցող. qui n'est pas différent».=Թրք. فرقسز farksəz.

Ֆէթ «ամէն կողմ պտտիլ. parcourir, se promener partout».=Արաբ. فتح feth.

Ֆէնէռ Ն., Ճռնառ Կ., փռնառ Ղ. «լապտեր. lanterne». =Թրք. فنار fenar=Յուն. φανάριον.

Ֆէնէռճի Պ., Ճռնառջի Կ. «լապտեր ծախող կամ շինող. qui fait ou qui vend des lanternes».=Թրք. فنارجى fenarǰə.

*Ֆէնս Ն., Ճռնդ Կ., փռնդ Ղ. «հնարագիտութիւն. ruse, artifice».=Պրս. فند fend.

Ֆէռահ Պ., Ճռռախ Կ. «զուարթ, ուրախացուցիչ, ընդարձակ, բացօթեայ. gai, joyeux, vaste, spacieux».=Արաբ. فراح ferah.

*Ֆէռահլանմիշ ըլլալ Գ., ֆոռոխլանմիշ Կ. «զուարճանալ, սիրտը բացուիլ. se distraire». = Թրք. فرحلانمق ferahlanmak.

Ֆէս Ն., ֆոս Կ., փոս Ղ. «Թրքական կարմիր գըլխարկ. fez».=Թրք. فس fes.

Ֆէսլի Գ., ֆոսլի Կ. «գլխարկաւոր. coiffé d'un fez». =Թրք. فسلی fesli.

Ֆէսլիյէն «ռեհան. basilic».=Թրք. فسلكن fesliyen.

Ֆէսֆէսէ Գ., վոսվոսա Կ., վսվսալ Ղ. (բայածև) «կասկած, մտատանջութիւն. soupçon, inquiétude».=արաբ. وسوسه vesvese.

Ֆէսֆէսէլի Գ., վոսվոսալի Կ. «կասկածաւոր, կասկածոտ, մտատանջ. soupçonneux, défiant. 2. կասկածելի. suspect».=Թրք. وسوسه لی vesveseli.

*Ֆէրաղաթ Գ. «դադրիլ, ի բաց կալ, վարժութիւն մը թողուլ. se retirer, laisser une habitude», փըրղաթ Ղ. «զգոյշ. qui prend ses précautions, précautionné». =արաբ. فراغت feragat՝ առաջին նշանակութեամբ։

Ֆէրաճէ Գ., ֆորոջա Կ., փըրըջա Ղ. «կրկնոց, շըրջազգեստի նման զգեստ. manteau».=Թրք. فراجه feraǰe.

Ֆէրման Գ., ֆորմոն Կ. «հրովարտակ. édit, firman».=պրս. فرمان ferman.

Ֆընտըխ Գ., պնդուկ Կ. «կաղին. noisette». = Թրք. فندق fəndək.

Ֆըշխըռմիշ ընել «բողբոջել, ժայթքել. pousser, jaillir».=Թրք. فشقرمق fəškərmak.

*Ֆըշխի «աղբ. fumier».=Թրք. فشقی fəškə.

Ֆըչի Կ., ֆիչի Ն. «տակառ. tonneau».=Թրք. فوچی fučə.

Ֆըչիճի «տակառ շինող կամ ծախող. tonnelier». = Թրք. فوچیجی fučəǰə.

Ֆըռէնկի Կ. «գաղղիական ախտ. syphilis». = պրս. فرنكی fərengi.

Ֆըռէնկ իւզիւմի «հաղարջ. groseille». = Թրք. فرنك اوزومی fəreng üzümi.

Ֆըռըլտախ գ., Ժըռըլդաղ կ. «շռնչան. toupie».=Թրք. فرلدق fəraldak.

*Ֆըռլաթմիշ ընել ն. «նետել. jeter». = Թրք. فرلاتمق fərlatmak.

*Ֆըռլամիշ ն. կամ Ժըռլանմիշ ըլլալ գ. «նետուիլ. se jeter».=Թրք. فرلانمق fərlanmak.

Ֆըռչա կ. «խոզանակ, վրձին. brosse, pinceau».=Թրք. فرچه fərča կամ فورچه furča=Յյն. βούρτσας.

Ֆըռչալամիշ ընել կ. «խոզանակել, վրձինով ներկել. brosser, peindre avec des pinceaux». = Թրք. فرچەلمق fərčalamak.

Ֆըռսանց գ., Ժուռսանդ կ.. «առիթ, պատեհութիւն. occasion».=արաբ. فرصت fursat, fərsat.

*Ֆըսըլթը գ., փըսըլտի ն. «փսփսոց. chuchotement». = Թրք. فصلدی fəsəldə.

Ֆըստըխ ն., Ժըսդըխ կ.. «պիստակ. pistache». = Թրք. فستق fəstək.

Ֆըստըխի «պիստակագոյն. de couleur de pistache». = պրս. فستقی fəstəki.

Ֆիթ ըլլալ «հաւասար, ոչ շահ ոչ կորուստ ունենալ. quitte à quitte».=Թրք. فيت fit.

Ֆիթ տալ կ. «դրդել. instiguer».=Թրք. فيت fit «դրդում, գրգիռ. instigation».

Ֆիթիլ ն., Ժթիլ կ.., փըթէլա Ն. «պատրոյգ. mèche». =արաբ. فتيل fitil.

Ֆիթլէմիշ ընել «դրդել. instiguer». = Թրք. فيتلمك fitlemek.

Ֆիթնէ «ասկեթելը վրան փաթթելու փայտ. instrument de broderie».=Թրք. فتنه fitne.

Ֆիթնէի Ժուճուռ գ. «խիստ խռովարար, գրգռիչ. perturbateur, turbulent».=արաբ. فتنهٔ فجور fitnéi fuǰur.

Ֆիթնէլիխ «ֆիթնէի տուփ».=Թրք. فتنه‌لك fitnelik.

Ֆիլ ն. «փիղ. éléphant».=արաբ. فيل fil.

Ֆիլան գ., ֆլան վ., ֆէլան ն., փլան ղ.. «այս ինչ. tel ou tel».=արաբ. فلان filan.

*Ֆիլառ «հողաթափ. pantoufle».=թրք. فیلار filar.

Ֆիլիզ գ., ֆլիզ վ.. «ընձիւղ, բողբոջ. rejeton, germe».=թրք. فلز filiz.

Ֆիլիզլէնմիշ ըլլալ «բողբոջիլ. pousser des rejetons, germer».=թրք. فلزلنمك filizlenmek.

Ֆիլիզլի «բողբոջաւոր. bourgeonné, germé».=թրք. فلزلی filizli.

Ֆիլճան գ., ֆինջան վ.. «բաժակ. tasse à café».=թրք. فنجان finǰan.

Ֆիլտիշի վ.. «փղոսկր. ivoire».=թրք. فیل دیشی fil diši.

Ֆիլօռյա «թռչուն մը. loriot».=թրք. فلوریه filorya.

Ֆիյանկօ, ֆիյօնկա, ֆիյօնկ «կօշկին երեսը իրր զարդ կապուած ժապաւէն. bande de botte».=թրք. فیونقه fiyonga=իտալ. fianco? «կող, քով. flanc, côté».

Ֆինօ «տան շուն. bouledogue, King-Charles, loulou».=թրք. فینو fino=ֆրանս. finaud «խորամանկ, խորագէտ?»

Ֆիշէնկ գ., ֆշենքյ վ., փշենգյ ղ. «փամփուշտ, հրթիռ. fusée».=թրք. فشنك fišenk.

Ֆիշնէ գ., ֆշնա ն., ֆշնե վ.. «բալ. cerise anglaise».=պրս. وشنه višne.

Ֆիսկէ «շատրուան. jet d'eau».=թրք. فسقیه fəskəye.

Ֆիստան գ., ֆստան վ.. «շրջազգեստ. robe».=թրք. فستان fistan

Ֆիտան ն.. «տունկ. plante».=թրք. فدان fidan.

*Ֆութուռ «հոգ, մտահոգութիւն. souci».=արաբ. فتور fütur.

*Ֆութուռսուզ «անհոգ. indolent, sans-souci».=թրք. فتورسز fütursuz.

Ֆուլյա «ոսկի նարկէս. jonquille».=թրք. فولیه fulya=յուն.

*Ֆուխարէ գ., ֆուկարա վ.. «աղքատ. pauvre».=արաբ. فقرا fukara.

Ֆուռթունա Պ., ֆռթընա Վ., ֆըտընա Ն. «փոթորիկ· tempête».=Թրք. فورطنه կամ فرطونه furtuna=Իտալ. fortuna.

Ֆուռռուն Պ., փուռռուն Ղ., ֆռռն կամ փռռն Վ. «փուռ· four, fournaise».=Թրք. فرون furun.

Ֆուռռունճի Պ., ֆռնչի կամ փռնչի Վ., փուռռունչի Ղ. «փռապան· fournier».=Թրք. فرونجى furunǰə.

Ֆօթօզ «Հայ կանանց գլխու լաչակ· bandeau des femmes arméniennes».=Թրք. خوطوز xotoz.

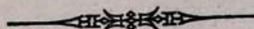
*Ֆօլլուխ «բունկալ· nichée».=Թրք. فوللق folluk.

*Ֆօ՛ռա «բոլորովին բաց (դրան, պատուհանի համար)· tout ouvert (se dit des portes et des fenêtres)».=Թրք. فورا fora=Իտալ. fora, fuora «դուրս· en dehors».

*Ֆօտուլ Վ. «ինքնահաւան· présomptueux, hautain».=Արաբ. فضول fuzul, որ Թրք. առած է فودول fodul ձևը։

*Ֆօտուլա «նկան· espèce de pain».=Թրք. فودوله fodula.

Տիլիճան, 1900 յուլիս.

Վրիպակ

Էջ 68, *տող* 20, consente *ուղղել* consens.